

MOSUL (MOdel for Socialretlig Udvikling og Læring)

Rapport vedr. forsknings-/udviklingsprojekt i forbindelse med den sociale diplomuddannelse for børn og unge (2012)

Rapporten er med støtte fra Socialstyrelsen udarbejdet af
Lektor, cand. jur. Bente Adolphsen og lektor, cand. jur. Peter Vangsgaard

Indledning og formål	4
Læsevejledning.....	5
Særlig vejledning for undervisere og studerende på diplomuddannelsen	7
Kapitel 1: Den grundlæggende tilgang og teoriarkitektur - kompleksiteten, helheden og de andre grundbegreber	9
Socialt arbejdes hyperkompleksitet og helhedsorientering.....	9
Om fakticitet og kontrafakticitet i det sociale arbejde	12
Socialt arbejde – et skæringspunkt mellem individ og samfund	14
Socialt arbejde som koblingskontekstbestemt fænomen	20
Forvaltningen, historien og det moderne samfund	21
Nærmere om det sociale arbejdes effektivitet og legitimitet - handlingsrummet som beslutningsrum.....	23
Kapitel 2: Nærmere om forløbet.....	26
Samarbejdspartnerne og vores overvejelser i relation til valg af partnere.....	28
Samarbejdet med kommunerne – en overordnet forløbsbeskrivelse	28
Meningshjulet/metoden.....	29
MOSULs dagsorden udvikler sig	30
Redskaberne/rollerne udvikler sig.....	30
Et eksempel på historiefortælling og caseudfoldelse	31
Samarbejdet med diplom	33
Samarbejdet med Aarhus Universitet.....	34
Samarbejdet med baggrundsgruppen.....	34
Kapitel 3: Oversættelsesproblematikken	36
Socialt børne- og familiearbejde retter sig mod hele mennesker.....	37
Fundamentalontologien og det sociale børnearbejdes engagerede rettethed.....	38
Oversættelsesarbejdets faldgruber	40
En sagstypologi	41
De larmende teenagere	41
De voksne unge	42
De konfliktende forældre.....	42
De lukkede familier	43
Det svære forældresamarbejde	43
De alvorlige mistanker	44
Kaosfamilierne.....	45
Ansøjerne og de andre	46
Opsummering.....	46
Kapitel 4: Specifikationsproblematikken.....	48
Hvad ligger der i specifikationsproblematikken.....	48
Fra problem til særligt behov for støtte.....	49
Case: kaosfamilien	50
Fra bekymring til særlig risiko	52
Case: De konfliktende forældre.....	53
Fra relation til opgave.....	55
Case: Den lukkede familie	55
Opsummering.....	57
Kapitel 5: Handlings- og selvledelsesproblematikken – et forspil om faser og rammeperspektiver	58
Om faserne i velfærdsstatsudviklingen.....	59
Retsstaten.....	60

<i>Velfærdsstaten</i>	62
<i>Konkurrencestaten</i>	67
Om rammeperspektiverne (handlingsmekanismerne)	72
<i>Præsentation af rammeperspektiverne</i>	74
<i>Rammeperspektiv – inderside og yderside</i>	77
<i>Rammeperspektiverne og sproget</i>	78
Rammeperspektivernes nærmere implikationer med hensyn til inddragelse af viden.....	80
<i>Den diagnostiske viden</i>	81
Kapitel 6: Handlings- og selvledelsesproblematikken – faldgruberne og rettens kritiske potentiale	87
Retten og det sociale arbejde	88
Om modsigelse og konflikt	89
<i>To anerkendelsesformer</i>	91
<i>Det retlige perspektiv i undersøgelse og afgørelse</i>	93
<i>Det konkurrencestatslige perspektiv i undersøgelse og afgørelse</i>	95
Selvledelsesproblematikken, magten og faldgruberne	96
Faldgruben – formynderiforflygtigelse.....	98
<i>Case: Det svære samarbejde – sagsbehandler eller proceskonsulent?</i>	99
Faldgruben – det selvskabte dilemma.....	101
<i>Case: det svære samarbejde – tærskelbestyrer eller lappeskrædder?</i>	102
Faldgruben – den magiske positivitet	106
<i>Case: Den “tunge” forælder – formynder eller ressourceagent?</i>	107
Faldgruben – den manglende inddragelse.....	107
<i>Case: De alvorlige mistanker – sagsbehandleren som socialarbejder eller detektiv?</i>	108
Særligt om inddragelsen om barnet.....	109
<i>Særligt om tillagte partsrettigheder</i>	113
Opsummering.....	114
Kapitel 7 Refleksionerne - modsigelserne - de altid åbne ender	116
Modsigelsesspotteren.....	116
ICS og DUBU.....	117
De ledelsesmæssige udfordringer i forhold til at understøtte selvledelse.....	119
Litteraturliste	122
Bilagsfortegnelse	124
1. Pixibogen med de 5 figurer	125
2. Praksishistorierne - nogle eksempler fra møderne i de to kommuner	132
3. Brev til kommunerne, vedlagt evalueringsskema	166

MOSUL

Indledning og formål

Formålet med dette projekt angav vi i vores projektansøgning til Socialstyrelsen således:

”Det overordnede formål med projektet er at udvikle en model for ”socialretlig udvikling og læring” (MOSUL), der – gennem understøttelse af socialretlige udviklingsprocesser, herunder socialretlige ressourcepersoners facilitering af disse i den kommunale forvaltningspraksis - kan udfordre og skærpe sagsbehandleres refleksioner over det sociale arbejde og det sociale arbejdes betingelser og deres mod og evne til at træffe kvalificerede myndighedsbeslutninger på børneområdet. Modellen sigter mod udvikling af det socialfaglige/-retlige kommunikative samspil mellem personer i en medarbejdergruppe eller et hold studerende med professionserfaringer. Projektet har fokus på myndighedsfunktionen, idet denne anses for at være central i et retligt perspektiv og fordi alle, der arbejder med børn med særlige behov, har brug for at forstå denne funktion og hvad, der ligger i den.”

Kompleksitetskort

Efter projektplanen er en vigtig del af afrapporteringen tegningen af et ”kompleksitetskort” til understøttelse af den ovenfor nævnte udvikling og læring.

Kompleksitetskortet skal selvsagt som et vigtigt formål afbilde rettens forhold til det sociale arbejde.

Tanken var og er, at nye pædagogisk-didaktiske modeller eller metoder på socialjuraens område ikke kommer udenom at måtte forholde sig til det sociale arbejdes samlede kompleksitet. Kun ad denne vej kan det lykkes at vinde en højere grad af retlig forståelse og synlighed på uddannelsen og i (fremtidige) praktiseres bevidsthed.

Det er derfor nødvendigt at beskæftige sig med rettens egenkompleksitet, som vi i projektet blandt andet forsøger at udtrykke med begrebet ”rammeperspektiv”. Begrebet fordobler så at sige det retlige perspektiv, der kan forekomme på to måder: Anskuer man det retlige fra ydersiden ser man på retten som ramme, anskuer man retten fra indersiden, bruger man retten som perspektiv.

For at tydeliggøre, hvad der ligger heri, vil vi tilføje yderligere en skelnen, nemlig en skelnen mellem retssystemet i udvidet forstand og retssystemet i mere snæver forstand:

Retssystemet i udvidet forstand består af samtlige de sociale kommunikationer, der nødvendigvis må forholde sig til retten ud fra et udefra-perspektiv (retten som ramme). Et eksempel kan være sagsbehandleren, der - lige inden sagen afgøres - af sin leder bliver bedt om at tjekke sagen igennem for eventuelle retlige mangler og vurdere om den vil kunne holde i en klagesag.

Det snævrere retssystem består af interaktioner, der ikke bare er orienteret mod og reguleret af retten, men som også har en målsætning om at producere ny ret og reproducere gammel ret (retten som perspektiv). Inden for denne ramme ligger de interaktioner som er nødvendige for at retssystemet skal kunne opretholdes. Det snævrere retssystem kan ikke afgrænses organisatorisk til kun at omfatte domstolene. Der er tale om et perspektiv, ikke en

organisatorisk afgrænsning. Et inderside-perspektiv på retten kan den sagsbehandler indtage, som lige fra sagens start har det retlige grundlag for øje og lader det præge alle interaktioner med såvel de børn og familier pågældende kommer i berøring med som de samarbejdspartnere, der indgår i sagens behandling.

Planen har været, at kortet skulle tegnes i en dialogisk proces med praksis og med studerende på diplomuddannelsen for at gøre det så relevant og brugbart som muligt.

Kendte og nye begreber skulle undersøges, udfordres og kombineres efter deres evne til at bidrage til at skabe et overblik over og en dybere forståelse af sagsbehandlerens opgave i den moderne forvaltning.

Kortet skal, udover at afbilde kompleksiteten i arbejdet, give indsigt i de udfordringer og faldgruber, der kendetegner sagsbehandlerens indsats.

Optimalt skal kortet kunne formidles fortættet og grafisk, så man kan tage det med til undervisning eller møde i forvaltningen og hurtigt orientere sig i materialet med henblik på at finde nye veje i indsatsen, andre aspekter af aktualiserede problematikker eller vigtige refleksionspunkter i forbindelse med den sag eller case, der arbejdes med.

Som bilag til denne rapport har vi vedlagt grafiske kompleksitetskort (tilsammen kalder vi dem, sammen med en kort indledende forklaring, "pixibogen"), mens selve rapporten er vores mere udfoldede bidrag til udredningen af den omhandlede kompleksitet og dertil en redegørelse for den proces, der har ført frem til, at vi har kunnet tegne kortet.

Læsevejledning

Rapporten afspejler i høj grad de udfordringer, som projektet har stået over for i forhold til at favne såvel et forsknings- som udviklingselement samtidig med at projektets fokus har været "myndighedsudøveren", men med den særlige vinkel at projektet skulle frembringe læring, der kan inddrages i og understøtte diplomuddannelsen for børn og unge. Allerede undervejs i projektet meldte udfordringerne vedr. disse problemstillinger sig og set i bakspejlet har ambitionerne nok været lidt for høje i forhold til de rammer, der har været givet i projektet.

Rapporten omhandler således både rammerne for det sociale børnearbejde, teoretiske overvejelser og analyser og spørgsmål vedr. det praktiske kommunale sagsarbejde samt projektets resultater. Endelig indeholder rapporten også beskrivelse af udfordringerne i selve projektførelsen og vores overvejelser i denne sammenhæng.

Rapporten er på samme tid en procesbeskrivelse og en fremlæggelse af vores undersøgelsesresultater, herunder en forklaring på hvorledes de kort, der findes bagest, er fremkommet, hvad de betyder og hvordan de kan forstås og anvendes i refleksionen over praktisk socialt forvaltningsarbejde.

Hvis læseren vil have det fulde udbytte af rapporten kræver det dels, at man som læser gør sig klart, hvilken interesse man forfølger med sin læsning (en teoretisk, en praktisk eller en kombination?). Under alle omstændigheder vil det imidlertid kræve nogle forudsætninger at kunne følge argumentationen igennem rapporten.

Vi har således fx ikke foretaget en gennemgang af lovgivningen på området, der altså i hovedtræk forudsættes bekendt.

Der er i rapporten henvist til forskellige ganske omfattende teorier og teorielementer, der kunne udfoldes langt mere, end de bliver det i denne rapport. Vi håber derfor, at teoretisk interesserede læsere vil bruge vores referencer.

Vi har i vores afrapportering forsøgt at afbalancere projektets forskningsinteresse overfor den mere praktiske udviklingsinteresse. Alligevel kan det næppe undgås, at den fortrinsvis praktisk interesserede læser vil finde de teoretiske og teoriudviklende afsnit tunge, mens den teoretisk interesserede læser omvendt vil savne mere tilbundsående teoretiske diskussioner.

Det er vores håb, at praktikerne kan have gavn af vores bud på de særlige risici, der er forbundet med et sagsarbejde, hvor det retlige perspektiv er (for) utydeligt eller fraværende og derigennem evt. ønske at fordybe sig i mulige årsagsforklaringer og teoretiske analyser i den forbindelse, ligesom det er vores håb er, at den mere teoretisk interesserede (underviser eller praktiker) gennem de teoretiske afsnit får interesse for de vigtige praktiske problemstillinger og juraens bidrag til løsningen af disse.

Vi indleder rapporten med at redegøre for vores grundlæggende tilgang til hele feltet. Da de begreber, der er anvendt, er udvalgt i dialog med diplomhold og de 2 kommuner, vil allerede det indledende kapitel indeholde en del af undersøgelsens resultater og foregribe den nærmere omtale af undersøgelsens empiri. Man kan sige at første afsnit tegner den abstrakte grovskitse af det kompleksitetskort, der så uddybes i resten af rapporten.

Andet kapitel beskriver det forløb, vi har været igennem med hovedvægt på MOSUL-møderne i kommunerne. Vi gør antallet af møder op og beskriver, hvorledes dagsordenen har udviklet sig. Dette afsnit har således særligt interesse for enhver, der er ønske at kende baggrunden for rapportens resultater.

De følgende fire kapitler har hhv. oversættelsesproblematikken, specifikationsproblematikken og selvlædelles- og handlingsproblematikken som sine overskrifter. Disse tre problematikker udtrykker tilsammen de udfordringer, det sociale arbejde står overfor i det daglige og er som sådan lige vigtige for det praktiske arbejde. For den læser, der især er optaget af feltarbejdet i MOSUL og de konkrete overvejelser, som undersøgelsen af praksis er resulteret i, er kap. 3 og 4 særligt interessante.

I slutningen af kap. 6 gennemgås også nogle af feltarbejdets cases, men her med udgangspunkt i et mere udfoldet teoretisk grundlag vedr. bl.a. rammeperspektiverne. Forudsætningerne for at forstå denne casegennemgang forsøges givet i kap. 5 og den indledende del af kap. 6.

Den rækkefølge, i hvilken problematikkerne behandles i rapporten, svarer meget godt til den rækkefølge, i hvilken vi har haft fokus på dem i vores MOSUL-forløb. Vi vil i de nævnte tre kapitler "fylde på" den grovskitse af arbejdets kompleksitet, der er tegnet indledningsvis. Først og fremmest vil vi have fokus på de faldgruber, der, på grundlag af vores empiri, kan siges at udgøre særlige risici for indsatsen.

En vigtig del af afrapporteringen er som nævnt at overveje rettens bidrag til socialt arbejde og evt. komme med forslag til kvalificering af undervisningen på diplomuddannelsen, herunder ift. at undgå de faldgruber, der er mest almindelige i det moderne forvaltningsarbejde. Inden det

kan ske, skal en del forudsætninger på plads. Det er således først i det omfattende kapitel 6, at det retlige bliver et centralt omdrejningspunkt for fremstillingen.

Vi vil igennem kapitlet vise, at retten både er et selvstændigt perspektiv i forhold til og en ramme omkring det sociale arbejde. Særligt er det retten som perspektiv, vi er optaget af at belyse betydningen af, da rammen i de fleste tilfælde giver sig selv. Både som ramme og som perspektiv er den i konkurrence med andre. Vi vil tale om et yderside- og et indersideblik på retten. Fordi retten har denne egenskab både at kunne ansues som en ramme og et perspektiv, vælger vi at kalde det et rammeperspektiv. Ved at kalde retten et rammeperspektiv undgår vi desuden, at det retlige perspektiv forveksles med de perspektiver, der normalt tales om som "perspektiver på sociale problemer" eller lignende.

Et afsluttende kapitel skal samle op på de pointer der er lagt frem og perspektivere fundene i forhold til en konstant foranderlig praksis.

Udover pixibogen findes bagest i rapporten et bilag indeholdende typiske eksempler på praksishistorier, vi har fået fortalt i projektføreløbet.

Særlig vejledning for undervisere og studerende på diplomuddannelsen

Vi vil nedenfor mere konkret anwise, hvordan vi mener, rapporten kan bruges af undervisere og studerende på diplomuddannelsen. Rapporten er ikke lige relevant for alle moduler. Vi har koncentreret os om de mest relevante.

Formålet med modul 1 er at uddanne de studerende til at forbinde videnskabelig analyse og refleksion med problemstillinger i praksis, således at de opnår viden om videnskabsteoretiske grundtraditioner og forstår udviklingen af socialt arbejdes kundskabsgrundlag og udvalgte videnskabelige teorier i relation til socialt arbejde. Det er efter vores opfattelse vigtigt, at et videnskabsteoretisk informeret kundskabsgrundlag for socialt arbejde er tilpas rummeligt og uddifferentieret til at kunne omfatte en forståelse af socialretten som et selvstændigt perspektiv i socialt arbejde. Ikke alle de bud, der er fremkommet i de senere år, har denne kvalitet. Fx kan de populære "Modeller i socialt arbejde" kritiseres for potentielt at virke ekskluderende i relation til det socialretlige indhold, der kommer i fare for at blive instrumentaliseret eller gjort til blot og bar ramme for det sociale arbejde. I rapporten præsenterer vi et humanistisk og systemteoretisk inspireret refleksionsgrundlag for socialt arbejde, der kan virke som et (rummeligt og inkluderende) supplement til de bud, der i øvrigt er - og som der selvfølgelig fortsat skal være. Af særlig interesse i forhold til modul 1's formål er rapportens kap. 1.

I modul 3 er formålet at styrke den studerendes kompetence i forhold til problemforståelse, metoder og metodevalg med henblik på intervention i socialt arbejde med udsatte børn, unge og familier. Der anlægges både sociologiske og psykologiske, historiske og aktuelle perspektiver på børn, unge og familier. Og målet er, at de studerende opnår viden om og forståelse for sammenhængen mellem problemforståelse, metoder og metodevalg. Projektet har en rolle at spille på dette modul, om end det ikke er her projektets relevans er størst. Det sociale arbejdes kompleksitet, som er projektets fokus, kan - selvfølgelig! - ikke beskrives uden reference til det problemfelt, det relaterer sig til. I projektet opfattes den omhandlede kompleksitet som et meget radikalt udtryk for og en afspejling af det moderne

individets forhold til samfundet. Projektet har altså qua den systemteoretiske inspiration en relevans i forhold til anlæggelsen af en principiel sociologisk vinkel på børn, unge og familier. Fokuset på socialt arbejdes kompleksitet og dermed nødvendigheden af kompleksitetsreduktion gør, at projektet har en særlig pointe i forhold til den ovenfor nævnte sammenhæng mellem problemforståelse, metoder og metodevalg for så vidt angår myndighedsarbejdet. Den omtalte sammenhæng bliver i *praksis* først etableret i relation til eller formidlet af en forståelse af myndighedsopgaven. Det er altså opgaveforståelsen, der afgrænser den horisont, inden for hvilken problemer og potentielle handlemuligheder overvejes og udmøntes i aktualiseret metodeanvendelse og praksis. Opgaveforståelsen i dens mest principielle form indebærer en refleksion over den moderne socialforvaltnings rolle i samfundet.

Rapporten kan på den måde bidrage til at binde indholdet på modul 3 sammen med modul 4, herunder særligt det indholdselement, der handler om forståelsen af myndighedsrollen. Det er dog svært at pege på enkelte kapitler som mere centrale end andre for formidlingen af disse pointer.

I modul 4, myndighed og leverandør, anslås flere af rapportens kerneemner. Det er her rapporten har sin måske vigtigste funktion. Den studerende skal på modulet opnå viden om det juridiske grundlag for arbejdet som myndighed og der skal gives praktiske værktøjer til anvendelse af juraen, herunder til at anvende socialfaglig analyse i forbindelse med retlige krav om borgerinddragelse, udarbejdelse af undersøgelse, handleplan mv. De studerende skal opnå viden om og forståelse af metoder og redskaber til at støtte en implementering af Anbringelses- og Barnets Reform.

Rapportens fokus på kompleksiteten indebærer et samtidigt fokus på de måder, hvorpå forskellige dele af socialrådgiverens faglighed kan spille sammen i det sociale arbejdes praksis. Som et tidligere eksempel herpå er Rambølls undersøgelse vedrørende retssikkerhedslovens § 4. Den viste, at inddragelse ikke er et entydigt begreb, men at der i praksis findes flere forskellige og konkurrerende tilgange til det at inddrage, hvor fx viden om jura spiller en varierende rolle. Det er vigtigt, med henblik på at styrke retssikkerheden, at det retlige perspektiv bliver tydeligere for de studerede vis a vis andre perspektiver. Rapporten bidrager til en sådan tydeliggørelse.

En skærpet bevidsthed om disse er derfor en vigtig forudsætning for at forbedre studerendes og praktikerens kompetence med hensyn til at omsætte juraen i praksis. Dette kræver tillige en styrkelse af den tværfaglige sammenhæng i undervisningen – og et samarbejde mellem jura, samfundsfag, psykologi og socialt arbejde.

Et samarbejde kunne tage udgangspunkt i en undervisning, hvor alle fag forholder sig til rapportens kap. 3-6.

I modul 5 skal de studerende forberedes til at lave deres afgangsprøve og herunder lære at planlægge, formulere, igangsætte og gennemføre et undersøgelses- eller udviklingsarbejde i socialt arbejde.

Rapporten kan inspirere den studerende, der gerne vil forankre sit projekt i en pragmatisk undersøgelsestilgang og hvad dette indebærer af strategiske og metodiske overvejelser. Desuden kan de studerende, der vil beskæftige sig med det sociale forvaltningsarbejdes kompleksitet, inspireres af rapportens beskrivelse af det sociale arbejdes kompleksitetskort og den måde, hvorpå juraen indgår deri.

Kapitel 1: Den grundlæggende tilgang og teoriarkitektur - kompleksiteten, helheden og de andre grundbegreber

Vi kalder vores projekt et forsknings-/udviklingsprojekt. Forskningsaspektet henviser til projektets erkendelsesinteresse. Udviklingsaspektet til "forandrings- og forbedringsinteressen". I praksis kædes de to interesser sammen i den proces, vi satte i gang for nu tre år siden (2009) og som har ført os vidt omkring. Rejsen har været spændende og inspirerende, og nu, hvor vi er ved vejs ende, synes vi faktisk, at vi har opnået nogle vigtige resultater, som vi har forhåbninger om, vil kunne gavne det sociale myndighedsarbejde på børneområdet.

Mennesket har basalt set to grundindstillinger i forhold til omverdenen. På den ene side den distancerende, objektiverende og iagttagende. På den anden side den engagerede og deltagende. Den første forbindes mest oplagt med forskning. Den sidste med det almindelige hverdagsliv. Begge grundindstillinger er nødvendige og – i et evolutionært perspektiv – forudsætninger for, at vi står, hvor vi står i dag.

Når en videnskabelig og en praktisk tilgang stilles op overfor hinanden, er mange af den opfattelse, at der er tale om uforenelige grundindstillinger. Vælger man den videnskabelige har man valgt distancen og den objektiverende tilgang. Vælger man den praktiske har man valgt den involverede og subjektive tilgang.

Vi har i vores tilgang til MOSUL haft gode muligheder for at kombinere de to grundindstillinger. Somme tider har vi hver især forsøgt at foretage en samtidig kombination af distance og deltagelse. Somme tider er det sket ved, at den ene af os har været iagttagende og den anden deltager. Til andre tider har den samme været både iagttagende og deltager, men på forskellige tidspunkter i det enkelte (afgrænsede) forløb.

Et eksempel: På kommunemøderne, som har udgjort projektets kerneaktivitet, har Peter typisk været "proceskonsulenten", der har indledt møder og sat dagsordenspunkter i gang. Efter rammesætningen har han trukket sig tilbage til en mere iagttagende position, fra hvilken han desuden har kunnet stå for referatskrivning. Bente har været iagttagende i den første del af mødet og har senere indtaget rollen som "den socialfagligt interesserede juridiske ekspert", hvor hun aktivt har deltaget i den socialfaglige refleksion med socialretlige synspunkter og input. Til sidst har vi begge deltaget i afrundingen af det enkelte møde.

Vi vil som sagt komme nærmere ind på processen i rapportens kapitel 2.

Socialt arbejdes hyperkompleksitet og helhedsorientering

Projektet har i høj grad formet sig i en løbende dialog mellem teori og praksis og vi vil gerne afspejle dette forhold i vores rapport. I dette indledende kapitel vil vi sætte de mest grundlæggende ting på plads. Uddybning og udfoldelse vil ske igennem rapporten.

I begyndelsen var projektet først og fremmest inspireret af moderne sociologisk systemteori. Siden er der kommet et humanistisk perspektiv til. Denne sammenføring af teoritraditioner har ført til en søgen efter et fælles ophav, som vi har fundet i Hegel. Vi vender tilbage til disse teoretiske inspirationskilder..

Vi vil indledningsvis omtale fire grundlæggende antagelser om socialt arbejde, som selvfølgelig hænger sammen med de ovennævnte kilder, og de konsekvenser vedrørende vores tilgang til feltet, som vi har draget heraf.

- 1) Socialt arbejde er hyperkomplekst
- 2) Socialt arbejde er helhedsorienteret
- 3) Socialt arbejde er kontekstbestemt
- 4) Socialt arbejde befinder sig i skæringspunktet mellem individ og samfund

Vi vil indledningsvis fokusere på de to førstnævnte antagelser om socialt arbejde, der har været styrende for projektet, det vil sige styrende for, hvordan vi har tilrettelagt vores tilnærmelse til, udforskning og forsøg på påvirkning af det sociale forvaltningsarbejde.

Når socialt arbejde er hyperkomplekst, komplekst i dobbelt potens, er det nemt at indse, at "forskelle" (en flerhed af forskelle) bliver et afgørende begreb i projektet. Et overskud af muligheder betyder, at der må vælges. Og et dobbelt overskud, at valgsituationen bliver ekstra vanskelig. Sandsynligheden for, at der forekommer praksisforskelle – i den enkelte kommune eller mellem kommuner -, er stigende med stigende kompleksitet. Med kompleksiteten følger kontingens - meget er muligt, mindre er nødvendigt. Men hvilke forskelle er det mest relevant at sætte skarpt lys på, når kompleksiteten skal oplyses på en frugtbar måde, der øger refleksionskapaciteten i det sociale forvaltningsarbejde? For alt er selvfølgelig ikke muligt, alle forskelle ikke lige vigtige... Det har været det helt centrale spørgsmål, vi har stillet os selv gennem projektperioden. Vi kan allerede nu foregribe, at vi er kommet til at operere med eksistensen af nogle centrale handlingsmekanismer (i indledningen kaldet rammeperspektiver), hvor retten er en af dem, hvis nærmere udfoldelse vi anser som helt afgørende for forståelsen af den nutidige indsats på området.

Samtidig er socialt arbejde helhedsorienteret. Netop helhedssynet og helhedstænkningen er i mange år blevet opfattet som det måske vigtigste kende- eller adelsmærke for det sociale arbejde. Helhedssynet sætter fokus på "sammenhænge" og det forhold, at "forskelle" ikke behøver at konstituere modsætninger, men kan være dimensioner af det samme. Men når socialt arbejde er hyperkomplekst, kan der da tales om helhedssyn i ental? Dette har været et andet centralt spørgsmål.

Tidligt i forløbet har vi været opmærksomme på, at "forskelle" og "sammenhænge" udgjorde centrale pejlemærker i projektet, og at det for os gjaldt om at opsøge teoretikere, der kunne skærpe vores bevidsthed om de erkendelsesmæssige og metodologiske implikationer af at kombinere disse begreber i en grundlæggende tilgang. Det har fra første færd handlet om at finde frem til en metodologi, der ville sikre, at vi til sidst kunne levere det skarpe og oversigtsgivende kompleksitetskort, som det har været vores formål at bidrage med til gavn for til det sociale forvaltningsarbejde.

Mens udgangspunktet som nævnt var den sociologiske systemteori, var det først et godt stykke tid inde i projektperioden, vi for alvor erkendte Hegels betydning i denne sammenhæng. Hegels filosofi forbindes med en meget overbevisende og konsekvent gennemført tænkning ud fra de nævnte begreber og som sådan har han inspireret bredt inden for såvel human- som samfundsvidenskaber.

I kraft af deres brede inspirationskraft har vi i nogle af de mest centrale idéer i Hegels univers

set en mulighed for på en gang at finde et forankringspunkt for to grundlæggende forskellige perspektiver på det sociale arbejde (et sociologisk og et filosofisk), to forståelser af dets muligheder og udfordringer - og tillige begrundelsen for at kombinere dem i en dobbelt tilgang til hele feltet (se i øvrigt afsnittet ”

Socialt arbejde – et skæringspunkt mellem individ og samfund”).

Mange kender Hegel som filosofen der arbejder ud fra “teser”, “antiteser” og “synteser”. Hvordan kommer disse i spil i vores projekt? Med reference til Schaumburg-Müllers Hegellæsning, der anviser en tæt kobling til Peirce og pragmatismen (Schaumburg-Møller, 2009, s. 112-13), vil vi skelne mellem

1. den umiddelbare,
2. den middelbare og
3. den refleksive indstilling eller tilgang.

Det umiddelbare indtryk, den umiddelbare opfattelse af et fænomen, kaldes firstness. Det er den indstilling, vi først møder tingene med. Den betegner den fortrolige omgang med verden. Det er ikke bare “skin”, vi taler om her, men virkelighed.

Som regel bliver man ikke stående ved det umiddelbare indtryk. Man søger den dybere forståelse, som først indførelsen af forskelle giver mulighed for at opnå. Det kaldes secondness. Den middelbare indstilling.

Refleksionen (thirdness) er, som den tredje indstilling i den tredimensionelle opstilling, den erkendelse, der indtræder, når man kan se sammenhængen mellem de størrelser, der ellers fremtræder som adskilte i den middelbare indstilling. Vi kan tale om enheden i forskellen.

En sådan trefoldig skelnen giver meget mening for den måde, hvorpå vi har arbejdet i vores projekt. Det umiddelbare indtryk, forskellene (forståelsen) og sammenhængene (refleksionen) er ikke indstillinger, der kan arrangeres hierarkisk i forhold til hinanden. Den ene er så et sige ikke finere end den anden. Alle tre medvirker i en erkendelsesproces og skal have plads.

Udover at den nævnte skelnen kan præcisere den måde hvorpå vi selv er gået til feltet, kan den sige noget om, hvorledes praktikerne på det sociale område tilgår deres virkelighed.

Forskere, som har beskæftiget sig med socialt (forvaltnings-)arbejde, har beskrevet, hvad de har kaldt, feltets “spontane sociologi”, en “illusion om øjeblikkelig kundskab”, som hverdagens handlinger bygger på.

Vi er enige i, at det sociale forvaltningsarbejde ikke bygger på objektiv viden, men vi er på den anden side uenige i, at det skulle bygge mere på illusioner end så meget andet, herunder videnskabeligt, arbejde.

Både det sociale forvaltningsarbejde og den forskning, der har det som genstandsfelt, bygger på en kombination af umiddelbarhed, forståelse og refleksion.

De forskelle, som projektet har anvendt for nærmere at kunne karakterisere det sociale arbejdes kompleksitet og vinde dybere forståelse for dets betingelser, vil vi i denne rapport løbende trække frem, efterhånden som de bliver relevante for fremstillingen.

Idet vi fortsat lader os inspirere af Hegel (Peirce) og Schaumburg-Müller, vil vi i det følgende komme lidt nærmere ind på, hvordan vi opfatter vores genstandsfelt. Det vil vi gøre ved at introducere forskellen mellem fakticitet og kontrafakticitet og sætte denne forskel i forbindelse med de just introducerede begreber.

Formålet er – udover at anskueliggøre hvorledes vi har arbejdet - at demonstrere, hvorledes forsknings- og udviklingsinteressen har vævet sig sammen i vores MOSUL proces. Og hvorledes vi ved både at deltage og observere har været med til at afsøge socialrådgiverens handlingsrum “som det virkelig er”.

Hvis vi blot havde trukket os tilbage og indtaget en distanceret og objektiverende rolle, havde vi afgjort gjort rummet mindre, end det faktisk er.

Socialrådgiverens handlingsrum er ikke mindst et mulighedsrum – og ved at tydeliggøre nogle muligheder, der udspringer af et retligt perspektiv, er dette rum blevet større med vores deltagelse. Dog, i en anden forstand er rummet selvfølgelig det samme: Det sociale arbejdes mulighedshorisont afhænger ikke af, hvem der tilfældigvis deltager i et møde. Hvem der deltager kan højst få betydning for, hvilke muligheder fra denne horisont der faktisk aktualiseres i kommunikationen.

Om fakticitet og kontrafakticitet i det sociale arbejde

Socialt arbejde er, som “kompleksitet” betragtet, både en faktisk størrelse og en kontrafaktisk. På samme vis implicerer det efter vores opfattelse både et “er” og et “bør”.

Socialt arbejdes kompleksitet kommer til udtryk, selv om den enkelte sagsbehandler er ganske ubevidst om den. Kompleksiteten er i den forstand uafhængig af den enkeltes perspektiv. Eksempel: Socialrådgiveren synes sagen er enkel, men så bliver der klaget og i klagen fremkommer vinkler på sagsforholdene eller sagsbehandlingen, som sagsbehandleren ikke har forudset. Kompleksiteten er for så vidt et (socialt) faktum. En række muligheder står faktisk til rådighed og sagsbehandleren kan ikke altid overskue og aldrig fuldstændig kontrollere, hvad der sker. “Rummet” hersker.

På den anden side er kompleksiteten selvfølgelig et udtryk for et bestemt perspektiv på socialt arbejde og perspektivet som sådan får uvægerligt indflydelse på, hvad der faktisk sker i sagen. Eksempel: Sandsynligheden for at den sagsbehandler, der anskuer sine handlemuligheder i kompleksitetens optik, opdager nye spor og handlingsmuligheder er alt andet lige større end sandsynligheden for, at det samme sker for kollegaen, der ser arbejdet og indsatsen som stort set fastlagt på forhånd, hvad enten det er loven eller de kommunale retningslinjer og budgetter der på den måde opleves begrænsende.

Mht. “er” og “bør” gør det samme sig gældende:

Kompleksiteten er et faktum, men det er for os vigtigt at understrege, at "kompleksiteten" tillige er "et bør". Når vi i vores formålsbeskrivelse taler om at understøtte det reflekssive sociale arbejde, der fører til mere kvalificerede myndighedsbeslutninger, arbejder vi netop med en formodning om, at det sociale arbejde er bedst, når det håndterer den størst mulige grad af kompleksitet – vel at mærke uden at miste momentum og handlekraft.

1

Vi accentuerer dette afsnit, fordi det er helt centralt for vores opfattelse af, hvad vi kan bidrage med i MOSUL.

Det gælder for helhedsorienteringen eller helhedssynet, som det kaldes i socialt arbejdes lærebøger, at det i højere grad end kompleksitetsbegrebet henviser til noget kontrafaktisk, noget der (endnu) ikke er, noget der sigtes efter, en faglig ambition.

Det betyder dog ikke, at man ikke kan tale om, at socialt arbejde er helhedsorienteret. Som et faktum. Det mener vi faktisk, det er.

Det sociale arbejdes hyperkompleksitet er tæt på at umuliggøre helhedssynet. For hvordan kan man under hyperkompleksitetens vilkår overhovedet tale om et enkelt helhedssyn?

Hyperkompleksiteten, den brudte horisonts vilkår presser i en vis forstand helhedssynet ud i det kontrafaktiske, det der ikke er. Dog, netop hyperkompleksiteten fastholder helhedsorienteringen som noget, der faktisk tales om, skrives om – noget der i den forstand hele tiden holdes for øje, hvorved det får en realitet. Jo mere kompleksitet socialt arbejde skal håndtere, jo mere helheden forsvinder, des mere opleves og kommunikeres et behov for at opretholde ambitionen om at finde en helhed, undgå fragmentering – skabe den sammenhængende indsats som ikke kan præsteres af andre end forvaltningsmedarbejderen.

"Helhedsorientering" og "kompleksitet" er som det ses på den ene side to forskellige begreber, der siger forskellige ting om det sociale arbejde. På den anden side er der en sammenhæng

---

¹ Nogen vil mene, at det gode sociale arbejde må måles på dets resultater, at det opfylder sine (gode) mål. Vi er for så vidt ikke uenige heri. På grund af arbejdets kompleksitet er det imidlertid mest praktisk at definere "det gode" som det, der til enhver tid lader sig kommunikere som godt. For at kunne kommunikere noget som godt kræver det, at man som sagsbehandler har holdt sig normerne for god sagsbehandling for øje, at man har gjort sig en mængde overvejelser om sagsbehandlingen og de problemer den retter sig imod, at man – med den regelmæssighed der kan kræves – har taget højde for en række forhold af betydning for den indsats, der præsteres og har justeret den, når det har været relevant. Dette gælder i alle faser af sagens behandling. Når der træffes afgørelse om at yde foranstaltninger efter lov om social service, har man taget stilling til, at der er et "væsentligt behov" for den støtte, der konkret bevilges. Det kræver, at man har undersøgt barnets og familiens problemer og ressourcer, at man har vurderet, at den bevilgede støtte kan gøre en forskel (ellers er der ikke et væsentligt behov), hvilket i princippet kræver en prognose af barnets forhold uden indsats – sammenholdt med den prognose der må vurderes at gælde, når hjælpen ydes. Den sikkerhed med hvilken den aktuelle tilstand skal fastlægges og de pågældende prognoser præsteres for at kunne træffe afgørelse er ikke 100 procent eller tilnærmelsesvis 100. Virkeligheden forandrer sig og når støtten er bevilget, skal der selvfølgelig følges op for at sikre, at den fortsat bidrager til at nå det/de opstillede mål. Med andre ord: Den indsats, der viser sig ikke at nå sit mål, kan være den rigtige indsats på det tidspunkt, den besluttet – måske kan den oven i købet være pligtmæssig.

mellem begreberne. Det er ikke en tilfældighed, at socialt arbejde betoner både kompleksitet og helhedsorientering.

Netop “forskelle” og “sammenhænge”, har været nøgleord for vores tilgang til MOSUL.

For imidlertid at kunne hjælpe sagsbehandlerne til bedre at håndtere kompleksiteten i socialt forvaltningsarbejde på en relevant og helhedsorienteret måde er det nødvendigt at kende konteksten for arbejdet. Kontekstbegrebet er således det tredje begreb i vores grundlæggende teoretiske tænkning. Vi vil se nærmere på dette begreb og dets implikationer.

Forinden vil vi dog – af grunde der følger nedenfor - introducere den fjerde forudsætning om socialt arbejde, vi har bygget på, og de konsekvenser vi har draget af denne. Forudsætningen kan formuleres som følger: Det sociale arbejde udtrykker et principielt forhold mellem individ og samfund. Eller med en anden gængs formulering: Det sociale arbejde befinder sig i skæringspunktet mellem individ og samfund (Hutchinson m.fl., 2006, s. 17).

Socialt arbejde – et skæringspunkt mellem individ og samfund

Det forhold at det sociale forvaltningsarbejde er både komplekst og helhedsorienteret, at det kender mange både “forskelle” og “sammenhænge”, er meget fint illustreret med lokaliseringen af den sociale indsats i et skæringspunkt. Et skæringspunkt er netop et punkt, hvor både adskillelse (forskel) og forbindelse (sammenhæng) bliver tydelig, hvor tynd og punktvis den end er. Hvad, der forbindes og adskilles i det punkt, hvor socialt arbejde virker, er det skrøbelige individ (det udsatte barn) og det differentierede samfund.

Forestillingen om det sociale arbejde i skæringspunktet mellem individ og samfund hænger udmærket sammen med idéen om, at det sociale arbejde er et inklusionsarbejde, hvor det marginaliserede barn eller den marginaliserede familie, der er rykket lidt for tæt på kanten, skal skubbes ind i sikkerhed i en tryk udvikling nærmere på centrum. Et andet begreb, som vi vil vende tilbage til, er i denne sammenhæng koblingsbegrebet. Det sociale arbejde handler i mere end en forstand om kobling, hvilket begreb igen understreger både forskel og sammenhæng. Hvad, der kan kobles, er netop ikke integreret – der er forskelle på spil og de kan ikke bare jævnes ud -, men alligevel kan der eksistere væsentlige sammenhænge, hvilke sammenhænge der naturligvis må bygges på i det sociale arbejde.

Af ovenstående følger vores begrundelse for på dette sted at tage fat på forholdet mellem individ og samfund: Forholdet er nøglen til at forstå det sociale forvaltningsarbejdes opgave og funktion. Og det er netop opgaven, vi er interesseret i at belyse og opgavevaretagelsen, vi er interesseret i at understøtte med vores projekt.

Skal skæringspunktet mellem individ og samfund belyses med det udgangspunkt, at vi står overfor et principielt forhold, er det naturligt at lade det ske ud fra både individets synsvinkel (det humanistiske perspektiv) og samfundets ditto (det sociologiske perspektiv).

For samtidig at sikre at sammenhængen kommer til orde er det oplagt at opsøge og undersøge grundbegreber, som fylder i begge perspektiver og præger begges opfattelse af det modernes

signatur og dermed også de bidrag, de hver især kan yde til en forståelse af det sociale forvaltningsarbejde og dets betingelser.

Sådanne begreber er

1. Meningsbegrebet.
2. Kommunikationsbegrebet.
3. (Selv)ledelsesbegrebet.

Ad 1, meningsbegrebet

Fænomenologien er ikke en entydig størrelse. Hegel er den første til at frembringe en "fænomenologi". Siden har Husserl og traditionen efter ham – herunder ikke mindst Heidegger (med sin fundamentalontologi²) – givet begrebet nye betydninger. Vi skal ikke fordybe os i disse betydninger, blot konstatere at fænomenologien, og med den **meningsbegrebet**, har været en væsentlig inspirationskilde for os og et fælles krystaliseringspunkt for de human- og samfundsvidenskabelige teorier, vi har trukket på i vores arbejde med MOSUL.

Mening og bevidsthed kædes i den humanistiske tradition ofte sammen som begrebslige udtryk for den særlige måde at forholde sig, som kendetegner den specifikt menneskelige måde at være i verden på.

Meningsbegrebet indgår imidlertid, i modsætning til bevidsthedsbegrebet, også som et meget grundlæggende begreb i den sociologiske systemteori. I både humanistisk teori og sociologisk systemteori forbindes mening med intentionalitet eller med et mindre bevidsthedsassocierende begreb som "rettethed": Noget er i fokus, noget aktualiseres, noget andet forskydes til eventuel senere aktualisering, til potentialitet.

Systemteorien er nok en teori om det sociale og det sociales egendynamikker, men det betyder ikke, at den kan undvære en forestilling om, hvorledes psyke og samfund spiller sammen og her er mening det medium, der skaber kobling og sammenhæng mellem de i udgangspunktet vidt forskellige operationer: Tanker og kommunikation.

Mening er altså det medium, både mennesker og samfund orienterer sig efter, idet det stiller (meningsgivende) forskelle til rådighed for tanker og kommunikation.

Hertil kommer, at mening frembyder tre dimensioner, tre arketyper, til brug for semantisk analyse og forståelse:

Sagsdimensionen, tidsdimensionen og socialdimensionen.

Der er tale om en trehed, hvor ingen dimension kan stå alene, men nok "stikke ud" og til en vis grad dominere de andre. På denne måde udgør den en vigtig inspirationskilde for vores forsøg på at tænke såvel forskel som sammenhæng.

Det forekommer umiddelbart plausibelt, at man – uden at tabe forbindelsen med de øvrige meningsdimensioner – kan være forholdsvis mest optaget af de saglige aspekter af noget, hhv. de tidsmæssige eller relationelle ditto. I løbet af projektet skulle meningsdimensionerne vise sig at tilbyde en meget meningsfuld måde at forstå forskellige tilgange til udøvelsen af praktisk socialt arbejde.

---

² Vi vender tilbage til denne i afsnittet: "**Fejl! Henvisningskilde ikke fundet.**".

Dimensionerne er blandt andet tydelige i de “meningshjul”, vi har arbejdet med på vores MOSUL-møder (se bilag).

I skæringspunktet mellem individ og samfund er en vigtigt skelnen forskellen mellem fremmedhed og fortrolighed. Nok er “mening” en garant for at kobling er mulig, men det fællesskab som socialt arbejde nødvendigvis må bygge på, er bestemt ikke et, der kommer af sig selv. Vi taler i den forbindelse om, at det sociale arbejde er konfronteret med en “oversættelsesproblematik”. Vi vender tilbage til denne problematik i kapitel 3.

Ad 2, kommunikationsbegrebet

Kommunikationsbegrebet er lige som meningsbegrebet stærkt profileret i både human- og samfundsvidenskaber. Og igen er der – på samme måde som med meningsbegrebet - både forskelle og sammenhænge i den måde begrebet bruges på, på tværs af disse traditioner. Skal man pege på det fælles i brugen, må det være dette: Den moderne kommunikation forbindes med muligheden for at skabe relationer, helheder og sammenhænge i samfundet og det enkelte menneskes liv, men også med det modsatte – med (risikoen for) differentiering, konflikt og splittelse.

I den sociologiske systemteori er den moderne kommunikation på den ene side indbegrebet af det samfundsmæssige som helhed, på den anden side et udtryk for den fragmentering som uvægerligt vil komme i fokus, når man nærmere skal karakterisere selvsamme kommunikation – eller for den sags skyld: praktisere den. Det viser sig nemlig hurtigt, at der ikke findes en, men adskillige kommunikative koder, logikker og funktionsmedier. Alle frembyder de forskellige værdimæssige præferencer, anskuelser og omverdensperspektiver (herunder måder at adressere individet). Alle prætenderer de at være ledende. Ingen kan umiddelbart udlignes med hinanden, men nok kobles.

I vores projekt er det blevet tydeligt, at det sociale forvaltningsarbejdes placering i skæringspunktet mellem individ og samfund har gjort det kodeambivalent i modsætning til andet professionelt arbejde, hvor der arbejdes mere entydigt efter eksempelvis en pædagogisk kode (pædagogisk arbejde) eller en sundhedsmæssig kode (arbejde med sygebehandling).

I modsætning til, hvad der gælder for fx forholdet mellem lægen og hans patient, er det i socialt arbejde langt fra sikkert, hvordan den sociale hjælperelation skal forstås og kommunikeres og hvordan den, der skal hjælpes, skal adresseres. Hvad karakteriserer fx barnet udover, at det er beskyttelsesobjekt? Skal det også adresseres som et subjekt? En “selvstændig” agent med egne interesser? En ressource der kan udvikles? Begyndende ekspert i sit eget liv? Borger med begrænset partshabilitet?

I den humanistisk-fænomenologiske tradition er kommunikationen på den ene side et udtryk for menneskets fortrolige omgang med verden. Talen og sproget er en væsentlig del af måden, hvorpå mennesket er hjemmehørende i “verden som den er”. Heidegger kalder det “i-verden-væren ud fra perspektivet hjemfaldelsen”. På den anden side er kommunikationen indbegrebet af menneskets mulighed for at artikulere sig selv i en “verden der ikke er, som den er”, det vil sige en verden, hvor der findes mange forskellige identitetsudkast og forbilleder, men ingen der passer til den enkelte, som – bundet af et moderne autencitetsideal – skal finde sin helt egen måde at være til på. Udover at skulle udtrykke sig selv, skal individet kunne bevæge sig rundt i de forskellige samfundsarenaer og fleksibelt kunne tilpasse sig de skiftende krav til adfærd og kommunikation.

I det moderne samfund er kommunikationen altså differentieret og opsplittet. Den hverdagsagtige fortrolighed med "verden som den er" findes selvfølgelig fortsat, men en stigende del af kommunikationen har tabet af selvfølgeligheden som sit udgangspunkt. Kommunikationen tager form af anerkendelseskampe, hvorigennem søgende individer forsøger at vinde den identitet, som ikke bare er dem givet. Den enkelte både udfordrer sine omgivelser og udfordres af sine omgivelser til at være sig selv, dvs. et unikt selv, ikke bare en der følger den slagne vej, gør som "man" gør, men en der tager selvstændig stilling, integrerer ulige krav og forventninger og giver dem sin egen udlægning og prægning. Den enkelte vil være sig selv og anerkendes som sådan. Men det unikke selv, det unikke barn, den unikke forælder er også en samfundsmæssig værdi. Tidligere sagde man til barnet: "Skab dig ikke!". I dag siger man ofte: "Skab dig!"

På det sociale børneområde, i skæringspunktet mellem individ og samfund, træder både samfundets kommunikative ambivalens og individets, in casu forældrenes, eventuelt barnets, anerkendelseskampe ekstra tydeligt frem. Tydeligt er det blandt andet ved den kritik der hele tiden genereres på området, herunder den offentlige kritik som fylder avisernes forsider, når forældrene fører deres kamp ud i det åbne terræn. En anden måde, hvorpå usikkerheden og konfliktpotentialer viser sig, er, paradoksalt nok, ved de betydelige bestræbelser på at finde ressourcer og "tale tingene op", som man straks bemærker, når man træder i forbindelse med feltet. Når der er meget på spil, må man fare med lempe og træde ekstra varsomt.

Forældrenes personlige autonomi og selvbestemmelse som primære opdragere og omsorgsgivere er defineret og beskyttet i loven. Det samme er barnets krav på beskyttelse (også i de tilfælde hvor forældrene ikke magter denne opgave), hvilket danner baggrund for kommunens hjemmel til i særlige tilfælde, hvor problemerne ikke kan løses i hjemmet, at anvende tvang. Selvom tvangsfjernelsen er "sidste udvej", der anvendes når ikke andre foranstaltningmuligheder vurderes egnede, er den som yderste mulighed i et kontinuum af foranstaltninger hele tiden til stede i indsatsen.

Skal hjælpekommunikationen lykkes i et "klima", hvor perspektiverne er mange, spørgsmålene følsomme og hvor den formelle omsorgsrelation til barnet er på spil og kan ændres uden samtykke fra forældrene, må den have et legitimt grundlag, der tillader sagsbehandleren at træde i karakter som autoritet. Man skal kunne handskes med aktiv modstand mod forandring fra forældrenes og evt. barnets side, men lige så vigtigt er det i kommunikationen at kunne overvinde inert, manglende initiativ og erkendelse og skabe sammenhæng, konsistens og forståelse i kommunikationen, der nemt kommer til at stritte i flere retninger uden at kunne finde passende mødepunkter. Teoretisk kunne det sidste sikres gennem en ledende hjælpekode, der så at sige indordner de øvrige perspektiver under en samlende logik. Det ser imidlertid ikke ud til at ske på dette område og ville nok også resultere i en kraftig reduktion af den kompleksitet som skal udvikles og håndteres i forbindelse med det sociale børnearbejde.

I en vis udstrækning kan der i den kommunale hjælpekommunikation bygges på en almenmenneskelig forestilling om "verden som den er". Men det er langt fra tilstrækkeligt som grundlag for den sociale hjælpekommunikation på børneområdet. Blandt andet mangler muligheden for at indbygge den nødvendige asymmetri i relationen mellem sagsbehandler og forælder/barn. Men hvad er der så tilbage? Vores svar er følgende: Der findes et politisk etableret koblingsgrundlag, der refererer til "verden, som vi demokratisk har vedtaget, den skal

være". Dette koblingsgrundlag udligner ikke de forskellige perspektiver, men giver dem nogle autoritativt fastsatte semantiske hægter eller kroge, de kan knytte an til.

Vi taler om, at det sociale arbejde står overfor en "*specifikationsproblematik*", og sigter dermed til den udfordring det er at holde sig ovennævnte semantiske grundlag for øje. Da udgangspunktet er det menneskelige fællesskab, der er søgt etableret i forlængelse af "oversættelsesproblematikken", er specifikationsproblematikken i MOSUL først og fremmest italesat som et problemkompleks, der knytter sig til etablering af den nødvendige asymmetri, legitimitet og autoritet i kommunikationen. Den kommunikative håndtering af de mange til rådighed stående perspektiver behandler vi i forbindelse med selvedelsesproblematikken (se nedenfor). Specifikationsproblematikken vender vi tilbage til i kapitel 4.

Ad 3, selvedelsesbegrebet

På et område som det sociale hjælpeområde, hvor kommunikationen mangler den "kode-sikre" entydighed, som man finder på andre professionsområder, bliver udfordringen at søge integration af de forskellige og inkommensurable perspektiver, hvilket selvfølgelig ikke er nogen enkel sag. Med det sociale arbejdes følsomhed overfor det forskellige og ambitionen om rummelighed følger vilkåret om (hyper)kompleksitet, som vi tidligere har været inde på, og som ikke kan undgå at præge kommunikationen på området.

Dette vilkår understreger **selvedelsesbegrebet** som et centralt begreb i vores bestræbelser på at indkredse den opgave, socialt arbejde står overfor i det daglige. (Selv)ledelsesbegrebet udmærker sig, ligesom de to foregående begreber, ved at udspringe af og indgå i såvel en humanistisk som en sociologisk teoritradition. Måske kan der oven i købet i forhold til dette tema siges at have udviklet sig en egentlig tværvideenskabelighed.

En yderligere bestemmelse af selvedelsesbegrebet bygger naturligt ovenpå det ovenfor udviklede om kompleksitet og helhedsorientering, mening og kommunikation. Selvedelse er en delikat sag, der trækker på alle tre etymologiske grundbetydninger af "lede":

- a. Socialt arbejde udtrykker som flere gange nævnt et principielt forhold mellem individ og samfund og som sådan repræsenterer det uundgåeligt en holdeplads for megen kritik og dermed en risiko for, at arbejdet bliver forbundet med "lede" (væmmelse og måske stress).
- b. Socialt arbejdes (hyper)kompleksitet tvinger det til kodeambivalens og til en høj grad af åbenhed, en søgen, en *leden efter* holdepunkter for en indsats, der forener værdier som legitimitet og effektivitet.
- c. Den sidste grundbetydning føjer sig smukt i forlængelse af a. og b.: De mange muligheder for både at handle og generere kritik kalder på ledelse, selvedelse og understøttelse af selvedelse. Vores MOSUL handler i høj grad om understøttelse af denne selvedelse.

Vi forbinder den første grundbetydning, lede som det "at føle lede ved noget", med kravet om at "kunne være i det" som sagsbehandlere ofte udtrykker det. Den anden, den undersøgende og nysgerrige tilgang, opfatter vi som en grundbetingelse for at kunne fungere i jobbet – og løse opgaven. Det sidste, ledelsesdimensionen, binder for os de to andre dimensioner sammen i et tredje og fremadrettet perspektiv: Selvedelse må vi forbinde med målrettet kompleksitetshåndtering og sideløbende hermed læring og udvikling.

I en sociologisk tradition, udgående fra blandt andre systemteorien, peger krav og forventninger om selvledelse, herunder krav og forventninger som den enkelte (professionelle) retter mod sig selv, men også mod dem der skal hjælpes, på udviklingen af nye sociale magtformer. Et mere differentieret samfund med mindre tydelige vertikale strukturer, må udvikle nye måder hvorpå sammenhæng og integration kan etableres. Samtidig med at individet i det moderne samfund erhverver nye frihedsgrader, underkastes det nye og mere subtile magtformer.

Sagt på en anden måde: Jo mere komplekst og magtfuldt samfundet er, jo mere afhængigt er det samme samfund af at kunne overlade kompleksitet til dets omgivelser. Netop denne overladelse af kompleksitet er indbegrebet af moderne magtanvendelse. Magtens egentlige modbegreb er i den forstand ikke afmagt, men tvang. Først med tvangen mister samfundet den mulighed for kompleksitetsopbygning der ligger i at udøve magt, dvs. i at kunne overlade kompleksitet til sine "undergivne". Dog, alligevel er samfundet nødt til at sætte en grænse et sted. Heri ligger den samfundsmæssige ambivalens, der vokser med samfundsforøgelsen.

Magtanvendelsesreglerne på børneområdet er et ganske godt eksempel herpå. På dette område, ligesom på det sociale voksenområde, opfattes anvendelse af tvang som en forlegenhedshandling. Opleves forlegenheden stærkt nok, ser man let risikoen for udviklingen af, hvad man kunne kalde en "formynderiforflygtigelse". Som vi vil vise senere i rapporten er denne risiko ganske reel³.

Set fra et humanistisk perspektiv frembyder et nyt professionelt handlerum selvfølgelig en ny *etisk* kompleksitet for den sagsbehandler, der faktisk oplever både friheden, kontingensen og integrationspresset i det daglige arbejde – og dermed nødvendigheden af selvledelse. Vi er ikke de første, der bemærker den etiske kompleksitet på det sociale område (se fx Husted, 2009), men det har dog været interessant for os at se, hvorledes det sociale arbejdes *handlings- og selvledelsesproblematik* sætter samtlige etiske arketyper i spil: Pligtetikken, nytteetikken og dydsetikken. Skal der i den forbindelse tales om forskellige "etiske stile", må de gå på hvorledes de forskellige arketyper er vægtet og spiller sammen i den konkrete indsats.

En nærmere karakteristik af feltets forskellige "etiske stile" kan bedst ske i forbindelse med undersøgelse af det sociale arbejdes handlingsmekanismer.

Nok findes der ikke en egentlig ledende kode i det sociale forvaltningsarbejde på børneområdet, men til gengæld har vi fundet, at det sociale arbejde, for at løse den ovennævnte handlings- og selvledelsesproblematik, forholder sig – og må forholde sig – til nogle særlige ramme-perspektiver (eller handlingsmekanismer). Hvert af disse

---

³ Som det vil fremgå af kapitel 5 er den almindelige samfundsmæssige forlegenhed ved tvangsanvendelse i dag kombineret med en konkurrencestatslig ressourcetænkning, der yderligere – i sine mest negative konsekvenser – understreger formynderiforflygtigheden, et problem, der bør tages alvorligt. Den ressourcetænkning, der hentydes til, handler ikke i første række om det skærpede budgetfokus, som har udmøntet de besparelser, der også er en realitet på området, men om en nærmest manisk (og når det udarter: magisk) tænkning, der insisterer på, at der altid, hvor der forekommer sociale problemer, tillige findes ressourcer og at et positivt fokus på disse ressourcer i langt de fleste tilfælde kan forebygges, at det bliver nødvendigt med tvangsanvendelse.

rammeperspektiver udpeger bestemte måder at anerkende borgerne som centrale. Endvidere udpeger og prioriterer de de etiske dimensioner i arbejdet på hver deres måde. Endelig udpeger og prioriterer de de vidensstyper, der inddrages eller burde inddrages i sagsbehandlingen. Rammeperspektiverne vil vi kort introducere i det følgende afsnit med henblik på yderligere udfoldelse i kapitel 5.

Socialt arbejde som koblingskontekstbestemt fænomen

Det er ofte sagt om socialt arbejde, at det er kontekstbestemt.

Opfatter man "kontekst" som "meningssammenhæng", hvilket er en almindelig definition af begrebet, er der oplagt mange forskellige meningssammenhænge at relatere det sociale arbejde til, og det spørgsmål som så rejser sig er, om man egentlig er blevet klogere på arbejdet ved at karakterisere det på denne måde. Man vil kunne hævde, at man først har sagt noget om arbejdet, når man er i stand til at pege på den kontekst som arbejdet i første række er bestemt af.

Vi har allerede argumenteret for, at det sociale arbejde som et hyperkomplekst og kode-ambivalent arbejde ikke kan være bestemt af en enkel funktionel handlingslogik. Så denne måde at kontekstbestemme på er med andre ord ikke farbar.

Nogen vil mene, at det sociale arbejde som professionelt arbejde først og fremmest må være forbundet med og præget af en videnskabelig kontekst eller meningssammenhæng. Det er det bud, man møder i visse socialfaglige fremstillinger, der gerne vil karakterisere det sociale arbejdes kompleksitet med udgangspunkt i videnskabsteorier. Vi mener ikke, det er frugtbart.

Et andet bud på en primær kontekst kunne være den interaktionelle kontekst, som arbejdet indgår i. Nogen anser det sociale arbejde for først og fremmest at være et relationsarbejde og så er denne antagelse nærliggende. Problemet er bare, at man med en sådan opfattelse vil være tilbøjelig til at sidestille fx socialt forvaltningsarbejde med børn med socialt børnearbejde uden for forvaltningssammenhængen, hvilket umiddelbart forekommer uholdbart.

En oplagt mulighed henstår dog: Man kan pege på organisationen som den vigtigste kontekst for det sociale arbejde. I vores projekt er vi blevet stadigt mere sikre på, at det sociale forvaltningsarbejdes kompleksitetskort skal tegnes, ikke med udgangspunkt i videnskabsteorier, men ud fra en forståelse af, hvad der kendetegner den moderne socialforvaltning. Den "social- og forvaltningspolitiske koblingskontekst", som vi har nævnt ovenfor i forbindelse med vores omtale af det sociale arbejdes specificationsproblematik, opfatter vi som indbegrebet af *socialforvaltningen som koblingskontekst*. Vi anvender begrebet koblingskontekst i stedet for begrebet kontekst for at præcisere, hvad kontekstbestemthed i relation til socialt forvaltningsarbejde betyder.

Vi tillader os på dette sted en systemteoretisk uddybning:

De politisk etablerede, herunder lovfæstede, betydningslagre på det sociale børneområde må ikke forveksles med, hvad der inden for systemteorien går under betegnelsen samfundsmæssige funktionssystemer. Funktionssystemer er selvstændige operationelle systemer, der lukker sig sagligt omkring sig selv. Det kan de gøre, fordi deres kommunikation deler sig efter en ledende kode, fx ret/ikke-ret (retten), læring/ikke-læring (pædagogikken),

betaling/ikke-betaling (økonomien) hvorved de former bestemte generaliserede kommunikationsmedier: ret (retten), (livs-)karrieren (pædagogikken), penge (økonomien). De semantiske lagre derimod (koblingskonteksten er indbegrebet af en samling betydninger) er åbne og opererer ikke selvstændigt, men udelukkende i forbindelse med de funktionelle systemers handlingslogikker. De er så at sige et funktionelt aspekt ved kommunikationen, som hjælper kommunikationen fremad, idet de gennem kondensering af meningslementer bidrager til at skabe forventninger og tilslutningsmuligheder for yderligere kommunikation.

Måske kan den ovennævnte uddybning gennem sondringen funktionssystem/koblingskontekst forekomme nørdet, men den har i hvert fald for os den pointe, at hjælpekommunikationen på det sociale børneområde ikke er politisk. Den knytter an et til politisk etableret reservoir af betydning, men er ikke som sådan politisk.

Sagsbehandleren i socialforvaltningen er udstyret med en kompetence, der rummer skønsbeføjelser. Er der delegeret en kompetence til at træffe afgørelse i sociale børnesager omfatter denne udøvelsen af retlig skøn i de tilfælde, hvor lovnormeringen er upræcis, ligesom den i de mange tilfælde, hvor retsfaktum er beskrevet komplekst, omfatter vanskelige bevisskøn samt avancerede prognostiske vurderinger. Dette forhold bør imidlertid ikke lede os til den opfattelse, at sagsbehandlerne er politiske aktører. Og sådan opfattede de sagsbehandlere, vi havde kontakt med i MOSUL, da heller ikke deres rolle. Ganske vist kan de fra politiske aktører aflede et "mandat til at handle som myndighedsudøver", men dette mandat må ikke forvaltes politisk.

lagttager man forholdet ud fra en forvaltningsretlig synsvinkel, er de skøn sagsbehandleren foretager ideelt set bundne skøn, det vil sige skøn der foretages indenfor et afdelingsret råderum.

Dog er det almindeligt accepteret – også i socialforvaltningerne – at tale om, at socialrådgiveren har en form for råderum og hvis dette ikke kan karakteriseres ved at være politisk, bliver spørgsmålet, hvorledes vi da kan omtale og begribe det. I denne rapport har vi valgt at tale om sagsbehandlerens selvledelse(srum). Selvledelse kan naturligvis ikke lade sig gøre uden et betydeligt manøvrerum, både formelt og uformelt, men med selvledelsesbegrebet kan man tale om dette uden nødvendigvis at forbinde det med politik.

For at komme videre med indkredsningen af handlings- og selvledelsesproblematikken, introducere de rammeperspektiver der understøtter den og samtidig forlænge og uddybe nogle pointer fra det foregående, vil vi endnu engang gribe tilbage til Hegel. Denne gang for at foretage en summarisk undersøgelse af, hvorledes hans opfattelse af det moderne kan hjælpe os til at blive klogere på den moderne socialforvaltning.

Forvaltningen, historien og det moderne samfund

Skal vi have fat i det moderne samfunds "signatur" eller særkende og dermed muligheden for nærmere at begribe dette samfunds socialforvaltning og de særlige udfordringer, sagsbehandlere møder her, mener vi det er frugtbart at tage udgangspunkt i tre grundlæggende forhold, som altså allerede Hegel var opmærksom på:

1. Moderniteten er de brudte betydningshorisonter periode.

Dette forhold svarer meget godt til vores påstand om det sociale arbejdes hyperkompleksitet.

Hvis verden genererer flere verdensudlægninger, der ikke uden videre kan bringes på fælles talefod, må det alt andet lige præge et fag, der i den grad er et barn af modernitetens differencer og tendens til fragmentering.

2. Den interne sammenhæng mellem det almene og det individuelle gode.

Det almene gode kan i dag ikke hævdes uden reference til individet og det lige hensyn til individers værdighed og frihed.

I børnesagerne møder sagsbehandlerne forældre, der hævder deres ret til at opdrage deres børn. Over for dette står hensynet til barnets retsbeskyttelse og værdighed. Fortolkningen af barnets beskyttelse og værdighed bygges i stigende grad på en tro på barnets selvstændige kompetence i forhold til at håndtere og give udtryk for sin situation og på forældrenes ressourcer til under et "positivt tilsyn" og en "konstruktiv behandling" at understøtte denne kompetence.

Hensynet til individet, både barnet og dets forælder, er ikke blot et individuelt gode, men også et alment gode og skal kunne begrundes alment. Det sociale arbejde skal have hjemmel i lov, hvorved de individuelle hensyn, der skal varetages konkret, på forhånd har fundet en almen afvejning og normering. Vores undersøgelse af praksis har vist, at formynderiet er blevet sværere at begrunde. I hvert fald er det – som vi vil vise i denne rapport – i forhold til at øve tvang, vi ser en af de største vanskeligheder i børneindsatsen i dag. Vanskeligheden kan betragtes som et (potentielt) effektivitetsproblem, men det kan også være et legitimitetsproblem: Der er ingen tvivl om, at der er situationer, hvor samfundet bør skride ind, bør gribe ind i familiers private forhold, måske endda med tvang. Det er der for så vidt ingen, der stiller spørgsmålstegn ved. Det sker også, men ofte (for) sent.

3. Den menneskelige virkelighed er historisk formidlet.

Ovennævnte forhold minder os om, at såvel den moderne socialforvaltnings kompleksitet som mulighederne for at håndtere den må forstås i et historisk perspektiv. Går vi ud fra, at der er forskellige muligheder for at håndtere kompleksiteten, i forlængelse af de "brudte betydningshorisonter" der er omtalt ovenfor, er det nærliggende at tænke, at de må være opstået i forskellige perioder af velfærds- og forvaltningspolitikens historie, hvorfra de efterfølgende har forsøgt at holde sig aktuelle og i trit med samfundsforandringerne. Ved at studere disse håndteringsmekanismer (rammeperspektiver) mere indgående antager vi, at vi kan komme nærmere en forståelse af de moderne vanskeligheder med blandt andet at optræde formynderisk.

Vi er nået frem til at skelne mellem tre sådanne faser, der har givet anledning til udviklingen af særlige rammeperspektiver på kompleksitetshåndtering: Retsstaten, velfærdsstaten og konkurrencestaten

Vi skelner mellem det *retlige* (diagnostiske), det *nytteorienterede* (dynamiske) og det *neoinstitutionelle-konkurrencestatslige* (dialogiske) perspektiv.

Det er vigtigt at understrege, at det er vores erfaring i MOSUL, at ingen af disse kan stå alene, hvis det sociale arbejde skal håndteres på et passende kompleksitetsniveau.

At ingen af perspektiverne kan stå alene, men må kombineres, gælder også for de etiske og retssikkerhedsmæssige dimensioner, der er forbundet med de omhandlende perspektiver.

Denne forbundethed kan gøres op som følger:

Pligtetikken passer til det retsstatslige perspektiv med dets fokus på lovmedholdelighed og forudsigelighed.

Nytteetikken peger på velfærdsstatens bestræbelser på at maksimere lykke og minimere omkostninger (den formelle retssikkerhed suppleres i denne periode af den materielle retssikkerhed, som fremhæver værdier som hensigtsmæssighed og hensynsfuldhed).

Mens både pligtetikken og nytteetikken går ud fra, at man kan finde frem til det rigtige ved at følge regler eller stille de rigtige kalkuler op (det etiske valg er forbundet med valget om at følge reglen eller kalkulen), er **dydsetikken** den etik der undersøger betingelserne for det gode liv, idet den insisterer på at der skal være plads til både lykken (nytten) og det rigtige. Troen på at den situationsafstemte fleksible handling inden for rammer, men uden at den handlende er hårdt bundet op af hverken regler eller kalkuler, er den der bedst kan understøtte det gode liv, kan forbindes med konkurrencestatens fokus på optimerende rammer og samspil (den formelle og materielle retssikkerhed suppleres i denne periode af den substantielle retssikkerhed, der vægter værdier som anerkendelse og ligeværdighed).

Det viser sig desuden, som vi senere kommer mere ind på, at forskellene mellem rammeperspektiverne kan anskues som forskelle, der vedrører perspektivernes primære reference med hensyn til de tre meningsdimensioner. Tager man udgangspunkt i meningsarketyper, sagsdimensionen, socialdimensionen og tidsdimensionen, er de altid tilstede i indsatsen, uanset om fokus er på retten eller på et af de andre rammeperspektiver. Pointen her er alene, at de forskellige perspektiver eller mekanismer har en primær reference i en af dimensionerne, og at denne reference er forskellig. Det betyder, at der er flere grundlæggende vinkler på det gode helhedsorienterede sociale arbejde, som vanskeligt kan tilgodeses i samme grad i forbindelse med det enkelte sagsbehandlingsforløb.

Nærmere om det sociale arbejdes effektivitet og legitimitet - handlingsrummet som beslutningsrum

Inden vi forlader forvaltningen som koblingskontekst for socialt arbejde, skal vi kort udlægge, hvad denne kontekst kan bidrage med i relation til forståelsen af socialt forvaltningsarbejde som en særlig kompleks "handlingsform".

Ud fra et systemteoretisk perspektiv kendetegnes organisationer ved at reproducere sig selv gennem beslutninger. Organisationer er med andre ord defineret ved at bestå af beslutningskommunikation. Vi betragter forvaltningen som organisation og kan i den forbindelse understrege, at (sam)handling i forvaltningen ikke bare er handlinger: Der findes en særlig kvalificeret organisatorisk (sam)handling – og denne handling er beslutningen eller afgørelsen.

Sagsbehandlere, også dem vi har mødt i MOSUL, taler mere om at "handle" end om at "beslutte" eller "afgøre". Ikke desto mindre er sidstnævnte begreber bedre egnede til at begribe den virkelighed, socialt forvaltningsarbejde fungerer i.

Det sociale arbejde afgrænses af krav til og forventninger om formålstjenlighed og saglighed, effektivitet og legitimitet. Sådanne forventninger er indbegrebet af forvaltningens kulturelle kerne. I et miljø, hvor kontingens hersker og der altid foreligger flere muligheder, kan disse værdier kun indfries gennem fokuseret beslutningstagning.

Ingen af de ovennævnte begreber er fuldstændigt entydige, men angiver alligevel som centrale pejlemærker nogle vilkår for arbejdet. Fx kan man med hensyn til effektivitetskravet sige, at tidspresset og presset om, at der skal ske noget i sagerne, er en helt uomgængelig del af virkeligheden, som man må tage hensyn til, hvis man vil arbejde i en forvaltningsmæssig sammenhæng. Det gælder også, hvis man, som vi, vil arbejde med udvikling og læring i socialforvaltningen. Vi vil sige lidt mere herom i kapitel 2.

I en kompleks og tidspresset virkelighed er det en særlig udfordring at undgå overspring og uhensigtsmæssige forkortelser af vejen til handling (beslutning eller afgørelse), det vil sige at undgå for drastiske kompleksitetsreduktioner.

Vores kompleksitetskort skulle gerne kunne anvendes i en presset hverdag og understøtte en indsats, hvor de mest oplagte faldgruber undgås.

Sammenholder vi de ovennævnte begrebers manglende entydighed med eksistensen af flere konkurrerende tilgange til forvaltningsarbejdet, ligger det lige for at tale om, at der i den moderne forvaltning sameksisterer forskellige forestillinger om både effektivitet, autoritet og legitimitet.

Andre perspektiver end det retlige vil fremhæve aftalens betydning som handleform i den sociale indsats. Det ændrer imidlertid ikke ved, at baggrundstæppet, forvaltningskonteksten, altid vil få afgørelsen og beslutningen til at tone frem som de i sidste instans centrale kommunikative operationer. Beslutninger og afgørelser knytter sig til tidligere beslutninger og afgørelser ved at forholde sig til disse præmisser. Beslutninger og afgørelser er operationer, der kløver verden i, hvad der på den ene side kan fungere som præmisser for sådanne og på den anden side, hvad, der ikke kan.

Hvis det er rigtigt, som vores empiri peger på, at de neoinstitutionelle tænkemåder har fået vel rigelig plads i de professionelles praksisser, udgør det retlige, som det ældste perspektiv på kompleksitetshåndtering et kritisk spejl, der kan vise nogle af de sider ved det nye, der risikerer at blive forstørret og transformeret til vrangsider, hvis fokuset bliver for ensidigt. Det kan fx være, at aftalen som redskab i socialt arbejde tillægges for stor betydning med det resultat, at det kommer bag på sagsbehandleren, at pågældende pludselig må træde i karakter som myndighedsperson. Som det skal vise sig senere i vores rapport, er dette eksempel ikke ganske tilfældigt.

Den kritik, som det retlige perspektiv muliggør, kan vækkes på de mest ubelejlige tidspunkter, set fra de professionelles synsvinkel. Selvom det retlige kan være ude af fokus i en periode, gemt så at sige under kommunikationens overflade, popper det pludseligt op. Eller med andre ord: Det retlige foreligger i det tilfælde som potentialitet – og kan som sådan inddrages og aktualiseres på foranledning af parterne i sagen, bisiddere, kontrolinstanser m. fl.. Det virtuelle er mere usandsynligt, det er det, der umiddelbart hverken forbindes med forvaltningen som kontekst eller med den konkrete sag.

Det er efter vores opfattelse ikke korrekt, når det undertiden hævdes, at der ligger en videnskabsteoretisk tankegang eller et videnskabsteoretisk perspektiv "bag" sagsbehandlerens handlinger: Det eneste, der ligger "bag" er forvaltningen som kontekst, de handlingsmekanismer der springer ud af denne og **sagen** som det konkrete omdrejningspunkt for kommunikationen.

I resten af rapporten vil vi give eksempler på, hvad der nærmere kan ligge gemt under den umiddelbart aktualiserede kommunikation og hvordan det konkret kan muliggøre kritik og konstruktive åbninger i sagsbehandlingen.

Kapitel 2: Nærmere om forløbet

I det følgende vil vi gøre nærmere rede for projektføreløbet med henblik på, at den interesserede læser kan blive bekendt med baggrunden for de projektræsultater, der præsenteres i rapporten og for nogle af de overvejelser af metodisk og processuel karakter, som vi løbende har gjort os.

Som det allerede vil være fremgået, har vi i vores MOSUL-forløb haft øje for forhold vedrørende socialt arbejde på børneområdet, der så at sige går på tværs af de to kommuner, vi har fulgt. De to deltagerkommuner har ikke haft fuldstændig samme organisering omkring indsatsen på børneområdet. En kommune har fx for længst etableret en visitation til børneundersøgelsen, som den anden kommune ikke havde på undersøgelsestidspunktet, men senere har etableret. En har formaliserede visitationsmøder til foranstaltninger, hvor den anden kommune klarer det mere uformelt i en dialog mellem sagsbehandler og faglig leder.

Forskelle som disse har imidlertid ikke haft betydning for den måde, hvorpå vi har arbejdet med MOSUL. Fællestrækkene kommunerne imellem (og dermed sagsbehandlerens arbejdsbetingelser) er alt andet lige større, set i forhold til vores formål om at kortlægge det sociale arbejdes kompleksitet end forskellene.

Begge forvaltninger arbejder således inden for samme koblingskontekst, begge har de samme opgaver og en væsentlig del af deres historie deler de med hinanden, idet de har samme samfundsmæssige funktion osv..

Vores spørgsmål igennem projektperioden har været: Hvordan får vi "fat i" den kompleksitet i arbejdet, der både er et "er" og et "bør", jr. kapitel 1? og både er noget faktisk og kontrafaktisk? Kompleksiteten har en saglig dimension, og det er navnlig denne sagsdimension, vi har været ude efter med henblik på at tegne vores kompleksitetskort.

I saglig forstand omhandler kompleksiteten som nævnt de forskellige perspektiver, synspunkter, teorier og hensyn, der relevant indgår i eller kan eller bør indgå i en konkret sagsbehandling. Kompleksiteten i forvaltningsarbejdet folder sig altid ud i flere relationelle sammenhænge og over længere tid. Vi har haft mulighed for at drøfte sagerne i en relationel sammenhæng, nemlig den faglige mødesammenhæng, hvor typisk 8-10 sagsbehandlere, udover os som projektmagere, har været til stede.

Alle andre sammenhænge, der har været med til at bygge sagens kompleksitet op, har været uden for vores fokus, når vi ser bort fra enkelte andre møder, herunder visitationsmøder, hvor besluttede foranstaltninger udmåles med hensyn til omfang og varighed.

Vi havde i begyndelsen en plan om, at vi skulle inddrages i sagerne så tidligt som muligt og herefter følge dem så lang tid vi kunne inden for projektets tidsmæssige ramme. Af flere grunde, bl.a. fordi vi valgte at imødekomme vores samarbejdspartneres ønske om at få de sager på dagsordenen, som til enhver tid var dem der voldte problemer, holdt vi ikke fast ved denne plan. Som hovedregel har vi således kun haft samme sag på dagsordenen en enkelt gang. Vi har dog i vores materiale eksempler på sager, som har været på dagsordenen flere gange.

Den faktiske kompleksitet i sagerne udfolder sig automatisk over tid. Vores opgave på møderne har været at foregribe så meget af den mulige, men (endnu) ikke udfoldede kompleksitet, som det har været relevant af hensyn til sagsbehandlingen og fremdriften heri. Som regel er de sager, vi har fået forelagt i forbindelse med projektarbejdet sager, der på den ene eller den anden måde er gået i en form for hårdknode, hvor det er blevet vanskeligt for

sagsbehandlerne at finde ud af, hvilken vej der nu skal vælges.

I forbindelse med sagsgennemgangen på møderne er det kontrafaktiske, i form af “det der kunne have været”, også i nogen grad blevet afdækket. Det “der kunne have været” (det der kunne være blevet gjort, de fremgangsmåder der kunne være valgt, de vurderinger der kunne have været foretaget mv.) er bagudrettet, men kan indeholde et fremadrettet budskab. En læring, der kan bruges konkret i den enkelte sag eller generelt som en pointe, der er værd at holde sig for øje i fremtidige sager. Sidstnævnte pointer har vi været særligt optagede af at samle op.

Ikke al kompleksitet, der negligeres eller overses, vil vise sig som mudder og konflikter i sagsbehandlingen, hverken aktuelt eller set over en længere periode. I stedet kan det vise sig som almindelig ineffektivitet og “tomgang” i sagens behandling.

Det kan formentlig under alle omstændigheder betale sig at arbejde med kompleksitetsudfoldelse, men der er en grænse for hvor langt, man bør gå i denne henseende. “Bør” afhænger i denne sammenhæng om at afveje hensynet til kompleksitetsudfoldelse overfor hensynet til effektivitet, risiko for “overbehandling og overoplysning” og muligheden for at komme videre i sagsbehandlingen, altså at reducere kompleksiteten igen. På MOSUL-møderne havde vi 3 timer til rådighed. Vi satte os som mål at komme videre med sagerne i den forstand, at når vi afsluttede en sagsgennemgang skulle vi kunne nikke til hinanden og være enige om, hvad næste skridt i sagen skulle være – og evt. næste igen – og hvordan dette skulle gribes an.

MOSUL-mødernes længde og denne praktiske og handlingsorienterede målsætning, som blev sat i enighed med vores praksisgrupper, har været med til at holde os på rette spor i forhold til balanceringen mellem kompleksitetsudfoldelse og – reduktion.

MOSUL-møderne har som et udviklingsarbejde betraget været et “eksperimentarium” for arbejdet med åbning og lukning, udfoldelse og reduktion af kompleksitet i en bestemt forvaltningsmæssig ramme for socialt børnearbejde, hvor vi bestandigt har holdt os arbejdets kontekst for øje. De refleksions- og arbejds måder vi har søgt og afprøvet, skulle gerne kunne anvendes i forvaltningen også uden for en projektsammenhæng, hvor der investeres mere tid og flere kræfter i den faglige sparring end normalt.

Afsætter man tid i en gruppe af vidende og engagerede sagsbehandlere, der antalsmæssigt ligner dem vi har haft med at gøre, til at drøfte og reflektere over enkeltsager, er der stor chance for, at man får noget konstruktivt ud af det. Hvis man arbejder bevidst og målrettet ud fra begreber, som dem vi har anvendt i MOSUL (se mere om hvordan vi har arbejdet nedenfor), bliver chancerne endnu bedre.

De ressourcer i form af forskellige erfaringer, forskellig viden og forskellige tilgange til arbejdet, der er repræsenteret i en større gruppe af sagsbehandlere med fælles opgaver indenfor rådgivning og sagsbehandling, er forholdsvis enkle at mobilisere til faglig sparring. MOSULs udfordring har som nævnt været at få det relevante med og langt hen ad vejen har deltagerne selv, efterhånden som arbejdet med rammer og begreber er skredet frem, kunnet præstere de effekter, vi snakker om.

Det perspektiv, der har været sværest for sagsbehandlerne selvstændigt at “grave frem”, har utvivlsomt været det retlige perspektiv. Hvad det betyder og hvorfor det forholder sig sådan, har vi et bud på, som vi kommer tilbage til i de følgende kapitler.

Implementering af modellen i kommunerne

Et væsentligt mål med udviklingen af modellen har været, at der i sagsbehandlerens egen kreds skulle være nogen, der ved projektets afslutning var i stand til at overtage rollen som den "ekspert", der er særligt ansvarlig for at få de juridiske problemstillinger belyst. Rollen som "meningsspotter" har således været tænkt som en slags generalprøve på "eksperter". Da det retlige perspektiv, som det vil fremgå af det følgende, har været vanskeligt at få til at sidde fast som naturligt afsæt for arbejdet med og vurderingen af en sag, er denne del af projektet ikke lykkedes i det omfang, vi havde håbet.

Da vi forlod kommunerne i sommeren 2012, var det da heller ikke med en færdig implementeringsplan. Vi har imidlertid aftalt et møde i hver af kommunerne i begyndelsen af 2013, hvor vi vil komme med en samlet tilbagemelding på projektet, nu hvor resultaterne gennem skriveprocessen også er blevet tydeligere for os. Samtidig deltager Morten Raffnsøe Møller i møderne med oplæg og diskussion om selvledelse.

Samarbejdspartnerne og vores overvejelser i relation til valg af partnere

Efter modtagelse af den endelige godkendelse indledte vi det mere konkrete samarbejde med de 2 kommuner, vi ønskede at have med i projektet. Vi havde et relativt fast tilsagn fra en kommune og flere kommuner, der havde vist interesse. Det viste sig imidlertid ret hurtigt, at det blev vanskeligere end beregnet at få aftale med 2 kommuner, idet den "faste aftale", som vi havde, sprang fra på grund af lederskift og organisationsændringer i kommunen.

Vi havde oprindeligt ønsket at samarbejde med 2 forskellige typer kommuner både hvad angår størrelse, demografi og belliggenhed, men på grund af vanskelighederne med at få den oprindeligt påtænkte større kommune med, endte vi med at få aftale med 2 kommuner af næsten samme størrelse (ca 40.000 indbyggere) – en fra nord- og en fra østjylland. I fremstillingen betegnes de som henholdsvis kommune 1 og 2.

Udover samarbejdet med de 2 kommuner, skulle forankringen på diplomuddannelsen sikres. Vi besluttede, at vi, udover den undervisning vi hver især har på diplomuddannelsen, ville knytte det hold, der skulle starte efteråret 2010 til projektet som en salgs testhold.

En vigtig del af projektet er forskningstilknytningen til Aarhus Universitet ved lektor i filosofi og idehistorie Morten Raffnsøe Møller. Vi aftalte derfor hurtigt en møderække med ham. Endelig begyndte vi at finde deltagere til den baggrundsgruppe, vi ønskede at knytte til projektet.

Samarbejdet med kommunerne – en overordnet forløbsbeskrivelse

Fordi de indholdsmæssige forskelle i de to kommuners organisering ikke var forskelle, der var væsentlige for vores projekt, kunne vi lave stort set ens aftaler med begge kommuner. Vi ønskede at afgrænse projektet til at omhandle sagsbehandlere, der arbejdede med servicelovens kap. 11 som hovedbeskæftigelse således, at handicapområdet blev skilt ud. I kommune 1 ville sagsbehandlerne på handicapområdet meget gerne med i projektet og var meget kede af vores beslutning om denne afgrænsning af projektet.

Forskellene på kommunerne er af mere geografisk karakter, hvilket betød, at sagsbehandlerne i kommune 1 var fordelt på 2 arbejdspladser beliggende ca 30 km fra hinanden. Gruppen

bestod oprindeligt af 12 sagsbehandlere og var delt i 2 lige store grupper. Vi vurderede, at gruppens størrelse gav mulighed for, at vi kunne samle dem i en gruppe og således holde os til de planlagte 4 møder hvert ½ år.

Kort efter starten på MOSUL oprettede kommune 1 en visitationsenhed bestående af 2 sagsbehandlere og ansatte derfor 2 nye sagsbehandlere. Lige inden afslutningen på feltarbejdet i MOSUL blev der ansat yderligere 2 sagsbehandlere, således at gruppen ved afslutningen af projektet var på 16 sagsbehandlere.

I kommune 2 var der 15 sagsbehandlere fordelt på 3 mindre grupper, der alle havde arbejdssted på samme adresse. Alle ville gerne deltage, så aftalen blev et kompromis, hvor vi holdt 2 x 3 møder pr. ½ år, således at de 3 grupper i mødeugerne ændrede deres 3 gruppemøder til 2 møder med os. Projektet kom således i begge kommuner til at arbejde med gruppekongstellationer, der afveg lidt fra sagsbehandlernes daglige gruppetilhørsforhold.

Efter et par aftale- og introduktionsmøder var vi efter sommerferien 2010 klar til at tage fat på afprøvningen af vores model i begge kommuner, således at vi i de næste 2 år – frem til sommeren 2012 – fulgte stort set samme mødekadance med 4 møder med den samlede gruppe i kommune 1 og 6 møder fordelt på de 2 grupper i kommune 2. I foråret 2012 slog vi af praktiske årsager et par møder sammen, således, at vi samlet set har haft 40 møder i kommunerne.

Vi havde tænkt, at dagsordenen skulle være fast (i hvert fald i starten), således at den indeholdt et punkt, hvor vi tog sager op og et punkt, hvor der var mulighed for at tage konkrete akutte problemstillinger op til juridisk afklaring.

Meningshjulet/metoden

Vi introducerede fra starten vores tanker om ”Meningshjulet” og arbejdet med en metode, hvor en sagbehandler gennemgik en sag, mens der blev valgt en eller to udspørgere og en ”meningsspotter” fra den øvrige gruppe. Efter at den fremlagte sag var belyst tilstrækkeligt, fik fremlæggeren lejlighed til at formulere sin (juridiske) tvivl, hvorefter Bente gav et bud på en mulig løsning/svar.

Peter skrev referat undervejs og styrede drøftelsen af sagen. I denne fremstilling har vi refereret casene, som de blev fremlagt på møderne, hvilket betyder, at de indeholder en del talesprog, refleksioner og korte opmærksomhedspunkter.

Der var en del begyndervanskeligheder og i begge kommuner blev det i starten et fast punkt på dagsordenen at repetere meningsbegrebet og arbejdsmetoden.

Det betød, at vi i starten ikke kunne nå mere end en sag. Herudover viste det sig i begge kommuner, at flere havde svært ved at finde ud af de forskellige roller, hvorfor vi blødte lidt op på, hvem der måtte stille spørgsmål samtidig med, at vi hjalp hinanden med at være ”meningsspotter”, da det viste sig, at flere var usikre på denne rolle, hvilket formentlig hang sammen med, at det var en metode, der afveg fra deres sædvanlige arbejdsmetoder.

Vi behandler ”meningsspotteren” mere indgående i afsnittet ”

Et eksempel på historiefortælling og caseudfoldelse”.

MOSULs dagsorden udvikler sig

I løbet af det første år oplevede vi i begge kommuner først et stort engagement og det var med stor ydmyghed, vi oplevede, hvor villige alle sagsbehandlere var i forhold til at lægge vanskelige sager og problemstillinger frem for fællesskabet uden skelen til, om fremstillingen eventuelt synliggjorde egen uformåenhed eller usikkerhed. Vi oplevede begge, at denne villighed til at blive kigget i kortene og blotte sig selv og sin faglighed, er en meget stor styrke i det sociale børnearbejde.

Ca. ½ år inde i forløbet fandt vi i fællesskab med den ene kommune ud af, at det ville være gavnligt at starte med et punkt på dagsordenen, hvor den, der sidst havde haft en sag oppe, fik lejlighed til at give tilbagemelding og reflektere over, hvordan fremlæggelsen var blevet oplevet og på hvilken måde arbejdet med sagen var forandret.

Dette punkt blev indført i begge kommuner, men kom ikke til at fungere konsekvent, da den, der havde haft en sag oppe tidligere, ikke altid deltog i det efterfølgende møde.

Det blev dog, når punktet var på, oplevet som positivt at få denne mulighed for tilbagemelding og refleksion og for projektet var det af stor betydning at blive delagtiggjort konkret i resultaterne af metoden.

Engagementet var som sagt højt i starten og der var stor ledelsesopbakning i begge kommuner. Efter et års tid viste der sig dog en vis afmatning. I en travl hverdag var det vanskeligt at tage tid fra de konkrete sager, der pressede sig på til en fælles udvikling af en metode, der for flere var vanskelig at få indarbejdet og derfor ikke blev oplevet som tilstrækkelig gavnlig i forhold til indsatsen.

I den ene kommune betød et lederskift tillige at nye rutiner skulle indarbejdes og her viste det sig, at deltagelsen i en periode faldt.

Vi besluttede på den baggrund dels en strammere styring, så 2 sager kunne behandles på hvert møde, og dels åbnede vi op for, at der kunne tages et problemfelt op i stedet for en sag. Det kunne fx være den stigende tilgang af sager, der som udgangspunkt hører hjemme i statsforvaltningen, men hvor en af forældrene forsøger at få kommunen til at blande sig/tage parti i konflikten.

Samtidig udarbejdede vi med henblik på at tydeliggøre den læring, der skete i projektet, et skema til brug for den, der havde haft en sag oppe, således at der efter hvert møde blev samlet op på de erfaringer, der var høstet.

Endelig fandt vi anledning til at repetere, at MOSUL er et udviklingsprojekt, hvor ikke alt lykkes lige godt, men gerne samlet set skulle give brugbare resultater.

Redskaberne/rollerne udvikler sig

Efter ca. et års samarbejde med kommunerne introducerede vi en ny 'rolle' under gennemgangen af sagerne. Hvor vi indtil nu havde koncentreret os om ved hjælp af "meningshjulet" at udfolde sagen gennem fremlæggelse/udspørgen og "meningsspotting" tilføjede vi "modsigelse" efter afsluttet diskussion/løsning. Gennem "modsigelse" kan man

efter vores vurdering opnå flere ting. Dels er der en mulighed for, at eventuelle blinde pletter eller oversete problemstillinger kan blive åbenbare og dels kan sagsbehandleren ad denne vej blive forberedt på nogle af de modforestillinger og modsigelser, der vil kunne komme fra familien, samarbejdspartnere, pressedækning eller andre.

Et eksempel på historiefortælling og caseudfoldelse

I dette afsnit følger et eksempel på, hvordan arbejdet med en konkret case i kommunerne kunne udfolde sig.

Under fremlæggelsen af sagen – historiefortællingen – bliver vi først præsenteret for nogle faktiske oplysninger. Der er tale om en pige på 2½ år og en mor på 34 år. Mor er misbruger og angiver selv, at det mest er hash, hun misbruger. Familien er tilflyttet kommunen og der er oplysninger om, at den tidligere kommune allerede havde fokus på hende under graviditet. Nu er hun visiteret til kommunens "team for sårbare klienter". Der er ikke fastslået et faderskab. Der har været et mønster i mors adfærd, der har vakt bekymring, idet mor lider af PTSD efter en voldssag. Hun har en méngrad på 25% – afledt af voldsepisoden.

Under fremlæggelsen bliver det tydeligt, at sagsbehandler er voldsomt i vildrede, både hvad angår sagens faktiske omstændigheder og hvad angår vurderingen af moren. Mors handlemønster over for kommunen omtales som "aftalebrud på aftalebrud", ligesom sagsbehandlers opfattelse af mors troværdighed omtales som, at "hun siger noget på et tidspunkt for så at sige noget andet på et andet".

En tidligere konflikt har ført til sagsbehandlerskift. Nuværende sagsbehandler har "tilkendt" familien en aflastningsfamilie, men denne ønsker mor imidlertid ikke længere at gøre brug af, hvorfor der ikke er nogen foranstaltninger til familien.

På baggrund af udspørgningen kommer det frem, at pigen var "dødfødt" og lå i coma i 3 uger, idet hun var født med abstinenser. Mor havde ikke ønsket at følge graviditetsundersøgelser og der var ikke foretaget scanninger under graviditeten.

Pigen har som følge af forholdene under graviditeten særlige behov, som mor ikke kan klare alene. Fx ser mor ikke pigens behov for kontinuerlig og struktureret hverdag.

Pigen har allerede påtaget sig at "samarbejde" med moren. Hvis mor hæver stemmen, er pigen straks hos sin mor og har således ikke sin opmærksomhed rettet på sig selv.

Pigen er ikke normalt udviklet og hun ligner et mongolbarn.

Aflastningsfamilien oplyser, at hun ikke er alderssvarende – særligt er der problemer vedrørende den sproglige udvikling. Hun er usikker og har svært ved at lære.

Mor har ammet pigen meget længe og sagsbehandler har overvejet, om det kunne skyldes, at mor ikke har haft råd til at købe mad. Moren ser ikke ud til at være underernæret.

Mor siger hun fortsat bruger hash. Men ikke når pigen er der.

Undervejs kommer det frem, at grunden til, at der ikke aktuelt er foranstaltninger, er, at mor hidser sig op over flere ting bl.a., at pigen kalder aflastningsfar for far.

Der er lavet en psykiatrisk undersøgelse af mor, men den har mor ikke villet "lade indgå" i børnesagen.

Der er tillige en psykologisk undersøgelse, der i sin tid blev udarbejdet med henblik på vurdering af følgerne af voldsepisoden.

Nu vil mor igen have ny sagsbehandler.

Sagsbehandler har haft indkaldt mor til et møde med den dagsorden, at § 50 undersøgelsen skal fortsættes og der skal indhentes nye oplysninger. Mor mødte imidlertid ikke op, men sendte i stedet en skrivelse om, at hun ikke ville medvirke.

Kommunen fastholder, at sagsbehandler skal blive på sagen, men sætter samtidig en sagsbehandler mere på sagen.

Kommunen har skriftligt over for mor præciseret, hvilke oplysninger, der ønskes indhentet i sagen og der er indkaldt til nyt møde.

Lige nu tror sagsbehandler, at sagen ender med en anbringelse.

Denne sagsfremstilling er et meget godt eksempel på, hvordan sagerne har været præsenteret og udfoldet på MOSUL-møderne. Det har ofte været sådan, at sagsbehandler på baggrund af egen fremstilling og spørgernes uddybende spørgsmål, fx bliver opmærksom på mangler i oplysningsgrundlaget, mønstre i samarbejdet med familien, usystematisk opfølgning eller andet.

Det er naturligvis en almen erfaring fra andre typer af faglig sparring, supervision eller andet, men MOSULs særlige styrke er, at spørgsmålene gennem anvendelse af meningsbegrebet fokuserer på den særlige opgave, som kommunen har i forhold til barnet og herigennem vurderer barnets nuværende og fremtidige behov, risikoen for fejludvikling, forælders evne til at tilgodese barnets behov og samarbejdet mellem kommune og forælder i den forbindelse (se nærmere herom kap 4). Styrken er desuden at faldgruberne i arbejdet gennem brug af rammeperspektivbegrebet og rettens rolle som kritisk perspektiv i den forbindelse har kunnet afdækkes og anskueliggøres, ligesom en sagsbehandling, der evt. er blevet for ensidig, har kunnet få et passende modspil mhp. en mere helhedsorienteret indsats.

Rollen som "meningsspotter" er indført i metoden for at se på, om det i tilstrækkelig grad lykkes for spørgerne, at få afdækket sagen relevant i forhold til meningsbegrebet og de problematikker som vi har kaldt hhv. specifikationsproblematikken og handlings- og selvledelsesproblematikken.

I den konkrete sag, var det meningsspotters opfattelse, at der var kommet mange relevante oplysninger frem.

Fremlæggelsen af sagen viser dog også, at der "mangler" oplysninger om barnets ernæringstilstand og til morens historie. Det kommer frem, at mor har været anbragt uden for hjemmet som barn og ung og at hun nu er førtidspensionist.

Det er dels interessant, hvorfor sagsbehandler ikke har set oplysninger om mor som vigtige baggrundsoplysninger og dels kan det undre, at det under sagsoplysningen ikke er fundet relevant at indhente pensionssagen, der formentlig kan rumme mange oplysninger af stor relevans for sagen.

Efter, at meningsspotten er fremkommet med sine overvejelser, kommer turen til "juraeksperten", der finder, at det er vigtigt, at få belyst og vurderet, om moren grundlæggende har evnen til at varetage omsorgen for barnet.

Der mangler en langt mere samlet beskrivelse af moren og morens problemer og herunder hvordan hun ser og opfatter sit barn?

Det problematiseres, at samtykket til at indhente oplysninger i sagen fylder så meget og der spørges, hvad der bliver af opgaven?

På spørgsmålet, om man lige fra sagens begyndelse har gjort tilstrækkeligt meget for at iagttage officialprincippet, svares, at den tidligere kommune havde lavet en meget "tynd" undersøgelse, men så er det jo nuværende kommunes opgave at lave en "tyk".

Eksperten spørger, hvad en § 50 undersøgelse er og henleder opmærksomheden på, at der allerede er en lang række relevante oplysninger i journalen og andre sager i kommunen eller den tidligere kommune.

Det bliver drøftet, om der skal laves et appendiks til § 50, men det er spørgsmålet, om dette er vigtigt.

Det viser sig, at sagsbehandler ikke har tænkt på en § 50 undersøgelse, førend mor står på sagsbehandlerens kontor og klager.

Eksperten indskærper, at indhentelse af oplysninger bør ske løbende som en del af opfølgningen i sagen og der har jo allerede været iværksat foranstaltninger, så der må jo også være udarbejdet en plan. Selvfølgelig skal kommunen bede om samtykke til at indhente oplysninger, men hvis samtykket ikke gives, skal relevante oplysninger indhentes uden samtykke i henhold til retssikkerhedslovens 11c.

I øvrigt finder eksperten det vigtigt at holde sig for øje, at man skal passe på med, at forestillingen om en bestemt løsning kommer til at styre sagsoplysningen. Netop i børnesager, som ikke er ansøgningssager, er dette vigtigt.

Her bidrager sagsbehandler med den kommentar, at det psykiatriske bliver vigtigt i sagen, idet psykiatrihistorien kan have betydning for, hvordan man må bedømme barnets risiko.

Vi har også i forbindelse med sagsgennemgangene i kommunerne arbejdet med en rolle, som vi har kaldt "modsigelsesspotter". Denne rolle blev først introduceret et stykke inde i projektarbejdet og var ikke aktuel i denne sag. Modsigelsesspotteren har, som navnet siger, fokus på de indvendinger, der kan være i forhold til de perspektiver, der har været fremme under sagsdrøftelsen. En yderligere forklaring på, hvad der ligger i rollen, vil fremgå af vores afsluttende kapitel.⁴

Samarbejdet med diplom

Samarbejdet med Diplomuddannelsen viste sig at være en større udfordring end forventet. Ønsket om feltarbejde i form af at deltage i andre underviseres undervisning, viste sig af helt praktiske grunde vankeligt at løse, men vi har begge fulgt enkelte dage, hvor vores kolleger underviste, ligesom Peter i starten af projektet fulgte begge Bentes "juradage" på modul 4.

Vi valgte som nævnt at knytte det hold, der startede i efteråret 2010, tættere til MOSUL. Vi mødtes derfor med holdet i starten af deres første semester, hvor vi fortalte om projektet og hvad vores formål er. Vi bad holdet løbende reflektere over juraens betydning i det daglige

---

⁴ Vi har også arbejdet med disse roller på diplomuddannelsen i øvelsessammenhæng.

forvaltningsarbejde eller i den faktiske udførelse af kursisternes arbejdsopgaver. Dette tema har vi løbende forsøgt at tale med holdet om og senest tog Bente igen temaet op, da holdet gik på modul 4.

Uden at have et sammenligningsgrundlag er det naturligvis ikke muligt at vurdere om MOSUL har haft en særlig betydning for netop dette hold, men holdet var meget optaget af at diskutere "jura og praksis", da vi mødtes på modul 4 og mange sagsbehandlere fortalte om en meget stor interesse for og glæde af at inddrage et juridisk perspektiv i det daglige arbejde og også kursister, der ikke er socialrådgivere eller sagsbehandlere oplevede, at de havde fået en større forståelse for juraens betydning for den faktiske forvaltning, de var ansat i.

Fsva. vores deltagelse på modul 1 og 3 havde vi undervurderet betydningen af den rammesætning som udgøres af de opstillede læringsmål og den opgave de studerende er stillet for at bestå modulerne. Med de store ambitioner om at gentænke forvaltningsarbejdet, som ligger i MOSUL, står det nu klart for os, at det vil kræve en ny ramme, hvis budskabet skal kommunikeres tilstrækkeligt effektivt overfor de studerende, som er mest optaget af at præstere indenfor de rammer, der er lagt med den gældende modul- og eksamensbeskrivelse.

Betydningen for diplomuddannelsen er således ikke direkte målbar, men der er for os ingen tvivl om, at resultaterne af arbejdet med meningsbegrebet og betydningen af et fremtidigt fokus på selvledelse kan få stor betydning på diplomuddannelsen, mens identifikationen af særlige faldgruber i sagsarbejdet og risikoen for de deraf følgende handlingsforkortelser, vil få direkte indflydelse på undervisningen på modul 4, grunduddannelsen og anden juraundervisning.

Samarbejdet med Aarhus Universitet

Straks efter, at vi fik godkendelse, indledte vi samarbejdet med Morten Raffnsøe-Møller, lektor i filosofi og idehistorie ved Aarhus Universitet. Vi planlagde en møderække og aftalte, hvilken litteratur og undersøgelser, vi skulle starte med at læse.

Vi har mødtes fysisk 2-3 gange pr. semester, bortset fra forårssemestret 2012, hvor Morten var på studieophold i Frankfurt. Herudover har vi været i løbende dialog gennem mail og har skrevet på forskellige ting sammen ad denne vej også.

På møderene har vi drøftet læst litteratur og gået i dybden med de ting, vi har skrevet undervejs. Vi har ligeledes drøftet nogle af de erfaringer og overvejelser, der er udsprunget af møderne i kommunerne.

Endelig arbejdede vi sammen om udarbejdelse af det paper, som vi præsenterede på Nordisk Netværk for Professionsforskning i oktober 2012.

Samarbejdet med baggrundsgruppen

Formålet med en baggrundsgruppe var tosidet. Vi ønskede dels at have en følgegruppe, som vi kunne diskutere forskellige problemstillinger med undervejs og dels ønskede vi gennem deltagelse af sagsbehandlere fra de to kommuner at sikre implementeringen af MOSUL i kommunerne, når vi trak os tilbage.

Efter nøje overvejelser lykkedes det at sammensætte en baggrundsgruppe bestående af: 2 sagsbehandlere fra hver kommune

2 undervisere fra Socialrådgiveruddannelsen i Århus
2 repræsentanter fra Go'Proces, Århus
Morten Raffnsøe Møller, Peter og Bente

Det første møde i gruppen blev holdt efter at vi havde været i gang med samarbejdet med kommunerne i et par måneder, mens det andet møde blev holdt efter godt 1 års samarbejde. Baggrundsgruppen viste sig at være en rigtig god ide, idet den gav os et forum, hvor vi kunne diskutere projektet med andre faggrupper og få en anden form for feed back fra kommunerne end den, vi fik på møderne i kommunerne.

De 2 møder afspejlede arbejdet i MOSUL med stor entusiasme på første møde, mens der på andet møde var en vis frustration fra kommunernes side i forhold til, hvad der skulle komme ud af MOSUL og det var således efter andet møde, at vi udarbejdede skemaet til opsamling efter møderne.

Kapitel 3: Oversættelsesproblematikken

I skæringspunktet mellem individ og samfund tager det sociale arbejde udgangspunkt i et møde mellem mennesker. Dette møde har en fremtrædende plads i de fleste socialfaglige fremstillinger og lærebøger og i sagsbehandlingens kommunikation om deres arbejde. Som undervisere på socialrådgiveruddannelsen har vi naturligvis også været forberedt på, at dette møde har stor betydning i det sociale forvaltningsarbejde på børneområdet. Alle taler om *mødet*, og alle er tilsyneladende klar over, hvad vi hinanden mener med det.

Vi bygger som nævnt på antagelsen om, at socialt arbejde er kontekstbestemt. Det betyder for det sociale forvaltningsarbejde, at det på det semantiske niveau trækker på social- og forvaltningspolitikken som det grundlag, der skal give kommunikationen legitimitet, autoritet og gyldighed. Dette grundlag må dog – og det er den væsentlige pointe i dette kapitel om oversættelsesproblematikken – suppleres med visse *livsverdensmæssige* betydninger om det at være menneske i et moderne samfund.

Grundlaget for det møde, vi taler om, er dermed en udvidet og sammensat koblingskontekst. At konteksten er sammensat betyder ikke nødvendigvis, at der ikke kan iagttages domæne- overgribende referencepunkter, der på det mest abstrakte niveau kan begrebsliggøre det sociale arbejdes genstand(e), sociale problemer og fundamentale indstillinger.

Mødet handler, inspireret af Højlund (Højlund, 2000), om sagsbehandlerens kamp om at få et fællesskab med det barn og den familie, der skal hjælpes, bagved alle tilfældige rolle- og sprogspil.

Det humanistisk-fænomenologiske perspektiv har ikke blot givet os livsverdensbegrebet at arbejde med, når vi skal forstå denne kamp. Også selve forholdet mellem struktur (semantiske former) og handling (operation) kan vinkles anderledes med et perspektiv, der, i stedet for (som den sociologiske systemteori gør det) at adskille det sociale og det bevidsthedsmæssige som to gensidigt udelukkende operationer, taler om det *intersubjektive*.

Ifølge det humanistisk –fænomenologiske perspektiv hviler "det fælles" således på almenmenneskelige grunderfaringer, der er fælles qua menneskers basalt set ensartede eksistensvilkår (på tværs af livsvilkår). Det fælles skal altid af den enkelte gives en fortolkning i forbindelse med det konkrete levede liv

Hvad enten vi beskriver det generaliserede grundlag for sagsbehandlerens møde med det nødlidende barn eller de udfordrede forældre i socialpolitiske (semantiske) termer eller med reference til almenmenneskelige grunderfaringer, er der en problematik, der handler om at få fat i livsproblemet "bag" det sociale problem.

Et socialt problem forstås og fortolkes anderledes af klienten end af den professionelle og kommunikationen skal, hvis den skal lykkes, afdække sådanne forskelle – i hvert fald i et omfang, der er nødvendigt for at den kan tjene sit hjælpeformål. Et i socialt arbejde ofte refereret citat fra Kierkegaard er citeret om, at al sand hjælpekunst begynder med at møde klienten, hvor han er. Et nogenlunde vellykket møde, en nogenlunde vellykket oversættelse imellem de to forudsætter formodentlig en slags anden ordens refleksion over, hvorledes det giver mening for de forskellige bevidstheder og med hvilke forforståelser og intentioner de træder genstanden, problemet, i møde.

Det er sagsbehandleren, der skal fortolke, hvorledes pågældendes komplekse interaktion, relation og virksomhed sammen med barnet/familien kan ses som andet og mere end et tilfældigt udtryk for den usikkerhed og flertydighed der kendetegner den sociale hjælpesituation. Det er hende der skal fortolke mødet med klienten, som eet der overskrider den blotte og bare afspilning af forskellige roller og sprogspil. Der skal gerne fremgå en "nødvendig hjælperelation",

At sagsbehandleren så ydermere – på børneområdet, på vegne af det "omsorgssvigtede" barn – skal kunne foretage dette oversættelsesarbejde uden at den "hjælprængende" familie selv har ansøgt om hjælpen, det gør det naturligvis endnu vanskeligere.

Der er i vores MOSULprojekt flere eksempler på, hvor alvorligt sagsbehandlerne tager "oversættelsesopgaven" og i det hele taget udfordringen med at danne en relation til forældre og børn. Vi vil på dette sted fremdrage et enkelt:

Én af deltagerkommunerne havde organiseret sagsbehandlingen på den måde, at underretninger skulle passere en visitator med henblik på stillingtagen til, om kommunen skulle indlede en undersøgelse af sagen. Når kommunen i flere sager havde vanskeligt ved at overholde den frist, der gælder for færdiggørelsen af børneundersøgelsen, hang det sammen med at visitatorerne havde endog meget vanskeligt ved at "slippe" de familier, de således skulle vurdere med henblik på den omhandlede stillingtagen. Deres opfattelse var, at det ikke kunne lade sig gøre at foretage visitationen uden forudgående relationsarbejde.

Socialt børne- og familiearbejde retter sig mod hele mennesker

Taler man med lærere, sygeplejersker, fysioterapeuter, advokater, præster eller pædagoger om deres arbejde kan det ikke undgås, at talen berører begreber som "patient", "klient", "elev", "bruger", "borger" eller "sognebørn". Alle disse begreber betegner adressater for forskellige former for professionel hjælp eller bistand og alle har de forbindelse til specifikke og ret entydige funktionelle sammenhænge, hvor de relaterer sig til tilsvarende funktionsspecifikke betegnelser for dem, der yder hjælpen.

Det har været bemærkelsesværdigt for os, at "vores" sagsbehandlere i MOSUL aldrig har brugt nogle af disse betegnelser. Det gælder også "klient"- eller "borger"-betegnelserne som man måske kunne forvente at de brugte. Vi har forsøgt at holde MOSULmøderne fri for klientnavne (selvom risikoen for at et fornavn skulle bryde anonymiteten har været meget lille). Alligevel har vi kun hørt familiernes medlemmer benævnt som "mor", "far", "sønnen", datteren", "pigen", "drengen". At det har været sådan er selvfølgelig ikke mærkeligt, al den stund det netop er i egenskaben af at være far, socialforvaltningen interesserer sig for lige præcis dén mand. Og på samme måde med de øvrige familiemedlemmer. Når det alligevel er bemærkelsesværdigt, er det fordi det sociale arbejde så oplagt mangler dagligdagsord, der siger noget om den relation, der består mellem sagsbehandler og far, mor eller barn. "Patient"-betegnelsen fortæller noget om relationen mellem lægen og den, der søger lægelig bistand. Det gør "mor" ikke (i forholdet til sagsbehandleren)– og ej heller "far" eller "søn".

Ligger der en pointe gemt her? Sagsbehandlerne er ikke ene om at hævde, at deres indsats henvender sig til "det hele menneske". Men måske er det, på samme måde som med

helhedssynet, et særligt markant kendetræk ved det sociale arbejde.

Vi anser socialhjælpen for at være den mest omfattende form for hjælp, der tilbydes i det moderne samfund. Socialhjælpen overskrider grænsen mellem livsverden og systemverden, den koordinerer ofte mange typer af hjælp og den bygger, hvis den skal nå sit mål, fundamentalt på et mellemmenneskeligt forhold – det vil sige et forhold, der overskrider de forhold vi kan bygge på roller og personer.

Det er blevet stadigt mere klart for os, i løbet af projektperioden, at omend oversættelsesproblematikken, specifikationsproblematikken og handlings- og selvledelsesproblematikken er sammenhængende problematikker, der ikke kan løses løsrevet fra hinanden, så er oversættelsesproblematikken den af de tre, hvis løsning danner det primære grundlag for den sociale indsats. Det er også den, som man må have for øje, hvis man vil formulere en typologi over vanskelige sager, thi vanskelighederne starter som regel lige her. I oversættelsesproblematikken findes faldgruber, der kan uddybes, hvis sagsbehandleren ikke har tilstrækkeligt øje for de øvrige problematikker eller viser den fornødne fleksibilitet i indsatsen. Allerede i de indledende vanskeligheder kan findes krystaliseringspunkter for forskellige ud- og skævviklinger af sagsbehandlingen, som kan forstærkes eller modereres, afhængigt af, hvilke fikseringer der indtræder senere i forløbet.

Fundamentalontologien og det sociale børnearbejdes engagerede rettet

Som vi allerede har nævnt i kapitel 1 deler systemteorien og fænomenologien den ide, at noget gives "mening", af såvel psykiske som sociale systemer, ved at det fortolkes og gøres til særlig genstand for bevidstheden eller systemet. Noget er aktuelt i fokus, noget andet er trådt i baggrunden som potentialitet. I systemteorien tænkes denne operation via den samtidige differentiering mellem system og omverden og mellem forskellige fænomener i samme (enten system eller omverden), mens den i fænomenologien bl.a. artikuleres i det, bevidstheden er rettet imod overfor det, der er uden for dens fokus (baggrunden, Husserl), mellem forgrund og horisont (Schutz 1932) eller mellem livsverdenen som artikuleret forståelse og som reservoir af uartikulerede forforståelser (Habermas 1981).

Vi har påpeget at forståelsen af sociale problemer i virkeligheden kræver to former for meningsgivning, nemlig for det første at den enkelte bevidsthed eksistentielt kan erfare og drage omsorg for noget som et problem i en andens livsførelse. Og for det andet, at dette kan gives en operativ mening i den konkrete kommunikative sammenhæng, som det sociale børne/familiararbejde i socialforvaltningen udgør, som noget der vedrører "sociale problemer" og – i relation til børnesagerne – "barnets særlige behov". Vi forfølger sidstnævnte i rapportens kapitel 4.

Det er første skridt heraf fundamentalontologien kan bidrage med et svar til. Fundamentalontologien giver nemlig en model for hvilke fænomener, bevidstheden (det psykiske system) er fortrolig med og drager omsorg for. Dette er i sig selv et komplekst og omstridt spørgsmål, men for vores formål – hvor det handler om at vise hvorledes det humanistiske spor har vævet sig sammen med det sociologiske i vores tilgang til projektarbejdet og forståelse af de udfordringer der møder sagsbehandleren - er det tilstrækkeligt at fremhæve tre aspekter af Heideggers teori:

1. Menneskets liv er af en omsorgsstruktur (sorgestruktur), dvs. det lever sit liv involveret i sammenhænge og projekter, som det både er engageret i og som fordrer handlen og kunnen for at lykkes (SuZ §32, s.141ff). Dette fundamentale verdensengagement udtrykker sig i tre eksistentialer: *stemninger/befindtlighed, forståelse og tale* (Ibid).

2. For det andet indeholder vores livsførelse også en spænding imellem en overdraget og rutineret "værenskunnen" og en udkastet eller unik handlingsdimension, "kunneværen". Hvordan vi lever vores liv er således spændt ud imellem socialt forudgivne kompetencer og forventninger (das Man, SuZ) og på den anden side en fordring om at gøre hvad der unikt og situationelt kræves i den enkeltes liv (egentlighed, SuZ §62, s305).

3. For det tredje skal livet leves med andre i afhængighed, samspil, fællesartikulation osv. (Mitsein, Heidegger § 26, s. 117ff). Dette betyder at vi som mennesker på den ene side er fortrolige med livets opgavestruktur, med kulturelt formidlede kompetencer og socialt givne normative forventninger og mellemmenneskelige fænomener som afhængighed, skyld, sårbarhed og angst, som hører til vores livsverden. På den anden side er denne fortrolighed ikke større end at disse fænomener har deres særlige rolle, udlægning og funktion i den enkeltes liv og dettes særlige konfiguration og personlige udkast. Derfor vil den forståelse der tager afsæt i sociokulturelle konventioner eller fordomme ofte få en oplevelse af fremmedhed, uforståelighed eller måske fordømmelse.

Inspireret af disse aspekter, herunder særligt det første om den fundamentale omsorgsstruktur, vil vi kort skitsere vores erfaring af, hvad vi vil kalde sagsbehandlerens engagerede rettedhed. Fortroligheden med de almenmenneskelige aspekter af tilværelsen har særlig betydning på børneområdet, hvor oversættelsesproblematikken står centralt. Da oversættelsesproblematikken skal ses i sammenhæng med de øvrige problematikker, der kendetegner forvaltningsarbejdet på dette komplekse område, kan man endvidere tale om, at den almenmenneskelige omsorgsstruktur får sit eget udtryk her, et udtryk vi har forsøgt at fange i gennem vores projektperiode.

For så vidt angår den herskende stemning/befindtligheden er det påfaldende, at denne i en vis forstand modsiger den "konstruktionisme", der ellers også har stor betydning på feltet, jf. nærmere kap. 5 og 6. Med baggrund i vores mere end 2-årige feltarbejde med op til 9 halvårslige halv- og heldagsmøder i kommunerne, hvor vi har deltaget i et meget stort antal fremlæggelser af praksistilfælde og sager og forholdt os til et endnu større antal spørgsmål af juridisk og socialfaglig karakter, kan vi sige, at vi aldrig har opfattet genstanden for vores kommunikationer som rent sproglige konstruktioner - eller forekomster, vi kunne italesætte som det nu faldt os ind. Stemningen på møderne har været præget af en alvor, som slet ikke ville være kompatibel med en sådan indstilling. Som deltagere i møderne har vi været forvissede om de problemers eksistens, som vi har behandlet, omend opgaven med at fortolke og udlægge dem og give dem mening i relation til sociale indsatser har været en standende udfordring, som kun har kunnet afsluttes og afrundes foreløbigt.

Socialt børnearbejde i spændingsfeltet mellem individ og samfund er ikke bare en talemåde. Det er også den stemning man møder, når man snakker med sagsbehandlerne. Der står meget - noget særdeles virkeligt og vigtigt - på spil.

Den umiddelbare forståelse af, hvad der er på spil for børnene i børnesagerne, artikuleres oftest som bekymring. Sagsbehandlerne refererer til bekymring i praktisk talt alle deres

praksisfortællinger, ikke mindst i den indledende fase af en sag, hvor fremtidige skridt i sagen skal vurderes på baggrund af en underretning og eventuelt en samtale med underretteren og barnets forældre. Gennem sin bekymring åbner sagsbehandleren sig for en forståelse af den konkrete betydning for dette barn af barnelivets sårbarhed, de trygge relationers vigtighed for opvæksten og for det liv, der fremadrettet skal leves. Gennem sin bekymring åbner sagsbehandleren sig for en forståelse af den konkrete betydning for dette barn af irreversibiliteten, tabet og den begrænsede tid, der er til rådighed. Når vi har hørt sagsbehandlerens "bekymringstaler" har vi selvfølgelig kunnet fange elementer af faglighed i den måde, bekymringen er blevet kommunikeret på, men det vigtigste lag i bekymringen synes at være det almenmenneskelige lag, som vi alle har del i.

Endelig er "talen" den kanal, hvorigennem empatien virker. "Talen" refererer til interaktionen med familien, herunder den aktive lytning. At opnå et fællesskab med barnet og dets familie, at kunne sætte sig i deres sted - kræver tale, lytning - ikke bare konverserende småsnak men engageret nærvær. Den talen, vi her snakker om, er ikke kun den sagsbehandler omtaler som den svære samtale. Det er den talen der er indbegrebet af sagsbehandlerens mest grundlæggende relationsarbejde i forhold til de mennesker, han eller hun skal hjælpe.

Oversættelsesarbejdets faldgruber

Sociale problemer har fremtrædelsesformer, som forekommer de fleste vel bekendte. Den forhutlede far, det sky og undselige barn, den fuldesyge og brovtende kvinde/mor. Vi slutter hurtigt, at vi her har at gøre med en manglende eller utilstrækkelig evne til at "finde sig tilrette i livet", det vil herunder sige at øve omsorg, både for sig selv og andre. Og med manglende mening/orientering/kompetence i forhold til dette. Om end vi her har at gøre med forhold, der altid kræver en nærmere tilværelsestolkning, er det dog karakteristisk, at vi alle har en grunderfaring af meningsløshed/fremmedhed i forhold til det liv, der er os givet. I større eller mindre grad. Og at denne grunderfaring kan vækkes - og - umiddelbart - føles som en fortrolighed med det tilsyneladende forulykkede menneske.

Ligesom vi hurtigt kan spotte sociale problemers fremtrædelsesformer og associere dem med grunderfaringer, vi er fortrolige med og vedkender os, lige så ofte erfarer vi, hvor svært det kan være at acceptere sociale problemer. Sociale problemer er også karakteriseret ved fremmedhed, eksklusion og abnormalisering. Ved noget vi ikke vil have og fordømmer. Den åbenhed for fortolkning, der også på det umiddelbare plan, præger de "sociale problemer" fører i disse tilfælde til, at problembærerne opfattes som fremmede eller farlige, herunder ikke mindst i moralsk forstand. Skyldige der ofte end ikke vil erkende deres egen skyld. Det lille barn, det tidligere var synd for, kan fx let gå hen og blive opfattet som den truende unge.

Det er klart, at sagsbehandleren må undgå såvel den overidentifikation, der kan følge af for megen fortrolighed med den familie, der skal hjælpes - som den kølige afstandtagen, der kan følge af fremmed(gjort)hed eller mangel på genkendelighed i forholdet. Særligt overidentifikation med forældrene til et udsat barn er i socialfaglig litteratur (henvisning) fremhævet som en risiko, der i mange tilfælde kan betyde, at sagsbehandleren ikke for alvor ser barnet og barnets behov, men ser og sympatiserer med forældrerens (forgæves) anstrengelser for at få familielivet til at hænge sammen.

På grundlag af vores feltarbejde kan vi præcisere følgende faldgruber i arbejdet, relateret til de

eksistansiale dimensioner i arbejdet, der er beskrevet ovenfor:

Oversættelsesarbejdet kan, sagsdimensionelt betragtet, nemt ende i en pendulering mellem fortrolighed og fremmed(gjort)hed og deraf følgende nærliggende fare for svimmelhed. Hvem er den anden egentlig?

I tidsdimensionen er bekymringen - alvoren ved at se barnets liv i et udviklingsperspektiv, alt hvad der skal nås på den halve tid, fordi den første tid er gået med omsorgssvigt og understimulering – en følelse, der kan få den enkelte til at miste fodfæstet.

I et relationelt perspektiv er vilkåret og udfordringen for sagsbehandleren cirkulariteten. Når jeg ser dette, er det mig der ser? Hvad ser jeg andet end mig selv? Hvordan får jeg fat i den anden? Og hvad gælder når den anden er et barn?

Balanceres og kombineres opmærksomheden på oversættelsesproblematikken hensigtsmæssigt i forhold til de øvrige problematikker kan det lykkes i indsatsen at styre udenom de nævnte faldgruber. Dog, den særlige spænding mellem fortrolighed og fremmedhed, der grundlægges ved sagens begyndelse, varer utvivlsomt ved og gør sagsforløbet sensibelt for andre risici, der kan være forskellige alt efter hvordan de forskellige rammeperspektiver inddrages i sagens forløb.

En sagstypologi

For på den ene side at anskueliggøre mangfoldigheden af vanskelige sager på det socialforvaltningsmæssige børneområde og på den anden side bidrage til overskueligheden af feltet og de konkrete måder, hvorpå kompleksiteten i indsatsen aktualiseres i det daglige arbejde med sagerne, har vi valgt at opstille en sagstypologi. Typologien bygger på empirien frembragt i forbindelse med vores kommunemøder, således som de er beskrevet i kapitel 2. Karakteriseringen af MOSULs "kommunesager" som vanskelige beror i første række på sagsbehandlerens egne vurderinger, idet de som nævnt selv har udvalgt de sager, der har været på dagsordenen.

Som overskrifter for de forskellige sagstyper har vi valgt betegnelser, som – i det omfang det er lykkedes for os – gerne skulle indeholde en tydelig reference til den spænding mellem fortrolighed og fremmedhed, som sagerne er grundlagt på og som er fremhævet flere gange ovenfor.

Vi kommer i vores beskrivelser af sagstyperne til at foregribe nogle af de faldgruber som vi har konstateret i vores arbejde med MOSUL – også dem der knytter sig til problematikker, der gennemgås nedenfor i kapitlerne 4-6. Den fulde forståelse af beskrivelserne får man altså først, når man har læst videre i rapporten.

De larmende teenagere

Man kan diskutere, hvem der "larmer" mest i disse sager. Med overskriften har vi forsøgt at indfange et socialrådgiverperspektiv på nogle opmærksomhedskrævende unge, der åbenlyst og problematisk udviser misbrugs-, adfærds- eller tilpasningsvanskeligheder i forhold til deres omgivelser. Det er så at sige det lille omsorgssvigtede barn, der er blevet større og vækker bekymring i sine omgivelser. "Larmende" skal forstås i både bogstavelig og overført betydning. En ung kan eksempelvis "skrige meget højt" med selvskadende adfærd.

Oftentimes vil der være underretninger og gentagne henvendelser fra flere af de professionelle, der omgiver den unge. Oftentimes vil der være problemer i skolen. Ikke sjældent vil der være pjækkeri og manglende fremmøde. Somme tider vil der være problemer med vold, som den unge er indblandet i.

Da vi står med en ung, der enten er fyldt 15 år eller snart gør det, er det afgørende, at socialrådgiveren forstår at møde den unge og sætte sig i dennes situation.

"Oversættelsesopgaven" for socialarbejderen bliver ikke mindre af, at det handler om at forstå en person, der er noget yngre end socialarbejderen. Den aldersmæssige afstand betyder, at nok skal der søges dannet en relation – men socialarbejderens (over-)identifikation med den unge er ikke den største risiko i disse sager. Oftentimes ser man, at der i arbejdet penduleres mellem forsøg på empatisk forståelse og en indstilling, der afsøger mulighederne for en hidtil forsømt grænsesætning.

De voksne unge

De voksne unge er unge som, fordi de er fyldt 18 år, har fulde partsrettigheder, ingen forældremyndighedsindehavere, men et fortsat behov for omsorg og støtte, der måske kan og skal imødekommes med reglerne om særlig støtte til børn og unge efter den såkaldte efterværnsparagraffer.

Disse sager frembyder andre problemstillinger end børnesagerne. Dels skifter sagen grundlæggende karakter, fordi der ikke længere er en forældremyndighedsindehaver. Man kunne derfor godt diskutere, om det er særligt hensigtsmæssigt, at disse sager fortsat behandles efter børnereglerne, idet dette organisatorisk betyder, at sagerne oftest forbliver i familieafdelingen, mens den unge på alle andre sociallovgivningsområder overgår til beskæftigelses/voksenafdelingen. Hertil kommer, at sagen ofte skifter kommune, da den 18-årige får retlig opholdskommune, der hvor han fysisk opholder sig. At efterværnsreglen retligt set er en atypisk regel, hvorefter den unges ret til foranstaltninger består i det aldersspænd, som reglen omhandler (18-22) er med til at forvirre sagsbehandlere, der fra børnereglerne er vant til, at en foranstaltning ophører, når formålet er nået, hvorfor sagen lukkes og arkiveres på dette tidspunkt. Opstår der i børnesagen senere igen et behov for støtte til barnet, skal den nye situation vurderes på ny med ny undersøgelse, analyse og afgørelse, mens det genopståede behov for den 18-22-årige i sig selv giver ret til efterværnsforanstaltninger, når den unge umiddelbart inden det 18. år er "visiteret" til paragraffen.

De konfliktende forældre

Konfliktende forældre er i dag særdeles synlige i en socialforvaltningssammenhæng. Hvis børnene ikke "larmer" i disse sager, gør forældrene det for dem.

Presset på forældre om at samarbejde om barnets opdragelse og opvækst er stort i disse år, også i de tilfælde hvor forældrene har afbrudt samlivet på grund af uoverensstemmelser.

De gode (og konventionsmæssige) intentioner om, at et barn har krav på to forældre har ført til en lovgivning, hvorefter det fælles forældreansvar, når det først er etableret, er uhyre svært at slippe af med igen, medmindre der kan opnås enighed om, hvem der skal have det alene og det er selvsagt sjældent tilfældet. Forældre, der således ikke længere lever sammen, skal være enige om alle væsentlige beslutninger vedrørende barnet. Den forælder, der ikke har barnet boende, har ret til samvær med barnet. Skal det fælles forældreansvar ophøre, kræver det i reglen lang kamp ved domstolene.

Når socialforvaltningen bliver indblandet i disse sager kan det både være fordi man har modtaget underretninger fra professionelle, der på grund af forældrenes konfliktniveau er bekymrede for barnet trivsel og udvikling og det kan være forældrene selv, den ene eller begge, der retter henvendelse med en bekymring, som de ikke har andre steder at gå hen med, fx fordi de aktuelt ikke kan gøre mere for at fremme en verserende sag om samvær eller forældremyndighed.

I disse sager er der ikke sjældent tale om, at forældrenes forhold umiddelbart ser gode ud. De kan have både længerevarende uddannelser og fast arbejde og i rigtigt mange henseender ordnede forhold.

Socialarbejderne har ofte forholdsvis let ved at identificere sig med forældrene, som ligner dem selv. I nogle tilfælde vil det lykkes for en af forældrene at få fremstillet den anden i et negativt lys, måske endda som den, der er primært ansvarlig for den konflikt, forældrene er havnet i. I disse tilfælde bliver det en udfordring for socialarbejderen at holde sig barnets tarv og sin opgave for øje og undgå at tage parti. Overidentifikation med den ene forælder og blindhed i forhold til barnets tarv er en risiko.

Med hensyn til overidentifikationen kan den føre til, at handlinger fra en forældres side som ellers vil blive opfattet som problematiske og potentielt skadelige for barnet, bliver opfattet som rimelige reaktioner på den anden forælders utålelige adfærd.

De lukkede familier

Det ligger i betegnelsen "de lukkede familier", at man her står overfor familier, hvor socialforvaltningen ofte vil være i tvivl om, om den har en sag.

"De lukkede familier" er familier som socialforvaltningen har begrænset kendskab til. I flere tilfælde er der tale om tilflyttere, som er fraflyttet en anden kommune, hvis socialforvaltning på et tidspunkt er begyndt at interessere sig for familien. Familiernes lever oftest på overførselsindkomst og prøver ved at flytte fra kommune til kommune at beskytte sig mod indblanding udefra.

Der kan, som anledning til socialforvaltningens kontakt med familien, ligge en mellemkommunal underretning, måske en underretning fra skole eller daginstitution. Underretningerne indeholder ikke nødvendigvis meget bekymrende oplysninger.

Fra vores feltarbejde i de to kommuner har vi eksempler på sager, hvor socialarbejdere har forsøgt at skabe en relation til sådanne familier og hvor relationsarbejdet har trukket ud langt ud over de 4 måneder inden for hvilke, kommunen skal have afsluttet deres undersøgelse. Problemet i de sager, hvor der ikke foreligger meget bekymrende oplysninger fra underretterne og hvor familierne ikke bidrager med supplerende oplysninger, er, at socialarbejderen skal være fagligt meget skarp og rollebevidst, hvis ikke sagen skal trække i langdrag uden, at man kommer hverken helt eller halvt til bunds i, hvad der sker i familien.

Det svære forældresamarbejde

Det svære forældresamarbejde er det forældresamarbejde, som er svært at få styr på, fordi en umiddelbart tilforladelig tilgængelighed efterhånden viser sig at skjule en mere kompliceret indstilling hos forælderen, fordi der hele tiden sker – uforudsigelige – ændringer i samarbejdet eller fordi forælderen er meget svær at aflæse. Det svære forældresamarbejde kan også være det "samarbejde", som sker på forældrens præmisser og som forvaltningen er fuldstændig

henvist til, fordi der ikke er andre handlemuligheder – heller ikke muligheden for at henlægge sagen.

I det første tilfælde har vi fx at gøre med forældreparret eller den enlige forælder, typisk mor, der selv har rettet henvendelse til socialforvaltningen, tilsyneladende i erkendelse af, at hun har brug for hjælp og støtte til at varetage sin forældreopgave. Den pågældende mor har fx været ude for en alvorlig social begivenhed, faren til børnene er pludselig død, efterfølgende er mor blevet deprimeret eller der er sket andre traumatiserende begivenheder, som det er menneskeligt meget nemt at knytte an til og føle sig berørt over. Socialarbejderen har indledningsvis nemt ved at forstå forælderen og den største risiko for det videre forløb er i den situation overidentifikationen og den forsigtighed og følsomhed, hvormed man omgælder moren i tillid til, at når bare man får forælderen på fode igen, er barnets velfærd også sikret. I socialforvaltningen er man i den situation meget lydhør overfor mor og yder den hjælp, som mor ansøger om. Det er først i forbindelse med opfølgningen på hjælpen, at socialarbejderen bliver opmærksom på, at sagen ikke er så enkel som først antaget, at der er andre forhold i morens liv, familiens forhold og omgivelser, der giver sig udslag i fortsat og eventuelt forværret mistro hos barnet. Det er også først nu, socialarbejderen begynder en erkendelsesproces, der eventuelt ender med en mere nøgtern indsigt gående ud på, at man har at gøre med en forælder som er rigtig god til at få sin vilje og som er samarbejdsvillig indenfor ret snævre grænser, som pågældende selv suverænt afstikker og kun på skrømt viser velvillighed uden for disse grænser.

Pointen med omhandlede tilfælde, som selvsagt også kunne tage sig lidt anderledes ud, fx omhandle en far i stedet for en mor, omhandle en arbejdsulykke med deraf følgende deroute i stedet for sygdom og død, er, at samarbejdet viser sig vanskeligt, men hele tiden eller i meget lang tid på en måde, så det for socialarbejderen virker rigtigst at bruge flere kræfter på at søge dets muligheder og frem for alt at vedblive med at søge at opnå en fælles forståelse af barnets og familiens situation som grundlag for en indsats efter serviceloven.

De alvorlige mistanker

I sagerne med "alvorlige mistanker" er det måske snarere afstanden til forælderen end overidentifikationen, der er socialarbejderens første og største udfordring. Det gælder i hvert fald i tilfælde, hvor mistanken ikke hurtigt lader sig afvise, men tværtimod skærpes, idet den underbygges af forskelligt materiale, som i sådanne sager bl.a. kan komme fra politiets og retsvæsenets behandling af sagen.

De alvorlige mistanker kan og vil typisk dreje sig om misbrug og andre, herunder voldelige, overgreb fra forældrens eller forældrenes side. Sagerne er uhyggelige og vanskelige at forlige sig med, fordi de handler om, at de, der skulle være de første til at beskytte barnet, tværtimod er dem der udgør en trussel mod barnets grundlæggende sundhedstilstand og på sigt barnets udvikling.

I en sag, hvor socialforvaltningen underrettes i forbindelse med et spædbarns indlæggelse på sygehuset, idet de behandlingsansvarlige læger ikke kan få oplyst baggrunden for nogle skader på barnet, der kunne stamme fra vold, må socialforvaltningen selvfølgelig i gang med at tage stilling, først til om der skal iværksættes en egentlig børnefaglig undersøgelse og dernæst til, hvordan den skal gribes an. Det første spørgsmål volder nok ingen problemer. Der skal selvfølgelig laves en undersøgelse, medmindre den manglende plausible grund til skaderne hurtigt kommer for en dag og er overbevisende.

Det andet spørgsmål er lidt vanskeligere, idet det oftest vil være nødvendigt at fjerne barnet fra forældrene af sikkerhedsmæssige årsager – man kan så sige ikke risikere, at barnet bliver hos forældrene så længe, det ikke er muligt at afgøre, om det er dem, der udsætter barnet for den formodede vold. Det betyder, at der må træffes den mest indgribende foranstaltning på et relativt usikkert grundlag – dette gælder uanset om forældrene giver samtykke til barnets anbringelse eller ej. Sker afgørelsen uden samtykke forstærker det naturligvis de problemstillinger, der kan opstå efterfølgende, når kommunen skal forsøge at få et undersøgelsesarbejde i stand sammen med forældrene. Uanset samtykket er der imidlertid tale om et meget vanskeligt undersøgelsesarbejde, hvor meget kommer til at afhænge af en evt. straffesag og dens resultater. Forældrene i denne type sager er ofte familier, som kommunen ikke i forvejen har kendskab til og som ofte virker ressourcefulde og på mange måder ganske omsorgsfulde over for barnet. Da barnet ofte er ret lille, er der en særlig udfordring for sagsbehandleren, fordi det generelt set er skadeligt at fjerne barnet fra dets primære omsorgspersoner. I denne situation er det ikke et ukendt fænomen, at såvel sagsbehandlere, som parternes og de professionelle samarbejdspartneres stillingtagen kommer til at blive båret af, om de tror på forældrenes uskyld eller ej. Det er således uhyre vanskeligt at være saglig i denne situation og tage stilling til, hvad der reelt set er bedst for barnet.

Kaosfamilierne

Der er mange former for kaosfamilier og de kan defineres som en familie, hvor der ikke er overblik og kontinuitet, hvor forældrene ikke kan strukturere barnets eller egen dagligdag og hvor planer ikke lægges og følges og barnet derfor vokser op under uforudsigelige rammer. Dette er helt grundlæggende skadeligt for barnet, hvorfor denne type familie må påkalde sig særlig opmærksomhed fra sagsbehandlerens side.

I MOSUL har vi dog stødt på en særlig type af kaosfamilier, som vi har valgt at se lidt nærmere på. Vi har således i denne fremstilling med ordet "kaosfamilie" forsøgt at ramme en socialarbejders perspektiv på en familie, der på grund af dens størrelse og de mangfoldige udfordringer, den frembyder, virker kaotisk.

Vi taler her om storfamilier, sammenbragte familier, "rodede" familieforhold, papforældre og delebørn mv., der, når de er samlet, antalsmæssigt kommer i nærheden af en mini-institution. Hvis der i sådanne familier findes flere børn med særlige vanskeligheder, fx en eller flere børn med ADHD, er det let at indse, at det må kræve forholdsvis store forældrekompetencer at få en dagligdag til at fungere og ikke mindst: skabe grundlag for hver enkelt barns trivsel og udvikling.

Bortset fra disse kendetræk kan det for en umiddelbar betragtning være helt almindelige familier, vi taler om. Altså familier med uoverskuelige men ordnede forhold, familier der har en god bolig der endda kan fungere som ramme for en storfamilie, familier hvor mor og far arbejder osv.

Indløber der i relation til et af de børn, der har særlige vanskeligheder på grund af et handicap, underretninger til socialforvaltningen om mistrivsel eller andet, kan det i disse tilfælde være ekstra svært at skelne "handicapsagen" fra "socialsagen".

De "opgivende", "de håbefulde" og "de tunge" forældre

De "tunge" forældre er forældre, der er åbenlyst dårligt fungerende eller har mentale handicaps, fx ringe intelligens. For dem er udfordringerne ved at være forældre store, og deres

vanskeligheder i forhold til at magte opgaven er åbenbare. De opgivende har også ringe ressourcer, men det store og indledningsvis åbne spørgsmål er, om de har større ressourcer, end de selv tror. Det gælder for så vidt også de "håbefulde". De "håbefulde" ved, at de har vanskeligheder, men har dog håbet om, at de kan være noget for deres børn.

Det, der er fælles for disse tilfælde, er, at vi har at gøre med forældre, der i udgangspunktet ikke har nogen forventning om, at de kan klare alting selv. Det er også et fællestræk, at de ikke har de mentale ressourcer til fx at manipulere med forvaltningen og forvolde skade på den måde. I en vis forstand er sagerne mere ligetil. Dog er det i denne type sager, at mange socialarbejdere vil mene, at de rigtig skal træde i karakter. Bare fordi forældrene har åbenlyse vanskeligheder, eller netop derfor og fordi de ikke skjuler det, er der virkelig noget at arbejde med. Her er chancen for at mægtiggøre hele familier. Og alle forældre, også dem vi taler om her, vil jo inderst inde gerne det bedste for deres børn.

Ansøgere og de andre

Vi har ikke med de foregående kategorier prætenderet at give noget dækkende billede af den kommunale indsats. Vores ambition har alene været – på baggrund vores feltarbejde – at vise nogle sagstyper, der i praksis giver særlige vanskeligheder. Den sidste kategori, "ansøgere og de andre", samler op på de sager, der opfylder dette kriterium, uden at falde ind under de seks ovenstående.

Det er et mere moderne træk ved indsatsen overfor børn med behov for særlig støtte, at en større del af den kommer i stand på baggrund af en ansøgning fra de omhandlede familier selv. Børneforsorgen er ikke som tidligere en institution, man for enhver pris skal undgå. I dag kan forholdsvis resourcestærke familier henvende sig til socialforvaltningen med ansøgning om støtte til et efterskoleophold efter reglerne i serviceloven. Det er klart, at denne udvikling sætter socialarbejdere under pres og at der også i den forbindelse kan forekomme vanskelige sager.

Opsummering

Vi har med beskrivelsen af de ovenstående sagskategorier forsøgt at indfange nogle udfordringer i det moderne sociale forvaltningsarbejde med børn og unge.

Særligt er vi som nævnt interesserede i at bidrage til kortlægningen af egentlige faldgruber i arbejdet. Vi har med de foretagne beskrivelser foretaget en indledende indkredsning af nogle sådanne. Vi vil i det følgende, hvor specifikationsproblematikken og handlings- og selvledelsesproblematikken kobles på, bygge videre på denne indkredsning i forsøget på at tydeliggøre, dels hvor der på de forskellige områder af "kompleksitetskortet" findes farlige "huller" og fristelser i forhold ensidighed i den sociale indsats (herunder altså risikoen for den unødigt forkortede vej til handling men også risikoen for at der slet ikke handles), dels hvordan indsatsen kan kompletteres og blive mere helhedsorienteret, med højere grad af kompleksitetsabsorption, legitimitet og sammenhæng.

Vi har i den måde, hvorpå vi har kategoriseret sagerne, taget udgangspunkt i socialarbejderens møde med det eller de mennesker der skal hjælpes, den enkelte borger eller klient,

forældremyndighedsindehaveren og/eller den unge. Det har vi gjort, fordi vi indtager socialarbejderens perspektiv på sagen og i dette perspektiv kommer "mødet" altid først.

Kapitel 4: Specifikationsproblematikken

Vores opmærksomhed vender sig nu mod den social- og velfærdspolitiske koblingskontekst for det sociale forvaltningsarbejde.

På det område, vi kalder det sociale, spidser samfundets hyperkompleksitet, dvs. samfundets ultimative selvledelsesopgave, sig til. Her står "socialhjælp" nok som hovedoverskriften for indsatsen. Hjælpen kan imidlertid ikke ses i et enkelt perspektiv. Og det er ikke, på samme måde som på andre områder, nogen enkel sag at definere, hvad der ligger i hjælp. Til gengæld bevarer hjælpen en høj grad af sensibilitet overfor betydende forskelle i tilgangen til, hvad hjælp kan være.

Det er på den ene side af stor vigtighed, at det sociale forvaltningsarbejde opret- og vedligeholder sensibiliteten over for både det sociale arbejdes fænomenologisk-humanistiske grundlag og hjælpens flertydighed. På den anden side er det også vigtigt, at hyperkompleksiteten håndteres og håndteres på en måde, der ikke fører til for mange uhensigtsmæssige forkortelser af samme.

Et indledende bidrag til håndtere kompleksiteten yder det sociale forvaltningsarbejdes politiske koblingskontekst. Hvordan der ligger heri vil fremgå af de følgende afsnit.

For at undgå misforståelse, vil vi gerne gentage, hvad vi allerede var inde på i kapitel 1: Man kan ikke sige forvaltning uden at sige politik, men man behøver ikke af den grund at opfatte socialt forvaltningsarbejde på børneområdet som blot og bar politikomsætning. I MOSUL anlægger vi et bredere sociologisk og humanistisk perspektiv og så bliver det klart, at sagsbehandlerens rolle ikke først og fremmest er politisk.

Vi ser på det på denne måde: Sagsbehandleren indtager en udfordrende institutionel rolle, uden originær kompetence og med mangeartede forventninger til sin indsats. I sit virke kobler sagsbehandleren sig til den politisk etablerede semantiske koblingskontekst (social- og forvaltningspolitik, familie- og personpolitik) som er forvaltningskonteksten, men omsætning kan ikke ske uden mellemkomst af nogle særlige mekanismer og rammeperspektiver (se kapitel 5-6).

Hvad ligger der i specifikationsproblematikken

Kommunikationsbegrebet har som sagt en helt central, bestemt og ganske omfattende betydning i såvel den sociologiske systemteori som den humanistiske teori, der har inspireret nærværende projekt. I socialt arbejdes sammenhænge er der, når emnet er kommunikation, en tendens til at opfatte kommunikationsbegrebet som indbegrebet af det fortættende nærvær mellem individer, relationsarbejdets primære medium. I MOSUL har vi sat fokus på en bestemt egenskab ved den moderne sproglige kommunikation, den udvidede mulighed for benægtelse og konflikt.

De komplekse vilkår for det sociale forvaltningsarbejde på børneområdet betyder en øgning af såvel konfliktpotentialer som konfliktberedskabet. Metodiske principper, der vil fremme indsatsen, må handle om at understøtte håndteringen af forholdet mellem forskellige tillidsformer, personlig tillid og systemtillid, ligesom det må handle om at forstå og kunne balancere fagligt hensigtsmæssigt mellem magt og tvang i forvaltningsarbejdet.

Et generaliseret semantisk handlingsgrundlag med rødder i livsverdenen kræver en konkretisering, hvis det skal "resultere i" socialt arbejde. Det abstrakte og almene skal formes i det enkelte møde mellem mennesker og udmøntes dels i en forståelse, der kan bringe deltagerne tættere på hinanden, dels i konkrete kommunikative handlinger der kan føre til forvaltningsmæssige beslutninger og afgørelser. Det førstnævnte var emnet for forrige kapitel. Vi fortsætter nu med det sidstnævnte.

Det første skridt i retning af at få ting til at ske i overensstemmelse med den social- og forvaltningspolitiske kontekst er den kommunikative håndtering af, hvad vi har kaldt specifikationsproblematikken.. Der skal ske en konkret "indskrivning" af sagen i den socialpolitiske koblingskontekst, så den bliver genkendelig som en socialsag, der kan håndteres i en moderne socialforvaltning.

Med andre ord handler specifikationsproblematikken om at transformere symmetri til asymmetri. Det handler om at give den menneskelige relation mellem sagsbehandlere og barnet/familierne spænding og vertikalitet og indsatsen mål og retning. Man taler i den forbindelse også om autoritet som et tema for både den praktiske og teoretiske tilgang til socialt arbejde.

Fra problem til særligt behov for støtte

Umiddelbart retter det sociale forvaltningsarbejde på børneområdet sig mod børnenes sociale problemer.

Ved at forskyde fokus fra sociale problemer til "barnets eller den unges særlige behov for støtte" knyttes det sociale arbejdes problemspekt til løsningsaspektet. "Barnets særlige behov for støtte" refererer til servicelovens kapitel om "Særlig støtte til børn og unge", der i skrivende stund indledes med ordene "Formålet med at yde støtte til børn og unge, der har et særligt behov herfor, er at sikre at disse børn og unge kan opnå de samme muligheder for personlig udvikling, sundhed og et selvstændigt voksenliv som deres jævnaldrende." Længere fremme i samme kapitel oplistes de foranstaltninger, der i følge loven kan bringes i anvendelse, når det er "væsentlig betydning af hensyn til et barns eller en ungs særlige behov for støtte".

Sociale problemer viser ikke selv, hvordan de skal behandles. Det kommer helt an på det blik, der objektiverer dem, om de i forbindelse med undersøgelse blot forekommer vildere og vildere eller om løsningsmuligheder faktisk tegner sig efterhånden som udredningerne skrider frem. Det første kunne nemt blive tilfældet, hvis problemerne primært blikkes med "forskerbriller", det vil sige på en måde, hvor man først og fremmest øver sig i at blive bedre til at stille spørgsmål om virkeligheden. Det sidste kan naturligvis også ske, nemlig hvis problemerne undersøges af en der gerne vil hjælpe og har en nærmere bestemt horisont af løsningsmuligheder for øje. Vores erfaring og viden om socialt arbejde taler her i samme retning, at behovsbestemmelse og foranstaltningsorientering er gensidigt afhængige størrelser igennem hele hjælpeprocessen. Det er dette forholds gensidighed, vi skylder den kendsgerning, at man hver dag i forvaltningerne overhovedet når frem til at gøre noget for de berørte familier og børn.

Set i det lys er den politiske koblingskontekst indbegrebet af semantiske referencepunkter om den tilstrækkelige undersøgelse af barnets og familiens forhold inden for rammerne af en bestemt løsningshorisont. Det vil sige en måde at få udfoldet den maksimale grad af problemkompleksitet under samtidig bevarelse af den nødvendige handlekapacitet. Kan der for eksempel ikke formuleres nogen antagelse om, at barnet har behov for særlig støtte, at de i loven opregnede foranstaltninger kan være relevante for barnets og familiens forhold, skal en nærmere undersøgelse slet ikke indledes.

Den politiske koblingskontekst klargør ikke det sociale problem, der skal løses i familien, men kan hjælpe sagsbehandleren til at fastholde et fokus, som kan føre til at problemet afklares i et omfang, der er nødvendigt for at kunne handle "institutionelt" på det.

Samtidig kan den skærpe et fokus, der skelner mellem de af barnets behov, som kommunen eller regionen skal løse indenfor de "normale" områder, skoleområdet, dagtilbudsområdet eller sundhedsområdet fra de som skal løses ved en særlig, "helhedsorienteret" og/eller koordineret indsats på det sociale område. Det er de sidstnævnte, der har interesseret os mest i MOSUL og dermed i denne rapport.

Det sociale arbejdes udfordring er, på det saglige niveau, at få balanceret forholdet mellem handlekraft og reserveret omtanke på en rimelig og samfundsacceptabel måde. I retlig forstand handler det ikke mindst om fortolkningen af beskyttelsesinteressen i sagen overfor hensynet til familiens privatliv og integritet. Grænsen mellem offentlig og privat kan ikke være flydende i et samfund, der - blandt andet - vil identificere sig ud fra retsstatslige værdier. Det saglige skal skæres så fint ud, at det kan forstås og i den forstand repræsentere en form for gennemsigtighed (hvis forudberegnelighed er for stort et ord i denne sammenhæng). Dette er udfordringen set ud fra en meget principiel retssikkerhedsorienteret vinkel. Mere praktisk handler det selvfølgelig også om omsætningen af de centrale forvaltningsretlige principper.

Case: kaosfamilien

En historie fra vores MOSUL praksis:

Sagsbehandler fortæller historien om en mor og en stedfar med 4 hjemmeboende børn, alle morens stedbørn. Der er børn på hhv. 10, 12, 15, 17 år. Et af børnene, en dreng modtager specialbistand, så han er ikke sagsbehandlerens sag. Stedfars børn kommer også i hjemmet, på samvær, så der kan være rigtig mange børn i hjemmet.

Sagsbehandleren overtog sagen i februar (det er nu oktober). Familien er tilflyttere fra en anden provinsby.

Sagsbehandlers bekymring angår flere af børnene, men måske især den 10-årige pige, der virker usikker med lavt selvværd.

Parret har kendt hinanden i fem år. Inden da boede børnene periodevis hos deres far, som var meget voldelig. Både mor og børn blev udsat for farens hidsige temperament og voldelige udfald.

I årene siden bruddet med børnenes far har denne udgjort en udefrakommende trussel mod familien. I lang tid har moren haft det håb at kunne finde sammen med faren igen. Men det er

hun nu kommet væk fra. Pt. er faren ude af billedet og man ved ikke, hvor han er. Man har en formodning om, at han er aktivt misbrugende og hænger ud på et eller andet gadehjørne. Moren har altid kunnet holde sig i gang. Hun er nu færdig som pædagog og arbejder med ADHD børn. Samleveren arbejder med noget lignende. Sagsbehandleren har bemærket, at begge forældrene er meget "diagnosesøgende", når de taler om børnene.

En psykiater, bror til en familierapeut, som tidligere har behandlet familien, har været inde i familien og foretaget en vurdering af familiens situation. To timer brugte han - så mente han at kunne diagnosticere familien.

Familierapeuten arbejdede med familien på et tidspunkt, hvor et af de ældre børn havde et misbrugsproblem. Siden er kontakten forsat - efter familien eget ønske. Der er ikke rigtig "hånd i hanke" med denne terapeut. Sagsbehandleren vil følge op på det.

En anden læge har også været inde over familien og iværksat en behandling. Det er i følge sagsbehandleren meget symptomatisk for, hvordan børnene bliver set. Som medicinske tilfælde.

Der er nu iværksat en familiebehandling med henblik på at skabe noget struktur i denne storfamilie med rigtig mange forskellige behov.

De to store er kommet i et særligt skoletilbud, hvor de tilsyneladende fungerer godt. De to yngste går i almindelig skole.

Der er to aflastningsfamilier, bl.a. er pigen i aflastning, da hun har svært ved at klare den kaotiske situation i familien.

Hertil kommer familiebehandleren, en læge med speciale i ADHD.

Det, der er svært med de mange samarbejdspartnere, er, at der ikke rigtig er nogen, der har påtaget sig en koordinationsopgave. Moren er også god til at spille sagsbehandleren og rådgiveren fra specialbistand ud mod hinanden. Socialrådgiveren er i tvivl om, hvorvidt det er bevidst fra morens side.

SR beskriver sin relation til moren som udmærket. "Vi har været igennem meget og er kommet godt i bund i hele morens historie. Vi har taget moren alvorligt".

Moren beskrives som hidsig, men i mindre grad nu. "Det er frustrerende, jeg er i tvivl om, om vores relation er helt ærlig, moren er meget diagnoseorienteret, men er lige så langsomt ved at åbne op for, at hun selv kunne have behov for nogle samtaler".

Adspurgt om sagsbehandleren er i tvivl om morens forældreevne, svarer hun "ja".

Mor og stedfar tager rigtig godt fra, når de får nogle helt konkrete opgaver.

På et tidspunkt bevilges forældrene deltagelse i et forældre kursus, og aflastning til børnene, men mor melder tilbage, at det nok ikke er muligt, for det ene af børnene vil ikke af sted.

Parret har, hvis børnene ikke har villet af sted til deres aflastningsfamilier, ikke insisteret og sagt, at det skulle de.

I den ovennævnte sag driver mor og stedfar nærmest en mini-institution. Det er ikke svært at forestille sig de praktiske vanskeligheder med at få en sådan storfamilie til at fungere.

Der er flere niveauer i familiens funktion. Udover det praktiske niveau, er der en-til-en relationen barn og forælder imellem og hvad der konkret er behov for i forhold til hvert enkelt barn?

Hvordan ser den enkeltes situation ud? Hvad kræver den enkelte af familielivet for at kunne trives? Så er der det generelle spørgsmål om den følelsesmæssige understøttelse af børnene, når storfamilien er samlet. Det er ikke underligt, at forældrene som oftest må henvende sig til børnene som gruppe og at forskellige afværgemekanismer må komme i spil i dagligdagen. Det er vigtigt, at det bliver tydeligt, hvordan kommunens vurderer de enkelte børns behov. Det ikke er tilstrækkeligt at være institutionsforældre.

Det kan i en sag som ovennævnte være vanskeligt at afgøre, hvilket støttebehov vi taler om. På en måde er det oplagt, at der kan bruges støtte i en storfamilie, der i perioder tæller 8 børn. Men er det en opgave for familieafdelingen? Er det en social opgave? Hvilke foranstaltninger er i givet fald relevante? Vi hører, at et af børnene har ADHD og får specialstøtte. Er det først og fremmest en familie, der har behov for kompenserende handicapstøtte? Har familien vanskeligheder med at skabe struktur og hvad skyldes dette? Er der andre forklaringer end familiens størrelse?

Fra bekymring til særlig risiko

Angsten er en grunderfaring, som vi alle i større eller mindre grad kender. "Bekymringen" for barnet, som man ofte hører sagsbehandlere tale om, er i slægt med angsten, men udtrykker nok bedre end angsten den følelse, man kan have, når man indser at et andet (måske yngre, måske mere sårbart) menneske deler vilkår med en selv: Det har begrænset tid, det skal nå så meget, det skal kunne klare sig selv og tage sin egen tilværelse på sig som et selvforvaltende menneske osv.

Bekymringen er eller kan være uendelig og behøver for så vidt ikke føre nogen vegne hen. Skal sagsbehandlerens opgave fortolkes i saglige termer, der kan give indsatsen mål og med, må bekymringer transformeres til risikovurderinger.

Begrebet risiko optræder rigtig mange steder i servicelovens kapitel om særlig støtte til børn og unge. Fx kan en anbringelse uden for hjemmet uden samtykke kun ske, når der, af nærmere opgivne grunde, er "åbenbar risiko for, at barnets sundhed eller udvikling lider alvorlig skade" og der er begrundet formodning om, at problemerne ikke kan løses under barnets eller den unges fortsatte ophold i hjemmet.

Igen handler det altså om, at en almenmenneskelig kategori omformuleres i overensstemmelse med loven, der med folkestyrets autoritet og legitimitet minder om, at børneområdet er et socialt indsatsområde, hvor der skal gøres noget. Der skal "handles".

I modsætning til bekymringen, som er uspecifik og almen, er risikoen specificérbar, idet den opdeler verden i noget, der kan kaldes risiko og noget andet, der kan kaldes fare. Faren behøver man ikke beskæftige sig meget med, thi i forhold til den er handlemulighederne alligevel begrænsede. Er man heldig, når man at slippe i læ for uvejret, når det pludselig kommer. Også det moderne samfund rummer abstrakte farer, som alle i lige mål er udsat for, mærkværdige kulturelle normer fx., som man ofte bare må tage til efterretning, hvis man overhovedet bemærker, hvor mærkværdige de er.

Risiko betegner derimod noget, professionelle kan beregne og somme tider komme i forkøbet. Fagfolk kan lave prognoser og herigennem estimere risici's omfang og vi kan i en eller anden

grad gardere os, med vores aktive og målrettede indgriben, så risici forbliver risici og ikke fuldbydes som (uønsket) virkelighed.

Særlig vigtig – i sammenhæng med børneindsatsen – er naturligvis vurderingen af risici i forbindelse med barnets (forsatte) ophold i hjemmet hhv. en anbringelse udenfor hjemmet: Sagsbehandleren skal kunne vurdere hvilke risici, der i hvilke omfang kan påvirkes eller håndteres hhv. ikke påvirkes eller håndteres med forskellige foranstaltninger i hhv. den ene og den anden situation og sammenligne og afveje disse vurderinger overfor hinanden med henblik på at tydeliggøre forudsætningerne for kommunens stillingtagen til barnets opholdssted.

En risikovurdering i en børnesag tager afsæt i en beskrivelse og analyse af barnets behov set i et udviklingsperspektiv. Hvad betyder det for barnets udviklingsopgave, at dette eller hint behov (for stimulering, omsorg eller lignende) ikke i tilstrækkelig grad bliver tilgodeset af forældrene? Og hvordan er mulighederne for, under forskellige forudsætninger, at det i fremtiden kan tilgodeses? Risici kan opdeles på forskellige måder, men i vores sammenhæng er det naturligt at tage udgangspunkt i servicelovens bestemmelse om børneundersøgelsen, det vil sige at opdele dem efter de temaer for undersøgelsen som er opregnet her, nemlig "udvikling og adfærd", "familieforhold", "skoleforhold", "sundhedsforhold", "fritidsforhold og venskaber" og "andre relevante forhold".

Forekommer der fx i relation til skoleforholdene udækkede behov, som ikke modsvares af relevante forældrekompetencer eller af andre ressourcepersoner i barnets omgivelser, ja, så kan der foreligge en særlig risiko for barnet, afhængig af hvorledes man nærmere vurderer barnets samlede situation. I denne samlede vurdering ledes sagsbehandleren naturligt af de grundlæggende tilgange til forvaltningsarbejdet som rammeperspektiverne repræsenterer (rammeperspektiverne indebærer forskellige ledetråde for idealtypisk teoriinddragelse – vi vender tilbage hertil i kapitel 5).

Case: De konfliktende forældre

En historie fra vores MOSUL praksis:

Far og mor er gået fra hinanden for flere år siden. Begge vil gerne have forældremyndigheden. Socialforvaltningen bliver hele tiden indblandet, fordi far ikke mener at mor kan varetage barnets tarv. Faren, som arbejder som selvstændig, laver underretninger. Faren er et hidsigt gemyt og mange, herunder sagsbehandleren, oplever ham truende.

Spørgsmålet er, om barnet, en dreng på 7 år, kan holde til den kamp, der er mellem forældrene. Bliver barnet skånet på nogen måde? Socialforvaltningen mistænker far for at være noget intimiderende over for barnet. Sagsbehandler har en gang under et hjemmebesøg overværet, hvordan barnet blev placeret på farens skød og nærmest underkastet forhør.

Mor drev engang et værtshus. Hun er nu almindeligt ansat lønarbejder. Hjemmet ser pænt ud. Mor har et lille barn. Der er ingen underretninger om det lille barn.

Drengen har det på det sundhedsmæssige plan godt. Han var indlagt i forbindelse med fødslen for tarmproblemer, men der er ikke noget i dag.

Socialforvaltningen går ind i sagen. Laver børnefaglig undersøgelse og tilbyder i den forbindelse drengen terapi, der kan give ham et "frirum". Faren vil ikke være med til dette. Han mener ikke, at terapi er det rigtige.

Retten træffer afgørelse i forældremyndighedssag og fastslår, at der fortsat skal være fælles forældremyndighed.

En samværssag verserer nu ved statsforvaltningen. Psykologundersøgelsen i forbindelse med sagen indeholder ikke elementer/oplysninger, der kan bruges i den sociale sag.

Der er senest blevet indkaldt til et møde med skolen. Faren vil ikke aflevere barnet til mor på trods af statsforvaltningens samværsafgørelse. Far har tidligere holdt barnet væk fra mor og skole i 4 måneder, hvorefter mor nu igen har fået forældremyndigheden alene.

Skolen har oplevet et barn, der faktisk ser ud til at have det fint. Mange praktiske ting synes at være i orden. Når far har samvær, opholder drengen sig meget hos farmor.

Far har henvendt sig til medierne, der har behandlet sagen gennem længere tid. Socialrådgiver føler sig hæmmet. Faren har andre børn (med andre kvinder).

På et hjemmebesøg hos mor fandt socialforvaltningen ikke noget påfaldende.

Alle kan forstå, at det må være hårdt for et barn at opleve sine forældre være i langvarig og indædt konflikt med hinanden. Men skilsmisser og konflikter er også en del af dagligdagen for rigtig mange familier, herunder for børnene. Er der faktisk en særlig risiko for dette barn, der tilsiger, at man står med en socialsag? Er barnet ekstra sårbart? Er konflikten særlig svær?

Og hvad med andre risikofaktorer end den, der direkte vedrører konflikten mellem forældrene og den måde, den involverer barnet?

I disse socialsager, hvor der hele tiden er nye henvendelser, nye mistænkeliggørelser og nye udviklinger i de sideløbende samværs- eller forældremyndighedssager er det en faldgrube, at man kommer til at vælge side i konflikten (fx er man i den ovennævnte sag tilbøjelig til at "holde med" moren). Desuden at man ikke rigtig får trængt til bunds i sagen og afdækket om der faktisk er forhold i familien, der, bortset fra konfliktniveauet, kan begrunde, at socialforvaltningen holder sagen "kørende".

I flere af disse sager har socialforvaltningen vanskeligt ved at afgøre, om der faktisk er et barn, der har brug for særlig støtte eller ej. Forældrenes gentagne henvendelser er også svære helt at affærdige, selvom det – i nogle sager – viser sig, at der ikke er andre end forældrene, der er bekymrede for barnet. Friere nyttebetragtninger får i disse sager ikke sjældent socialforvaltningen til at holde sig på sidelinjen af familien, hvor man så har mulighed for at holde lidt øje med, om konfliktniveauet skærpes og om barnet trives.

Problemet er imidlertid, at der så ikke tegnes den streg i sandet, som ud fra en retssikkerhedsmæssig betragtning bør trækkes.

Fra relation til opgave

Ligesom det sociale problem kan føre til svimmelhed, hvis man fokuserer på det uden at forholde det til løsningsmuligheder og foranstaltninger, kan "relationen" åbne for en verden så stor og modsætningsfuld, at man kun kan fare vild i den. Med til forestillingen om relationen hører forestillingen om den fordybede og uddybede interaktion mellem mennesker. Og eftersom den enkelte, som "helt menneske" betragtet, siden romantikken er blevet anset som et univers i sig selv, ser man nemt det vanskelige udgangspunkt for "relationsarbejde".

Skal relationsarbejdet pege fremad i mere praktisk forstand skal det have et mål og en retning, som det ikke kan finde ud fra sig selv. I et socialpolitisk perspektiv sker det ved at transformere den mellem menneskelige relation til en offentlig opgaverelation. Når relationen bliver til en offentlig opgave, bliver den specificeret forvaltningsretligt efter forskellen offentlig/privat. Fokus kommer på den offentlige forpligtelse over for forældrenes forældreansvar og barnets (beskyttelses)ret. Og dermed på legalitetsprincippet og andre forvaltningsretlige principper som saglighedsprincippet, proportionalitetsprincippet og officialprincippet. Det betyder, at kommunen kan have en forpligtelse til at interessere sig for familiens forhold, men samtidig, at der er grænser for, hvordan og i hvilket omfang sagsbehandleren kan interessere sig for familiens forhold.

Fokusset på opgaven gælder selvfølgelig også i forhold til iagttagelsen af relationen mellem forældre og børn. Også i dette forhold er der behov for, at en evt. cirkularitet i relationen brydes. Forældrene har faktisk efter forældreansvarsloven et forældreansvar og en omsorgsforpligtelse, som de må leve op til. Der er som tidligere nævnt tale om et primært omsorgsansvar, hvilket betyder, at hvis forældrene lever op til deres forpligtelser, har det offentlige ingen forpligtelser og heller ingen beføjelse til at blande sig.

Den politisk etablerede semantik vedrørende relationen som opgaverelation skærper altså et fokus på indsatsens asymmetriske karakter og dens karakter af indgreb, både når det besluttes at undersøge familiens forhold mere indgående og når der tilbydes foranstaltninger, der forudsætter, at familien ikke kan klare sig selv. Denne står dog ikke alene. Socialpolitisk er der fx også fokus på relationen som en slags "kontraktrelation". Vi kommer tilbage til spørgsmålet om det sociale arbejdes udfordringer ved at forene forskellige og modstridende dele af det socialpolitiske betydningslager. Her nøjes vi med at understrege endnu et referencepunkt fra det politiske betydningslager, pligtbegrebet. Gennem sin eksplicitering af indsatsens pligt-mæssige karakter og den helt centrale beskyttelsesinteresse i forhold til barnet er koblingskonteksten med til at understøtte handlingsberedskabet på området. Forholdet til familien er og skal i den forstand være formynderisk og det er formynderiforflygtigelse ikke at agere som formynder, dvs. som den der – indenfor kompetenceområdet - ved bedst. En særlig relationsmæssig udfordring, set i et retligt perspektiv, er fortolkningen af de moderne medinddragelsesrettigheder sammenholdt med de traditionelle forvaltningsretlige spilleregler, herunder officialprincippet.

Case: Den lukkede familie

En historie fra vores MOSUL praksis:

Sagen starter i januar. Nu er det september. Der indkom i januar til kommunen en underretning fra et sygehus. En mor til to mindre drenge har forsøgt selvmord.

Mor er alkoholmisbruger og har ikke haft tilknytning til arbejdsmarkedet.

Familien, som mor er en del af, er tilflyttere. Der er fra en tidligere kommune kommet en mellemkommunal underretning, som omtaler nogle ældre ikke hjemmeboende storebrødre, som har været i vanskeligheder.

Der er to mindre og hjemmeboende børn i sagen på hhv. 5 år og 6 år. De går i børnehaven.

Sagsbehandler har over længere tid forsøgt at komme familien lidt nærmere. Sagsbehandler kender dog ikke drengene ret godt.

"Det er en ret lukket familie. Både mor og far er drikfældige."

Mor kom efter selvmordsforsøget i behandling. Efter behandlingen gik mor og far fra hinanden. Herefter fik mor fik det bedre, mens far fik det skidt.

Meget "flyder", når familien er sammen. Begge drikker, men der er mere stabilitet, når mor er alene med børnene.

Mor fik et "dyk" i sommerferien, bl.a. på grund af, at mors ældste dreng på nu 19 år lige blevet far og det går ikke godt.

Sagsbehandler har fået lov til at indhente udtalelser fra pædagoger om drengene. Den ene dreng er lukket og har svært ved at formidle følelser. Han er nem at lege med, så det er svært at vurdere, om han er i en vanskelig situation.

Den anden dreng er stædig, har temperament og er samtidig vellidt og smilende. Han er noget grænsesøgende.

Disse karakteristika af drengene passer med forældrenes træk.

Der kører aktuelt en retssag om drengene. Forældrene er uenige nu, hvor de er blevet skilt.

Sagsbehandler: Det "fungerer jo egentlig", men mor har altid været i systemet. Far er meget lukket. Der er ikke talt med lægen endnu.

Sagsbehandleren søger svar på, om der skal laves en "egentlig" undersøgelse.

"Det er vigtigt for børnene, at der bliver sat ord på tingene", siger én sagsbehandler.

"Hvad med mor? Er det ikke sådan, at der kommer kaos ind over hele tiden?", spørger en anden.

Sagsbehandler er i tvivl om, om forældre vil give samtykke til undersøgelse. Hun giver udtryk for at være nået langt i relationen med forældrene. Hvordan skal hun nu stille sig, hvis forældrene ikke samtykker?

Det spørgsmål som man må stille i denne sag er: Hvad er det, der er foregået i alle de måneder? Sagsbehandleren havde opfattelsen af at hun arbejdede med en relation. Det gjorde hun også, men hun havde også gang i en undersøgelse, ganske vist en noget planløs undersøgelse, uden en klart formuleret antagelse om, hvorvidt et eller begge børn har behov for særlig støtte.

Udover at sagsbehandleren tilsyneladende havde misforstået reglerne om børneundersøgelsen og betydningen af forældrenes (manglende) samtykke til undersøgelsen, manglede der simpelthen opgavefokus i sagen.

I flere af de sager med meget lukkede (tilflytter)familier, vi har fået forelagt, har man i kommunen haft en fornemmelse af, at man har stået med en "dynastisag", en sag, hvor familien i flere led har reproduceret problematiske opdragelsesmønstre, alkoholisme, tradition for offentlig forsørgelse mv.

Selvom man således har vidst, at der i tidligere handlekommuner findes oplysninger, fx omhandlende tidligere indsatser i forhold til familiens nu voksne børn, der ville kunne bidrage til at afdække nogle af de mønstre, som måske stadigvæk er virksomme og som nu påvirker de mindre børn, har der været tilbageholdenhed med at indhente disse oplysninger til brug for sagsbehandlingen.

Det er som om, man ikke tror på eller mener, at det er ulejligheden værd at fokusere på fortidige strukturer og mønstre. Man er optaget af "nu og her", relationen og fremtiden og mener, at man kan vurdere nutiden og fremtiden uden det møjsommelige gravearbejde, det vil være at sætte sig ind i det ældre materiale.

Opsummering

Det er uden videre klart, at det velfungerende sociale myndighedsarbejde kobler sig til lovgivningen, og at dette gælder uafhængigt af hvilken tilgang, der i øvrigt anvendes og hvilken koblingsmekanisme, der dominerer sagsarbejdet (se kapitel 5-6). Koblingskontekstens bidrag til at specificere hjælpens almene og livsverdensbaserede dimensioner er nærmere bestemt ved at

- 1) sociale problemer og livsproblemer kan formuleres som problemer, der handler om "barnets eller den unges særlige behov".
- 2) arbejdets relationelle (og cirkulære) dimension kan transformeres til arbejdets offentligtrelige (asymmetriske) opgavedimension.
- 3) bekymringen for den anden, som kan kædes sammen med tidsdimensionen, kan formuleres som et spørgsmål om risikovurdering.

Kapitel 5: Handlings- og selvledelsesproblematikken – et forspil om faser og rammeperspektiver

Håndteringen af hyperkompleksitet har fra sagsbehandlerens synsvinkel tre dimensioner, svarende til meningsdimensionerne. *Sagligt* handler det om at løse hjælpeopgaven, at have succes med sin opgavevaretagelse, hvad man nu kan lægge heri. *Socialt* handler det om relationsarbejdet, herunder arbejdet med sin egen indstilling, relationen til sig selv. Spørgsmålet er, i forlængelse af det sidste, om eller i hvilket omfang det lykkes den professionelle at "have sig selv med" – det vil sige at agere autentisk i sit job. *Tidsmæssigt* handler det om at være på omdrejningshøjde, at udvikle sig og se udviklingsmuligheder eller begrænsninger i jobbet. Af disse tre dimensioner har vi i MOSUL vægtet arbejdet med den første, omend vi også har arbejdet med de andre, herunder særligt den sidste.

Den første dimension, arbejdets sagsdimension, kan foldes yderligere ud, igen ved anvendelsen af meningsdimensionerne. Det "at klare jobbet" som familierådgiver indebærer, at man er i stand til at fortolke opgaven rigtigt eller hensigtsmæssigt (det saglige), at man kan skønne rigtigt i situationen, hvor man sidder over for barnet eller familien og danne gode relationer til disse (det sociale) og endelig, at man evner at koordinere indsatsen, der ofte foregår over et langstrakt forløb (det tidsmæssige).

Kompleksitetshåndtering i socialt arbejde kræver såvel metoder, teknologier som dømmekraft og selvledelse. Men først og fremmest kræver det kontekstbevidsthed, hvilket i vores optik indbefatter en forholde sig til den social- og forvaltningspolitiske koblingsreservoir og de handlingsmekanismer eller rammeperspektiver, der har udviklet sig i de forskellige faser af velfærdsstatsudviklingen.

I det selvledelsesrum, som sagsbehandleren på børneområdet skal agere i, er der et oplagt behov for at formulere realistiske og nyttige, det vil i denne forbindelse sige ordensskabende og kompleksitetsreducerende, konstruktioner, til brug for den nødvendige praksisrefleksion. Sådanne udgør de omhandlede faser med tilhørende rammeperspektiver.

Handlings- og selvledelsesproblematikken handler, ligesom organisationers generelle beslutningsproblematik, om at transformere åben kontingens til lukket kontingens. Den handler som sagt tillige om at generere og omsætte lige netop så megen kompleksitet, at man bevarer og opretholder muligheden for reduktion og lukning.

I dette og det følgende kapitel vil vi vise, hvorledes arbejdet med handlingsmekanismerne, som vi også kalder rammeperspektiverne, har haft betydning for vores praksisrefleksioner i MOSUL. Vi vil vise, hvorledes rammeperspektiverne kan styrke forståelsen af, hvad der er på spil i moderne forvaltningsarbejde og hvilke faldgruber, der åbner sig for sagsbehandlerne. Det er for os blevet klart, at retten eller det retlige rammeperspektiv kan spille en særlig rolle som kritisk-korrigerende perspektiv, når arbejdet forblænder sig på nyere tilgange i en grad, så der er risiko for en afkobling af vigtige (historisk genererede) dimensioner i arbejdet. Når dette sker, er det ikke mindst "formynderievnen", det går ud over. Hvad det betyder, vil vi søge at præcisere i det følgende, men først er det nødvendigt at folde ud, hvad vi benævner som faserne i velfærdsstatsudviklingen.

En væsentlig del af vores MOSUL arbejde har været viet til at få styr på disse forhold, hvorfor kapitel 5 og 6 er afrapporteringens klart mest omfattende og fyldige kapitler.

Da det samtidig er arbejdet med forståelsen af rammeperspektiverne, det har taget længst tid at få styr på, er det også sådan, at nogle af de begreber, vi kan introducere i dette kapitel, fx de forskellige former for viden – de tre D'er – er begreber, der ikke har fyldt meget på MOSUL møderne.

I kapitel 5 beskriver vi faserne i velfærdsstatsudviklingen og præsenterer de rammeperspektiver, der udspringer heraf. I kapitel 6 går vi i dybden med nogle af de faldgruber i arbejdet, vi har konstateret i forbindelse med MOSUL projektet.

Om faserne i velfærdsstatsudviklingen

Det sociale arbejde refererer til et åbent og uafrundet reservoir af forskellige (social)politiske betydningsformer, opstået på forskellige tidspunkter i historien. Det er dem, der skal redegøres for i de følgende afsnit.

Større ændringer i pågældende politisk etablerede betydningsformer markeres ved, at der tales om faseskift. Til et faseskift hører et "ideologisk skift", ændringer i centrale begrebers betydning (fx retssikkerhedsbegrebet), ændringer i de mest anvendte lovgivningsskematikker – og dermed ændringer i, hvad man kan forstå ved forvaltning og forvaltningsvirksomhed.

Der er tre væsentlige faseskift i den moderne statsudvikling fra midten af 1800-tallet og frem til i dag. Retssociologer og politologer er ikke nødvendigvis enige om, hvad faserne skal kaldes, men er faktisk forbløffende enige om, at der kan identificeres tre. Også mht. tidsfastsættelse af de tre hersker der stor grad af enighed. Nogle retssociologer og politologer beskriver alle tre faser med ligelig vægtning. Andre koncentrerer sig primært om en, typisk to. Til de omhandlede betydningsformer hører forskellige differentieringsformer fra hierarkisk uddifferentiering til funktionel uddifferentiering og muligvis nogle mellemformer af disse. Forskellige politiske koblinger (det vil sige koblinger mellem det politiske system og andre samfundssystemer) har forskellig betydning for den semantiske udvikling på forskellige tidspunkter. Økonomien får stigende betydning op igennem det 20. århundrede. Og nu i det 21. århundrede.

Det er den nyeste semantiske udvikling, der skaber den umiddelbare ramme for anskuelsen af den samlede forvaltningsmæssige kompleksitet. Det nye kan dog kun rigtig fungere, hvis det på passende måde optager, reformulerer og udvikler de betydningsformer mv., der hører tidligere faser til. Vi taler om en udvikling, der ikke fuldstændig entydigt kan karakteriseres ved kontinuitet eller diskontinuitet. Somme tider ser man i forvaltningspraksis eksempler på, at der skabes diskontinuitet gennem afkobling af tidligere betydningsformer, rammeperspektiver, autoritetsformer mv. Sådanne tilfælde kommer ofte til syne i forbindelse med kritik af forvaltningens virksomhed.

Det er som nævnt de problematiske tilfælde, der har vores særlige opmærksomhed i dette projekt, fordi de kan fortælle en "sygehistorie", vi kan lære af.

Retsstaten

Tiden op til grundloven var præget af forandringer. Der var både sociale, politiske og nationale spændinger. Der var forandringer i produktionsformerne, en hidtil uset byudvikling og forskellige og mere selvbevidste politiske interesser. På landet var adelens betydning vigende, omend de sidste fæstebånd stadigvæk bestod, og bønder og småhåndværkere havde ringe kår. Borgerskabets økonomiske magt var stigende og nye idéer vandt indpas. De nye idéer indsatte mennesket og den menneskelige rationalitet på en langt mere prominent plads i det samlede verdensbillede end hidtil. Inden for det videnskabelige område var der stor fremgang, ikke mindst indenfor naturvidenskaben. Oplysningstiden havde bragt idéer om demokrati, frihed, lighed og broderskab.

Grundlovens vedtagelse, som muliggjordes ved Martsministeriets oprettelse i 1848, indstiftede retsstaten og et demokratisk fællesskab omkring de ovennævnte grundværdier. Disse betød blandt andet, at adelens privilegier endelig skulle afskaffes. Og kongens magt skulle begrænses i overensstemmelse med idéen om det indskrænkede monarki.

Den nye stat var først og fremmest borgernes demokratiske retsstat. Dette er vigtigt at notere sig. De nyindstiftede frihedsrettigheder var forbeholdt den, der kunne svare enhver sit og som ikke lå det offentlige til byrde. Fik man brug for hjælp til forsørgelse, var det således under fortabelse af sine borgerlige rettigheder. Kvinder fik heller ikke de rettigheder, herunder valgrettighed, som mænd fik. Det unge demokrati fortjente nok sit navn, men der var tale om en noget anden og mere indskrænket version end det, vi kender i dag.

Ovenstående peger på borgernes interesser som de definerende for den tidlige demokrati- og retsstatsudvikling.

Staten skulle først og fremmest sikre ordentlige og forudsigelige forhold for den selvstændige næringsdrivende borger, sikre ejendomsrettens ukrænkelighed og beskyttelse og i øvrigt en tydelig inddeling i nogle borgerlige interessesfærer, i forhold til hvilke der ikke kunne gribes ind, hverken fra andre borgeres eller statens side, undtagen hvis klare betingelser var til stede og opfyldt.

Retsstatsideologien

Retsstatsideologien handler, som det er antydnet, om forudsigelighed. Det vil sige om at sikre et formelt handlerum, et frihedsrum, gennem formulering og vedtagelse af tydelige spilleregler i form af generelt formulerede og kundgjorte love, som man kan regne med og indrette sig efter.

Selvom regler, også i retsstatens tidlige periode, forudsattes at kunne ændres - det giver sig selv, at en lovgiver vil lovgive - lå det i de ideologiske kort, at forandringstakten skulle være lav og tage hensyn til de indrettelsessynspunkter, som ansås for at være helt centrale for borgerens mulighed for at føre en ordentlig og selvstændig tilværelse, drive sin forretning på rationel vis mv.

Det ligger i forlængelse af de ovennævnte betragtninger, at man skal være varsom med at pålægge borgerne for store byrder, der vil indskrænke deres muligheder for selvstændigt at disponere. Skatter, der må anses som et nødvendigt onde (et indgreb), kan selvfølgelig kun

pålægges ved lov og skal have klar hjemmel.

At borgeren kan forudberegne sin stilling i forhold til statsmagten, er blevet forbundet med et grundlæggende *retssikkerhedshensyn*, forudsigelsesretssikkerheden.

Selve det at indrette en retsorden forbindes med et grundlæggende *retsbeskyttelseshensyn*. Der skal være ordnede forhold. Borgerne skal vide, hvad de kan regne med. Deres integritet med hensyn til såvel fysiske, psykiske og identitetsmæssige aspekter af tilværelsen skal sikres og der må tages hensyn til berettigede forventninger. Der må ikke lovgives med tilbagevirkende kraft og ejendomsretten og privatsfæren må sikres og hvis nogen overskrider en borgers interessesfære, skal denne borger kunne søge og få beskyttelse – i sidste ende af politi og domstole.

Retsstatslige lovgivningstræk på børneområdet

Staten skal altså på samme tid sikre en orden gennem

1. formuleringen af retsregler, herunder retsregler der regulerer forholdet mellem borgerne indbyrdes og
2. selv leve op til kravet om forudsigelighed, hvilket stiller særlige krav til forvaltningsretten.

Det *første punkt*, sikringen af forudsigelighed gennem regler, stiller som nævnt krav til reglernes udformning og formulering. Reglerne skal være klare og konsistente og ikke give anledning til for mange tolkningsmuligheder, endsi i nogen højere grad lægge op til skøn. Regler, der kan opfylde sådanne krav, er regler, opbygget som konditionalprogrammer, det vil sige regler, der er følger en "hvis-så-skematik". Hvis disse klart og entydigt formulerede betingelser, i retsfaktumsbeskrivelsen, er opfyldt, indtræder en retsfølge, der ligeledes er klart og entydigt beskrevet.

Ser vi alene på socialretten i snæver forstand, er der ikke mange af de gældende regler, der lever op til disse krav, heller ikke de sociale børneregler, som er vores fokus. Eftersom den omhandlede lovgivning er indrettet til at opfylde mange andre formål end forudsigelighed, er dette måske ikke så underligt.

Taler vi om socialretten i bredere forstand, hvorved vi inkluderer den privatretlige regulering af børns og forældres forhold, som den offentligretlige ditto bygger på og spiller sammen med, kommer vi lidt nærmere nogle eksempler på lovgivning af den ovenfor nævnte karakter. Der er dog også her er tale om lovgivning, der ikke blot skal bringe klarhed i de retlige forhold mellem børnene og deres forældre, men også og især understøtte barnets tarv på den mest hensigtsmæssige måde.

I det omfang det på det privatretlige område lykkes at komme lidt nærmere en regulering, der lever op til retsstatslige krav, følger det primært af den enkelhed, hvormed forældre-barn forholdet fremtræder i et ansvarsfordelingsperspektiv. Det er ikke vanskeligt at fastlægge familiemedlemmernes indbyrdes muligheder for at bidrage til et familieliv, der fremmer børns og unges sundhed og udviklingsmuligheder. Her er det reelt alene forældrene, der må pålægges ansvar.

Det samme enkle snit, den samme klare rollefordeling, er ikke mulig at fastlægge i forholdet mellem forældre og kommune.

Det andet punkt, altså spørgsmålet om, hvorledes staten sikrer forudsigelighed i forholdet mellem stat og borger, bringer først og fremmest forvaltningen og de almindelige forvaltningsretlige principper i fokus. Skal forudsigelsesretssikkerheden i højsædet, er det selvsagt vigtigt, at der stilles krav til forvaltningens udøvelse af magten.

De retsstatslige krav, som udtrykkes igennem de generelle forvaltningsretlige principper, er grundlæggende for hele forvaltningens virksomhed. De gælder med andre ord for alle forvaltningsgrene, for både statslige og kommunale myndigheder og for alle typer af forvaltningsvirksomhed, herunder såvel faktisk forvaltningsvirksomhed som myndighedsudøvelse.

Helt centralt er legalitetsprincippet, der negativt udtrykt fastslår, at forvaltningen aldrig må handle i strid med loven og positivt stiller krav om, at forvaltningens virksomhed skal have hjemmel i lov.

Det, der positivt gælder for forvaltningen, er med andre ord det stik modsatte af, hvad der gælder for borgerne, hvilket selvfølgelig har at gøre med det frihedsrum, som borgerne skal sikres og som forvaltningen skal bidrage med at sikre. Borgerne kan i princippet gøre alt, hvad der ikke er direkte ulovligt.

Andre centrale principper er officialprincippet, saglighedsprincippet, proportionalitetsprincippet, lighedsprincippet. Principperne fungerer som ledetråde for forvaltningen og skal, ideelt set, sidde i baghovedet på enhver forvaltningsansat og gennemsyre hans virksomhed.

Særligt officialprincippet vil spille en rolle for vores senere udfoldelse af, hvad der ligger i et retligt perspektiv på socialt forvaltningsarbejde på børneområdet: Skal dette princip vægtes, hvad det sædvanligvis er blevet i forvaltningsretten, betyder det både en entydighed i ansvarsfordelingen, borger og forvaltning imellem, når det gælder sagsoplysningen og en understregning af det asymmetriske forhold mellem forvaltning og borger i alle typer sager, men navnlig i socialsager, hvor det gældende helhedsprincip er med til at tydeliggøre officialprincippets helt grundlæggende betydning.

Det sidste, vi vil fremhæve i denne sammenhæng, hvor vi indkredser retsstatslige lovgivningstræk på det sociale børneområde, er de almindelige forvaltningsretlige (proces)regler. Disse regler er udviklet gennem retspraksis og senere ombudsmandspraksis over et meget langstrakt historisk forløb, der først i sidste halvdel af det 20. århundrede, altså langt inde i velfærdsstatsperioden, førte til reglernes kodificering i forvaltningsloven og offentlighedsloven. Alligevel er det oplagt at kategorisere disse regler, som er blevet til med inspiration fra retsplejen, som retsstatslige. Netop på grund af deres generelle karakter (de gælder alle steder, hvor der træffes afgørelser i forvaltningen) er de med til at skabe den forudsigelighed, gennemsigtighed og genkendelighed på det processuelle område som de ovenfor nævnte konditionalprogrammer var tænkt at skulle skabe på det materielle område.

Velfærdsstaten

Nogle historikere taler om "det sociale spørgsmål" i forbindelse med retsstatens oprettelse, idet der refereres til diskussioner og krav om at sikre bønder og håndværkere forbedrede kår.

Andre forbinder, som os, "det sociale spørgsmål", med den lidt senere udvikling, hvor industrialisering og urbanisering skaber nye dårligt stillede grupper. Eller en underklasse slet og ret.

I den unge velfærdsstats forsøg på at svare på det sociale spørgsmål, baserede man sig i starten på især lægernes faglighed og autoritet (Dalberg-Larsen, 1984). En del af problemerne var sygdomme og afvigelser, som lægerne var vant til at beskæftige sig med. Andre problemer lod sig nemt fortolke i epidemiologiske termer.

Senere kom andre fagligheder til at spille en større rolle. Først sociologer (kriminologer), lærere og pædagoger. Siden socialrådgivere og andre. Vi har en pointe med at forbinde retsstaten og den tidlige velfærdsstat med den lægefaglige diagnostiske tænkning. Denne forbindelse lever for os at se stadigvæk videre i det retlige perspektiv i socialt arbejde, der starter sin institutionelle udviklingshistorie i disse år.

I overgangsfasen mellem retsstat og velfærdsstat var der fokus på de dårligst stilledes vilkår, men selvsagt ikke i et rettighedsperspektiv. Retsstaten var borgernes retsstat, ikke underklassens. Og de idealer, der forbindes med retsstatslig regulering, var da heller ikke idealer, der var afgørende for socialområdets tidlige lovgivningsmæssige tilrettelæggelse. Dog gjaldt legalitetsprincippet og det er selvfølgelig vigtigt at notere sig, at det var i disse år de professionelle, som skulle beskæftige sig med det sociale spørgsmål, fik lov hjemmel (eller kompetence) dertil.

Anden periode i velfærdsstatudviklingen (vi skelner mellem perioder og faser, hvor perioderne så at sige er faser i faserne) går frem til omkring 1930. I denne periode er det i større grad politologiske faktorer, der spiller en rolle for udviklingen. De nye arbejderpartier, herhjemme først og fremmest repræsenteret ved socialdemokratiet, vinder større og større indflydelse og der sikres politisk fokus på, at arbejderklassen skal have rimelige vilkår, at tilknytning til arbejdsmarkedet skal honoreres med velerhvervede rettigheder i form af sygesikring, pension for ældre osv.

På børneområdet spiller industrialiseringen og byudviklingen en stor rolle. Børn, der ikke er under tilstrækkeligt opsyn, bliver synlige i gadebilledet og politisk indses det dels, at der er behov for ro og for at beskytte samfundsgoderne og dels, at den moderne verden har behov for voksne, der har en vis uddannelse og som kan forsørge sig selv. Man taler fx om samfundets opgave i forhold til at udvikle foranstaltninger til fordel for den opvoksende slægts moralske opdragelse. De børn, som socialvæsenet skulle tage sig af kategoriseres som, vanartede, forsømte og vanrøgtede og især hvad angår de vanartede børn, var der en tæt forbindelse til det strafferetlige område, mens de øvrige i første omgang kaldte mere på beskyttelsesregler i den sociale lovgivning.

Det blev således tydeligt, at der var behov for regler og udvikling på flere områder. På det uddannelsesmæssige område var der en stor udfordring i forhold til at opdrage og uddanne kommende generationer til den nye verdensorden, men man var også meget opmærksom på vigtigheden af, at børn var under opsyn, mens forældrene var på arbejde. Skolepolitikken fik således en central rolle i styringen af familiernes liv og opdragelse og den kom til at indeholde flere sociale tiltag, herunder også den forhadte skolemulkt, der skulle sikre, at børnene kom i skole i stedet for fx at hjælpe forældrene med høsten.

På det sociale område blev værgerådene oprettet og deres muligheder var at tildele advarsel, beskikke en tilsynsværge eller fjerne barnet.

I tredje periode, der går fra 1930 og frem til omkring 1990, diskuteres velfærdsstaten først og fremmest i *økonomiske* termer. De stadigt stigende ambitioner om velstand og velfærd for alle kræver en god økonomi og de store økonomiske verdenskriser sætter fokus på, hvorledes det politiske system ved hjælp af finans- og pengepolitik kan beskytte hjemmemarkedet og understøtte en stabil beskæftigelsesudvikling. Samtidig er perioden karakteriseret ved en demokratisering af samfundet, decentralisering af magt til kommunerne, udvidelse af rettighedskataloget til flere og flere, institutioner med brugerindflydelse osv. Internationale konventioner (vedtaget i FN), som rigtig mange lande, herunder Danmark, har tilsluttet sig, fastslår, at moderne (efterkrigs)stater er karakteriseret ved at give enhver borgerlige og politiske rettigheder og desuden (fra 1966) sociale, økonomiske og kulturelle rettigheder.

I velfærdsstatens mest optimistiske tid, som vi finder i denne tredje periode, er der en tro på at det gode, beskyttende samfund lader sig opbygge ved hjælp af en blanding af regulering, planlægning, vidensanvendelse og teknologiforbedring, som grundlag for målrettede reparative og proaktive interventioner, herunder på såvel det økonomiske som det sociale område. På det sociale område forbindes vedtagelsen af den sociale bistandslov (1974) med velfærdsstatens glansperiode. I årene umiddelbart efter viser det sig, at ambitionerne, på dette og andre områder, er svære at indfri og mange begynder at tale om velfærdsstatens krise.

Generelt kan man om velfærdsstaten sige, at den bringer sikkerhed i form af orden og derudover compensation, reparation og beskyttelse, når den enkelte kommer ud for en social begivenhed, hvorved han ikke kan tage vare på sig selv eller sin familie.

En velfærdsstat sikrer borgernes levestandard og understøtter gennem aktive politikker, at borgeren kan folde sig ud som menneske og leve det gode liv. Velfærdsstaten reparerer (opererer reaktivt), men velfærdsstaten forsøger også mere proaktivt, blandt andet ved at påvirke menneskers almindelige livsbetingelser, at forebygge forskellige vanskeligheder.

Den danske velfærdsstat er med andre ord en aktiv stat, der blander sig i mangt og meget. Den regulerer sin finans- og pengepolitik for at sikre hjemmemarkedet og beskæftigelsen, den omfordeler midler med henblik på indkomstudjævning, den gennemfører interventioner på en lang række områder, blandt andet det sociale. Det er en stat, der - på en hver måde - fylder mere end den mere tilbagetrukne retsstat, der alt andet lige, som antydnet ovenfor, er mere minimalistisk.

Velfærdsstatsideologien

Velfærdsstatens udvidede demokratibegreb hænger sammen med nye forestillinger om frihed og ansvar, forvaltningens grænser og rolle i forhold til borgeren, retssikkerhed og meget andet.

Frihedsidealet er med velfærdsstaten ændret fra et formelt ideal til et materielt ideal. Borgeren skal ikke bare sikres forudsigelige rammer for tilrettelæggelsen af sin tilværelse. Han skal også sikres reel mulighed for, i form af blandt andet tryghed i opvæksten, økonomi og uddannelse, at udfolde sig og leve "det gode liv".

Det betyder, at lighedsidealet får en ny betydning. Det formelle lighedsbegreb, at det lige skal behandles lige, skal suppleres. Det ulige skal også behandles ulige, så uacceptable forskelligheder kan udjævnes.

På børneområdet har der blandt andet været fokus på, at børn født udenfor ægteskab skulle have samme muligheder for et godt liv som ægtebørn.

Mens de retsstatslige konditionalprogrammer indebærer en fordel i henseende til klarhed og præcision, kommer de til kort, når det gælder reguleringen af målrettede interventioner. Målrettede interventioner er afhængige af viden og teknologiske vidensformer, der skal kunne udfolde sig med større respekt for enkelttilfældets empiriske særegenhed, end en skarp "hvis-så-logik" tillader.

En ny lovgivningsskematik vinder indpas i velfærdsstatsperioden. En skematik der styres af en mål-middel-logik. Dette sker i en proces, hvor også nye vidensformer inddrages. På det sociale område suppleres diagnostisk viden af andre "teknologiske" vidensformer, der på et mindre elaboreret anamnestisk grundlag tillader fastlæggelsen af målsætninger, herunder læringsmæssige målsætninger, og vurderinger af, hvad der skal til for at nå dem.

Samtidig med disse ændringer bliver den offentligtretlige lovgivning gradvist mere rammepræget: Via indsættelse af bemyndigelsesbestemmelser lægges i stadigt videre omfang op til detaljering af lovgivningen i bekendtgørelser og andre forskrifter. Denne udvikling førte i 1950'erne til endog meget heftige diskussioner om grænsen mellem statsret og forvaltningsret. Det spørgsmål, som blev stillet og som nu sjældent stilles længere, var følgende: Hvor langt kan lovgiver, med grundlovsbestemmelsen om magtens tredeling i ryggen, gå i henseende til at delegere lovgivningskompetence videre til ministre og deres forvaltninger? Helt radikalt i denne delegationssammenhæng indføres der i flere love mulighed for i bekendtgørelsesform at dispensere fra selve lovgivningen (eksempler på sådanne er de såkaldte "forsøgsbestemmelser", som er meget almindelige i den sociale lovgivning).

En anden og for den sociale lovgivning på børneområdet meget central form for de facto delegation skal nævnes: Beskrivelsen af hvilke kriterier, der skal være opfyldt for at kommunen kan træffe afgørelse om foranstaltninger til opfyldelse af lovens formål, er i mål-middel-lovgivning ofte enten vag og upræcis – eller også er den kompleks og lægger op til meget vanskelige bevismæssige vurderinger, herunder af prognostisk art, som kun kan ske helt konkret i forbindelse med inddragelse af særlig viden. Overladelse af denne type beføjelse er en direkte følge af den nye måde at lave lovgivning på. Mål-middel-lovgivning skal netop give plads til skøn.

Endnu et træk ved udviklingen under velfærdsstaten er udlægningen af mange kompetencer til kommuner og de tidligere amter (regionerne der afløste amterne har fået færre opgaver og løser heller ikke mange opgaver på det sociale børneområde). Det har i hele forvaltningens historie været omdiskuteret, hvordan det skal fortolkes, at kommunen efter grundloven har ret til *selvstændigt* at styre sine anliggender i respekt for lovgivningen. Diskussionen har både omfattet rækkevidden af kommunalfuldmagten og den nærmere fortolkning af de kompetencer, og i den sammenhæng også de *pligter*, der i tidens løb er blevet udlagt

Udlægningen af kompetencer og pligter til kommunerne har betydet såvel en (fortsat) specialisering som det modsatte. Mange kompetencer er på den ene side udlagt til de kommunale *enhedsforvaltninger*, der altså i princippet får mulighed for at behandle opgaverne med vægt på sammenhængen i opgaveløsningen. Dette er som bekendt et eksplicit krav på børneområdet. På den anden side gælder, at den kommunale praksis har indebåret en stigende grad af opdeling af enhedsforvaltningen. Således har de fleste kommuner – og også vores MOSUL kommuner et særligt afsnit af socialforvaltningen, som beskæftiger sig med de

udsatte børn og en anden der beskæftiger sig med handicapsager mv. Desuden er der, også på det sociale område, ved lov oprettet flere kommunale organer, som forudsættes at fungere selvstændigt og med egen kompetence i forhold til kommunerne. Et eksempel på en sådan myndighed er børn og unge-udvalget, som – efter indstilling fra kommunen - er tildelt kompetencen til at træffe de retssikkerhedsmæssigt centrale afgørelser om tvang, herunder tvangsfjernelse af børn fra deres forældre.

Mens forvaltningen i følge de retsstatslige idealer skulle måles på forudsigelighed, gælder det i velfærdsstaten, at forudsigelighedsretssikkerheden må *suppleres* af, hvad der er blevet kaldt hensigtsmæssighedsretssikkerhed – eller hensynsfuldhed⁵. Selvom retssikkerhedsidealet må anses for ændret i retning af hensynsfuldhed, gælder det altså fortsat, at der ”i bunden” af denne hensynsfuldhed må ligge en form for forudsigelighed og spørgsmålet er nu, hvordan en sådan kan sikres. For en retlig betragtning er det vanskeligt at forestille sig, at det kan ske uden udviklingen af regler, som kan ”indhegne skønnet” efter den nye mål-middel-lovgivning og give det nogle ledetråde. Kunsten er at gøre det på en måde, der understøtter og ikke forhindrer hensigtsmæssige interventioner og bremser nye måder at varetage opgaven på, der udspringer af den stadige udvikling og læring på feltet. Ind i fokusfeltet rykker de almindelige processuelle regler og tidligere nævnte retsstatslige principper i kombination med nye fortolkningsregler, afvejnings- og prioriteringsregler og regler for bevisskøn.

Samtidig med at alle - ubemidlede, kvinder, børn og andre - efterhånden anerkendes med borgerrettigheder, betyder tilliden til viden og eksperter og troen på, at det meste kan løses, hvis de rette interventioner iværksættes, at borgeren – i hvert fald på det sociale område – får en ny status som ”klient”.

Helten i forvaltningen er ikke (længere) den der udelukkende kan sine regler og fortolkninger, men den der kan kombinere regelansvendelse og brug af teknologiske vidensformer med henblik på at formulere relevante hypoteser, sætte hensigtsmæssige mål for sin indsats og nå dem gennem formålsrationel handling.

Velfærdsstatslige lovgivningstræk på børneområdet

Den sociale lovgivning på børneområdet er, måske ikke overraskende, væsentligt præget af mål-middel-skematikken. Det er så oplagt, at vi ikke behøver et langt afsnit for at illustrere det.

Lovgivningen handler om at sikre børns opvækstvilkår på trods af vanskeligheder i deres familie eller opvækstmiljø i lidt bredere forstand. Og alle regler i børneafsnittet er systematisk målrationalt indrettet på at opfylde dette formål.

Selvom der i de senere år er vedtaget og udrullet flere nye reformer på børneområdet er det fortsat de lovændringer, der i forbindelse med Graversen-betænkningen, trådte i kraft i 1993, som grundlæggende regulerer feltet: Regler om tilsynspligt, undersøgelse, foranstaltninger, opfølgning og særlige retssikkerhedsgarantier i tvangstilfældene.

---

⁵ Hensynsfuldhed er et materielt retssikkerhedsbegreb i modsætning til et formelt.

Konkurrencestaten

Velfærdsstaten er stadigvæk tæt på, så tæt på, at det kan være svært at distancere sig fra de betydningsformer, idéer og forestillinger, der har domineret i så lang en periode igennem forrige århundrede. Men der er efterhånden almindelig enighed om, at den stat, vi har i dag, er en anden end den, vi kaldte velfærdsstaten for 20 år siden. Og det handler ikke kun om en udvikling, der kan beskrives i tal og mængder. Der er sket kvalitative forandringer, der endnu engang har defineret forholdet mellem borger og forvaltning og mellem forvaltning og forvaltningsansat på en ny måde. Eller på nye måder skulle man måske sige, for konkurrencestaten er langt fra et entydigt fænomen.

Der er flere bud på, hvorledes den nye stat skal tituleres. Den reflektive stat er et (retspolitisk) bud, som er nærliggende (Dalberg-Larsen, 1984 – med henvisning til Teubner). Vi vil dog, inspireret af K. O. Pedersens seneste bog af samme navn, bruge betegnelsen ”konkurrencestaten” (Pedersen, 2011).

Konkurrencestaten er en stat, der tilpasser sig globaliseringens vilkår. Globaliseringen, og de internationale markeder, udgør dens særlige politiske forudsætninger. Globaliseringen er ikke en naturkraft, men for den enkelte stat kan det være svært at melde sig ud af en udvikling, der efterhånden har gjort det vanskeligt at beskytte et hjemmemarked, sådan som man forsøgte det i velfærdsstatens tid. Protektionisme og devaluering og lignende instrumenter til stabilisering af nationale økonomier er opgivet i forbindelse med etablering af frihandelsområder som EU's indre marked. Konkurrencestaten er en stat, der kæmper mod andre stater om at give sit erhvervsliv de, i bred forstand, bedste rammebetingelser, for at konkurrere og skabe forudsætninger for øget velstand og vækst. ”Rammebetingelserne” sigter til forhold af vidt forskellig karakter – som fx stabile politiske forhold, arbejdsmarkedsfleksibilitet, sundhed og gode sociale forhold, veluddannet arbejdskraft, veludbygget infrastruktur, attraktive skatteforhold osv.

Konkurrencestaten er ikke, som navnet måske kunne antyde, fjendtligt indstillet over for samarbejde. I enhver politisk/økonomisk sammenhæng findes elementer af såvel konkurrence som samarbejde. Og de findes på alle niveauer. I Europa samarbejder man om at konkurrere mod Kina og USA. I Danmark samarbejder man om at konkurrere mod andre europæiske lande. I virksomheden samarbejder man om at konkurrere mod andre virksomheder osv. I kommunen samarbejder udførerafdelinger om at konkurrere mod private aktører. Når vi understreger konkurrence elementet er det for at understrege konkurrencestatens afhængighed af forskelle og forskellige bud. Konkurrencestaten kan forbindes med en skærpet årvågenhed overfor nye chancer og muligheder for at finde de til enhver tid bedste løsninger med det overordnede mål for øje at skabe økonomisk vækst – vækst og potentiale for vækst. Dette indebærer naturligvis også, at forvaltningen skal fungere effektivt og hele tiden være omstillingsparat efter ”best practice”, i det omfang en sådan lader sig formulere.

Vi forbinder i forlængelse af ovenstående konkurrencestaten med forsat store velfærdsambitioner, men også med et fokus på at udnytte alle ressourcer optimalt og med en ringere mulighed for at yde beskyttelse, hvad enten vi taler om stabiliseringen af et helt arbejdsmarked eller vi taler om den enkelte borgers situation i tilfælde af, at han kommer ud for en social begivenhed. Også i de sidstnævnte situationer må man i konkurrencestaten i videst muligt omfang basere sig på den enkeltes ansvar og ressourcer.

Der er ingen tvivl om, at det fortsat er den økonomiske faktor, der på det generelle niveau spiller den helt afgørende rolle i politikudviklingen. Det gælder således også på det sociale område.

Det var økonomien, statsgæld og betalingsbalanceunderskud, der skabte problemer for velfærdsstaten. Det er også primært økonomien, der er udfordringen og politisk fokuspunkt under konkurrencestaten.

Men det var ikke kun statslige erfaringer om, at man ikke kan bygge på nationale strategier og protektionisme som de primære instrumenter i den økonomiske politik og samtidig skabe grundlag for fortsatte velfærdsforbedringer, der førte til dannelsen af fælles markeder og "frihandelsområder".

Også de følgende, til dels sammenhængende, faktorer har spillet en rolle for konkurrencestatens fremkomst i Danmark og andre steder:

Det var således under velfærdsstaten vanskeligt at styre de voksende offentlige udgifter. Behovet for velfærdsydelser af forskellig art viste sig i praksis nærmest at være ubegrænset. Og med flere og flere eksperter til at finde nye behov, var der brug for at finde andre måder at tænke velfærd og organisering af velfærd på. De perspektivplaner og andre planer, man havde forsøgt sig med, havde ikke den ønskede effekt. Snarere end at skabe retning og kompleksitetsreduktion for den offentlige indsats, synes de at øge kompleksiteten og uregerligheden.

På trods af velfærdsstatens satsning på demokrati og decentralisering, har der været megen kritik af velfærdsstatens paternalisme og bedreven, både fra venstrefløj og højrefløj i det politiske spektrum. Inden for det sociale område fandt kritikken blandt andet ord som "klientgørelse" og "formynderi".

Ikke mindst på grund af velfærdsstatens succes med at skabe økonomisk fremgang og en mere lige adkomst til og fordeling af goderne, er der siden 1960'erne sket en enorm frisættelse af befolkningen. Det enkelte samfundsmedlem, der ikke længere er bundet til at følge familietraditioner og andre snærende bånd og normer, kan i langt højere grad søge sine egne guder og forfølge sin egen lykke.

Normbruddet og den store frisættelse var imidlertid med til at sætte velfærdsstatens solidaritet under pres. Det blev tydeligere, at der var behov for at finde nye måder på at adressere de selvbevidste individer.

Individualiseringen har sammen med indvandring og flytningestrømme skabt både en øget mangfoldighed, herunder kulturel mangfoldighed, og en fornyelse af det klassisk-sociologiske spørgsmål om sammenhængskraften: Hvor skal den findes?

Den konkurrencestatslige ideologi

Konkurrencestaten kan hverken undvære mangfoldigheden, der skal skærpe årvågenheden og chancen for at se andre produktive muligheder og sikre udbuddet af kvalificeret arbejdskraft mv. eller sammenhængskraften, der skal understøtte fællesskabet i konkurrencen med andre stater.

Konkurrencestaten sætter hævdvundne grænser under pres i jagten på de bedste, mest effektive offentlige og private løsninger. Grænsen mellem offentlig og privat har siden

forvaltningens barndom været definerende for, hvad det overhovedet vil sige at drive forvaltningsvirksomhed. Med konkurrencestaten har forvaltningen så at sige fordoblet sig selv. Eller – med systemteoretiske termer – kopieret forskellen mellem offentlig og privat ind på indersiden af sig selv med den konsekvens, at det private ikke længere er noget, der bare kan eksternaliseres. Offentlige løsninger skal hele tiden reflekteres i forhold til de private. Bistandsloven bliver til serviceloven. Klienten og borgeren får en ny tiltaleform, brugeren. Der tales udlicitering (BUM på børneområdet) og konkurrenceudsættelse. “Det private” er på den måde blevet en del af det offentlige (Højlund, 2004).

Vælger en borger, fordi han har mulighed for det efter loven, en privat aktør til at yde ham den hjælp, han har krav på efter den sociale lovgivning, er det stadigvæk en offentlig opgave, der varetages. Det er en opgave, der skal løses efter standarder, fastsat af det offentlige og det er det offentlige, der har myndighedsansvaret for opgaveløsningen. I en vis forstand har den offentlige indsats fået et privat indslag.

Den omtalte valgfrihed findes ikke på det sociale børneområde, men når der bruges private aktører på området, og det er ikke usædvanligt, gælder det ovenstående omkring opgaveløsningen lige fuldt.

I politologien har man beskæftiget sig med nogle af de udviklingstræk, vi taler om, under overskriften New Public Management (NPM), idet man her primært har fokuseret på, hvordan private ledelses- og organisationsformer har vundet indpas i offentlige forvaltninger og ikke på, hvorledes private eventuelt som følge af deres øgede engagement med det offentlige i forbindelse med eksempelvis udliciteringer er kommet tættere på og er blevet påvirket af offentlige ledelses- og organisationsformer.

Inden for retsvidenskaben har man, uden at lægge sig fast på en bestemt opfattelse af påvirkningsforholdet, talt om en stigende konvergens mellem offentlig ret og privatret.

Under alle omstændigheder er det klart, at forholdet mellem begreber som afgørelse og kontrakt, hierarki og overenskomst, offentlig og privat er blevet udfordret under konkurrencestaten.

Under konkurrencestaten er der udviklet endnu en lovgivningsskematik, altså en skematik, der hverken følger logikken for rene konditionalprogrammer eller mål-middel-programmer. Konkurrencestaten er karakteriseret ved – med overordnet sigte på vækst og konkurrencedygtighed – at være optaget af at skabe øget legitimitet, jfr. det ovennævnte om kritikken af velfærdsstatens formynderi og mere optimale rammer for rationelle, innovative, effektive og værdiskabende handlinger og sociale praksisser. Den nye lovgivningsskematik skelner mellem endogene og eksogene rammer.

Ove Kaj Pedersen (ibid.) taler om, at neoinstitutionalismen har sejret. Neoinstitutionalismen beskæftiger sig netop med rammer for handling, rammer forstået som strukturer, der giver mening, stabilitet og retning til social adfærd. Fordi der både kan opereres med endogene og eksogene rammer og strukturer og med tvangsmæssige, normative og kognitive ditto, er der tale om et perspektiv med en endog meget betydelig egenkompleksitet.

På det sociale område har den nye måde at lave lovgivning på ført til en blanding af “incitamentslovgivning” (eksogen rammelovgivning) og “metodelovgivning” (endogen

metodelovgivning).

Nogen vil afvise hensigtsmæssigheden i at sammenblende bestræbelserne på at finde hhv. effektive, fleksible og legitime offentlige løsninger, idet de forbinder førstnævnte med "markedsgørelsen" og sidstnævnte med "refleksive retsformer", der på nærdemokratisk vis sigter på at fremme dialog mellem borger og forvaltning og placerer en større del af ansvaret for opgaveløsningen på de direkte berørte. I praksis skal de to former imidlertid virke sammen, ligesom de kan være vanskelige at skelne fra hinanden i et meget klart snit, hvilket kodificeringen af det socialfaglige metodekrav om borgerinddragelse vidner om. Det betyder, at vi ikke vil gøre en hel masse ud af denne skelnen, omend vi anerkender, at den er retspolitisk relevant (se også Gottrup, 2011).

Det er ikke her vores ærinde at tage stilling til de omhandlede typer af lovgivning, hverken generelt eller med hensyn til de konkrete (og kontingente) fortolkninger af de konkurrencestatslige vilkår som enkelte lovgivningseksempler kan udtrykke.

For at vise, hvordan den konkurrencestatslige interesse for rammer og samspil udmønter sig i forskellige typer lovgivningstiltag, kan der være grund til at bruge den ovennævnte skelnen mellem "eksogene" og "endogene" rammer.

Først de eksogene⁶:

Eksogene rammer er rammer, der "fra ydersiden" lægger en form for ledetråd for forvalteren, når han skal udføre sit arbejde. Et eksempel kan være brugen af differentierede statsrefusionssatser og sanktionelle inddragelser af refusioner som aktivt instrument i styringen af den kommunale indsats. Kommunen vil, i forbindelse med budgetledelsen og den interne revision, sørge for, at medarbejderne handler rationelt i forhold til de gældende refusionsmuligheder, der, med større eller mindre risiko for uhensigtsmæssige kompleksitetsreduktioner, er tilrettelagt efter at skulle understøtte opnåelsen af nogle vægtede politiske målsætninger. Denne form for styring ses mere udtalt på beskæftigelsesområdet end på det sociale børneområde.

Eksogene rammer kan også være organisatoriske krav, som indføres ved lov, og som ikke har karakter af traditionel kompetencefastlæggelse. Disse krav, fx krav om samarbejde, kan være rettet mod effektivisering⁷ af selve sagsbehandlingen eller mod den faktiske forvaltningsvirksomhed eller forholdet mellem myndighedsudøvelse og faktisk forvaltningsvirksomhed. Lovgivning af denne art kan også have direkte betydning for forholdet

---

⁶ Vores eksempler på konkurrencestatslig lovgivning vil omfatte såvel lovgivning, der vedrører forholdet mellem stat og kommune (retlig styring) og forholdet mellem kommune og borger (retlig regulering). Pointen er, at den retlige regulering og styring kan være vanskelig at adskille i den konkurrencestatslige lovgivning. Fx kan man spørge om metodelovgivningen har den ene eller den anden karakter. Sandheden er nok at den er både og.

⁷ Det bemærkes, at effektivitetsbegrebet kan betyde noget forskelligt i forskellige sammenhænge. Vi vil ikke på dette sted gå langt ind i denne problematik. Vi tillader os i stedet at henvise til Henrichsen (1997, 589 ff.), der, oven på en gennemgang af effektivitetsbegrebets forskellige betydninger, konkluderer, at effektivitetshensynet ikke nødvendigvis behøver at stride mod retssikkerhedshensynet, sådan som man ellers ofte antager.

mellem forvaltning og borger, hvis fx reglerne om tavshedspligt og videregivelse af følsomme personoplysninger er modificeret i forbindelse med indførelsen af et samarbejdskrav.

Idet vi nu stiller skarpt på forholdet mellem forvaltning og borger, kan vi få øje på endnu en mulighed for at tænke i eksogene rammer. Eksogene rammer kan fastlægge helt nye samspils- og adresseringsmuligheder ved at spille forvaltningen helt anderledes reaktionsmuligheder eller foranstaltningstyper i hænde end de traditionelle. Alene eksistensen af sådanne nye reaktionsmuligheder antages at kunne have en effekt på samspillet.

Den "endogene rammestyring" vil ofte, omend formålet med den konkrete regel er iblandet styringsintentioner, blive opfattet som egentlig retlig regulering, det vil sige en regulering, der på direkte vis sigter mod at regulere forholdet mellem borger og forvaltning.

Den endogene rammestyring er tillige en rammestyring, der søger at sætte ind på indersiden af forvalterens faglighed. Det kan eksempelvis handle om at kodificere gældende professionsnormer eller en praksis som gode professionelle kan blive enige om er en god praksis. På den måde knæsesættes, så at sige, "best practice". Kunsten er så her at balancere, så de i lovgivningen beskrevne metodeelementer rent faktisk bliver en styrkelse af fagligheden og ikke en u hensigtsmæssig spændetrøje.

Som det allerede er fremgået, handler det i konkurrencestaten om at skabe nye perspektiver på forholdet mellem forvaltning og forvaltningsansat og mellem borger og forvaltning. Nye rammer for produktive samspil. Borgeren er ikke bare borger og klient. Han er tillige selvstændig aktør (ekspert i eget liv er en anden betegnelse, man undertiden hører). Den ansatte er ikke bare forvalter og ekspert. Han eller hun er aktør og selvleder.

I forlængelse af ovenstående er der behov for at supplere retssikkerhedstankegangen endnu engang. Retssikkerheden skal ikke længere kun sikre forudsigelighed og hensigtsmæssighed. Den skal også sikre inddragelse. I retsvidenskaben taler man om, at formel og materiel retssikkerhed suppleres af en substantiel retssikkerhedstænkning.

Som det vil være fremgået, rummer konkurrencestaten flere paradoksale træk. Det gælder også i forhold til de vidensformer, der umiddelbart lægges op til at anvende. Afhængig af, hvorledes man konkret betragter rammerne og rammernes betydning for samspillene, lægges der op til en mere eller mindre kontekstualiseret vidensforståelse. Man ser således under konkurrencestaten eksempler på ramme-samspils-tænkning, hvor man tilsyneladende mener at kunne fremme effektivitet ved hjælp af detaljerede universelle metodebeskrivelser og "best practice" på opskriftsform. På den anden side ser man også eksempler på tænkning, der følger samme ramme-samspils-skema, men udgående fra en opfattelse af, at alt er sociale konstruktioner og at alle relationer skal forhandles ud fra den konkrete situation.

Konkurrencestatslige lovgivningstræk på børneområdet

Afslutningsvis vil vi give nogle eksempler på, hvorledes konkurrencestatslige lovgivningslogikker er slået igennem på det sociale børneområde: Vi vil skelne mellem lovgivning som eksogene rammer (ydre rammer) og endogene rammer (indre rammer) og lade denne skelnen styre vores organisering af afsnittet.

Tager vi de eksogene først, finder vi, at de har betydning på forskellige niveauer:

På niveauet for sagsbehandlerens samspil med andre fagpersoner og institutioner, finder vi det relevant at pege på reglerne om tværfagligt samarbejde på børneområdet (det tidlige forebyggende samarbejde). De er relativt nye og skaber visse udfordringer i samspillet med reglerne om tavshedspligt og videregivelse.

På niveauet for sagsbehandling og valg af foranstaltninger kan nævnes en nyere regel, der kræver særlig begrundelse ved valg af én foranstaltning frem for en anden (det vil sige en afart af incitamentstænkningen).

På niveauet for sagsbehandlerens samspil med borgeren kan refereres til de nyere regler om ungepålæg og forældrepålæg. Der er her tale om regler, der ikke kan anses for at have rod i professionel faglighed, men som introducerer nye typer foranstaltninger, som kan forandre forholdet mellem sagsbehandlerne og familierne.

For så vidt angår de endogene rammer kan følgende eksempler fremdrages:

Et vigtigt eksempel på metodelovgivning er den centrale undersøgelsesparagraf på børneområdet, der i de senere år er blevet udbygget, blandt andet med en højere grad af detaljering om, hvilke forhold der skal belyses i en børnefaglig undersøgelse.

Andre og ældre, mere generelle eksempler (med gyldighed indenfor hele det sociale område) er inddragelsesparagraffen i retssikkerhedsloven og hurtighedsprincippet, kodificeret samme steds.

Førstnævnte, inddragelsesparagraffen, fremhæves af retsteoretikere som eksempel på en "refleksiv bestemmelse" og har tillige været genstand for en ret omfattende socialfaglig litteratur. Vi mener imidlertid også den kan kædes sammen med den udvikling, som Niels Åkerstrøm Andersen (Andersen, 2003) har betegnet borgerens kontraktliggørelse (borgeren som aftalepartner). I praksis bliver det svært at skelne skarpt mellem markedsgørelse og demokratisering.

Som eksempel på nyere lovgivning, der indeholder både endogene og eksogene elementer vil vi fremhæve reguleringen omkring inddragelsen af børnene i børnesagerne. Det er reglerne om børnesamtalen og de 12-årige børns nyligt erhvervede ganske omfattende klageadgang.

Om rammeperspektiverne (handlingsmekanismerne)

Kritisk forskning har for længst afdækket og afsløret det sociale forvaltningsarbejdes infiltration i politiske og administrative logikker. Når denne konstatering kan kaldes en afsløring skyldes det den traditionelle forestilling om professioner som nogen, der først og fremmest baserer deres indsats på "videnskab" i form af forskningsmæssig frembragt teknologisk viden, der logisk kæder bestemte problembestemmelser sammen med bestemte behandlings- eller foranstaltningskategorier og bestemte metoder sammen med bestemte resultater.⁸

---

⁸ De fleste lærebøger i socialt arbejde har så vidt vi kan se ikke taget konsekvensen heraf. De fremholder stadigvæk – demonstrativt – et billede af socialt arbejde som styret af en professionel/teknologisk vidensbase, der dog ikke altid – det medgives – kan komme til fuld udfoldelse, når arbejdets normer og værdier i praksis væves sammen med institutionelle perspektiver og politiske logikker.

I vores arbejde med MOSUL er vi blevet bekræftet i, at det ikke er en farbar vej for den der vil reflektere over det sociale arbejdes muligheder at ignorere koblingskonteksten og den organisatoriske og institutionelle virkeligheds meget afgørende indflydelse på det sociale arbejde.

De kritiske studier har en tendens til at fremstille et determineret billede af det sociale forvaltningsarbejde: På grund af sin egenkompleksitet og de modsætningsfyldte institutionelle forventninger, der rettes mod det sociale arbejde, er sagsbehandlere tvunget til at finde copingsstrategier, som kan hjælpe dem til at finde vej igennem dette sammenfiltrede vildnis af krav. De fundne strategier vil ud fra en rationel betragtning altid forekomme tilfældige, mudrede eller uigennemsigtige og vil, når de først er afprøvet med en vis succes (eller mangel på fiasko), øve en nærmest diktatorisk indflydelse på de professionelle. I modsætning hertil mener vi, at der er grund til at fastholde fokus på mulighederne i det sociale forvaltningsarbejde, herunder mulighederne for at yde en bedre indsats og – naturligvis – undgå de mest almindelige faldgruber i arbejdet.

At arbejdet skulle være determineret stemmer simpelthen ikke overens med de erfaringer og oplevelser, de professionelle i feltet giver udtryk for. Og det er heller ikke en beskrivelse, der giver mening, når vi kigger på vores MOSUL interaktion med feltet.

I stedet for at opgive rationaliteten helt bør man efter vores opfattelse overveje, om der ikke findes andre former for rationalitet end den strikt teknologisk rationelle, en kontekstrationalitet, der kan fremstilles i forbindelse med demonstrérbar indsigt i og forståelse for de rammeperspektiver, der forsyner det sociale arbejde med retningsgivende værdier og handlekraft.

I stedet for, som den kritiske forskning ofte gør det, at blive stående ved analyserne af det sociale arbejdes magtfulde konstruktionisme, dets "produktion" af problemer og klienter, dets bortretouchering af virkelighedens finere nuancer i den samfundsmæssige kontrols gustne tjeneste kan man – mere pragmatisk – hæfte sig ved, at der nødvendigvis, hvis det sociale arbejde skal fungere under hyperkompleksitetens vilkår, må finde en kompleksitetsreduktion sted. Ikke mange vil vel hævde, at det sociale forvaltningsarbejde på børneområdet kan undværes, når sager som "Brønderslevsagen", "Esbjergsagen" eller andre lignende sager beskrives i pressen. En vigtig forskningsmæssig bestræbelse må handle om at blive klogere på, hvordan det sociale arbejde – uden at kunne basere sig på et fuldt oplyst og videnskabeligt rationelt vidensgrundlag alligevel kan komme frem til at træffe afgørelser, herunder tunge afgørelser om tvangsfjernelser af børn fra deres familier – og blive bedre til det!

I stedet for at hænge det sociale arbejde ud for at være mytebaseret, skulle man understrege den vigtige rolle viden kan spille i arbejdet, selvom "dirigentrollen" er besat til anden side: Videnskabelig viden har en vigtig funktion i det sociale forvaltningsarbejde, selv om den ofte indgår ikkeekspliciteret i de faglige vurderinger og diskussioner i forvaltningerne. Uden sådan viden vil den til enhver tid påtænkte indsats ikke kunne udfordres tilstrækkeligt effektivt til, at man ad den vej kan opnå en slags kvalitetssikring af afgørelser og beslutninger. Desuden er det vanskeligt at forestille sig, at indsatsen kan legitimeres uden at kunne henvise til sådan videnskabelighed.

Indstiller man sig på den fænomenologisk-pragmatiske tilgang til arbejdet, som vi lægger op til,

kommer rammeperspektiverne automatisk i fokus og det er i forbindelse med rammeperspektiverne, at vi i MOSUL har arbejdet med vidensudfordring til forskel fra vidensbasering.

Når hver af faserne, der er gennemgået ovenfor, som et integreret udtryk for de forandringer de har afstedkommet, har frembragt et særligt rammeperspektiv, en særlig handlingsmekanisme, er det netop for at imødekomme de vanskeligheder i form af modsatrettede forventninger, der er nævnt. Derfor er det også dem, man må opsøge, hvis man vil have nogle gode bud på dels, hvilke forskellige videnstyper der bør opereres med i sagsbehandlingen, dels hvorledes de kan integreres. Vi vender tilbage til videnstyperne i et senere afsnit.

Når det enkelte rammeperspektiv har vundet fodfæste som kompleksitetsreducerende mekanisme, har det samtidig indledt sin institutionelle udviklingshistorie. Det har, med henblik på fortsat at kunne bidrage til kompleksitetsreduktionen i det sociale arbejde, måttet tilpasse sig vekslende politiske betydningsformer uden at give køb på dets mest basale værdier og skelnemåder. Sidstnævnte skelnemåder er dem, som gør rammeperspektiverne tilstrækkeligt åbne og på samme tid "lukningskapable" og dermed understøttende for et arbejde, der altid kan kritiseres, men som ingen for alvor er i tvivl om er helt nødvendigt i et moderne samfund, der skal have det almene og det individuelle til at gå op under fragmenteringens og differentieringens vilkår.

Præsentation af rammeperspektiverne

Med baggrund i gennemgangen af faserne kan det nu præciseres, at de rammeperspektiver, der flere gange er hentydet til, har deres grundlæggende skelnemåder fra hhv. retten og økonomien. For at "ret", men navnlig "økonomi", nu ikke bliver opfattet for snævert vil vi beskrive perspektiverne som følger:

1. Første fase (retsstaten) er konditionalprogrammernes tid. Den idealtypiske virksomhed er myndighedsudøvelsen. Retssikkerhedsidealet er forudsigelighed. Den liberale samfundsorden skal opretholdes, og det sker først og fremmest ved, at borgeren sikres et formelt frihedsrum og en beskyttelse af sin ejendomsret, så han kan agere selvstændigt og varetage egne og familiens interesser, herunder på det frie marked. Det er markedet, der producerer og distribuerer samfundsnytte.

Et vigtigt socialpolitisk mål er at værne om samfundet og bidrage til sikring af orden. På det sociale børneområde har der altid været fokus på faren for barnet og det farlige barn.

<i>Det retlige rammeperspektiv er optaget af ret og retfærdighed og benytter centrale skelnemåder som ret/ikke-ret, ret/faktum, ret/pligt.</i>
--

2. Anden fase (velfærdsstaten) er mål-middelprogrammernes tid. Den idealtypiske virksomhed er servicevirksomheden. Den demokratiske retsstat skal udbygges med reel frihed til alle. Dette kræver en mere aktiv stat, der på den måde tildeles en markant rolle ift. at producere og distribuere samfundsnytte. Professionerne får en vigtig rolle at spille. Det retssikkerhedsmæssige ideal er hensynsfuldhed.

Et vigtigt socialpolitisk mål er gennem reaktive og proaktive interventioner at bidrage til velfærdens udbygning og beskyttelsen af den enkelte i et demokratisk samfund. På børneområdet handler det nu om at komme den alvorlige fare for barnelivet i forkøbet og forebygge, at det bliver nødvendigt at beskytte samfundet mod det farlige barn. Det nytteorienterede rammeperspektiv er en følge af velfærdsstatens interventionsoptimisme og tro på, at samfundet kan styres og det gode liv fremmes og beskyttes gennem en blanding af demokratisme, professionalismisme og keynesianisme.

Det nytteorienterede rammeperspektiv er dermed optaget af "økonomi" i bredeste forstand og benytter gevinst/omkostning, fordel/ulempe som sine centrale skelnemåder.

3. Tredje fase (konkurrencestaten) er ramme-programmernes tid. Den idealtypiske virksomhed er reguleringsvirksomheden. Det retssikkerhedsmæssige ideal er ligeværdighed. Velfærden skal sikres på kort og langt sigt i en globaliseret verden med store åbne markeder og fx grænseoverskridende problematikker på miljø-, social- og kriminalitetsområdet. Det kræver blandt andet, at staten bidrager til på den ene side at sikre fælles internationale minimumsregler på forskellige områder af grænseoverskridende karakter og på den anden at sikre private virksomheder gunstige nationale rammebetingelser i bredeste forstand for, at de kan klare sig i konkurrencen med udenlandske virksomheder.

Et vigtigt socialpolitisk mål er at sikre, at så mange som muligt så længe som muligt kan bidrage til vækst og velfærdsudvikling. Dette gælder selvfølgelig også på det sociale børneområde, hvor et vigtigt fokus er det udsatte barns aktuelle og fremtidige uddannelses- og arbejdsmarkedsperspektiv. Mennesker skal så vidt muligt tiltales som rationelle og myndige med ressourcer i behold.

Det neoinstitutionelle rammeperspektiv er konkurrenceorienteret og optaget af at optimere sociale praksisser. Hertil benytter det skelnemåderne praksisoptimering/rammer, ressourceaktualisering/kontekst.

Ingen af disse rammeperspektiver kan som nævnt stå alene. Den gode indsats trækker på dem alle tre⁹.

---

⁹ Som vi har vist, har retssikkerhedsidealet ændret sig over tid. Den måde, vi karakteriserer ændringerne på, er inspireret af Henrichsen (Henrichsen, 1997, 593 ff), der dog har en lidt anden pointe med at skelne mellem de forskellige retssikkerhedsideal. Hos Henrichsen er det en pointe, at forskellige retssikkerhedsideal og tænkemåder har forskellig indflydelse på forskellige forvaltningsområder. På områder, hvor forvaltningens virksomhed er centreret omkring myndighedsudøvelse, hersker det gamle forudsigelighedsideal fortsat. På områder, hvor virksomheden bedst karakteriseres ved at være serviceorienteret, har et udvidet retssikkerhedsideal om hensynsfuldhed vundet indpas. At det er udvidet betyder, at hensynsfuldheden har forudsigeligheden indbygget i sig. Med hensynsfuld menes at indsatsen

Det sociale forvaltningsarbejde skal for at kunne lykkes bringe flere forskellige funktionssystemer, symbolsk generaliserede medier og kommunikationskoder i spil. Det gælder ikke blot de ovennævnte, rammeperspektiverne, der spiller en særlig rolle, men også fx pædagogikken og sundheden. De toneangivende institutionelle handlingstilgange (rammeperspektiverne) skal med andre ord kunne bidrage til udfoldelsen af kompleksitet ved at give plads for andre logikker.

Retten og økonomien bidrager i den henseende på forskellig vis. For så vidt angår retten garanterer denne, at alt, hvad der kan betegnes "faktum" og som har relevans i forhold til retsfaktum, kan inddrages i sagen (den saglige dimension). Her er altså en klar åbning mod at inddrage alle mulige former for forhold og vurderinger, når blot det tjener et sagligt formål i sagsbehandlingen. Retten er endvidere maksimalt åben over for lovgivningsmæssige bestemmelser om procedure, der nærmere regulerer måden, hvorpå de forskellige perspektiver bringes ind i sagsbehandlingen.

Økonomien og det økonomiske rammeperspektiv på forvaltningens opgavevaretagelse, som vi forbinder med udviklingen efter retsstaten, altså med velfærdsstaten og konkurrencestaten, tilbyder andre former for åbenhed.

Økonomien gør igennem omkostningsbegrebet fremtidsperspektivet både relevant og differentieret. Det kan i situationen virke oplagt, hvilke chancer og gevinster, der skal forfølges nu og her. Sådan er det også i socialt forvaltningsarbejde. Omkostningsbegrebet virker da som en påmindelse om, at beslutninger har konsekvenser, mange konsekvenser og at det kan betale sig at lave en kalkule, der tydeliggør fordele og ulemper. Omkostningsbegrebet er ligesom faktumbegrebet åbent. Der må regnes med mange forskellige typer af omkostninger.

Konkurrencebegrebet forbindes også med en økonomisk tænkning. Som det tidligere er nævnt er samarbejde og konkurrence ofte to sider af samme sag. Der samarbejdes fx om at konkurrere mod andre. Skal et samarbejde give mening og skal konkurrence give mening forudsættes forskellighed. Hvis der ikke er forskel, enten i pris eller kvalitet, er der ingen konkurrence på et vare- eller tjenestemarked. Foreligger der ikke en situation med forskellige kompetencer og faglige perspektiver kan en enkelt person løse opgaven selv, når blot han har tid nok.

---

eller virksomheden tager sigte på at dække eller afhjælpe individuelle behov gennem en professionel indsats.

På områder, hvor virksomheden kan beskrives som (selv)regulerende er overvejelserne om retssikkerhed centreret omkring begrebet ligeværdighed, hvor idéen igen er, at ligeværdighed indeholder elementer af forudsigelighed og hensynsfuldhed.

For os kendetegnes det sociale forvaltningsarbejde på børneområdet ved en særlig høj grad af kompleksitet. Det betyder, at man ikke kan bestemme arbejdet bare nogenlunde entydigt som enten myndighedsudøvelse, servicevirksomhed eller regulerende virksomhed. Socialt myndighedsarbejde på børneområdet er en blanding af rådgivende, undersøgende og visiterende arbejde med særlige krav til rammesætning og dialogisk fremgangsmåde. Alle retssikkerhedsværdierne er altså (lige) vigtige i vores sammenhæng. Dette betyder, at det retlige perspektiv i sig selv besidder en høj (egen)kompleksitet.

Hvis forskellige og eventuelt konkurrerende perspektiver på problemerne og sagsbehandlingen, herunder dem barnet og familien måtte have, ikke kommer frem, kommer indsatsen til at mangle dem og bliver punktvis blind. Et rammeperspektiv skal være åbent og egnet til at få disse forskelle i spil på en hensigtsmæssig måde.

Rammeperspektiv – inderside og yderside

Retten primære skelnen er sondringen mellem ret og uret eller mellem lovligt og ulovligt. Nærmer man sig denne skelnen fra "ydersiden", er det vanskeligt at komme "bag" om den. Retten bliver og forbliver en sær blanding af mekanisk regelrytteri og mystisk magtsymbolik. Eller med andre ord: Retten og den dertil hørende skelnemåde forekommer fra ydersiden nogen gange klar, andre gange uklar. Fast og klar som en mur man kan spille en bold op ad. Eller uklar som en vældig kompleksitet, som man kun kan nærme sig med ekspertbistand. Nuancer forsvinder fra blikket. Det samme gør de hjælpemekanismer, der i et retligt perspektiv både kan udfolde og "lukke" kompleksiteten.

Nærmer man sig derimod retten ud fra et "inderside perspektiv", et engageret og undersøgende retsanvenderperspektiv, der forpligter sig på og interesserer sig for at bidrage til udviklingen af retten i hverdagen, bliver det snart tydeligt, at man for at betegne den ene eller den anden side af forskellen mellem ret og uret må benytte sig af flere forskellige hjælpesondringer, hvoraf forskellen mellem ret /faktum ikke bare er en tilfældig udvalgt, men en meget væsentlig sådan.

Mens sondringen mellem faktum og retsfaktum er en særdeles vigtig metodisk skelnemåde i et retligt "indersideperspektiv", er der andre forskelle som formentlig har en større almen appel og som flere er i stand til at forbinde med retten og måske specielt den mere "mekaniske side" af den. Det gælder fx den almindelige forvaltningsretlige lighedsgrundsætning, der betoner værdien af formel ligebehandling over for forskelsbehandlingen, som må anses for at være klart uacceptabel ud fra en retsstatslig tankegang.

Familier eller børn kan føle sig ramt af forskelsbehandling uden at gøre sig klart, at oplevelsen af forskelsbehandling grunder sig på en sammenligning, hvor det sjældent er helt klart, på hvilke præmisser eller ud fra hvilke kriterier man kan/bør foretage en sådan. I socialt forvaltningsarbejde er dette en særlig pointe, idet man ofte, for at behandle lige, må behandle ulige. Det lige skal behandles lige. Men det ulige skal behandles ulige. I en retsanvenders perspektiv repræsenterer lighedsgrundsætningen ikke nogen enkel vej til at nå en afgørelse.¹⁰

---

¹⁰ I børnesagerne påberåbes lighedsgrundsætningen af forældre, der ønsker samme støtte som andre, som de kender eller har hørt om og som efter deres mening er i samme situation, som de selv. Vi taler her om "ansøgningssager", som i dag forekommer i flere tilfælde end tidligere, hvor børneforsorgen i højere grad var en instans, der næsten for enhver pris skulle undgås.

I andre typer af sager, hvor lighedsovervejelser kunne spille en rolle i forhold til en "praksis" på området, observerede vi, at det var vanskeligt for sagsbehandlerne at spore sig ind på betydningen af lighedsgrundsætningen. Pointen syntes at være, at praksis ikke nemt lader sig beskrive, idet der altid er mange forskelle at tage hensyn til og forskellene kan blive så mange,

På samme måde er det med hensyn til økonomien vigtigt at skelne mellem inderside og yderside og mellem ledende kode og hjælpekode. I økonomien er den primære skelnen sondringen mellem at betale eller ikke betale. Men forskellige hjælpedistinktioner understøtter beslutningen om at betegne henholdsvis den ene eller den anden side af forskellen. Det kan handle om at se på forskellen mellem gevinster på kort sigt og evt. omkostninger på længere sigt – aktuelle fordele og ulemper på sigt (tidsdimensionen). Desuden kan det handle om at se på den mest "optimale" indsats i den givne kontekst, den konkrete situation, dens chancer og muligheder overfor eller indenfor de givne rammer.

Alle de omtalte forskelle, ledende koder og hjælpekode, har en positiv side og en negativ side – en refleksionsside. Sidstnævnte er den side der aktiveres, når den kritiske socialarbejder eftertjekker sin beslutning eller afgørelse om, hvad der skal ske i en sag.

I det retlige perspektiv er det retten der primært betegnes – og faktum er den refleksionsside der skal udfordre den retlige fortolkning.

I økonomien er det gevinsten der betegnes – og omkostningerne der skal udfordre forestillingen, om hvor stor eller lille den er.

Eller det er det, situationelt set, optimale samspil der betegnes – og rammen der skal udfordre, hvad der nærmere ligger i "optimal". For så vidt angår sidstnævnte er det klart at rammen er utrolig kompleks: Hvilke dele af rammen fremhæves, når man taler om, at dette eller hint samspil er det optimale i situationen?

Rammeperspektiverne og sproget

Det sociale forvaltningsarbejdes intime forhold til hverdags sproget handler ikke kun om kampen om at opnå et fællesskab med borgeren, som vi har beskæftiget os med i et tidligere kapitel. Det handler også om kompleksitetshåndtering – og dermed om rammeperspektivernes indflydelse.

MOSUL-møderne har givet os anledning til at overveje disse sammenhænge. Her er vores foreløbige tanker herom:

En institutionel handlingsmekanisme skal kunne koble mange perspektiver og logikker på en måde, så det trods alt bliver muligt at træffe beslutninger om, hvad der bør gøres. Da det ikke kan ske på et rent videnskabeligt rationelt grundlag, må det ske på et vidensgrundlag, der inddrager erfaringer, professionel snusfornuft og hverdagsprog. Hvad der gælder for andre professioner, nemlig at der er grænser for hvor langt man kan nå i retning af videnskabelig vidensbaseret af den professionelle praksis, gælder så meget desto mere, qua den øgede kompleksitet på det sociale område, for sagsbehandleren.

Det, der springer i øjnene som et fællestræk ved rammeperspektiverne, udover den åbenhed der er nævnt ovenfor, er måden, hvorpå de på samme tid appellerer til eller abonnerer på hverdagsforestillinger, objektivitet og tillidsskabende systematik og redelighed. Alle disse faktorer virker som bidrag til den nødvendige lukning af kompleksitet, hvorfor de skal have et par ord med på vejen.

---

at det for praktikerne kan blive en u hensigtsmæssig rygmarvsreaktion at frakende fortilfælde enhver normerende værdi.

Med hensyn til appellen til hverdagsforestillinger kan man ved opslag i socialretlige fremstillinger og læsning af afgørelser fra forskellige myndigheder, fx Ankestyrelsen, som sagsbehandleren på børneområdet er nødt til i et vist omfang at forholde sig til, nemt forvise sig om, at hverdags sproget er en integreret del af den juridiske sprogbrug. Sproget i disse kilder er fulde af hverdagsforestillinger, iblandet enkelte diagnostiske udtryk og andre fagudtryk og dertil – typisk ret få - juridiske begreber, der umærkeligt så at sige besætter teksten og præger betydningen af den i retning af en juridisk tankegang. Hverdags sproget får som funktion at bidrage til legitimeringen af den juridiske afgørelse, der så ikke længere blot har hjemmel i lov men også i såkaldt sund fornuft.

På lignende måde er det med økonomien og omkostningsbegrebet. Enhver husholdningsøkonom og det er vi jo alle, kan indse, at alting koster, at der løber omkostninger på og at også beslutningen om ikke at gøre noget kan være omkostningsfuld. Somme tider må man med andre ord gøre noget uden som baggrund herfor at have et fuldt oplyst vidensgrundlag.

Også konkurrencebegrebet appellerer til snusfornuft og hverdagsforestillinger. Konkurrencebegrebet fortæller os, at der er forskelle på spil, forskellige kompetencer, forskellige bud, forskellige interesser, men de kan håndteres. Alle ved, at der må vælges. Ikke alt og alle kan tilgodeses på samme tid. Vi kan ofte – også uden meget lange forhandlinger, vurderinger eller udregninger – genkende en vinder, et vindersynspunkt. Der er ikke altid plads til eller mulighed for kompromis, alle kender situationens tryk, men hvis man i situationen ikke lukker nogen perspektiver ude, men tværtimod bestræber sig på at give dem alle plads, er der mulighed for at finde frem til den bedste løsning.

Sagsbehandleren træffer sin afgørelse eller kommer frem til sin vurdering på grundlag af retsregler hhv. et faktum, der skal vurderes og subsumeres under reglen. Retsregler kan ikke læses efter forgodtbefindende. Det siger sig selv og alle er enige herom. Derfor kalder juristerne deres særlige viden om læsning og forståelse af retsregler for "dogmatik". Jura indgår også i sagsbehandlerens uddannelse, hvilket muliggør at sagsbehandleren, når hun agerer ud fra et retligt perspektiv, kan handle og kommunikere "dogmatisk",

I forbindelse med praktiseringen af "dogmatik" kan der udfoldes endog store skøns- og vurderingsmæssige frihedsgrader, uden at nogen behøver få det indtryk, at tingene ikke foregår på "objektiv" vis.

"Dogmatikken" yder dermed en beskyttelse mod det hverdagspres, som retten, dvs. sagsbehandleren bliver udsat for i forskellige sammenhænge, hvor den skal omsættes i forbindelse med ikke helt klare retsregler. I den situation, hvor andre perspektiver end det retlige kæmper om at gøre sig gældende, kan retten tage hensyn til dem og samtidig trække en grænse for denne hensyntagen uden, at retsanvenderen behøver fremstå som subjektiv eller politisk i sin bedømmelse. Hendes argumentation er "dogmatisk". Beskyttelsen bliver så meget mere virkningsfuld, hvis sagsbehandleren tillige tilegner sig den upersonlige sprogbrug som også kendetegner den juridiske genre.

MOSUL-møderne har ikke handlet om at reflektere over rettens sproglige særegenhed og selvbeskrivelse som dogmatik. Men det har så afgjort været en del af arbejdet med MOSUL at bidrage og herunder gennem Bentes eksperterrolle at demonstrere over for sagsbehandlerne de muligheder, der ligger i anlæggelsen af et retligt perspektiv på opgavevaretagelsen.

Oven i den beskyttelse som kan opnås via dogmatikken har det andet begreb, faktumbegrebet, den fordel, at det signalerer en behagelig sikkerhed i tilgangen til verden. "Faktum" signalerer, at retsreglens genstand, uanset hvordan den i øvrigt beskrives, kan afgrænses og bestemmes på sikker og objektiv vis (se nedenfor om videnstyperne). Verden kendetegnes først og fremmest ved en materiel tyngde, dernæst adlyder den love, som man, hvis man ikke selv er klog på dem, kan få eksperter til at udtale sig om.

Dette var eksempler på hvordan juraen bidrager til den nødvendige objektivitet i en usikker verden. Økonomien opnår på samme vis objektivitet ved fx at stille usammenlignelige omkostninger op i fine tabeller, hvorved der signaleres en tilsyneladende overskuelighed og håndterbarhed midt i al kompleksiteten, ved at lave forskellige typer budgetter og regnskaber, med forskellige typer af gevinster og omkostninger osv. Bare dette systematisk at gennemgå forskellige synsvinkler og de mulige gevinster og omkostninger, fordele og ulemper, der kommer til syne herigennem, giver indtryk af, at der er anlagt et slags helhedssyn, der om ikke andet garanterer, at der ikke er handlet på et for snævert grundlag.

Rammeperspektivernes nærmere implikationer med hensyn til inddragelse af viden

Det er sagen, opgaven og i sidste ende forvaltningen og dermed rammeperspektiverne, der bestemmer, hvilken viden der inddrages i sagsbehandlingen. Går sagsbehandleren udenfor det rationale og de ledetråde, der ligger gemt i de faser i velfærdsstatsudviklingen, der er optegnet ovenfor, vil hun blive betragtet som privatpraktiserende. Rammerne for vidensinddragelse er vide, så snarere end at bruge kræfter på at definere grænserne herfor, må en understøttelse af socialfagligheden handle om at blive skarpere på identifikationen af de forskellige "typer af viden", der alle, i en eller anden form for samspil, må indgå i det gode sociale arbejde. Og det er, hvad vi har forsøgt på i løbet af vores projektperiode. Resultatet følger her:

I den enkelte "videnstype" eller "vidensform" kan indgå forskellige teorier. Det er således ikke afgørende, om det konkret er den ene eller den anden teori, der inden for typen tages udgangspunkt i. Det afgørende er, at "vidensstypen" eller "vidensformen" indgår i den palet af teoretiske forestillinger, der bygges på i arbejdet, i sagsbehandlingen og i samspillet med de personer, der indgår.

Vi vil nedenfor med baggrund i de faser, der tidligere er beskrevet, redegøre for de tre D'er, den Diagnostiske viden, den Dynamiske viden og den Dialogiskrelationelle viden. Det er videnstyper, vi ser spille en vekslende rolle i det sociale forvaltningsarbejde på børneområdet. På MOSUL-møderne blev der aldrig i forbindelse med de socialfaglige drøftelser henvist til specifikke teoretikere. Der blev henvist til teorier, men altid på den indirekte måde, hvor teoriernes og teoretikernes navne ikke blev nævnt. Begreber, hentet fra forskellige teorier, blev blandet i diskussioner og vurderinger. Eklektisk teorianvendelse kaldes det i den socialfaglige litteratur. Den er denne "eklektisme", vi med de tre D'er forsøger at få lidt styr på. At skelne mellem forskellige vidensformer på denne måde har vist sig at give mening, når vi skal forstå de faldgruber arbejdet står overfor i dag. Er der fx vidensformer, som sagsbehandleren konsekvent undlader at inddrage, kan der være risiko for, at sagsbehandlingen får en uheldig "bias", der kan kortslutte behandlingen og føre til meget uheldige handlingsforkortelser.

Den diagnostiske viden

Både historisk og idealtypisk henfører vi den viden, vi kalder den diagnostiske, til retsstaten og den tidlige velfærdsstat. Forvaltningens rolle er primært at være ordensskabende. Uroligheder søges forebygget, men ellers er det den reaktive stat, vi taler om. Det handler for statsmagten først og fremmest om at sikre en basal sundhedstilstand og at slå ned på og bekæmpe sygelige tilstande, når de opstår.

Vi minder på dette sted om, at formålet med de gældende regler om særlig støtte efter serviceloven til børn og unge er at sikre børns sundhed og udvikling på trods af de familiemæssige opvækstvilkår, de er blevet til del. Den basale sundhed er således stadigvæk et fokusområde.

Meget socialt arbejde og i hvert fald socialt forvaltningsarbejde på børneområdet bygger på, at der på grundlag af en systematisk undersøgelse af den enkelte problemramte families forhold kan udarbejdes "sociale diagnoser", som kan forbinde kritiske symptomer og tegn på fejludvikling af forskellig art (medicinsk, psykiatrisk, socialpsykologisk mv.) med kausale forestillinger om, hvilke mekanismer der skaber disse tilstande. Viden om sygdomsårsager og sygdommes opståen (eller tilsvarende viden på andre felter end det medicinske) danner baggrund for vurderinger af prognoser og behandlingsmuligheder. Den viden vi kalder "diagnostisk" beskriver en tilstand og præsenterer sig som objektiv og prognosesikker og den er helt nødvendig for den socialarbejder, der står i begreb med fx at "bygge en anbringelsessag op". Betingelsen for at fjerne et barn fra hjemmet er, at problemerne ikke kan klares med en støttende indsats i hjemmet. Hvis denne meget indgribende foranstaltning skal kunne begrundes i overensstemmelse med loven, skal fortid og nutid med andre ord kunne fremskrives, og der skal i denne fremskrivning kunne tages højde for forskellige indsatsmuligheder. Kravet om en vis prognosesikkerhed gælder naturligvis så meget desto mere i tvangssager som i sager, hvor der opnås samtykke.

Skal man pege på teori, som rækker ud over den medicinske og som har relevans i sammenhæng med børne-/familiearbejdet, kan det være psykoanalytisk teori eller teori inspireret af psykoanalysen, herunder moderne neuroaffektiv teori. Udover at de begreber og forestillinger der opereres med i psykoanalysen prætenderer den tyngde, objektivitet og sikkerhed, der kræves i de alvorlige børnesager, har de den fordel at de efterhånden indgår som en del af "folkepsykologien". De har en klangbund i noget, der er hørt før. Noget velkendt. Samtidig med at de tilhører en videnskabelig verden, hvor nogen er eksperter og andre er lægfolk eller klienter.

Den diagnostiske viden er idealtypisk viden, der kan forbindes med en sundhedsfaglig logik.

Den dynamiske viden

Den dynamiske viden henfører vi til den mere modne velfærdsstat med dens store ambitioner om beskyttelse af borgerne, forebyggelse af problemer af snart sagt enhver art og understøttelse af det gode liv. Hvor den diagnostiske er mest tilbageskuende, anamnese og reparationsorienteret, er den dynamiske mere fremadskuende og udviklingsorienteret. Mens den diagnostiske viden arbejder med fastgroede mønstre, "naturlove" eller "noget der ligner", en virkelighed af nærmest materiel tyngde, hvorfor den indstiller sig på "det lange seje træk", arbejder den udviklingsorienterede med en større grad af lethed. Denne lethed

harmonerer bedre med den nytteorienterede interventionsoptimisme, der kan forbindes med velfærdsstaten.

Den dynamiske udviklingsorienterede viden kan nok være orienteret mod udviklingsfaser, men hvor den diagnostiske knytter patologier til faserne, der på den måde bliver et redskab til identifikation af fejludvikling, bruger den dynamiske faserne til at finde frem til den "nærmeste udviklingszone".

Hvor Freud kunne trækkes frem som eksempel på en repræsentant for den diagnostiske vidensform, kan Lev Vygotsky fungere som eksempel på en viden, der er mere dynamisk og har inspireret moderne og udviklingsorienterede professioner som socialpædagoger og socialrådgivere.

En humanistisk strømning hører med til karakteristikken af fasens vidensform. Humanismen sætter fokus på menneskelige udviklingsmuligheder. Hos Maslow tegnes de i en pyramidalsk formet lagdeling med de mest basale behov i bunden og de højere og mere avancerede i toppen. Maslow og Rogers har i en vis forstand stået fadder til den selvrealiseringsbølge, der endnu ruller ind over os med krav om at vi udvikler vores individuelle potentialer og muligheder. Selvrealisering er med andre ord ikke alene et fritidsprojekt for den enkelte, det forventes, at man arbejder med sig selv, også i arbejdslivet og andre steder med henblik på at fuldbyrde sin indre kerne.

Samtidig med at den humanistiske strømnings psykologer har bidraget til udviklingsoptimismen og troen på, hvad hver enkelt kan opnå ved hjælp af de rette metoder og teknikker, har den også, hvad der er lige så vigtigt i denne sammenhæng, bidraget til at udviklingsprojektet er blevet et endeløst projekt.

Andre teorier fra perioden kan også nævnes, fx de mere socialpsykologisk orienterede, der ikke mindst med begrebet "selvopfyldende profetier" sætter fokus på betydningen af forventninger i mellem menneskelige forhold. Teorier af denne art kan lægge grunden til en tro på positive udviklingsmuligheder, men indeholder tillige en foruroligende erkendelse, der peger frem mod mere paradokse, helt moderne vidensformer: Problemer er ikke essentielle. De opstår i samspil, hvor negative forventninger, herunder fra velmenende mennesker, måske hjælpe, er i spil. Hjælpen mister gradvist sin uskyld under velfærdsstaten.

Basal sundhed er stadigvæk i fokus, men det er de udviklingsmuligheder, der ligger først for som er i primær fokus. Den dynamiske og udviklingsorienterede viden ligger godt i forlængelse af velfærdsstatens interventionsoptimisme og tro på at kunne understøtte det gode liv – nytteorientering i udvidet forstand.

Den dialogisk-relationelle viden

I konkurrencestaten lægger man nok planer, men den grundlæggende tro på, at kompleksiteten kan håndteres systematisk og "trin-for-trin" med formålsrationelle planer, findes ikke på samme måde som tidligere. Måske blandt andet derfor ser man større muligheder i kontrakten, der modsat planen indeholder en relationel binding med henblik på en usikker fremtid.

I konkurrencestaten lever man med en fornemmelse af, at alt er under forandring og at det man gør i dag er forældet i morgen. Samtidig er man klar over, at hvis man skal finde de bedste løsninger, må man være orienteret mod de chancer, der byder sig i øjeblikket. Det gælder altså om at få etableret nogle "fremadrettede" rammer, der kan frigøre energi og opmærksomhed til et fokus på mulighederne lige nu og her.

Mens retsstaten og velfærdsstaten repræsenterer den lineære rationalitet, repræsenterer konkurrencestaten den cirkulære. Det betyder ikke, at der ikke findes "lineære praksisser", herunder indenfor socialt børnearbejde (tænk blot på forældre- og ungepålæg), men det betyder, at sidstnævnte hviler på et grundlag af forlegenhed ("nogen kan man kun nå med entydig og asymmetrisk linearitet").

Det, som nogen kalder paradigmeskiftet mod det relationelle, indebærer den paradoksale erfaring, som også teorierne afspejler, at relationen bliver til selvrelationen, at mødet med den anden bliver til mødet med sig selv og at det ydre bliver det indre. I de forskellige teorier får denne interne pendling forskelligt udtryk. I systemteorier sættes fokus på systemiske samspil i forskellige kontekster, det indre som enheden af den indre og det ydre. I diskursteorier sættes fokus på forholdet mellem diskurs og struktur og i narrativ teori beskæftiger man sig med historiefortælling og eksternalisering osv.

Nøgleord for fasens teorier er konstruktionisme og konstruktivisme. Den forhandlede virkelighed og mere konkret i forhold til det sociale familiearbejde: Det kompetente barn. Den enkelte som ekspert i eget liv. Familieliv som økologi. Konkurrencestatens "forlegenhedsteori" blander sig med en konsekvenspædagogisk tænkning og behandler den sociale klient som rationel aktør, der kan ansvarliggøres ved hjælp af incitament.

Opsamlende om viden¹¹

¹¹ Nogen vil i den foregående gennemgang af de tre D'er savne, at vi forholder os til forskellen mellem individuelle og sociale årsagsforklaringer på sociale problemer. Denne skelnen og den standende uenighed om, hvilken af siderne der skal vægtes, når sociale problemer skal forklares, løber som en forudsætning for og en understrøm under både socialpolitiske debatter og mere socialfaglige diskussioner.

Det er vigtigt i denne sammenhæng endnu engang at betone, at de tre D'er ideelt set skal kobles i den sociale indsats. Det er det nødvendige samspil imellem dem, der kan siges at udtrykke kompleksiteten i det moderne sociale forvaltningsarbejde på børneområdet.

Det er dernæst vigtigt at erkende, at forskellen mellem individuelle og sociale årsagsforklaringer ikke kan ses som en anden måde at skelne mellem de tre D'er.

Sidstnævnte skelnen løber så at sige på tværs af D'erne.

Den diagnostiske viden og tænkning er ikke som sådan en tænkning, der udelukker sociale og relationelle forklaringer på sociale problemer. Vi har ganske vist i vores eksemplificering fokuseret på individualpsykologiske teorier, men også i disse teorier spiller relationer en vigtig rolle. Betoningen i disse teorier af de tidlige års betydning for den senere udvikling, herunder også for problemer, der træder frem senere i barndommen, i ungdommen eller voksenalderen, kan endvidere nuancere billedet af den enkelte som en, der er "skyldig" i sit livs misere.

Snarere end at udelukke et fokus på relationer er den diagnostiske tænkning en tænkning der understreger det saglige aspekt, herunder i relationerne. Relationen, tilknytningen, herunder den patologiske sådanne er der, og er der altid allerede, som en nærmest materiel kendsgerning breder den sine effekter ud.

Også den dynamiske viden er relationel, men på en mere dynamisk fremadrettet måde.

Eksempel: Den nærmeste udviklingszone er ikke en zone, der kan fastlægges med et ensidigt blik på den enkelte. Den nærmeste udviklingszone opstår i mødet mellem én, der kan noget og

Vi har i skemaerne nedenfor søgt at opsamle pointerne fra ovenstående afsnit. I det første skema er de institutionelle handlingsmekanismer sat i forhold til forskellige faser i velfærdsstatsudviklingen med de dertilhørende forskellige roller for forvaltningen. Viden er karakteriseret og indplaceret i samme systematik med en markering i de to sidste kolonner af de meningsdimensionelle ledetråde, der hører til de forskellige mekanismer.

Institutionel handlingsmekanismer (perspektiv)	Forvaltningens rolle	Viden	Meningsdimensionel ledetråd (hvor fokuserer man primært, når man skal finde nøglen til det gode sociale arbejde?)	Tidsdimensionel ledetråd (hvor er den primære tidsmæssige orientering i arbejdet)
Den retligt-diagnostiske	Ordensskabende Reparativ Reaktiv	Diagnostisk (Tilstandsorienteret, Prognosesikker)	Sagen	Fortiden
Den (dynamiske) udviklingsorienterede nyttetænkning	Udviklingsorienteret Proaktiv	Dynamisk (Faseorienteret, Eksperimentel, Udviklingsorienteret)	Tiden (det fremadrettede)	Fremtiden
Den optimerende samspilstænkning	Optimerende Konstruktiv	Dialogisk-relationel (Vedrører en forhandlet verden, Relationel Konstruktiv Optimerende)	Relationen	Nutiden

I det andet skema går vi lidt tættere på de vidensformer, der peges på med de forskellige rammeperspektiver eller institutionelle handlingsmekanismer. Vi kommer med bud på, hvilke teorier eller teorielementer de kan indeholde.

Det er vigtigt at understrege, at der i praksis vil findes mange teorier, der kan relateres til mere en én af de vidensformer, vi har præsenteret ovenfor. En anden måde at udtrykke det samme: Der vil afgjort forekomme teorier, der kan være vanskelige at placere i treheden af vidensformer. Et eksempel kan være de moderne tilknytningsteorier. De er i udgangspunktet inspireret af psykoanalytisk teori, men har også fjernet sig en del fra den – i retning af det vi har kaldt en mere dynamisk udviklingsorienteret viden.

---

en anden, der kan noget mere. Relationen er dynamisk fordi det hele tiden afprøves, hvad den enkelte fremadrettet kan sammen med andre.

Den dialogisk-relationelle viden er altså ikke den eneste relationelle viden og heller ikke den eneste viden, der kan præstere sociale forklaringer på sociale problemer. Den dialogisk-relationelle viden har vi præsenteret som en viden, der er relationel på sin egen relationelle måde.

Ligesom det er en pointe med de institutionelle koblings- og handlingsperspektiver, at de udvikler sig, at det retlige perspektiv eksempelvis har indoptaget påvirkninger fra den senere velfærdsstatsfase og konkurrencestaten, er det også en pointe i forhold til vidensformerne, at de udvikler sig. Vi har forsøgt at anskueliggøre dette i skemaet nedenfor.

Fase / Vidensform og menings-Dimension	Diagnostisk (sag)	Dynamisk (tid)	Dialogisk-relationel (social)
Retsstat	Diagnostisk (ex psykoanalyse)	-	-
Velfærdsstat	Dynamisk diagnostisk (ex psykodynamisk teori)	Det dynamiske perspektiv former en ny måde at betragte det saglige på (ex humanistiske psykologiske teorier)	-
Konkurrencestat	Dialogisk-relationelt diagnostisk (ex tilknytningsteori, neuroaffektiv teori)	Påvirkningen fra det relationelle paradigme fører til nye humanistisk orienterede teorier (ex socialpsykologiske teorier om forventninger, selvopfyldende profetier mv.)	Det dialogisk-relationelle perspektiv former en ny måde at betragte det saglige og det tidlige på (ex konstruktionistiske teorier)

Ligesom med faserne er pointen med treheden at skabe et overblik, ikke at afspejle virkelighedens detaljerigdom. Med de fremhævede vidensformer vil vi bidrage til socialarbejderens refleksion over arbejdets vidensgrundlag.

Tanken er, at treheden, der skal kunne læses med skiftende fortegn (det vil med sige skiftende vægtning af den enkelte dimension i det samlede billede), på en dynamisk måde kan afbilde både kompleksiteten og kravene til vidensinddragelsen i det sociale forvaltningsarbejde. Det er fint at inddrage dialogisk-relationel viden, men det er også vigtigt, at man ikke fuldstændig overser andre vidensformers betydning. Det er fint at inddrage dynamisk viden, men her gælder det samme – og så fremdeles.

Kravene til det sociale forvaltningsarbejde kan efter vores mening aldrig formuleres som metodekonsistens eller metodestringens. Snarere må man kræve en refleksiv cirkelbevægelse, hvor man tilstræber at komme hele vejen rundt – velvidende at ethvert helhedssyn løber ind i den vanskelighed, at det ikke kan omfatte sig selv.

Kapitel 6: Handlings- og selvledelsesproblematikken – faldgruberne og rettens kritiske potentiale

Som allerede nævnt i vores indledende kapitel gælder, at overalt hvor mening hersker, er de tre meningsdimensioner til stede og i spil. Helheden i differencen er styrken ved meningsbegrebet.

Vi har – i forlængelse af det foregående - identificeret retsstaten med sagsdimensionen (det saglige) som primær dimension, velfærdsstaten med tidsdimensionen (det dynamiske) som primær dimension og konkurrencestaten med socialdimensionen (det relationelle) som primær dimension. Den gode indsats på det sociale børneområde pendler mellem de forskellige rammeperspektiver og meningsdimensioner.

Det, at arbejde med meningsdimensioner på den måde, som vi har gjort, indebærer en helhedstænkning, der udelukker reduktionisme og simpel alternativtænkning. I praksis viser det sig dog, at det kan være svært at have fokus på alle dimensioner på én gang. Det kan være svært at pendle mellem dem, selv i refleksionsrummet, hvor der ellers gives en kortvarig pause fra det sædvanlige tidspres.

Et rammeperspektiv og en meningsdimension vil som regel være ”udstikkende” og dominerende i helheden.

Hvad vi meget tydeligt har kunnet iagttage i forbindelse med vores feltarbejde er den gennemslagskraft, hvormed den nyere semantiske udvikling sætter sig igennem og præger praksis, herunder de faldgruber, der viser sig mest almindelige. Nogle af disse er blevet mere end antydnet i de foregående kapitler om oversættelsesproblematikken og specifikationsproblematikken. Vi skal i dette kapitel med baggrund i ovenstående om rammeperspektiverne og med inddragelse af nogle konkrete cases søge en dybere og mere omfattende forståelse af faldgruberne i det moderne forvaltningsarbejde på børneområdet.

Det retlige rammeperspektiv er, som det ældste og ikke sjældent oversete perspektiv, egnet til at sætte fokus på de mest almindeligt forekommende faldgruber og kan tillige give et bud på en måde, hvorpå de kan overvindes (naturligvis med nye former for risici som en uundgåelig konsekvens). Vi vil i dette kapitel sætte fokus på det retlige overfor “det konkurrencestatslige (neoinstitutionelle) regimente”.

Først vil vi i mere generelle termer se nærmere på konkurrencestatens indflydelse på rettens betydning og funktion og den måde, den kan inddrages i socialfaglige sammenhænge. Herefter vil vi dykke ned i det retlige som en særlig anerkendelsesmåde eller - stil og dermed som en særlig måde at tilgå det sociale felt som et (potentielt) konfliktfyldt felt. Den retlige anerkendelse står i et spændingsforhold til den konkurrencestatslige, som ligeledes skal præsenteres. Omtalte spændingsforhold søges afklaret med henblik på at skærpe den indsigt i forvaltningsarbejdets moderne vilkår, som vores senere gennemgang af nogle udvalgte cases gerne skal bidrage til. Præsentationen af casene sker til sidst i kapitlet.

Vi håber dermed at gøre det mere tydeligt, hvordan det retlige som rammeperspektiv kan bidrage til eller indgå i løsningen af den selvledelsesproblematik, som det sociale arbejde dagligt er konfronteret med.

Retten og det sociale arbejde

På retsstatens tid ville retten idealtypisk skulle præsenteres som grundlaget for socialt forvaltningsarbejde. Da socialt forvaltningsarbejde imidlertid er et barn af velfærdsstaten, er det i bedste fald en relativ kort periode, man på denne vis har kunnet tale om, at ret og socialt arbejde har været forenet som et forhold mellem handling og handlingsgrundlag par excellence.

I velfærdsstatsfasen ændredes betingelserne for rettens fremtræden for forvaltningsarbejdet, så retten, snarere end at kunne præsenteres sig som grundlaget for arbejdet, har måttet udgive sig for at være en del af værktøjskassen, det vil sige et instrument eller en metode for det sociale arbejde. Også på det politiske niveau har man set på retten som en del af det instrumentarium, der skulle sikre velfærdsudviklingen, herunder den nødvendige stabilisering af de store forandringer, som fandt sted.

Hos Dalberg-Larsen (Dalberg-Larsen, 1999) forbindes retten med en slags samfundets ingeniørkunst, der skal tjene udviklingen af det gode samfund.

Vi arbejdede som jurister begge med uddannelse af socialrådgivere på det tidspunkt, hvor Evalueringsinstituttet undersøgte samtlige landets socialrådgiveruddannelser og fandt, at de studerende anså juraundervisningen for at være spændende og vedkommende, men at de samtidig fik et meget instrumentelt forhold til retten og juraen (Danmarks Evalueringsinstitut, 2001). At det forholdt sig sådan siger ikke nødvendigvis så meget om den juraundervisning, der blev leveret. Den væsentligste baggrund kan meget vel være den rolle juraen og retten har fået qua den socialpolitiske koblingskontekst og de semantiske former, som var fremherskende på det pågældende tidspunkt. Bl.a. på baggrund af Ankestyrelsens praksisundersøgelser er der i øvrigt ingen grund til at tro, at de studerendes forhold til retten blev anderledes, når de efter endt uddannelse blev ansat som sagsbehandlere i de kommunale forvaltninger.

Med konkurrencestaten er betingelserne for kommunikation om retten i forbindelse med socialt arbejde igen ændret. Og tiden er nu kommet til vores historie om retten i det sociale arbejde. I denne historie fremtræder retten dobbeltbundet, idet den fungerer som både ramme og perspektiv. Dette er grunden til, at vi kalder det et rammeperspektiv. Sammen med de to andre rammeperspektiver fungerer retten som enten medium (perspektiv) for forvaltningens beslutningskommunikation eller som ramme for samme.

Som nævnt vil der være en tendens til, at sagsbehandlingen og kommunikationen omkring sagsbehandlingen vil fortsætte i et bestemt (rammeperspektivisk) spor. Denne tendens kan angå den enkelte kommunikation, den enkelte sag, den enkelte socialarbejder, men findes også i den enkelte forvaltningskultur som helhed. Den omvendte tendens vil være, at man zapper rundt uden for alvor at finde fodfæste noget sted. Det vil sige uden i dybden at profitere af det enkelte rammeperspektivs kompleksitetsudfoldende og reducerende egenskaber. Man farer så at sige vild i kompleksiteten, man prøver at overleve ved at bilde sig ind, at det hele er enkelt nok, selvom det gang på gang viser sig, at det er det ikke. Kritik og konflikter, som sagsbehandleren føler sig rådvild overfor, bliver en daglig og gentagen foreteelse. Og det bliver på grund af perspektivforvirringen svært at drage sine erfaringer heraf.

Vi har ikke i MOSUL været særligt optaget af at finde individuelle afvigelser og tilgange, selvom vi har truffet sagsbehandlere som tydeligvis har haft deres egen stil. Hovedindtrykket har været en høj grad af "kulturel ensartethed" blandt sagsbehandlerne og en fælles udfordring i at holde fast i og være tilstrækkeligt opmærksom på de historisk aflejrede lag af forvaltningens kompleksitet, der som vulkansk aktivitet pludselig kan begynde at rumle og skabe problemer for den sagsbehandler, der ikke har været helhedsorienteret nok i sin tilgang.

Samtidig med at konkurrencestaten med dens særlige semantiske nyudviklinger har givet retten en historisk chance for at træde frem for sagsbehandleren som både ramme og perspektiv, har den placeret den i en konkurrencesituation, hvor dens muligheder for at gøre sig gældende skal stå sin prøve overfor andre rammeperspektivers ditto.

Vores forventninger til hvor svært det ville være at arbejde med rettens rolle i forvaltningsarbejdet var på forhånd delte: På den ene side kan man sige, at retten som perspektiv rækker så langt tilbage i de historiske lag, at det kan være svært for den moderne sagsbehandler at nå ind til kernen af det retlige og, med andre ord, etablere et egentligt forhold til det. På den anden side er netop dette forhold, altså perspektivets modenhed, dets lange udviklings- og tilpasningshistorie et tegn på, at det har noget særligt at byde på og at alle sagsbehandlere har haft mulighed for at blive fortrolige med det.

Med vores indvundne erfaringer kan vi sige, at vi er fortrøstningsfulde i forhold til at se rettens fremtid i møde, når det gælder dens rolle som (ekstern) ramme omkring det sociale arbejde. Rigtig mange sagsbehandlere, og således også vores sagsbehandlere i MOSUL, er opmærksomme på, at der findes love og bekendtgørelser, som de skal følge og at det kan få konsekvenser, hvis de ikke agter tilstrækkeligt herpå. Sagsbehandlerne er ikke i tvivl om, at de ikke kan bøje lovgivningen efter for godt befindende – at der med andre ord findes en mere kvalificeret tilgang til kildematerialet som kaldes retlig eller juridisk og at denne tilgang anvendes af klageinstanser.

Når det gælder rettens nutid og fremtid som perspektiv i socialt arbejde, er vi ikke helt så fortrøstningsfulde. Vi er ikke i tvivl om, at det retlige perspektiv har et stort potentiale i socialt forvaltningsarbejde. Vores arbejde med MOSUL både på diplomuddannelsen og i de 2 kommuner har vist os dette. Det, vi tvivler på, er, om praksis i tilstrækkelig grad er opmærksom på det store potentiale, der er i at forfølge det retlige perspektiv – og om praksis er tilstrækkeligt gearret til at udnytte det.

Vores indtryk, på baggrund af de mange MOSUL-møder, er, at det er et fåtal af sagsbehandlerne, der umiddelbart kan fange og bygge på det retlige indersideperspektiv som en levende og gennemtrængende forestilling om, hvordan man kan navigere i en kompleks dagligdag som sagsbehandler, hvorledes man skal gebærde sig i forhold til borgere, familier og samarbejdspartnere, hvilke værdier der skal efterstræbes og hvilke ledetråde man skal følge i den konkrete sag.

Om modsigelse og konflikt

Det sociale arbejde skal bidrage til, at hjælpekommunikationen på det følsomme børne- og ungeområde bekræftes i et modsætningsfyldt felt, hvor modsigelse uvægerligt vil forekomme og hvor mangel på modsigelse ligefrem kan opfattes som "mistænkelig". Med henblik på at

understøtte modsigelse i feltet introduceres til stadighed nye (klage-)rettigheder. Senest har den 12-årige unge fået sådanne rettigheder.

Vi vil nu bevæge os i en retning fra det sociale børnearbejdes organisatoriske og samfundsmæssige kontekst hen imod interaktionen som det sociale system, der, idet det er defineret ved at kræve nærvær, udtrykker den vigtige vis-a-vis udveksling mellem sagsbehandler og klient/familie. Den *organisatoriske* kontekst – det vil sige socialforvaltningen (og dermed social- og forvaltningspolitikken) er blevet fremhævet som det socialsystem af tre, der væsentligst bestemmer det sociale arbejde som netop socialt. Men det betyder ikke, at de andre kan undværes i en forståelse af, hvad der konstituerer socialt arbejde. Tværtimod.

I interaktionen mellem sagsbehandleren og den nødstedte familie og det udsatte barn, foldes væsentlige aspekter af det sociale arbejde ud som et ("handlende") kommunikativt arbejde, der tillige er et personinvolverende arbejde, ligesom det i særlig grad er i mødet med klienten, og de (mulige) konflikter, der udspringer heraf, at eftertanken og refleksionen i det sociale arbejde vækkes og næres.

Vi har ikke i MOSUL haft mulighed for overvære sagsbehandlerens interaktion med de udsatte børn og deres familier, men det har været tydeligt, at det er den spændte atmosfære, når konflikten er under optræk, der ofte vækker refleksionen og får sagsbehandleren til at sætte sagen på MOSUL-dagsordenen.

At det sociale (forvaltnings-)arbejde befinder sig i krydsfeltet mellem individ og samfund udfordrer det følelsesmæssigt, hvad enhver, der kender til det, véd. Man kan ikke, når man vil forstå det sociale arbejde og dets betingelser, nøjes med at bevæge sig på et rent sprogligt og semantisk plan. I de situationer, der udspiller sig på socialforvaltningerne og måske ikke mindst i familieafdelingerne, trækkes der på ikke bare hele følelsesregistret, men hele registret af biologiske, følelsesmæssige og sociale affekter - lige fra de "laveste" overlevelsesinstinkter over de mere "forædlede" følelser til de umiskendelige stemninger, der kan veksle mellem fine vibrationer og mættet intensitet.¹²

---

¹² Skal det humanistiske aspekt af socialt arbejde komme til sin ret, må man tilstå det følelsesmæssige en lidt større og mere selvstændig betydning, end den sociologiske systemteori umiddelbart lægger op til. Eller med andre ord: Bygges der videre på forudsætningen om, at det sociale arbejde udtrykker et principielt forhold mellem individ og samfund, må der ved siden af den handlings- og refleksionsmæssige dimension af arbejdet kunne udfoldes en følelsesmæssig ditto, som vi kun indirekte har berørt med vores redegørelse for "det almenmenneskelige" grundlag for arbejdet, der både har en semantisk og en psykisk/ følelsesmæssig side.

Som et korrektiv til Luhmanns forståelse af følelsers (begrænsede) funktion, men ellers i god tråd med systemteorien (der gerne vil undgå individualiserende forklaringer), må vi insistere på, at det følelsesmæssige ikke kun kan reduceres til noget psykisk, men at det også hænger sammen med noget biologisk (instinkterne) og selvfølgelig noget socialt (stemningerne). Med en fællesbetegnelse, *affekterne*, kan man beskrive fænomener, der befinder sig på forskellige og operationelt adskilte domæner, men som alligevel støder sammen og skaber en særlig atmosfære, der matcher beskrivelsen af det sociale arbejdes principielle karakter. I parentes kan bemærkes, at Michael Paulsen (Paulsen, 2008) har foreslået en følelsetypologi, hvor der skelnes mellem fire grundfølelser, der kan gå igen på alle tre

Når en optrækkende konflikt anses for et rigtig godt tidspunkt at reflektere over en sags forløb, er det særdeles velbegrunder, al den stund, at det gode sociale arbejde jo drager omsorg for, at den størst mulige grad af kompleksitet til enhver tid kan absorberes og håndteres. Den optrækkende konflikt kan netop være et tegn på ensidighed eller "uhensigtsmæssige forkortelser" i indsatsen, ligesom den i sig selv repræsenterer en risiko for en kortslutning, der kan bringe sagsbehandlingen ind i et meget uproduktivt spor.

Vi må her præcisere, at vi ikke opfatter enhver modsigelse som konflikt. Mens modsigelse kan være med til at fastholde kompleksiteten, fordi den konstant minder om, at der kan være andre vinkler og syn på sagsbehandlingen, er den optrækkende konflikt indbegrebet af en særlig risiko for forsimpning, der handler om, at forholdet mellem aktørerne, når konflikten er brudt ud, fortolkes i et alt for snævert skema – "kriens skema". Sammenlagt er begreberne modsigelse og konflikt således egnede til at beskrive socialt arbejde som en særlig kompleksitetsudfordring og ditto forsimpningsrisiko.

Det siger sig selv, at socialt arbejde nærmest for enhver pris må undgå konflikt i denne forstand. Låser det sociale arbejde sine tolkningsmuligheder til et så snævert skema som konfliktens, har det afgrænset sin mulighedshorisont på en meget uhensigtsmæssig måde. På den anden side kan det naturligvis være svært at styre, hvordan den anden part i forholdet opfatter relationen. Hvor der er rigelig mulighed for modsigelse, er der tillige en større risiko for konflikt – og hvor der er en større risiko for konflikt kan det formentlig ikke undgås at oplevelsen af konflikt kan opstå.

Grundlæggende har vi i MOSUL registreret to markante måder hvorpå der forholdes til modsigelse og kompleksitet i socialt forvaltningsarbejde. Den ene søger på samme tid at understøtte modsigelse og undgå ødelæggende konflikt ved at tydeliggøre faglige vurderinger, henvise til lovgrundlag og praksis, pege eksplicit på klagemuligheder mv. Den anden søger at opnå det samme ved at sætte konfliktmuligheden i parentes, idet der anvendes mere tvetydige midler, såsom positive fortolkninger og reformuleringer af modsigelser og signaler om, at det eneste, der dur, er løsninger, der kan opnås enighed om mv. Vi vil se nærmere på disse måder i det følgende.

To anerkendelsesformer

Vi har tilegnet et kapitel af denne rapport til, hvad vi kalder oversættelsesproblematikken. Oversættelsesproblematikken udspringer af den andens relative utilgængelighed og den særlige udfordring det er for sagsbehandleren at tilkæmpe sig et fællesskab med nogle forældre, børn og unge, hvis værdier og forhold ser helt anderledes ud end dem, sagsbehandleren kender fra sin egen baggrund og sit eget miljø, men som desuagtet inkarnerer muligheder, som man må regne med i det bredere fællesskab. Med andre ord handler det om det intrikate forhold mellem det almene (det almenmenneskelige) og det

---

niveauer, herunder altså det sociale: Passionsfølelser, instrumentelle følelser, alternativistiske følelser og væren-i-mod-følelser.

specielle (mennesket som unikt, den enkelte familie som unik), det generelle og det partikulære.

Disse forhold sættes på spil, men på forskellige måder, i de forskellige tilgange til oversættelsesproblematikken, der kan formuleres i forlængelse af specifikationsproblematikken og de rammeperspektiver, som er emnet i indeværende kapitel¹³. I henvisningen til sammenhængen med de øvrige handlingsproblematikker ligger blandt andet, at de forskellige tilgange til oversættelsen konfigurerer magtrelationen mellem forvaltning og sagsbehandler på den ene side og forældrene og barnet/den unge på den anden på forskellig måde.

Vi kan, så snart vi forbinder oversættelsesproblematikken med de øvrige problematikker, ikke nøjes med at tale om det almenmenneskelige overfor det individuelle. Det almene må tillige forstås i en anden forstand, en politisk forstand. Det handler herefter også om de politisk fastsatte koblingsformer, værdier og goder overfor højst individualiserede tilværelses- og kommunikationsstile. Og om mekanismer til etablering af sammenhæng mellem det i den forstand almene og det individuelle gennem konkret tilpassede indsatser og (kommunikativ) handling.

Den interne sammenhæng mellem det almene i bred forstand og det individuelle bliver på det sociale børneområde udmøntet konkret på følgende to måder.

- 1) Den ene tager udgangspunkt i det almene og forløber i en kommunikativ bevægelse fra det almene til det individuelle.
- 2) Den anden tager et quasi-udgangspunkt i det individuelle og søger herfra at gennemføre den modsatte bevægelse.

I det retlige perspektiv (som vi forbinder med den første og som her kaldes den retlige anerkendelse) vil der være en tendens til at betone det generelle, det objektive og det, der gør det muligt at se denne unikke families forhold på linje med andres families forhold – og behandle dem på samme saglige vis. Det unikke indgår så at sige først rigtig i sagen, når forvaltningen har indfanget det med de mere almene socialfaglige og politisk fastsatte kategorier.

Det er idealet om forudsigelighed og sammenhæng i retssystemet, der sammen med forvaltningens pligt til at sikre materiel rigtighed og objektivitet (hensynsfuldhed og beskyttelse) udgør de ledende farvetoner i den socialretlige optik og det er på baggrund af denne optik, at de stigende krav til individualiseret behandling og procedurermæssig rationalitet ses som en central (retssikkerhedsmæssig) værdi.

I det "økonomiske" perspektiv (som vi forbinder med den anden strategi og som her kaldes den quasi-solidariske anerkendelse¹⁴) vil der omvendt være en tendens til at betone det partikulære, det der ikke helt kan bestemmes eller fastlægges med almene kategorier, det konstruktive, det stadigt foranderlige og vanskeligt fikserbare, det der gør det muligt at se den enkelte forælders (potentielle og) helt særegne bidrag til samfundet og selvfølgelig især til sin familie.

---

¹³ Rammeperspektiverne er forbundet med den problematik, vi kalder handlings- og selvledelsesproblematikken.

¹⁴ Når vi bruger betegnelsen den quasi-solidariske anerkendelse og ikke slet og ret den solidariske anerkendelse, er det fordi den solidariske anerkendelse kræver en egentlig gensidighed, som ikke foreligger i de relationer, vi beskriver.

I denne "økonomiske" optik er retten en ydre ramme, der trækker en grænse mellem det lovlige og ulovlige. Derudover repræsenterer retten et perspektiv, der kan trækkes ind, hvis der her og nu synes at være flere fordele end ulemper forbundet med det eller når det er opfortunt med henblik på at følge de muligheder eller overvinde de vanskeligheder), der opstår i hjælpekommunikationen (fx i forbindelse med en opstået forlegenhed, jr tidligere).

Vi vil forfølge disse forskelle i perspektiverne, idet vi i det følgende vil gå tættere på undersøgelsesprocessen i de sociale børnesager. Vi vil i den forbindelse komme til at uddybe, hvad vi tidligere har antydnet om især det retlige perspektivs egenkompleksitet. Vi tager udgangspunkt i undersøgelsesarbejdet i forbindelse med den første afgørelse om foranstaltninger. Nogle af de samme betragtninger kan anlægges for så vidt angår senere faser i sagen, opfølgningen i forbindelse med revision af handleplan.

Det retlige perspektiv i undersøgelse og afgørelse

Et retligt perspektiv må naturligvis følge med tiden og der er ingen tvivl om, at inddragelse og medvirken må have en større plads i forvaltningens tilgang til borgeren end i tidligere tiders forvaltningspraksis. Det enkelte barn, den enkelte forældremyndighedsindehaver og den enkelte familie er unik og må selvfølgelig, når dette ikke skal respekteres og anerkendes, inddrages som aktivt medvirkende i sagsbehandlingen, herunder i den vigtige undersøgelsesfase. Både den almindelige demokratiseringstendens og brugerorienteringen, der er slået stadigt mere igennem i de seneste perioder af velfærdsstatsudviklingen, peger i retning af dette krav. Som tidligere nævnt, er der i dag indsat en generel bestemmelse i retssikkerhedsloven om, at borgeren skal have mulighed for at medvirke i sin sags behandling og at kommunen er forpligtet til at tilrettelægge sagsbehandlingen på en sådan måde, at han kan udnytte denne mulighed. Bestemmelsen er, på linje med mange af de almindelige forvaltningsretlige sagsbehandlingsregler, en garantiforskrift, hvilket betyder, at der fra ankemyndighedernes side ses med stor alvor på dens tilsidesættelse. Som udgangspunkt fører manglende iagttagelse af reglen til afgørelsens ugyldighed.

Som den altdominerende og rammesættende faktor for forholdet mellem forvaltning og borger i sager, hvor der med henblik på afgørelse skal ske en undersøgelse, må man imidlertid i et retligt perspektiv fremhæve officialprincippet. Det er officialprincippet, der fastslår de grundlæggende ansvarsforhold og dermed også rådigheden og bestemmelsen over sagen og sagsoplysningen og hvordan borgeren kan adresseres og tituleres. Princippet gælder generelt for forvaltningens sagsbehandling og altså ikke kun i de sociale børnesager. Det fremgår direkte af servicelovens paragraf vedrørende børneundersøgelsen at undersøgelsen er forvaltningens pligt og ansvar. Alligevel er det relevant at pege på officialprincippet, der som et underliggende baggrundstæppe er med til at tydeliggøre ansvarsfordelingen når det gælder behandlingen af de sociale børnesager.

Den sædvanlige måde at gengive officialprincippets indhold på, er, at det er forvaltningens pligt og ansvar at oplyse sagerne tilstrækkeligt til, at der kan træffes en korrekt afgørelse. Reglen, der understreger énsidigheden i ansvarsplaceringen, når det gælder sagens oplysning, har til formål at sikre, at der træffes lovlige og rigtige afgørelser såvel i børnesager som i andre sager.

Hensynet til beskyttelsen af barnet betyder, som vi tidligere har været inde på, at der på det sociale børneområde er pligt til at træffe afgørelse om at indlede en § 50 undersøgelse, når der er en antagelse om, at barnet har brug for særlig støtte. Det siger sig selv, at denne antagelse ikke behøver at bygge på oplysninger, som familien, barnet eller forældrene, har forsynet forvaltningen med. De kan fx stamme fra en underretning. Børnesagerne er ikke som udgangspunkt ansøgningssager, men sager som forvaltningen har et særligt ansvar for at rejse og gennemføre.

Kravene i § 50 til den således pligtmæssige undersøgelse kan i forlængelse af ovenstående ses som en slags uddybning af officialprincippet i kombination med det på socialområdet almindeligt gældende princip om helhedsvurdering af sagerne. Selvom der i § 50 tales om, at der så vidt muligt skal samarbejdes med familien, så er det centrale indhold i bestemmelsen, at undersøgelsen skal være dækkende for barnets forhold som grundlag for, at forvaltningen kan foretage de rigtige faglige vurderinger og træffe de rigtige afgørelser om valg af foranstaltninger. Familiens medlemmer er i den sammenhæng først og fremmest kilder til oplysninger om barnets forhold og ikke partnere i forvaltningens undersøgelse. Heller ikke de processuelle rettigheder, i form af ret til partshøring mv., der er tildelt parterne i sagen, gør som udgangspunkt parterne til partnere eller selvstændige aktører i sagen. Parterne får som udgangspunkt ikke nogen ret til at bestemme, hvad der skal oplyses og hvordan, men de kan kommentere på den til enhver tid foreliggende dokumentation og de kan kommentere på sagsbehandlerens/kommunens beslutning om, hvilke oplysninger der indsamles og hvordan sagsbehandleren vurderer dem. Selvom forvaltningen skal forsøge at indhente samtykke fra forældremyndighedsindehaveren til indsamling af oplysninger fra andre forvaltningsmyndigheder og private, er det ikke ensbetydende med at et manglende samtykke stopper indsamlingen af oplysninger, som kommunen har hjemmel til og efter omstændighederne pligt til at foretage på trods heraf. Desuden gælder, at beslutninger om, hvorledes en sag skal oplyses, er procesledende beslutninger og ikke afgørelser der kan påklages i det administrative klagesystem.

Når vi i det foregående skriver "som udgangspunkt", er det fordi pligten til inddragelse i et eller andet omfang, som ikke synes helt fastlagt i praksis, må modificere den ramme for samspillet mellem borger og forvaltning, som er lagt med officialprincippet. Det er på dette punkt den retlige kompleksitet kan foldes fuldt ud og i både teori og praksis vil man kunne iagttage uenighed om rækkevidden af inddragelseskravet sammenholdt med officialprincippet.

Når den retligt engagerede retsanvender arbejder på at nå frem til sin afgørelse, er sondringen mellem ret og faktum som allerede nævnt en central metodisk skelnen. Retten er noget og faktum noget andet. Selvom det ikke er ligetil at finde frem til et barns "særlige behov" findes dette behov som et faktum, der kan afdækkes, sagligt og objektivt og i princippet, men ikke i praksis, uafhængigt af samarbejdet med forældrene og barnet.

Afgørelsen om foranstaltninger, som er kommunens ensidige fastlæggelse af, hvad der skal være ret i den konkrete sag, henviser til retsgrundlaget for afgørelsen og til samme kommunes afdækning og vurdering af sagens faktum. At den også henviser til familiens holdning til foranstaltningerne (og herunder, at foranstaltninger som hovedregel kun kan iværksættes med forældremyndighedsindehavernes samtykke) kommer vi tilbage til.

Vi har i et tidligere afsnit vist, hvorledes det retlige perspektiv tendentielt peger på en bestemt type viden, nemlig den diagnostiske, som grundlag for den saglige sociale indsats.

Opsamlende kan man sige at den retlige anerkendelse har det lovlige og rigtige resultat for øje. Den retlige anerkendelse af barnets behov sker ved, at der tilvejebringes grundlag for at, der kan træffes den materielt lovlige og rigtige afgørelse. Den forudgående undersøgelse lever op til de krav og sagsbehandlingsregler, der gælder generelt og specielt i forbindelse med børnesagerne. At nå frem til den rigtige afgørelse kræver en saglig og objektiv tilgang til undersøgelsesarbejdet og de faglige vurderinger. I den sammenhæng er de processuelle regler, herunder partsrettighederne, først og fremmest nødvendige midler til at nå det ovennævnte resultat. Det unikke og partikulære skal kunne objektiveres og indfanges med almene kategorier.

Det retligt anerkendte barn er det barn, der værnes om på den ovennævnte måde og den retligt anerkendte forældremyndighedsindehaver er den part i sagen, hvis samtykke søges indhentet når det kræves, og som ellers løbende inddrages i sagsbehandlingen og undersøgelsen, først og fremmest ved at blive præsenteret for forvaltningens dokumentation og vurderinger og ved at der gives ham lejlighed til at kommentere disse, inden der træffes en velbegrundet afgørelse, der, hvis han ikke er tilfreds, kan påklages efter reglerne herom. Foranstaltninger er ikke genstand for forhandlinger mellem kommunen og parten. Kommunen vurderer hvilke foranstaltninger, der er relevante for at imødekomme barnets behov. Hvis forældrene ikke samtykker, er konsekvensen, at der ikke iværksættes støtte, med mindre betingelserne for tvang er opfyldt.

"Oversættelsen" af de højst individualiserede forhold i familien og anerkendelsen af det unikke i personernes habitus og situation sker her i et perspektiv, der tilgodeser en professionel indsats med primær fokus på forudsigelighed i forhold til lovgrundlaget, saglig tydelighed og objektivitet i indsatsen.

Det konkurrencestatslige perspektiv i undersøgelse og afgørelse

"Oversættelsen" af de unikke familiære forhold kan imidlertid også ske i et perspektiv, hvor undersøgelsesprocessen først og fremmest ses som en proces, der konstruktivt og i en fremadrettet bevægelse skal vise, anerkende og udvikle de højst individualiserede forhold og ressourcer i familien og forældrenes helt særegne bidrag til omsorgsforsørgelsen af deres børn. I et sådant perspektiv kommer processen til at ligne modsætningen til en bagudrettet søgen efter den "materielle sandhed". I et sådant perspektiv bliver det almene et niveau, der ikke kan undgås, men som skal udsættes og omgås med den allerstørste forsigtighed. Almene kategorier og generaliserede forestillinger kan være problematiske og skjule de særegne forhold, der skal vises og værdsættes.

Man skal endvidere være varsom med at fremkomme med vurderinger, der kan få en proces til at gå i hårdknude snarere end at gøre den produktiv og lærende.

Betænelighederne ved det almene kan søges minimeret ved at forvaltningen træder mere i baggrunden i undersøgelsesarbejdet som iscenesætter af forældrenes og barnets/den unges undersøgelse af sig selv. På den måde inddrages det almene niveau i forbindelse med en proces der veksler mellem selvundersøgelse og -bekendelse (bekendelse til netop almene forestillinger om den gode forælder mv.).

Hvor det i det retlige perspektiv er den endelige vurdering af sagens fakta og forvaltningens ensidige afgørelse, der er den skelsættende begivenhed, der bringer sagen ind i en ny fase, er det i det andet perspektiv den modne bekendelse og den kendelige og foreløbigt afklarede og motiverede vilje til at samarbejde om nogle nærmere bestemte foranstaltninger, der adskiller før og efter. Afgørelsen træffes, når denne afklaring foreligger, og så er det mindre afgørende, om forvaltningen er helt klar til at udpege den eller de kombinerede foranstaltninger, som på grundlag af en saglig professionel vurdering er den objektivt set rigtige afgørelse i sagen. Justering af indsatsen kan i det perspektiv altid ske fremadrettet i forbindelse med revisionen af handleplanen.

Den forlegenhed, som undertiden bliver en følge af den ovennævnte tilgang, indtræder, når der viser sig sådanne vanskeligheder i "samarbejdet", at sagsbehandleren begynder at tvivle på, at det fremtidige samspil kan føre til noget godt. Der udvikles fx ikke en tilstrækkelig kendelig og vedholdende vilje til at overvinde de vanskeligheder, der altid vil forekomme i en udviklingsproces.

I denne situation, når skuffelserne i samarbejdet er blevet for mange og for store, har vi set, at der kan optræde pludselige "forkortelser" i indsatsen ved, at man – uden at gøre så meget ud af vurderingen af forælders eller den unges evner til samarbejde – bryder med den positive og "konstruktionistiske tilgang" og i stedet indleder et "incitamentsbaseret" eller konsekvenspædagogisk forløb med det formål at ansvarliggøre de usamarbejdsvillige. Et sådant skift kan betyde, at en meget tilbagetrukket, afventende og forhandlende indsats (pludselig) kan afløses af en langt mere aktivistisk og håndfast intervention, der ret ensidigt afsøger mulighederne for pålæg og tvang.

På en måde kan man sige, at faldgruberne, myndighedsforflygtigelse og overgreb, hænger sammen i den dialogisk-neoinstitutionelle tilgang, der i for høj grad afkobler sig - ikke mindst fra det retlige perspektiv.

Selvedelsesproblematikken, magten og faldgruberne

Vi har i vores indledende kapitel kædet håndteringen af det sociale arbejdes rammeperspektiver sammen med handlings- og selvedelsesproblematikken og dermed magt og etik som uundgåelige begreber, der må inddrages i den følgende gennemgang af udvalgte cases på linje med de ovennævnte om de forskellige anerkendelsesmåder mv.

Vi har ikke igennem vores 3-årige forskningsudviklingsprojekt MOSUL mødt sagsbehandlere, der er forskrækkede over magten som sådan. De er optagede af at gøre en forskel, og det kræver naturligvis en form for magt at gøre en forskel.

Ikke alle former for magtanvendelse er imidlertid i orden: Magtanvendelse skal være legitim og kunne forsvares professionelt. Og det er sagsbehandlerne meget bevidste om. Problemet er, at legitimitet langt fra er noget entydigt begreb.

Magtanvendelse i sociologisk forstand er som tidligere nævnt både forskellig fra "laden stå til" (laissez faire) og fra tvangsansvendelse. Dog, en nærmere overvejelse afslører, at magt og tvang ikke bare lader sig adskille i et fuldstændig rent snit.

I kommunens "magtanvendelse" tilbageholdes tvangsmuligheder, herunder den ultimative: tvangsfjernelsen, der altid er til stede i børnesagerne som en "yderlig" mulighed.

Magtanvendelsen "overlader" i den forstand "frihedsgrader" (kompleksitet) til forældrene (evt. den unge). Magten fuldbyrdes ved, at den der overlades frihed håndterer situationen tilfredsstillende og på en måde, der lever op til forventningerne. Den ramme indenfor hvilken den ovennævnte "frihed" kan udfoldes kan være mere eller mindre veldefineret og mere eller mindre snæver. Er barnet frivilligt anbragt er rammen veldefineret, men snæver. Loven definerer i den situation ret entydigt kommunens opgaver overfor forælders forpligtelser og ansvar. Og forælders "frihed" begrænser sig til primært at angå opbakningen til kommunens indsats. Ydes der bistand i hjemmet efter en handleplan kan rammen være mindre veldefineret og i sagens natur ganske vid.

Under alle omstændigheder er det kommunens opgave at sikre, at risikoen for barnet ikke bliver for stor¹⁵. For at sikre dette må kommunen lade elementer af tvang indgå i sin magtanvendelse. Forælders kan ikke modsætte sig hverken tilsyn, undersøgelse af barnets forhold, socialfaglige vurderinger og kategoriseringer – og heller ikke – naturligvis – egentlig tvangsundersøgelse eller tvangsanbringelse af et barn, når betingelserne herfor er opfyldt.

De forældre og børn, der i den ovennævnte forstand overlades frihed, skal ved at orientere sig efter den af forvaltningen etablerede "ramme" i form af kommunikerede mål, handlingsplaner mv. kunne indrette sig og træffe valg, både i forhold til sagen, sagsbehandlingen, foranstaltningerne og deres daglige hverdag. De skal kunne bidrage konstruktivt til en indsats, der viser fremskridt i tilnærmelsen til en praktisk familieversion om "det gode barne- og ungdomsliv" og "den gode forælder", som forvaltningen kan genkende og godkende som acceptabel i forlængelse af den politiske koblingskontekst, der opereres indenfor.

Hvad der i den sammenhæng kan opfattes som legitim magtanvendelse må afhænge af mulighederne for nærmere at bestemme, hvad frihed er – og af den anerkendelsesvision, der lægges til grund i kommunikationen. Adresseres forældremyndighedsindehaveren, barnet eller den unge først og fremmest som borger betyder legitimiteten et. Adresseres han eller hun først og fremmest som "ekspert i eget liv" betyder den noget andet.

Det sociale arbejdes etiske problem handler i en vis forstand om at finde den rette måde at "dosere" hhv. kombinere magt og tvangselementer i indsatsen, hvilket kan være ganske svært. Vælger man at tydeliggøre magt/tvangselementet i indsatsen eller forsøger man at sætte forholdet mellem magt og tvang i indsatsen i parentes? Man kan ikke bare sige, at tvang først kommer på tale, når alt andet har været prøvet. Når forvaltningen fx tager sin opgave og pligt alvorligt og træffer afgørelse om at indlede en børneundersøgelse, hvor betingelsen herfor er opfyldt, ligger et element af tvang overfor den familie, der ikke kan beskytte sig mod forvaltningens indblanding i dens forhold¹⁶, Det intensiverede tilsyn, den besluttede undersøgelse kan være et pres for den familie, der må leve med forvaltningens indsamling af

---

¹⁵ Det kan betyde, at kommunen kan være *forpligtet* til at gribe ind og fjerne et barn i en situation, hvor problemerne ikke kan løses i hjemmet, selvom forældrene ikke vil samtykke i en (fortsat) anbringelse (altså anvende tvang). Er der således "åbenbar risiko for, at barnets eller den unges sundhed eller udvikling lider alvorlig skade" på grund af nærmere angivne forhold i familien eller vedrørende barnets adfærd, skal kommunen efter gældende lov gribe ind med tvang.

¹⁶ Det vi taler om her er en anden form for tvang end den man sigter til med et juridisk tvangsbegreb, der alene fokuserer på den fysiske tvang.

oplysninger - og den kompleksitetsbyrde, der ligger i at udsætte familien for et sådant pres, med de konsekvenser det kan få, er en byrde som forvaltningen må tage på sig .

Med tvangsanbringelsen, som kommunen kan indstille til, men kun børn og unge-udvalget beslutte, overtager forvaltningen ansvaret og kompleksitetsbyrden for barnets omsorgsforsørgelse en tid, hvorved muligheden for at overlade kompleksitet til forældrene delvis mistes. Men måske vindes – netop i kraft af den rettidige omsorg – på sigt mulighed for igen at overlade den til forældrene og til barnet selv, der evt. i højere grad bliver i stand til at yde egenomsorg.

Faldgruben – formynderiforflygtigelse

En historie fra vores MOSUL praksis:

Mor er stærkt overvægtig og deprimeret.

Der kommer en underretning fra distriktspsykiatrien, idet mor er psykisk syg. Mor har to børn på 6 år og 8 år.

Sagsbehandler laver ikke en omfattende undersøgelse. Det, der er behov for, er en aflastning. "Alle" peger på dette. Akut har sagsbehandler fat i børnehaven. Det skal gå hurtigt.

Samarbejdet med mor bryder sammen for lokalpsykiatrien. Det er derfor lokalpsykiatrien underretter kommunen. Mor er misbruger. Misbrugscenteret kommer ind i billedet og påtager sig en koordinerende rolle i forhold til mors situation.

Børnene fylder meget for mor. Praktiske ting.

Det er vigtigt, at den aflastningsfamilie, der skal tage sig af børnene, kan overgå til at være plejefamilie. Det er umuligt at forudsige mors forløb.

Børnenes far går ind og tager mere ansvar, nu hvor mor er faldet i misbruget.

Der kommer en tid med fremgang for mor. I hvert fald tilsyneladende, men så dør mors biologiske far og hun bliver indlagt i tre dage. Hun taber 25 kg og misbruget tager til. Men det lykkes i en periode for hende at føre alle professionelle bag lyset.

Sagsbehandler "har fokus på børnene".

Det viser sig, at mor ikke er flyttet ind i lejlighed, hun har fået. Hun er i stedet flyttet ind hos ex-kæresten, der er far til børnene.

Aflastningsfamilie bliver nu til plejefamilie. Men ikke formelt.

Aflastningsfamilie/plejefamilie skal have ferie i 3 uger, så igen må sagsbehandler tage stilling til, hvad der skal ske.

Mor er lige nu inde i et kraftigt misbrug. Politiet har forespurgt, hvor hun er.

"Anonym" underretter ringer og formidler en bekymring. Sagsbehandleren ved, hvem underretter er.

Sagsbehandler har ikke haft samtaler med børnene på noget tidspunkt – har kun lige hilst på dem.

Børnenes far er, for sagsbehandleren, en allieret i forløbet. Far har del i forældremyndigheden og har hele tiden været bagstopper, men har aldrig taget et hovedansvar i forhold til børnene.

Sagsbehandlers tanker om fremtiden: Mor skal i døgnbehandling og børnene skal anbringes, men ved ikke, hvordan mor vil stille sig til en anbringelse.

Børnene er trygge ved deres mor.

Hvad har været overraskende?

Mor har været i stand til at snyde alle omkring sig, så hun er i stand til at skjule sit misbrug.

Mor synes god til at se børnenes behov. Sørger for at andre kan sørge for børnene, når hun ikke selv kan.

Case: Det svære samarbejde – sagsbehandler eller proceskonsulent?

”Proceskonsulenten” på børneområdet leder, rammesætter og holder på den måde (udviklende) processer i gang. Proceskonsulenten befinder sig i et multivers, hvor der altid er mange forskellige perspektiver – og hvor ingen af dem så at sige kan gøre krav på at være mere rigtige end de andre. For den socialkonstruktionistiske proceskonsulent findes der ingen rigtige løsninger, i materiel, saglig forstand, men der findes løsninger, der er mere eller mindre, bedre eller dårligere, afstemt eller forhandlet med dem, de angår og med de professionelle, der omgiver de nødstedte familier.

Hvor det retlige perspektiv sætter fokus på bestemte fixpunkter i et sagsforløb, bestemte processuelle beslutninger og vurderinger, er proceskonsulenten optaget af flow, fleksibel indgriben, situationsledelse.

Hvor det retlige perspektiv sætter fokus på objektivitet og gennemsigtighed i de faglige vurderinger er proceskonsulenten optaget af ”tilstrækkelig og hensigtsmæssig rammesætning” og således optaget af, at anerkende det særegne og at mediere.

I det beskrevne sagsforløb mangler der ud fra en retlig vurdering opmærksomhed omkring afgørelses- og beslutningssituationerne. Hvornår er der grundlag for at indlede en undersøgelse? Hvilke oplysningsskridt er nødvendige for at oplyse sagen tilstrækkeligt? Hvilken foranstaltning er den materielt rigtige og hvorfor? Kan problemerne reelt løses i hjemmet?

Hvis problemerne ikke kan løses i hjemmet, og betingelserne i øvrigt er opfyldt, skal der træffes en afgørelse om anbringelse. Ikke bare en afgørelse om at yde aflastning i et omfang der næsten svarer til en anbringelse, men en formel anbringelsesbeslutning med alle de krav om tydelighed i forhold til ansvaret for børnene, som det indebærer.

Det, der ud fra et perspektiv kan se grundlæggende sjusket ud – hvor i det beskrevne forløb er fx den grundige undersøgelse og vurdering af barnets behov? – kan i et andet perspektiv

indeholde en grundlæggende rigtig tilgang, omend den konkrete udmøntning kan findes plettet af skønhedsfejl.

Sagsbehandleren i den case, vi har beskrevet ovenfor, ærgrede sig nok over, at pågældende ikke på et tidligere tidspunkt havde "gennemskuet" mor. På intet tidspunkt gav sagsbehandler imidlertid udtryk for tvivl om, hvorvidt det, der var gjort i sagen, nu også var det rigtige på det givne tidspunkt. Der var blevet arbejdet med udstrakt inddragelse af mor (måske ikke så meget af børnene, men de var så små) og af de professionelle, som har kendskab til familiens forhold. Og det måtte fra sagsbehandlerens perspektiv være det væsentligste.

Vi har i denne rapport lagt til grund, at "oversættelsesproblematikken" er den grundlæggende problematik i den triangel af i øvrigt sammenhængende problematikker, vi har beskæftiget os med. Den tilgang, som sagsbehandleren har benyttet, repræsenterer så at sige en relationstænkning i dobbelt potens: Den bygger som alle andre tilgange på forestillingen om relationsarbejdets grundlæggende betydning, men derudover benytter den den neoinstitutionelle tænkning i rammer og samspil som kompleksitetsudfoldende og – reducerende mekanisme. Endelig bygger den på den almindelige medmenneskelige tilbøjelighed til at identificere sig og sympatisere med (andre) forældre, der på grund af skæbnens lunefulde tilskikkelser kommer i en vanskelig situation, fx ved at falde i depressionens sorte hul.

Pointen med at fremhæve relationstænkningens dobbelte indflydelse er at vise, hvorledes "relations-" og "samarbejdstænkning" kædes sammen i et perspektiv, der nok kan indebære fordele, fx i forhold til en substantiel retssikkerhedstænkning med vægt på ligeværdighed, men som også frembyder faldgruber, som er farlige og lette at falde i. Har man som sagsbehandler først sporet sig ind på denne tænkning og i en konkret sag faktisk oplevet at tro på sin "relation" og på "samarbejdet", kan det være svært at frigøre sig fra de i reglen stærke forældres egen tolkning af deres situation. Og det er selvsagt langt fra sikkert, at det er den tolkning, der kan bringe familien og dermed barnet videre.

Vi har formuleret et centralt etisk aspekt af selvledelsesproblematikken som et spørgsmål, der vedrører afbalanceringen af magt og tvang i indsatsen.

I den ovenomtalte case kan det diskuteres, om sagsbehandleren har været tydelig nok i sin indsats, i sine socialfaglige vurderinger og afgørelser, og om det af den grund nu er blevet vanskeligere at forklare mor, at en anbringelse kan være væsentlig af hensyn til barnets behov for støtte og omsorg. Tvangsansendelse kan dermed, nu hvor både sagsbehandleren og moren er blevet "skuffede" i deres forventninger, være eneste mulighed for reelt at komme til at hjælpe børnene. Måske kommer det til at ske akut, hvis det ikke lykkes at få mor i behandling (vi véd faktisk ikke, hvordan den historie er endt).

Vi vil gerne uddybe, hvad vi mener med tydelighed og introducere, hvad vi har valgt at kalde "tærskel-orientering" som et centralt udtryk for, hvad der ligger i det retlige rammeperspektiv på forvaltningsarbejdet og den retlige anerkendelse af familien. Det vil vi gøre nedenfor i forbindelse med omtale af endnu en case fra vores MOSUL-praksis.

Opsummerende om ovenstående case kan vi sige følgende: Casen illustrerer, at formynderiforflygtigheden, den socialkonstruktionistiske forhandlingstrategi og den pludselige tvangsansendelse (som kan opleves som overgreb) sagtens kan gå hånd i hånd i sagsbehandlingen, særligt i tilfælde hvor det neoinstitutionelle rammeperspektiv på

opgavevaretagelsen løsrives fra den social- og forvaltningspolitiske kontekst som helhed og kommer til at forvrænge sig selv i en historisk afkoblet version af "myndighedsudøvelse".

Faldgruben – det selvskabte dilemma

I flere af de "svære samarbejdssager" lykkes det forældrene – eller den unge - at styre sagsbehandlingen på en uhensigtsmæssig måde, der ikke tilgodeser barnets eller den unges beskyttelsesinteresse. I nogle sager indrulleres sagsbehandleren i et uigennemskueligt relationsspil, som pågældende ikke formår at vikle sig ud af igen – med det tab af overblik og kølig analyse, der følger heraf. I andre sager skyldes forældrenes "kontrol" med sagsbehandlingen, at de massive problemer, der konstateres i familien, ikke kan løses hverken i eller uden for hjemmet. Indsatsens formål bliver dermed ikke så meget et spørgsmål om at sikre en positiv udvikling, som om at minimere skadevirkninger. Er problemerne først nået der til, kan det efter omstændighederne blive vanskeligt at argumentere for den tvangsfjernelse, som skulle have været foretaget for mange år siden, hvis den skulle have effekt. Dette åbner op for friere nyttebetragtninger i sagsbehandlingen, der bliver mere usammenhængende og præget af manglende dybtgående analyse.

Som det er antydnet taler vi her i virkeligheden om de samme sager, men i forskellige faser af familiens udvikling og deres samspil med forvaltningen.

En historie fra vores MOSUL praksis:

Sagen er 5-6-7 år gammel. I så lang tid er der løbende indkommet underretninger til kommunen. Der er givet forskellige former for støtte i hjemmet. Men ikke meget. Det er rengøring og den slags støtte, der er givet. Praktisk bistand.

Mor har to børn sammen med far – en pige på 16 år og en dreng på 10 år. Mor har et særbarn, som er død af en overdosis.

Særbarnet var – udover at være misbruger - også skitzofren. Mor og far har været til og fra hinanden mange gange.

Med vold og politi indblandet. De har ikke boet sammen i flere år.

Sagsbehandler har haft sagen siden sidste år.

Pigen forlod engang hjemmet om vinteren i strømpe sokker. Hun ville ikke overvære den nu afdøde halvbroders vold mod moren.

Pigen bliver efter denne episode akutanbragt efter eget ønske. Mor siger ok, men så vil hun ikke længere tale med pigen, siger hun.

Sagsbehandler begynder at lave undersøgelse vedrørende den 10-årige dreng og der iværksættes halvtids aflastning. Mor og søn har meget tæt forhold. Symbiotisk.

Mor har været fuldtidsansat social- og sundhedsassistent i flere år. Efter jul bliver hun syg af hepatitis.

Drengen har været på efterskole og fået lavet skolevurdering. Han har meget dårlige skolekunderskaber. Der er udarbejdet en psykiatrisk erklæring, der konkluderer, at drengen er dårligt begavet.

I forbindelse med samværssag er der lavet en børnesagkyndig undersøgelse hvoraf det fremgår, at drengen gerne vil se sin far. Der kører også sag om forældremyndigheden og faren er aktuelt ved at anke en sag, der er gået ham imod.

Mor er meget privat. Er meget flov i forhold til sin situation.

Pigen vil hjem – og passe mor og lillebroder, der er hjemme nu. Mor er i gang med at kigge efter et relevant tilbud til datteren.

Sagsbehandler har forsøgt at motivere datter til at forblive anbragt. Storesøster har et meget konfliktfyldt forhold til sin lillebror.

Sagsbehandler meget bekymret for drengen og håber at det lykkes at motivere storesøsteren til at forblive anbragt. Ønsker storesøster fortsat være anbragt, vil mor også give samtykke hertil.

Sagsbehandler har kontakt til drengens plejefamilie. Plejefamilien er ikke-professionel og har ringe viden om sociale problemer mv., men er en rigtig kærlig familie.

Drengen vil ikke frivilligt på aflastning og mor går aldrig med til en frivillig anbringelse af drengen. Mor vil gerne have aflastning – det vil i praksis sige alenetid med storesøster.

Mor kan blive rigtig, rigtig vred. Det er hun også blevet på sagsbehandler. Når mor har problemer med drikkeri (det har hun haft) er det ikke så udtalt, at hun ikke evner at samarbejde, mener sagsbehandleren.

Hvad kan lillebror socialt?, bliver sagsbehandleren spurgt – det er ikke tilstrækkeligt afklaret.. Men han er for dårlig. Hvis han skal anbringes, er det på institution.

Datter flytter hjem først i januar og der er ikke fundet skoletilbud endnu.

Case: det svære samarbejde – tærskelbestyrer eller lappeskrædder?

I casen findes flere af de elementer, der kan anskueliggøre faldgruben: Det selvskabte dilemma. Der er tale om et vanskeligt samarbejde, hvor sagsbehandler er mest optaget af forhandling og samtykke. I sagsforløbet mister forvaltningen, bl.a. på grund af en symbioseproblematik der får lov at udvikle sig, gradvist handlemuligheder for endelig at ende i den aktuelle situation med stor usikkerhed om, om det hele kan nytte.

Inden vi kan tydeliggøre, hvad der ligger i overskriften, “tærskelbestyrer eller lappeskrædder?”, vil vi – som lovet i sidste afsnit – uddybe, hvad vi mener med tydelighed i magtanvendelse og “tærskel-orientering” i sagsbehandlingen.

I den retlige anerkendelses perspektiv relateres spørgsmålet om magt/tvangsanvendelse tæt til social- og forvaltningslovgivningens grundlæggende proceduremæssige bestemmelser og materielle betingelser, nærmere bestemt de forvaltningsretligt definerede faser (og overgange) i en børnesag og de grundlæggende betingelser for at træffe afgørelse om forskellige former for hjælpeforanstaltninger.

Magten sætter en dagsorden, repræsenterer en indgriben. Magt med tvangselement (der sættes en dagsorden som familien ikke kan modsætte sig) kræver i et retligt perspektiv klar hjemmel og stor opmærksomhed på de proceduremæssige tærskler, der skal trædes over, hvis forvaltningens indblanding i en families forhold skal fortsætte i en nærmere angivet retning med en nærmere angivet intensitet i magtanvendelsen.

Afgørelsen om at indlede en børnefaglig undersøgelse er den første "tærskel" i forløbet, der kræver "magtmæssig opmærksomhed". Hvis forvaltningen træffer afgørelse om ikke at indlede en børneundersøgelse, har den samtidig afvist muligheden for at sætte en måske hårdt tiltrængt omsorgsdagsorden i familien, der så antageligt vil gøre som den plejer¹⁷. Et andet perspektiv kan være, at forvaltningen har overført kompleksiteten til primærsektoren, der så i samspil med forældrene står alene med at sikre barnets sundhed og udvikling.

Træffer forvaltningen til gengæld afgørelse om at indlede en undersøgelse, er den undersøgelse man indleder en undersøgelse, som familien ikke kan modsætte sig. Det er en undersøgelse der vedkender sig, at den er en "myndigheds og ekspertundersøgelse", en undersøgelse som forvaltningen har ansvaret for og står sagligt inde for, jr. tidligere om officialprincippet.

I de to gennemgåede "samarbejds-cases" er der ingen grund til at tro, at sagsbehandlerne har været i tvivl om, hvorvidt der skulle indledes en børneundersøgelse. Det er ikke oplyst, om man har arbejdet med at være tydelig i afgørelsen om at indlede en børneundersøgelse, herunder om der er gjort noget ud af at formulere en antagelse som baggrund for iværksættelsen af undersøgelsesarbejdet. Det fremgår derimod af den første case, at sagsbehandleren ikke opfattede undersøgelsen for at være en vigtig forudsætning for at komme videre i sagen.

En anden tærskel er afgørelsen om at iværksætte foranstaltninger for familien. Som tidligere sagt er det for at komme videre her som hovedregel et krav, at der kan opnås samtykke fra forældremyndighedsindehaveren. Samtykkekravet er et helt centralt krav, uanset hvilken tilgang til opgavevaretagelsen, der praktiseres.

I de ovennævnte sager er der en tendens til, at samtykkekravet af sagsbehandlerne bliver taget til indtægt for "relations-", "forhandlings-" og "samarbejdstænkningens" primat i forvaltningsarbejdet.

Dette er dog ikke en nødvendig konsekvens. Socialretten er ikke et tag-selv-bord. De retter der tilbydes er alene de retter som forvaltningen – efter tilstrækkelig undersøgelse og omhyggelig vurdering – finder, er de sagligt rigtige. Vi kan også på dette punkt henvise til det tidligere udviklede omkring undersøgelsesarbejdet.

Andre tærskler relaterer sig til forskellige foranstaltningstyper. En meget vigtig tærskel handler, jfr. ovenfor, om overgangen fra en indsats i form af foranstaltninger, baseret på barnets ophold

---

¹⁷ Der er nu mulighed for at iværksætte visse foranstaltninger, herunder særligt konsulent bistand, uden foregående undersøgelse.

i hjemmet, til en indsats, der indebærer en fjernelse af barnet fra hjemmet (frivilligt eller med tvang¹⁸), hvad enten barnet anbringes på et opholdssted, et børnehjem eller en i godkendt plejefamilie/netværksplejefamilie. Når barnet fjernes fra hjemmet, har forvaltningen (hvis den har fulgt loven) vurderet, at problemerne ikke kan løses i hjemmet. Der findes i loven særlige regler om anbringelsens retsvirkninger og om opfølgning mv. som gør, at en sådan indsats ikke kan sammenlignes med indsatsen i hjemmet.

Den saglige tydelighed i rammesætningen af magtudøvelsen, som er så vigtig i et retligt perspektiv, handler om perspektivets tætte kobling til lovgrundlaget, ikke bare det socialretlige, men også det forvaltningsretlige. Saglig tydelighed stiller særlige krav til fagligheden. Et eksempel: Hvis forvaltningen skal have et effektivt styringsredskab og hvis familien skal kunne indrette sig på en undersøgelse, dens udstrækning og varighed, må den antagelse, der begrundet afgørelsen om at indlede den, fremstå klar og tydelig.

På samme måde med en afgørelse om foranstaltninger. Der må angives klare mål med indsatsen, hvis familien, samarbejdspartnere og andre skal kunne forholde sig til den og herunder vurdere, om den bærer frugt og i bekræftende fald i hvilket omfang.

I begge cases er det påfaldende, at der ikke på noget tidspunkt er taget grundlæggende stilling til, om en indsats i hjemmet kan afhjælpe barnets/børnenes behov for særlig støtte. Det forhold, at problemerne i begge sager har udviklet sig og er blevet ganske alvorlige, har overbevist sagsbehandlere om, at forvaltningen under alle omstændigheder må sørge for at holde sig tæt på familien. Og i det lys er fokus på tydelighed, hvad angår faser og tærskler, fundet mindre væsentligt.

Helt særlige udfordringer har forvaltningen i sager, hvor den unge er fyldt 15 år, som pigen i ovenstående case. Når pigen er fyldt 15 år, er hun partshabil og har selvstændige rettigheder under sagens behandling. Hun skal fx selv samtykke i en evt. (fortsat) anbringelse, og fordi de fleste sagsbehandlere har oplevet, at selv tvangsanbragte unge er flygtet fra deres anbringelsessteder, uden at det praktisk har været muligt at få dem bragt tilbage med politiets bistand, går man rigtig langt i forsøget på at samarbejde med de unge.

I nogle sager, hvor den unge faktisk har rømmet et opholdssted, kan det virke som om, man har givet op. Kun de stadigt indløbende underretninger holder forvaltningen på "sidelinjen" af familien og den unge.

Selvom socialforvaltningen har vurderet, at problemerne ikke kan løses i hjemmet, sker det i disse sager, at man alligevel sætter ind med forskellig støtte i hjemmet, for dog at gøre noget, når vurderingen er, at det ikke kan nytte opretholde afgørelsen om anbringelse.

Spørger man i disse sager, om der på noget tidspunkt er nogen, der meget klart og utvetydigt overfor den unge og familien har givet udtryk for de væsentlige risici, man ser for den unges fremtid, og givet et klart bud på, hvad der skal til for at løse problemerne på kort og på længere sigt, så er svaret ofte tøvende. Man har prøvet meget, men det har i reglen handlet om at finde ud af løsninger "i fællesskab".

---

¹⁸ Fjernelse fra hjemmet med tvang udgør naturligvis en helt særlig tærskel med særlige sagsbehandlingsregler, kompetenceregler og regler vedrørende klageadgang.

I disse sager har et for ensidigt fokus i sagsbehandlingen derfor ført til, at sagsbehandleren er endt som lappeskrædder.

Det forhold, at sagen ses som en "taber-sag" – en sag hvor forvaltningen kan få svært ved at få noget ud af de ressourcer man lægger i projektet – gør, at man finder ringe anledning til at lave dybtgående analyser. Når analyserne mangler, holder man i stedet processen kørende, man forsøger at holde underretterne hen og man slukker brande, snarere end at forsøge at undgå at de opstår.

Samarbejdstænkningen indgår i mange af disse tilfælde en alliance med nyttetænkningen, der gør det endnu sværere for sagsbehandleren at finde det fortrængte retlige perspektiv frem (og dermed rollen som "tærskelbestyrer"). Bliver nyttebetragtningerne lidt for overfladiske, lidt for overslagsagtige, er risikoen for, at der skabes for store "forkortelser" i indsatsen, stor og så er det den unge, der betaler prisen.

Inden vi forlader de "svære samarbejder" må det være passende at minde om, at der også findes berettigede indvendinger mod en for "tærskelpræget indsats". Faldgruber findes alle steder og det er først og fremmest vigtigt, at sagsbehandleren ikke bliver for fastlåst i sin måde at tilgå sagen.

Der er for så vidt ikke noget problem i at gå pragmatisk, fleksibelt og "processuelt orienteret" til værks. Socialt arbejde handler også om at inddrage og "holde gryden i kog" - og i det omfang forvaltningen/sagsbehandleren ses som den overordnede iscenesætter af familiens, forældremyndighedsindehaverens og barnets/den unges selvundersøgelses og bekendelsesproces, må det også handle om at være parat med den til enhver tid påkrævede rammesætning alt efter, hvor selvundersøgerne er i deres proces. Det er en tilgang, hvor magtanvendelsen er mindre tydelig, men i det omfang den udfoldes med respekt for at forældre og børn også er borgere med rettigheder, kan den være både effektiv og legitim. For så vidt angår effektiviteten er det vigtigt, jfr. vores cases, at relations- og forhandlingstænkningen ikke bliver for enerådende.

Når der opstår problemer, opstår de som afkoblingsproblemer. Der skal, hvis indsatsen skal lykkes, aktualiseres et beredskab, der kan skabe en helhed i sagsbehandlingen. Kun ved at trække på flere forskellige handlingsrationaler og inddrage flere forskellige etiske aspekter og forskellige former for viden mv. kan indsatsen absorbere tilstrækkelig kompleksitet til at matche situationen på grænsen mellem individ og samfund.

Lykkes det at arbejde helhedsorienteret på denne måde, kan sagsbehandleren sagtens opfatte forvaltningsprocessen som en proces, der ikke først og fremmest bevæger sig igennem nogle foruddefinerede faser, adskilt af afgørelser og procesbeslutninger, men vedrører nogle personlige og relationelle transformationer, der er ret ustyrlige. Man kan sagtens mene, at "forundersøgelsen" ikke adskiller sig væsentligt fra den egentlige børneundersøgelse, at det samme gælder den efterfølgende opfølgning og at der ikke er nogen skarp grænse, men derimod en glidende overgang, mellem foranstaltninger i hjemmet og anbringelse uden for hjemmet, når blot man samtidig er i stand til at agere og kommunikere på en måde, der anerkender betydningen af de omhandlede faser og beslutninger.

Faldgruben – den magiske positivitet

En historie fra vores MOSUL praksis:

Sagsbehandler fortæller historie om ung vordende mor. 22-23 år. Hun venter sit første barn, som, hvis terminen holder, kommer til verden oktober 2010.

Der er potentielt to fædre. Far1 og far 2. Mor har boet sammen med far1 i ca. 1 år. Far1 har 2 børn.

Mor har en diagnose, ADHD. Fremstår tungt begavet. Hun får hjælp fra socialcenteret. Mor har haft et stofmisbrug, men tager ikke stoffer mere. Mor er ikke enig i, at hun har ADHD. Mor er nydiagnosticeret (lokalpsykiatrien). Mor er ustruktureret og har svært ved at holde aftaler. Hun kan ikke styre sin egen økonomi. Kan ikke passe et arbejde.

Midt i elendigheden kan Socialcenteret dog se en udvikling, en positiv udvikling.

Far 2 er lige blevet løsladt fra fængsel. Han er dømt for berigelseskriminalitet, ikke vold. Mor og far2 er sammen – lidt til og fra, men far2 drikker, så hun vil gerne tilbage til far1. Far1 vil dog ikke have mor tilbage.

Mor har ikke forståelse for et barn.

Moster har beskrevet mor som en uselvstændig person, der ikke har formået at skabe et fundament for sig selv.

Mor har sagt ja til en § 50, godkendt handleplan (som rettelig er en observationsplan) om hjemme-hos og marte meo (undersøgelse ikke færdig endnu). Der er ekstra sundhedsplejerske på.

Hver gang Sagsbehandler er ude hos moren, er det ligesom at starte forfra. "Har jeg sagt ja til hjemme-hos?". Hvad hvis hun siger nej? Rigtig mange er rigtig bekymrede. Både læger og sundhedsplejerske.

"Skal vi bekymre os mere?", spørger sagsbehandleren.

Mor kan ikke dække egne basale behov. Hun kan ikke overholde aftaler. Mor har meget lille forståelse for et barns behov. Men hun er svær at teste.

Mor mener, at et lille barn har behov for at blive kildet rigtig meget.

En baby kan være en "forstyrrelse" for mor, overvejer sagsbehandler.

Mor er "det svære" i sagen. Hun er med til alle møder. Hun bliver inddraget.

Kommunen har bevilget tilskud til en lejlighed til mor. Der er ikke bo-støtte fra socialcenteret, idet mor ikke kan finde ud af at bruge bo-støtten.

Sagsbehandler får en kommentar fra en kollega: Det virker til, at det er grebet rigtig godt an. God relation.

Sagsbehandler har nogle overvejelser om, hvorledes mors forældreevne kan undersøges. Sagsbehandleren er bange for at presse moren, fordi presset kan give et forkert billede af moren, der let bliver stresset. Af samme grund har sagsbehandleren valgt, at observationen ikke skal ske på et døgnophold.

Case: Den "tunge" forælder – formynder eller ressourceagent?

Vi vil lade ovennævnte case tale for sig selv. Vi har i de tidligere cases set på, hvorledes relations, samarbejds- og forhandlingstænkning kobles i det neoinstitutionelle rammeperspektiv på socialt arbejde. Vores hensigt med at bringe ovennævnte er at tydeliggøre hvorledes "ressourcetænkning" føjer sig til i en mere komplet beskrivelse af, hvad der ligger i det omhandlede perspektiv.

Der udfoldes store anstrengelser for at belyse forældres ressourcer. Det skal der også, men spørgsmålet er, om disse anstrengelser nærmer sig en slags magisk tænkning.

Man er mere end almindelig opmærksom på, hvorledes forskellige undersøgelsesmetoder i forbindelsen med forældreevneundersøgelser kan virke ind på resultatet. Den lidt "tunge", nervøst anlagte mor skal man virkelig passe på ikke at stresses. Under stressende forhold vil hun vise langt mindre, end hun virkelig kan.

Risikoen i disse sager er, at man gør forældrene bedre, end de er. At man tror, at ressourcer vil vise sig, hvis bare undersøgelsen er hensyntagende nok. I denne magiske tænkning indregner man samtidig slet ikke, den stress, som netop et barn tilfører forælderens liv og situation. For længe forsøger man sig så med alle mulige foranstaltninger, der ikke rigtig kan virke, fordi udgangsforudsætningerne og udviklingspotentialer er for lille.

Faldgruben – den manglende inddragelse

En historie fra vores MOSUL praksis:

Mor har en ledende stilling og far er selvstændig. Barnet, en lille dreng, er fra sommeren 2010.

Der er mistanke om mishandling af spædbarnet. På sygehuset er der fundet forskellige skader og forældrene nægter sig skyldige i vold. Forholdet er politianmeldt. Forældrene er sigtede og sagen er til udtalelse i Retslægerådet.

Der er udarbejdet en forældreevneundersøgelse, der konkluderer, at mor kan læse barnets behov. Far kan ikke se, at et barn kan have andre behov, end han selv har. Der er tegn på empatiforstyrrelse. Far kan ikke strukturere et barns hverdag og har sagt nej tak til psykologbehandling.

Om faderen ved vi, at han ikke kender sin egen far. Hans mor var alene med ham og der var skiftende stedfædre.

Spædbarnsforældrene står fast og sammen. Forældrene mener, at barnet har pådraget sig skaderne ved fødslen, idet venstre arm kom ud først. Derfor var barnets arm pludselig brækket. Det er imidlertid lægerne på Skejby Universitetshospitals opfattelse, at barnet har været udsat for vold og dette er bekræftet af Retsmedicinsk Institut.

Alle steder bliver forældrene beskrevet som kærlige og ansvarsfulde og det er også det indtryk, forældrene giver, når socialrådgiveren møder dem. Socialrådgiver er samtidig sikker på, at det ikke er mor, der har gjort det.

Barnet er blevet anbragt af kommunen. Forældrene ankede afgørelsen om anbringelse til ankestyrelsen, herunder også afgørelsen om overvåget samvær. Ankestyrelsen stadfæstede afgørelsen om anbringelse og overvågning og forlængede genbehandlingsfristen.

Kommunen mener, at barnet skal i familiepleje, men det modsætter forældrene sig. Der er daglig kontakt med mor.

Barnet anbringes på en akut institution.

Begge forælder møder hver gang, forvaltningen indkalder dem. Barnet udvikler sig, men ikke med den hurtighed, han burde. Han har brug for at kunne forholde sig til færre voksne. På institutionen er der mange forskellige voksne om ham.

Beskrivelsen af det overvågede samvær er, at begge forældre er kærlige og omsorgsfulde.

På et møde på institutionen før jul spørger socialrådgiveren: Hvad med juleaften?

Der er på dette tidspunkt ikke længere tvivl om, at barnet har lidt skade ved vold.

Socialrådgiveren får det dårligere og dårligere og er simpelthen deprimeret.

Case: De alvorlige mistanker – sagsbehandleren som socialarbejder eller detektiv?

Der var to grunde til, at ovennævnte sag kom på MOSUL-dagsordenen.

Først og fremmest var det nødvendigt at overveje flytning af drengen på trods af forældrenes modstand mod ændret anbringelsessted.

Hertil kom den generelle udvikling i forholdet mellem kommunen/sagsbehandleren og forældrene, der på forskellig vis mobiliserede ressourcer, der kunne støtte deres kamp imod "systemet" og dettes, efter deres opfattelse, uberettigede indgriben i familiens private forhold.

Vi har igennem nærværende kapitel vist, hvorledes ensidighedens vej er brolagt med farlige faldgruber, og hvordan der for enden af denne vej befinder sig en "kompleksitetsødelæggende" konflikt, der kun kan undgås, hvis det i rette tid lykkes at finde nye veje i indsatsen og arbejde mere helhedsorienteret. Vi mangler at vise at ensidighedens vej ikke er én vej, men flere. Det er ikke kun den quasi-solidariske tilgang med dens mere uigennemsigtige magtudøvelse, der, når den først demaskeres, risikerer at få tingene til at gå helt i hårdknude. Det er ikke kun relations-, samarbejds- og ressourcetænkningen, der, når den føres for vidt, risikerer at kamme over i skuffelse og hårdhændede reparationsforanstaltninger.

Der er også sager og her er "De alvorlige mistanker" oplagt at bruge som case, hvor udfordringen og faldgruberne på sin vis er de modsatte af, hvad vi indtil nu har set. Der er ikke så mange af disse sager i vores materiale, men det er vigtigt at være opmærksom på, at der også er farer forbundet med mangelfuld inddragelse, med for nøjeregnende brug af eksperterklæringer og ekspertundersøgelser, med en ensidigt diagnostisk-detektivisk tilgang,

der er mere optaget af at få nogle brikker i fortiden til at falde på plads, end til at få etableret de relationer og skabt de samarbejdsflader, der kan åbne muligheder for barnet og familien og deres muligheder for en fremtid sammen.

Det spørgsmål, der i forlængelse heraf kan stilles er:

Hvad betyder politiets efterforskning og retsvæsenets sagsbehandling for socialforvaltningens arbejde? Hvad kan man opnå med relationsarbejde i en sag, hvor én, måske begge, forældre ender i fængsel?

I nogle af disse sager kan man stå med en familie, som på mange måder virker som en helt "normal" familie. Alle kan bekræfte billedet af nogle omsorgsfulde voksne mennesker, men så er der lige erklæringen fra retsmedicinerne, der siger, at barnets læsioner ikke kan være sket tilfældigt, fx ved at en forælder er kommet til at mase barnet, der lå ved siden af i sengen.

I sager med alvorlig mistanke er det vores erfaring, at en af de største udfordringer og faldgruber ligger i den bevågenhed, sagerne har fra bl.a. pressen. Bevågenheden kan både understøtte, at man gør sig umage, men kan også føre til uhensigtsmæssige forkortelser af kompleksiteten i sagerne ved at politikere og andre blander sig på uheldige måder i sagsbehandlingen.

Særligt om inddragelsen om barnet

Under arbejdet med MOSUL har vi ikke haft et eksplicit fokus på inddragelse af barnet, selv om ønsket om at få mere fokus på barnet har været et tema for 2 "reformer" i de senere år.

"Barnets Reform" er som bekendt gennemført i tiden op til og under MOSUL, mens "Med Barnet i Centrum" ligger godt 10 år tilbage.

At vi ikke har haft dette særlige fokus, betyder dog ikke, at barnet og barnets perspektiv ikke har stået helt centralt i MOSUL. Det hænger naturligvis sammen med, at MOSUL anlægger og forfølger det retlige perspektiv. Gennem det retlige perspektiv kan man så sige ikke undgå at inddrage barnets behov og dermed også barnet selv i de situationer, hvor der ikke er noget, der taler imod en konkret fysisk inddragelse.

Serviceovens udgangspunkt er jo, at kap. 11 kun skal bringes i anvendelse, hvis det *antages, at et barn trænger til særlig støtte* og det dernæst viser sig, at barnet har et behov, som det er kommunens pligt og opgave at afhjælpe relevant.

At det er den relevante afhjælpning af det udsatte barns behov, der er selve opgaven i serviceoven, betyder imidlertid ikke, at et snævert eller ensidigt syn på "barnets ret" er til barnets bedste. Et sådant ensidigt fokus kunne føre til en antagelse af, at barnet kan give afkald på sin "ret" og det er selvsagt ikke tilfældet.

Barnet har som alle andre klienter, der møder det offentlige, behov for og ret til at blive værnet mod magtfordrejning og vilkårlige beslutninger, ligesom barnet i lighed med forældrene har behov for at blive beskyttet af de processuelle regler, der skal sikre forældrene (familien) en saglig og korrekt sagsgang.

Det er derfor vores opfattelse, at det er af allerstørste betydning, at sagsbehandleren evner at sikre barnet både materiel korrekt hjælp og reel inddragelse samtidig med, at det sikres, at barnet ikke gøres medansvarlig for sagens afgørelse eller pålægges at spille en rolle, som det på grund af sin alder og umodenhed, ikke magter og evner at spille

Der er tale om en hårfin balance mellem en ret til at *blive hørt* og en oplevelse af at *være forpligtet* til at tale med den sagsbehandler, der beder barnet om en samtale.

Ligeledes kan der være stor risiko for, at inddragelse og klageret reelt medfører, at barnet involveres uhensigtsmæssigt i "de voksnes problemer".

Det kan i sig selv virke lidt paradoksalt, at barnet skal involveres i baggrunden for og årsagerne til, at forældrene har de store vanskeligheder, som de har. Kommunen vil ofte betegne en familie som dysfunktionel, hvis det er forældrene, der udsætter barnet for denne type involvering i forældrenes alvorlige problemer.

Hvis forældre inddrager barnet alt for meget i de problemer, som de voksne har, vurderer kommunen ofte – og med rette – at forældrene er ude af stand til at forstå og leve sig ind i barnets behov for at blive skærmet mod at høre om og skulle tage stilling til de vanskeligheder, der hører voksenlivet til.

I MOSUL har vi oplevet en generel tendens til, at barnets behov kommer uden for eller i kanten af sagsbehandlerens fokus. Dette svarer ganske godt til den viden, der i forvejen findes om kommunernes praksis og det er der formentlig flere forklaringer på, hvoraf vi har peget på nogle i det foregående. Vores erfaring med MOSUL er, at MOSUL-metoden netop kan hjælpe til med at få fokus rettet mod barnets behov og den risiko, der kan være for barnet, hvis dets aktuelle situation ikke ændres.

Det er vores opfattelse, at den noget unuancerede opfattelse af "barnets ret", som til tider præger både debat og lovgivning, er med til at skabe relativt store problemer både i debatten, i de konkrete sager og for de involverede børn og deres familier.

Ingen af de to størrelser "barnets ret" og "klientens retssikkerhed" er entydige begreber. Det er som med al anden forvaltningsret sådan, at der er flere hensyn, der må afvejes, når man skal finde den konkrete form, hvorunder "ret" og "retssikkerhed" skal udspille sig.

Dansk sociallovgivning bygger som alle andre love på grundlovens to overordnede beskyttelseshensyn – sikringen af, at statsmagten ikke blander sig unødigt i borgerens liv og sikringen af, at den, der ikke kan tage vare på sig selv, hjælpes af fællesskabet. Disse rettigheder og hensyn er også beskyttet af bl.a. menneskerettigheds- og børnekonvention. Forældrenes ret til at afgøre, hvordan deres barns opvækst bedst tilrettelægges er således beskyttet som en grundlæggende rettighed samtidig med, at barnets ret til at blive værnet mod skadelige opvækstvilkår og overgreb nyder samme grundlæggende beskyttelse.

I mødet med det offentlige er der således flere beskyttelseshensyn, der skal varetages. Hertil kommer, at et grundbegreb som "barnets ret" må omsættes til konkrete "rettigheder" af materiel karakter, før man kan tage stilling til processuelle rettigheder, herunder omfanget af den konkrete inddragelse af barnet i en sag efter serviceloven.

Servicelovens kap. 11 skal således både beskytte barnet mod skadelige opvækstvilkår og være et værn mod myndigheders magtfordrejning og magtfuldkommenhed.

Samtidig baserer reglerne sig på den grundpræmis, at barnet er umyndigt (fordi det ikke kan tage vare på sig selv) og at det derfor er forældremyndigheden, der er den part, som kommunen rejser sin sag over for og det er derfor også forældrene, der optræder som part og nyder partens rettigheder.

Da det socialt udsatte barn kan være afhængig af at få omsorg fra andre, hvis forældrene ikke i tilstrækkelig grad selv kan give den fornødne omsorg, er der naturligvis brug for regler, der kan sikre, at kommunen både kan og skal rejse en sag efter serviceloven af egen drift og det er i den sammenhæng helt afgørende for barnet, at kommunen undersøger dets forhold tilstrækkeligt til at kunne hjælpe barnet relevant.

Vi har i MOSUL fundet en grundlæggende usikkerhed hos sagsbehandlerne i forhold til, hvornår der foreligger et problem, der gør, at man skal *antage, at barnet trænger til særlig støtte efter serviceloven*. Hertil kommer en usikkerhed i forhold til, hvor stor *indflydelse forældremyndigheden skal have/har i forhold til denne antagelse og dens følger*.

Disse usikkerheder har også vist sig i gentagne undersøgelser. Senest viste undersøgelsen af Esbjerg Kommunes sager, at Ankestyrelsen ikke delte kommunens forståelse af barnets behov i afgørelserne efter § 11, stk. 3, men mente, at de vanskeligheder, der var afdækket i disse sager, burde have ført til en antagelse om behov for støtte efter kap. 11, således at der skulle være rejst sag efter § 50.

Der er efter vores opfattelse ikke noget mærkeligt i, at netop denne type afvejning er vanskelig for sagsbehandlerne. Dels er der lovgivningsmæssigt plads til – og skal der være plads til – at et barn kan have vanskeligheder af mere alvorlig karakter, uden at det offentlige ”skal blande” sig – forældrenes og barnets ret til selvbestemmelse rækker et vist stykke. Dels er det jo sådan, at indgreb i selvbestemmelsen forudsætter rimeligt klare retsregler – det man i forvaltningsretten kalder skærpet hjemmelskrav.

Når inddragelse af barnet ses i dette lys, bliver det hurtigt klart, at ”barnets ret” ikke er helt så entydigt et begreb, som mange, herunder lovgiver, i disse tider går ud fra.

I takt med, at barnets grundlæggende rettigheder har fået stadig større opmærksomhed og at retssikkerhedsopfattelsen har forandret sig i retning af en mere substantiel opfattelse med fokus på ligeværdighed og procedurale rettigheder, er der i lovgivningen indført regler om indflydelse, inddragelse og samtaler. Det er naturligvis som udgangspunkt godt at loven på denne måde tillægger barnet rettigheder, men det giver en række udfordringer i forhold til den beskyttelse af barnet, der skal ydes og som har sammenhæng med at barnet ikke kun er rettighedssubjekt men også beskyttelsessubjekt – og det kan diskuteres, om denne type rettigheder reelt er velegnede til at sikre barnet en ’ret’.

Vores afsæt i MOSUL har været den grundlæggende forvaltningsret, ligesom det er, når vi underviser og i øvrigt møder praksis.

Det betyder, at vi har interesseret os for afvejningen af de forskellige hensyn set i lyset af den opgave, som kommunen skal løse. I det lys, må man efter vores opfattelse sondre mellem

- *høring*
- *inddragelse*
- *medbestemmelse*
- *selvbestemmelse*
-

Der hersker som sagt ingen diskussion om, at det er barnets behov og derfor *barnets perspektiv*, der skal forfølges og afhjælpes efter i kap. 11, men det giver kun rammerne og afstikker kursen for sagsoplysningen og de afgørelser, der skal træffes.

Det er, som vi allerede har beskrevet, vanskeligt for sagsbehandlerne at holde fokus på barnet forhold og barnets behov, men når det drejer sig om konkret inddragelse af barnet selv opstår helt andre problemer for sagsbehandleren.

Der er ingen tvivl om, at sagsbehandlere er fuldt ud klar over, at her har forældremyndigheden noget at skulle sige og man er i praksis helt på det rene med, at der skal en særlig hjemmel til, hvis barnets person skal inddrages mod forældrenes ønske.

Da barnet ikke er et *selvstændigt* retssubjekt kendetegnes den sociale børnesag netop ved, at det er barnets sociale problemer, der skal afhjælpes, men at det er forældrene, hjælpen skal rettes mod – og er de ikke enige i, at barnet skal deltage i sagen/foranstaltninger, kan kommunen kun bestemme det, der er eksplicit hjemmel til i loven.

Anderledes forholder det sig i sundhedsretten, hvor barnet (stort set) opnår selvbestemmelse ved det 15. år, men det sker i kraft af en utvetydig regel om, at barnet fra det 15. år selv skal sige ja til undersøgelser, behandling m.v. på lige fod med den voksne patient.

I socialretten findes ingen regler, hvorefter barnet opnår (total) selvbestemmelse. Denne forskel hænger naturligvis sammen med, at sundhedsretten handler om behandling og indgreb i barnets (patientens) person, mens socialretten handler om, hvilke juridiske afgørelser, der kan træffes over for parten i sagen (kombineret med en særlig tvangsfuldbyrdsregel). På dette punkt er barnet så at sige ligestillet med forældrene, der jo heller ikke har (total) selvbestemmelse ved afgørelser efter serviceloven.

Det centrale her er, at kommunen kan træffe afgørelser uden samtykke over for forældrene og barnet, hvis der er en særlig hjemmel til det, mens der ikke er regler, der giver hjemmel til tvangsafgørelser, der vedrører forældrenes person. Også på dette punkt er barnet ligestillet med forældrene, således at kommunen ikke som sådan har hjemmel til at bestemme over barnet. Kommunens ret til at bestemme over barnet tilvejebringes derimod som *en afledt ret* gennem de afgørelser, der træffes over for forældrene. På denne måde gøres der konkret indhug i forældrenes beslutningskompetence og kommunen indtræder i retten til at bestemme over barnet.

Kommunen indtræder dog i en ret med visse begrænsninger, dels er der grænser for, hvad forældre kan bestemme over for deres børn og dels er kommunen forpligtet til kun at forfølge saglige formål i forhold til de sociale vanskeligheder, barnet har.

Der er altså grænser for, hvad barnet er forpligtet til at deltage i/kan tvinges til, men i forhold til denne afgrænsning giver reglerne i serviceloven ikke megen hjælp.

Usikkerheden med hensyn til, hvor langt kommunens beføjelser rækker især i undersøgelsesfasen er efter vores opfattelse et meget stort problem i det daglige arbejde, idet usikkerhed i forhold til, om kommunen fx har lov til at tale med et barn, hvis forældrene modsætter sig det, eller om kommunen har hjemmel til at opsøge barnet på skoler eller institutioner, forplanter sig til hele sagen. Dette kan fx udmønte sig i en øget indsats i forhold til at få forældrene til at se, det gode og vigtige i, at der tales med deres barn. Som vi tidligere har beskrevet, kan det være med til at flytte fokus over på relationsarbejdet med forældrene og bidrage til, at sagen trækkes (næsten uendeligt) ud.

Den unuancerede og entydige opfattelse af, at det altid er et gode for barnet, at sagsbehandleren taler med det, præger i stort omfang det daglige arbejde, idet der i praksis efterhånden ikke levnes mulighed for at afstå fra at tale med barnet i alle faser af sagen.

I MOSUL stødte vi på mange overvejelser vedr. inddragelse af barnet. En særlig svær situation opstod i en sag, der skulle forelægges for børn og unge-udvalget. Der var tale om en mor, som lagde alle sagsoplysninger på Facebook, dvs. breve fra kommunen, optagelser af telefonsamtaler med sagsbehandler, private breve fra familie osv., osv. Mor havde stillet som

betingelse for, at sagsbehandler fik lov til at tale med 3 mindre børn, at alle samtaler blev optaget på video. I denne situation afstod kommunen fra samtalerne for at beskytte børnene mod at blive udstillet på nettet, men da børn og unge-udvalget meddelte, at udvalget ikke ville behandle sagen uden afholdte børnesamtaler, fandt kommunen det nødvendigt at opsøge børnene uforberedte på skole og i institution.

Børn og unge-udvalget følger vel i og for sig blot en praksis, som også ankeinstanser er eksponenter for, men mange sagsbehandlere overvejer helt berettiget, om der overhovedet er hjemmel til denne type sagsskridt. Hertil kommer, at mange sagsbehandlere er meget tilbageholdende med at sætte et barn i den situation, at det fuldstændig uforberedt bliver kontaktet af en sagsbehandler på sin skole og bedt om at udtale sig til kommunen. En sådan fremgangsmåde er stærkt problematisk ud fra flere aspekter – dels kan barnet ikke nå at tænke sig om, og dels kan det let komme til at tro, at det ikke kan undslå sig samtalen. Mindre børn har jo ikke nogen klar fornemmelse af, hvad "det offentlige" er og kan derfor ikke vurdere situationen. Endelig er det tvivlsomt, om sagsbehandleren har adkomst til at opsøge barnet på skole/institution.

Barnets ret til at blive hørt har således i praksis nærmest udviklet sig til en pligt til at tale med en deraf følgende risiko for overgreb på barnet eller svigt af dets egentlige behov.

Det er derfor vigtigt til stadighed at holde fast i, at det er kommunens opgave at oplyse sagen tilstrækkeligt og tilstrækkeligt nuanceret til, at den korrekte afgørelse kan træffes – også selv om barnet evt. ikke vil tale med kommunen.

Med den store opmærksomhed på barnet som informant, er det særligt vigtigt, at myndigheden sikrer, at det store fokus på barnet ikke bliver til et åg hvor barnets egne udtalelser og oplysninger gøres så centrale, at det kan komme til at føle, at det selv" skal bære sagen". Det er en meget tung byrde at lægge på et i forvejen udsat barn.

Særligt om tillagte partsrettigheder

Partsrettigheder og inddragelsesregler forudsætter generelt set en vis handleevne hos den, som har rettighederne og kan kun anvendes til fulde af en relativt habil person. Da barnet netop er kendetegnet ved ikke selv at være (tilstrækkeligt) habil, ligger der også i dette fokus på 'barnets (processuelle) rettigheder' en stor risiko for, at de store forventninger til barnets egen rolle i sagen kan blive til mere skade end gavn for det i forvejen udsatte barn. Retligt set kan det naturligvis diskuteres, om barnet selv er part i børnesagen med forældremyndigheden som dets partsrepræsentant eller om forældremyndigheden er sagens part, men uanset om man hælder mest til den ene eller anden opfattelse, kan barnet ikke i forvaltningsretlig forstand selv optræde som part i sagen, medmindre lovgiver tillægger det en egentlig partsstatus i konkrete situationer.

Den 15-årige er således tillagt partsstatus i undersøgelses- og anbringelsessager og i afgørelsessager under en anbringelse.

Den 12-årige er tillagt en ret til at klage over en lang række afgørelser og får dermed partsstatus i selve klagesagen uden dog at være part i selve børnesagen. På denne måde får det socialt udsatte barn adgang til samtlige (relevante) sagsakter, ligesom det (evt. sammen med en advokat) får adgang til at deltage i alle instanser i forbindelse med behandlingen af en

tvangssag. Det kan selv for voksne være ret belastende at skulle læse om sig selv og sin familie i en sådan sag og det kan være vanskeligt at forstå processen i sagen og barnet kommer på denne måde i besiddelse af en viden og nogle oplevelser, det kan være vanskeligt at håndtere, selv om det får hjælp af en advokat og/eller en bisidder,

Det er dog her vigtigt at holde sig for øje, at barnet aldrig, så længe det er under 18 år, er enepart, men at det får tillagt nogle specifikke partsrettigheder ved siden af forældremyndigheden, som altid er part.

Reglerne vedr. høring, inddragelse og samtaler med børn adskiller sig imidlertid ikke fra andre (parts)rettigheder, idet de som alle den type forvaltningsretlige regler, skal understøtte en korrekt sagsoplysning, som myndigheden har ansvaret for, jf vores tidligere fremhævelse af officialprincippets betydning så den offentlige myndighed træffer saglige og 'rigtige' afgørelser. Det er i det lys, denne type regler skal ses og det er på denne måde, de skal meddeles til barnet – som et tilbud til at deltage i sagen på forskellig vis – og det er faktisk ikke så helt enkelt i praksis.

Opsummering

Vi har i det foregående forsøgt at vise, hvorledes det kan ende galt, hvis neoinstitutionelle tænkemåder og praksisser slår for stærkt igennem.

Mediernes fokus har i det seneste år stillet skarpt på den utilstrækkelige og undertiden noget pinlige indsats på det sociale børneområde, som nådesløst er blevet afdækket, ofte i forbindelse med hjerteskrærende beretninger fra de ofre, der i årevis har lidt under mangel på omsorg fra både forældre og professionelle i deres nære miljø. De sager, der har givet anledning til kritikken og den fornyede diskussion af samfundets indsats overfor de svageste og mest udsatte børn, har fået navne som Brønderslevsagen, Esbjergsagen og senest Bornholmsagen. Indtrykket er efterhånden, at enhver købstad har sine ømme sager, der ubønhørligt kalder på den dårlige samvittighed.

Fordi sagerne handler om børn, indtræder der ikke, som i så mange andre tilfælde hvor tingene ikke fungerer, en træthed overfor emnet. Det er, som om interessen for disse ulykkelige sager aldrig sløves. På netop dette område er alle enige om, at der skal ydes om ikke den bedste indsats, så dog en indsats, man klart kan være bekendt og forargelsen er lige stor hver gang det viser sig ikke at holde stik.

Vores pointe er ikke, at de seneste reformer, lovgivningstiltag og udviklinger inden for det socialfaglige bare er negative. Vores pointe er heller ikke, at neoinstitutionelle handlingsmekanismer, perspektiver og tænkemåder er mere risikofyldte for det sociale arbejde og dets legitimitetsproblemer end de andre handlingsmekanismer, herunder dem vi har kaldt "retlige".

Vores pointe er

1. at det gode sociale arbejde (det legitime og effektive arbejde) er det arbejde, der absorberer den størst mulige grad af kompleksitet uden at miste beslutningskraft,
2. at alle handlingsproblematikker skal løses på samme tid og med nogenlunde ligelig prioritering (det går ikke, at man for ensidigt har øje på eksempelvis oversættelsesproblematikken),

3. at den største risiko i arbejdet består i, at man bliver for optaget af det, der lige nu er mest synligt og populært (herunder den forestilling om effektivitet og legitimitet, der kan knyttes til den allerseneste udvikling inden forvaltnings- og velfærdspolitikken),
4. at kompleksiteten er historisk konstitueret og at man kan drage nytte af en historisk informeret refleksionsmodel, der kan understøtte den socialfaglige refleksion, som på denne måde kan blive mere helhedsorienteret i organisatorisk kontekstuel forstand (forvaltnings- og velfærdspolitikken som koblingskontekst for arbejdet).

Som undervisere på socialrådgiveruddannelsen hører vi ikke sjældent kolleger, der siger, at det, der skal gøre de studerende til gode praktikere, er metodekonsistent tænkning og handling. Vi er ikke sikre på, at de forskellige perspektiver, vi har beskæftiget os med i det foregående kan indgå i én samlet konsistent tænkning, medmindre man gør det forskellige og det usammenhængende til en del af "konsistensbegrebet".

Fordi vi befinder os i en periode, hvor det "relationelle paradigme" i bredeste forstand har stor magt, er det ikke underligt, at de faldgruber, der har sammenhæng med dette, er de faldgruber, socialarbejderne hyppigst falder i.

Orienteringen mod mulighederne i samspejlet og relationerne her og nu i kombination med det fremadrettede perspektiv medfører en videnskabsmæssig orientering for sagsbehandleren mod dialogisk-relational viden og dynamisk viden. Den diagnostiske tilgang er der, men den ligger kun latent og står først rigtig til rådighed, når der kaldes højt på den, fx i sager vedr. "de alvorlige mistanker".

Når fokuset for ensidigt er på relationerne her og nu, betyder det, at man dels ikke orienterer sig særligt efter at få afdækket fortiden, dels ikke gør særligt meget ud af at læse og bruge dyre ekspertudtalelser og rapporter, der allerede er tilgængelige som bilag i sagerne¹⁹. Denne bemærkelsesværdige pointe er til stede som et gennemgående træk i alle de sagskategorier, der er redegjort for igennem rapporten.

---

¹⁹ Der bliver i skrivende stund stillet flere psykiske diagnoser end nogensinde før. Hvad vi er vidne til er tilsyneladende en inflation i diagnoserne, der forløber samtidig med en banalisering af samme. Jo flere der har diagnoser, jo mere usikkert er det, hvad de egentlig kan bruges til.

Kapitel 7 Reflektionerne - modsigelserne - de altid åbne ender

Modsigelsesspotteren

I sidste halvdel af MOSULs feltarbejdsperiode blev den enkelte sags gennemgang på MOSUL møderne afsluttet med en drøftelse af de eventuelle modsigelser, der kunne opstå på kort og lidt længere sigt og som kunne udfordre den vej, som vi i fællesskab havde lagt for sagsbehandlingen – altså udfordre de nærmere bestemte sagsskridt som vi havde fundet det hensigtsmæssigt at fortsætte processen med. Virkeligheden er kompleks og foranderlig og det er ikke muligt at lægge et spor ad hvilket man kan gå uden risiko for at støde på modsigelser, andre perspektiver og lurende konfliktmuligheder. Det kan selvsagt være svært at forudsige, hvilke vanskeligheder der kan opstå, men man kan gøre sig umage med at overveje nogle muligheder en ekstra gang – og det var hvad vi gjorde med “modsigelsesøvelsen”. For at understøtte den havde vi udnævnt en modsigelsesspotter, der kun skulle have øje for, hvilke indvendinger der kunne rejses overfor de overvejelser, som var gjort indtil videre.

På et tidspunkt skal kompleksiteten håndteres og der skal træffes en beslutning. Det var vigtigt for os at bidrage til, at sagsbehandleren kunne nå der til. “Modsigelsesøvelsen” tjente i den sammenhæng til at minde om den virkelighed, der møder sagsbehandleren lige uden for refleksionsrummet – en virkelighed der sagtens kan vise sig at yde modstand mod den beslutning, sagsbehandleren lige har forberedt/taget.

Vi har, som ledere af MOSUL-projektet, ikke på samme måde som sagsbehandlerne skullet navigere i det konfliktfyldte farvand som socialt forvaltningsarbejde befinder sig og fungerer i. Men vi har stået i valgsituationer, hvor vi har skullet tage stilling til eventuelle justeringer af projektet, under indtryk af forandringer som har udfordret/modsagt den måde, hvorpå vi har grebet tingene an. Vi har forsøgt at tilpasse projektet ændrede vilkår. Nogen gange har det været muligt at justere og andre gange har det ikke været muligt.

Et vigtigt spørgsmål vi har måttet stille os selv har været: Hvorledes kan vi bedst muligt fremtidssikre MOSUL, så modellen kan bruges hinsides udviklingsperioden – når hverdagen er i gang og vores bidrag er afsluttet? Vi må antage, at chancerne for at MOSUL bruges, øges i takt med, at det lykkes at integrere MOSUL i sagsbehandlerens hverdagspraksis. Men hvordan gør man det? Det fandt vi ikke den endelige løsning på. Vores erfaringer fra nærværende projekt peger på, at efteruddannelse i form af målrettede kurser til grupper af sagsbehandlere med udgangspunkt i deres fælles praksis kan gøre en forskel, men det er næppe tilstrækkeligt. Undervisning på diplomuddannelsen kan også gøre en forskel, men heller ikke dette er tilstrækkeligt. Vi mener simpelthen ikke, diplomuddannelsen i dens nuværende udformning i tilstrækkelig grad bidrager til at kvalificere det sociale myndighedsarbejde.

Forankringen af MOSUL i det praktiske arbejde er den indlysende forudsætning for, at modellen kan gøre nytte, men det er ikke nødvendigvis tilstrækkeligt.

Hvad skal der efter vores vurdering til for, at MOSUL refleksionerne i tilstrækkelig grad nyttiggøres?

Svaret på dette spørgsmål er ikke helt enkelt, hverken med hensyn til fremtidig brug eller effekt. Som en stor udfordring for MOSULs anvendelse i praksis kan ikke mindst fremhæves teknologiske og organisatorisk-ledelsesmæssige forhold, som har ændret sig meget i de senere år – og som vi er blevet stadig mere opmærksomme på betydningen af. Vi vil i to afsnit

nedenfor koncentrere opmærksomheden om eksempler på sådanne forhold. Der er tale om foreløbige skitser til inspiration for praktikere, studerende og projektmagere.

Et refleksionskort, som det vi har udarbejdet i det foregående (og som findes præsenteret i grafisk form i vores pixibog), skal ses som et dynamisk redskab. Selvom faldgruberne i arbejdet forbliver de samme over længere tid, kan forskellige tiltag – lovændringer, teknologiske tiltag og andet – indebære, at nogle rykker tættere på og andre længere væk fra de stier, sagsbehandlerne betræder mest i deres daglige arbejde.

Grundlinjerne i kortet, herunder de omtalte rammeperspektiver, forandres kun over lange stræk. Men det er vigtigt at være opmærksom på, at eksempelvis det neoinstitutionelle rammeperspektiv med dets fokus på optimering af adfærd og praksisser gennem påvirkning af eksogene og endogene strukturer er et perspektiv, der i sig selv rummer en stor grad af egenkomplexitet, som kan konkretiseres på rigtig mange forskellige måder, både lovgivningsmæssigt, ledelsesmæssigt og i relation til den praktiserede hjælpeindsats.

De faldgruber, vi har afdækket med udgangspunkt i det neoinstitutionelle rammeperspektiv, har været sådanne som kan forbindes med perspektivets vægtning af brugerorientering, kontraktliggørelse, konstruktionisme, inddragelse, samarbejds- og ressourcetænkning. Meningen med disse semantiske udviklinger er netop at optimere praksisser gennem "nye" strukturer, som enten forstærker eller justerer i forvejen eksisterende "interne" strukturer (fx normer om inddragelse af forældre og børn i deres sags behandling) eller introducerer nye "eksterne strukturer" (ex brugerorientering og kontraktliggørelse), hvorved praksis forstyrres mere grundlæggende – med mulighed for at skabe fornyelse - positive forandringer, forbedringer mv. Men selvfølgelig også med risikoen for at der udvikles nye faldgruber.

Det er samme neoinstitutionelle tænkning/logik, der har ført til lovgivning og andre initiativer, der som formål har at indføre "best practice" gennem mere eller mindre stort og bredt anlagte metodekoncepter. "Best practice" kan i den sammenhæng udmærket handle om at styrke det sociale arbejdes "formynderievne" gennem metodemæssig understøttelse af (til dels interne) normer for systematisk sagsbehandling. Et sådant metodekoncept, som måske oven i købet bakkes op at et digitalt sagsstyringssystem (se nedenfor), kan forrykke billedet af, hvilke faldgruber der er mere eller mindre væsentlige at holde sig for øje i arbejdet.

Under alle omstændigheder er en undersøgende, refleksiv og beslutsom tilgang med udgangspunkt i en triangulering af de grundlinjer, vi har nævnt ovenfor, vores bedste bud på en indsats, der lever op til kravet om at absorbere/håndtere den størst mulige grad af kompleksitet uden at det går ud over muligheden for rettidig handling.

ICS og DUBU

Praksisundersøgelser og et utal af konkrete ankeafgørelser har vist, at den kommunale sagsbehandler har vanskeligt ved at integrere og overholde de generelle forvaltningsretlige regler og principper.

Denne tendens synes desværre forstærket på børneområdet i forbindelse særligt med § 50 undersøgelsen. I praksis er § 50 undersøgelsen således blevet synonym med al undersøgelse i børnesager. Herved har praktikerne "glemt", at der inden for det offentlige gælder et

officialprincip, som pålægger forvaltningen at undersøge en sag tilstrækkeligt inden, der træffes en afgørelse.

Det har bl.a. ført til, at vigtigheden af og forståelsen for, at vi har med et pligtområde at gøre, er skubbet i baggrunden af betoningen af inddragelse og samarbejde med forældre/familie. På denne måde har "den gode metode" i nogen grad overtrumpet den hjemmel (beføjelse og **pligt**), der er i § 50 til at påbegynde en undersøgelse, når det "antages, at barnet har behov for særlig støtte".

ICS (med det digitale støtteben DUBU) kan som nævnt ses som et forsøg på fra de centrale myndigheders side at arbejde styringsmæssigt med det endogene perspektiv. "Endogen" skal her forstås som endogen i forhold til de professionelle frontarbejderes eget perspektiv: ICS skal i grunden ikke forandre det sociale arbejde og de meningsgivende strukturer det trækker på (skal ikke påtvinge det eksogene strukturer), men understøtte og *optimere* den mening der findes i forvejen og gøre den mere *operationaliserbar* i forhold til den daglige sagsbehandling. Man kan tale om *institutionalisering og manualisering af "den gode praksis"*.

Metodekoncepter frembyder en øget risiko i forhold til ovennævnte tendenser, idet det i praksis meget nemt bliver til "at vi arbejder efter ICS" i stedet for efter loven, officialprincippet m.v.

Denne risiko er alvorlig nok i sig selv, men da de systemer, man betjener sig af, ofte (altid) hentes i andre lande øges risikoen betragteligt, idet de jo så skal "oversættes" til dansk lovgivning. Desværre ser det ud til, at denne alvorlige risiko ikke har været taget i tilstrækkelig betragtning ved oversættelsen af ICS, hvor det kunne se ud til, at der ikke har været inddraget (tilstrækkelig) juridisk ekspertise.

ICS-systemet tager således slet ikke afsæt i "antagelsen om behov for særlig støtte", som jo er grundlaget for påbegyndelse af en § 50 undersøgelse. ICS forholder sig således ikke i tilstrækkelig grad til den hjemmel, kommunen har, ligesom systemet opererer med "barnets udækkede behov", hvor servicelovens kriterium som sagt er "et særligt behov". Herudover bruger ICS nogle af servicelovens vendinger i andre sammenhænge end dem, de optræder i i loven, hvilket også er med til at svække forståelsen og respekten for krav til det offentlige om hjemmel, saglighed, proportionalitet m.v.

Nogle af de faldgruber der åbner sig ved brugen af ICS og DUBU kan således være uklare afgørelser om, hvorvidt der skal indledes en undersøgelse (jfr. ovenfor), overoplysning af sagerne (et punkt som man allerede fra udviklernes side er opmærksom på, men uden at man kæder risikoen sammen med manglende eller uklar antagelse som grundlag for undersøgelsesarbejdet (Servicestyrelsen, 2011, s. 42)), manglende fleksibilitet og risiko for at det voluminøse undersøgelsesarbejde går i metodemæssig selvsving, så nyttebetragtninger afskæres og inddragelsesperspektivet bliver for snævert med den virkning, at familien aldrig får indflydelse på selve undersøgelsesrammen. Som det flere gange er blevet fremhævet, sætter officialprincippet snævre grænser for, hvor stor indflydelse forældremyndighedsindehaveren og den 15-årige kan få på selve undersøgelsesrammen, men det skal dog overvejes konkret om de har synspunkter, der – også uden for de tilfælde hvor deres samtykke er påkrævet - har betydning for selve undersøgelsens tematiske tilrettelæggelse.

Implementeringen af ICS i MOSUL-kommunerne (og DUBU for den ene kommunes vedkommende) påbegyndtes for alvor halvvejs inde i MOSUL-perioden. Vi blev lidt sent klar

over, at her var et tiltag, der burde have vores fulde opmærksomhed med henblik på MOSULs fremtid i den daglige praksis. Vi nåede dog at gøre os visse indledende overvejelser om, hvorledes MOSUL kan integreres med ICS, hvilket kan ses i figur 4 (pixibogen).

De ledelsesmæssige udfordringer i forhold til at understøtte selvledelse

Vi har i denne rapport udarbejdet en model for socialretlig udvikling og læring. Modellen bidrager til at kortlægge, understøtte og udvikle det komplekse sociale forvaltningsarbejde på et hel- og retssikkerhedsorienteret grundlag som forudsætning for effektivitet, autoritet og legitimitet i indsatsen. Vi kalder den en selvledelsesmodel for det sociale arbejde.

I løbet af vores proces er det blevet stadigt mere klart, at der – med henblik på den fremtidige forankring af MOSUL i forvaltningspraksis på børneområdet - henstår uafklarede spørgsmål, der har at gøre med den organisatoriske understøttelse af de professionelles selvledelse og maksimale kompleksitetsabsorption i en presset og udfordrende forvaltningshverdag.

Det er spørgsmål, der vedrører de ledelsesmæssige beslutninger, styringsmuligheder og – teknologier. Vi antager, at den gode selvledelse - udover basis- og efter-/videreuddannelse, praksiserfaring og gode redskaber og værktøjer - forudsætter, at der organisatorisk er sikret den fornødne tid til sagsbehandling og praksisrefleksion. Den organisatorisk-ledelsesmæssige understøttelse omfatter imidlertid også mange andre forhold. Disse forhold kalder på en nærmere udforskning, som vi ikke har kunnet foretage indenfor rammerne af nærværende projekt.

I afdækningen og kortlægningen af det sociale arbejdes kompleksitet har vi i MOSUL fundet det vigtigt at tage udgangspunkt i en forståelse af, hvad den moderne socialforvaltning er for en størrelse (og ikke fx i nogle rent teoretisk generaliserede og konstruerede perspektiver med udgangspunkt i videnskabsteori eller lignende). Vores mantra har været: "Kortlægningen skal være "kontekstrelevant".

Det samme udgangspunkt antager vi må være frugtbar, når det gælder den tilsvarende afdækning og kortlægning af de ledelsesmæssige problematikker.

I tråd med hvorledes vi har opfattet og arbejdet med det sociale arbejdes kompleksitet, vil vi, i vores forståelse af ledelsesforholdene, antage, at disse er historisk og komplekst konstituerede: At der i moderne socialforvaltningsledelse (kan) trækkes på meningshorisonter, funktionsmedier og handlingslogikker med tilhørende teknologier fra forskellige historiske lag. En udforskning af ledelsesforholdenes betydning ville efter vores opfattelse skulle baseres på en dynamisk og flerdimensionel opfattelse af ledelsesopgaven i socialforvaltningen, hvor følgende "ledelsesmekanismer" antages at være i spil i forskellige kombinationer:

1. Den regel- og kompetenceorienterede (der kan kædes sammen med retsstaten).
2. Den analyse- og planlægningsorienterede (der kan kædes sammen med velfærdsstaten)
3. Den neoinstitutionelle og "markedsorienterede" (der kan kædes sammen med konkurrencestaten)

Hver især repræsenterer og tilbyder de enkelte mekanismer særlige muligheder for at understøtte selvledelse og maksimal kompleksitetsabsorption i det sociale arbejde, men også særlige udfordringer og faldgruber for en sådan praksis.

Vi vil afslutningsvis – helt kort - pege på nogle opmærksomhedspunkter, vi er stødt på i vores arbejde med MOSUL. Da det som sagt ikke har været et primært fokusområde for os, er der tale om helt foreløbige tanker. Den ovennævnte skelnen mellem forskellige "ledelsesmekanismer" kan bruges her:

Ad 1) Det er ikke ualmindeligt, at forældrene i de sociale børnesager klager over deres sagsbehandler. De konkrete klager kan have forskellige baggrunde, men bunder alle (?) i arbejdets konfliktfyldte "natur". Der er stor opmærksomhed på relationens betydning for sagsarbejdet og det kan ligge lige for at fortolke kravene til kommunen (om at tilrettelægge sagsbehandlingen på en måde, så forældrene og barnet/den unge kan inddrages) sådan, at en klage fra forældremyndigheden om sagsbehandleren umiddelbart bør føre til et tilbud om en ny sagsbehandler. Man skal dog efter vores opfattelse passe på med at reagere for automatisk på sådanne klager/stille for firkantede regler op for, hvad man skal gøre i denne situation. Som vi har beskrevet tidligere er sagsbehandlerne – med rette – optaget af "relationen", men denne optagethed kan "kamme over" og blive uproduktiv, hvis forsøget på at skabe en relation ikke får den fornødne ro.

Hertil kommer, at sagens grundkonflikt – at forældrene ikke nødvendigvis er tilfredse med, at kommunen blander sig i familiens liv og/eller ikke er tilfredse med måden, hvorpå kommunen blander sig – ikke nødvendigvis bare kan løses. Ved et automatisk sagsbehandlerskift i tilfælde af utilfredshed kan denne grundkonflikt sløres og forældrene kan få den opfattelse, at en anden sagsbehandler bedre kan imødekomme deres behov og ønsker, altså gøre dem mere tilfredse. På denne måde understøtter kommunens praksis den opfattelse, at kommunen ikke er en enhed og at det bare drejer sig om at få den rette sagsbehandler.

Ad 2) De kommunale budgetter er pressede. Der er fokus på økonomistyring og "value for money". Det er forståeligt og givetvis nødvendigt. Hvis den økonomiske planlægning og styring er for rigid, kan det dog føre til voldsomme kompleksitetsforkortelser i indsatsen. Bliver indsatsen således et spørgsmål om at få barnets behov til at passe til de foranstaltninger, der aktuelt er råd til (nu hvor eksempelvis "anbringelseskontoen er tom"), er vi på den anden side af såvel retlige rammer som socialfaglighed.

I en spørgeskemaundersøgelse konkluderes følgende:

"Det øgede fokus på økonomi påvirker beslutningsgrundlaget i anbringelsessager. Lidt over halvdelen af de adspurgte socialrådgivere (55 %) oplever, at økonomiske hensyn spiller en større rolle end socialfaglige vurderinger, når skal træffes beslutninger om anbringelser. Tendensen er den samme som i 2010, hvor 56 % af de adspurgte socialrådgivere oplevede, at økonomiske hensyn spillede en større rolle end socialfaglige vurderinger i anbringelsessager." (Dansk Socialrådgiverforening, 2011, s. 3)

Det er svært at gennemskue, hvad der er baggrunden for de svar, Socialrådgiverforeningen har fået fra de adspurgte socialrådgivere – og hvad de helt konkret betyder, bortset fra at økonomien spiller en stor rolle. Under alle omstændigheder er det nok sjældent, at situationen udvikler sig så grelt som beskrevet indledningsvist. Alligevel skal man efter vores opfattelse være opmærksom på et problem i sammenhængen: Hvis den snævre budgettænkning bliver for dominerende og gennemtrængende, kan det forlede sagsbehandlerne til at tro, at det ikke

kan betale sig at gennemføre de dybtgående faglige analyser som grundlag for indsatsen, som ud fra et andre perspektiver oplagt skal foretages.

Det er imidlertid ikke helt enkelt at sige, hvorledes et øget fokus på økonomi spiller ind på børnesagerne. I den ovenfor citerede undersøgelse, som er den anden af to undersøgelser, Socialrådgiverforeningen har gennemført i to på hinanden følgende år, konkluderes således:

“Det øgede fokus på økonomi er i høj grad med til at kvalificere den socialfaglige indsats, mener et stigende antal socialrådgivere. Mere end halvdelen (64 %) af de adspurgte socialrådgivere oplever, at fokus på økonomi kvalificerer den socialfaglige indsats i konkrete børnesager. Det er en stigning på 28 procentpoint siden 2010, hvor kun omkring 1/3 (36 %) af de adspurgte mente, at økonomi kvalificerede den socialfaglige indsats. “(Dansk Socialrådgiverforening, 2011, s. 4)

Ad 3) Der kan afgjort være fordele ved at have fokus på “best practise” og på hvorledes der ledelsesmæssigt kan bakkes op om hensigtsmæssige strukturer, der kan bidrage til stabilisering og optimering af gode og nyttige tilgange til arbejdet, det være sig undersøgelsesarbejdet, arbejdet med at lave handleplaner eller lignende. Det er imidlertid vigtigt, at man ikke afskærer kompleksiteten på en u hensigtsmæssig måde. Hvad betyder det eksempelvis, at man i ICS tager udgangspunkt i Bronfenbrenners økologiske teori? Har kommunen også derved lagt sig fast på at anvende dette teoretiske udgangspunkt og får ledelsen dermed en særlig rolle i at sikre, at dette udgangspunkt følges. Det er problematisk, hvis ovenstående antages. Det mener vi at have påvist igennem rapporten, herunder i vores gennemgang af cases i kapitel 6. Det er efter vores opfattelse vigtigt, at man har alle videnstyperne for øje (de tre D´er).

Litteraturliste

Andersen, Niels Åkerstrøm (2003), "Borgerens kontraktliggørelse", Hans Reitzels Forlag.

Dalberg-Larsen, Jørgen (1984): "Retsstaten, velfærdsstaten og hvad så?", 1984, Akademisk Forlag.

Dalberg-Larsen, Jørgen (1999), "Lovene og livet", Jurist- og Økonomforbundets forlag.

Danmarks Evalueringsinstitut (2001), "Socialrådgiver- og socialformidleruddannelserne, Statens Information.

Doublet, David Roland (1995), "Rett, vitenskap og fornuft", Alma Mater.

Egelund, Tine og Lis Hillgaard (1993), "Social rådgivning og social behandling", Socialpædagogisk Bibliotek.

Egelund, Tine (1997), "Beskyttelse af barndommen – Socialforvaltningers risikovurdering og indgreb", Hans Reitzels Forlag.

Gottrup, Rikke (2011), "Officialprincippet og sagsoplysning – mod øget borgerinddragelse?", Jurist- og økonomforbundets forlag.

Habermas, Jürgen (1981), "Theorie des kommunikativen Handelns I-II", Suhrkamp, Frankfurt 1981

Healey, Karen (2005), "Socialt arbejde i teori og kontekst – En grundbog", Professionsserien, Akademisk forlag.

Heidegger, Martin (1993), "Sein und Zeit", 17. Auflage, Max Niemeyer Verlag, Tübingen 1993.

Henrichsen, Carsten (1997), "Retssikkerhed og moderne forvaltning - Et retspolitisk studie i samspillet mellem stat, forvaltning og borger", Akademisk forlag.

Husted, Jørgen (2009), "Etik og værdier i socialt arbejde", Hans Reitzels Forlag.

Hutchinson, Gunnar Strand og Siv Olstedal (2006), "Modeller i socialt arbejde", Hans Reitzels Forlag, 2. Udgave, København.

Højlund, Holger (2004), "Markedets politiske fornuft – Et studie af velfærdens organisering i perioden 1990-2003", Samfundslitteratur.

Højlund, Holger og Morten Knudsen (red.) (2003): "Organiseret kommunikation – systemteoretiske analyser", Samfundslitteratur.

Højlund, Peter (2000), "Socialrettsfilosofi – Retsslære for socialt arbejde", Socialpædagogisk Bibliotek, Gyldendal.

Højlund, Peter & Søren Juul (2002), "Udkast til en kritisk normativ teori for socialt arbejde", Research Papers from the Department of Social Sciences, Roskilde University.

Højlund Peter & Søren Juul (2005), "Anerkendelse og dømmekraft i socialt arbejde", Hans Reitzels Forlag.

Killén, Kari (2010), "Om omsorgssvigt – Praksis og ansvar", 4. udgave, Hans Reitzels Forlag.

Kleve, Heiko (2000), "Die Sozialarbeit ohne Eigenschaften – Fragmente einer postmodernen Professions- und Wissenschaftstheorie Sozialer Arbeit, Lambertus.

Luhmann, Niklas (2000), "Sociale systemer: grundrids til en almen teori", Hans Reitzels Forlag.

Mik-Meyer, Nanna (2004), "Dømt til personlig udvikling", Hans Reitzels Forlag.

Pedersen, Ove K. (2011), "Konkurrencestaten", Hans Reitzels Forlag.

Paulsen, Michael og Jesper Tække (red.)(2008), Luhmann & Organisation, Konstruktivistiske Byggesten, Forlaget UP.

Nielsen, Søren Overgaard og Steen Vallentin (2003), "Organisation og samfund – mellem systemteori og neoinstitutionel teori" i: Højlund, Holger og Morten Knudsen (red.): "Organiseret kommunikation – systemteoretiske analyser", Samfundslitteratur.

Raffnsøe-Møller (2011), "Etik, selvdannelse og selvledelse i sygepleje" (kap. 10) i "Sundhedsfaglig ledelse" (red.: Lisbeth Uhrenfeldt, Erik Elgaard Sørensen), GAD.

Schaumburg-Müller (2009), "Fem retsfilosofiske teser", Jurist- og økonomforbundets forlag.

Shütz, Alfred (2004), "Der sinnhafte Aufbau der sozialen Welt", UvK, (1932).

Servicestyrelsen (2011), Barnets velfærd i centrum – ICS Håndbog, Servicestyrelsen.

Dansk Socialrådgiverforening (2011), "Undersøgelse om økonomi og faglighed i børnesager 2011", Dansk Socialrådgiverforening, november 2011.

Taylor, Charles (2008), "Modernitetens ubehag – autencitetens etik" (med forord af Morten Raffnsøe-Møller), Forlaget Philosophia, 3. oplag.

Bilagsfortegnelse

1. Pixibogen med de 5 figurer
2. Praksishistorierne - nogle eksempler fra møderne i de to kommuner
3. Brev til kommunerne, vedlagt evalueringsskema

1. Pixibogen med de 5 figurer

Vi har i MOSUL identificeret 3 grundlæggende problematikker, som det sociale forvaltningsarbejde er konfronteret med / konfronterer sig med i en hyperkompleks hverdag. Problematikkerne skal på samme tid anskues hver for sig og i sammenhæng. Problematikkerne, som fremgår af *figur 5*, er:

1. Oversættelsesproblematikken
2. Specifikationsproblematikken
3. Handlings- og selvledelsesproblematikken

Oversættelsesproblematikken handler om at etablere en relation / et menneskeligt fællesskab med det barn / den familie, der skal hjælpes. Sagsbehandlerne er meget bevidste om denne problematikks meget afgørende betydning for, i hvilket omfang det lykkes at tilrettelægge en hjælp, der virker og bærer frugt.

Relationen gør det imidlertid ikke alene! "Mødet" finder sted i en forvaltningskontekst og hvis der skal komme noget ud af relationen, skal opgaven i fokus. Bekymringen skal "omregnes" i risikotermer. Og de sociale problemer skal fortolkes i retning af barnets særlige behov for støtte (der refererer til lovens foranstaltningmuligheder). Denne problematik, som vi kalder **specifikationsproblematikken**, er illustreret med *figur 1*.

I *figur 2* har vi lavet et skema med en del tekst. Meningen er at understøtte sagsbehandlerens overvejelser om relationen som opgaverelation.

Specifikationsproblematikken handler, som det ses, om at relatere indsatsen til den social- og forvaltningspolitiske koblingskontekst for arbejdet.

Eftersom denne kontekst, som indeholder lovgivning og andre kilder såvel som forarbejder og efterarbejder i bredeste forstand, er meget kompleks, vil der ofte i det enkelte sagsbehandlingsforløb ses en tendens til, at man har mere øje for nogle dele af konteksten end for andre.

Det at skulle håndtere en hyperkompleksitet, som på denne vis har indbygget en risiko for ensidighed, kalder vi det sociale arbejdes **handlings- og selvledelsesproblematik**.

Det har vist sig, at de forskellige tilgange til konteksten lader sig beskrive som rammeperspektiver, opstået på forskellige tidspunkter af velfærdsstatsudviklingen.

For at arbejdet kan lykkes er det vigtigt, at man undgår at falde i ensidighedens faldgrube.

Første skridt væk fra ensidigheden tager man, når man bliver bevidst om de forskellige perspektiver og deres aktuelle styrkeforhold (hvilken ensidighed er der størst risiko for at man falder i). I *figur 3* har vi forsøgt at anskueliggøre de forskellige perspektiver.

Det har vist sig, at det retlige perspektiv fungerer fint som kritisk korrektiv til den herskende tilgang (vi kalder sidstnævnte den neoinstitutionelle eller det dialogisk-relationelle rammeperspektiv).

Figur 4 er vores forsøg på at understøtte en form for integration mellem MOSUL på den ene side og ICS på den anden.

På MOSUL møderne har vi brugt at arbejde med følgende roller:

1. En historiefortæller som har en vanskelig sag
2. En eller to assistenter, der hjælper med at få foldet historien ud, så det bliver muligt for gruppen at forholde sig til den på en kvalificeret måde.
3. En meningsspotter som har øje for problemer i relation til de ovennævnte problematikker, herunder ensidigheder i den måde, hvorpå sagsbehandlingen er tilrettelagt og gennemført indtil nu
4. En ekspert (som supplerer meningsspotteren). Hvis man ikke har en ekspert med, kan man udnævne to meningsspottere.
5. En modsigelsesspotter som runder hele seancen af ved at agere "Rasmus Modsat". Når man i gruppen er blevet enige om, hvorledes sagen fremadrettet skal håndteres, skal modsigelsesspotteren finde nye perspektiver, nye problemer, som kan møde sagsbehandleren, så snart denne forlader refleksionsrummet. Meningen med denne måde at afslutte på, skal være at tage arbejdets hyperkompleksitet alvorlig.

1. Det sociale myndighedsarbejde på børneområdet

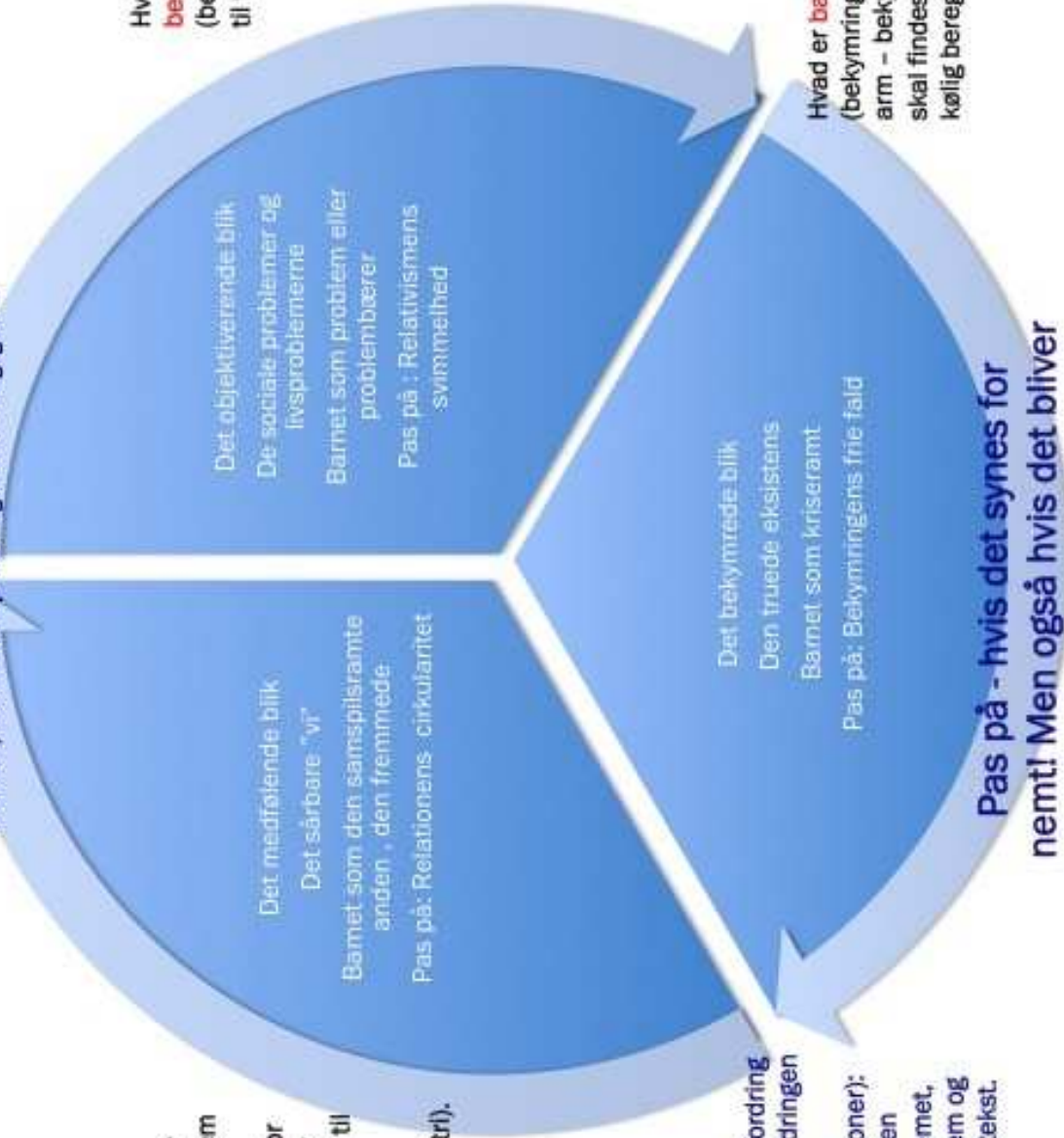
- Fra sociale problemer over livsproblemer til kontekstspecifiserede problemer
MOSUL, Bente Adolphsen og Peter Vangsgaard

Hvilke omsorgspersoner har barnet og hvem tager i barnets dagligliv **ansvar** for hvad? Og hvad er **opgaven** i forhold til barnet? (cirklen brydes gennem asymmetri).

Hvad er **barnets særlige behov for støtte?** (behov sættes i relation til foranstaltninger).

Generaliseret udfordring (det vil sige udfordringen i relation til alle menings-dimensioner): At få fat i relationen mellem livsproblemet, det sociale problem og den politiske kontekst.

Hvad er **barnets særlige risiko?** (bekymring holdes ud i strakt arm - bekymringens genstand skal findes og udsættes for kølig beregning).

Det objektiviserende blik
De sociale problemer og livsproblemerne
Barnet som problem eller problembærer
Pas på: Relativismens svimmelhed

Det medfølelsende blik
Det sårbare "vi"
Barnet som den samspilsramte anden, den fremmede
Pas på: Relationens cirkularitet

Det bekymrede blik
Den truede eksistens
Barnet som kriseramte
Pas på: Bekymringens frie fald

Pas på - hvis det synes for nemt! Men også hvis det bliver for svært!

2.

Særligt vedr. specificationen ift. den politiske koblingskontekst – nogle centrale skillelinjer og skelnemåder:

Barnets særlige behov (behov og foranstaltninger): Barnets særlige behov for støtte til udvikling Barnets særlige behov for støtte i forhold til dets opnåelse eller opretholdelse af sundhed. Foreldre- eller udviklings- eller adfærdsproblemer - der kan imødegås med foranstaltninger efter serviceloven - der kan imødegås med foranstaltninger efter anden lovgivning. Foreldre- eller adfærdsproblemer der kan imødegås med en indsats, hvor barnet forbliver i hjemmet med - sociale rådgivningsatiltag - strukturerende støtte og praktisk hjælp - behandlingsmæssige tiltag. Foreldre- eller adfærdsproblemer der kun kan imødegås med en indsats, hvor barnet fjernes fra hjemmet.	Barnets særlige risici: Retligt skøn over særlige risici (hvilke risici skal inddrages og med hvilken vægt) Bevisskøn over risici (den faglige bedømmelse af risici, det prognostiske skøn). Barnets almindelige risici (fare) Barnets særlige risici (herunder risici der er forbundet med anden lovgivning) - på kort sigt - på længere sigt. Mindre alvorlige risici Alvorlige risici. Risici forbundet med barnets situation i dets almindelige, herunder familiære kontekst Risici forbundet med den sociale indsats.	Ansvarsforhold i relation til barnet: Barnets ret/ forældrenes ansvar Foreldres ansvar i relation til pengeforsørgelse/ansvar i relation til omsorgsforsørgelse Kan familien selv løse problemerne eller er det en offentlig opgave Tilsyn – Rådgivning – Sagsbehandling Primært forsørgelsesansvar/sekundært forsørgelsesansvar Omsorgs- og forsørgelsesansvar(lighed) Socialrådgiverens særlige opgave i forhold til familien/barnet: Samarbejde – arbejde for "forståelse" – indhentelse af samtykke – anvende tvang Kompetence/pligt/retlighed Hjemmelskrav og legalitet/andre krav Materielle krav til sagsbehandlingen/processuelle krav til sagsbehandlingen Retssikkerhedshensyn/retsbeskyttelses-hensyn Part med handleevne – part uden handleevne Almindelige principper for opgavevaretagelsen (saglighed, proportionalitet, oplysningspligt) /særlige regler og principper
--	---	---

3. Det sociale myndighedsarbejde på børneområdet

- Fra kontekstspecificering til handling ("tilgangsproblematikken")

MOSUL, Bente Adolphsen og Peter Vangsgaard

Den ramme-
optimerende dialog-
og
samspilstænkning
(den konkurrence-
statslige)

Dialogisk
(refererer til en
forhandlet verden
med mange
interessenter,
relational,
konstruktiv,
optimerende)

Den retligt-diagnostiske
tilgang
(den retsstatslige)

Diagnostisk
(tilstandsorienteret,
prognosesikker)

"Dialogiske" teorier (responsiv
indsats), viden om
interaktion og
forandring, den forhandlede
virkelighed
og optimering af samspils-
processer (eksempler på vigtige
begreber er relation, multivers,
økologisk system,
konstruktivisme, anerkendelse,
det kompetente barn) /
viden om betydningen
incitament som grundlag for forand-
ringsprocesser.

"Diagnostiske" teorier (reaktiv
indsats), viden om
sundhedsskadelige tilstande og
mønstre i bred forstand, diagnoser
og behandlingsmuligheder
(eksempler på vigtige begreber er
anamnese, sygdom, symptom,
normal/ unormal, fejludvikling, det
afhængige barn) /
viden om barnets og
familiens ressourcer og om resiliens

Den dynamiske
udviklingsorienterede
nyttetænkning
(den velfærdsstatslige)

Dynamisk
(fremadrettet,
eksperimentel,
udviklingsorienteret)

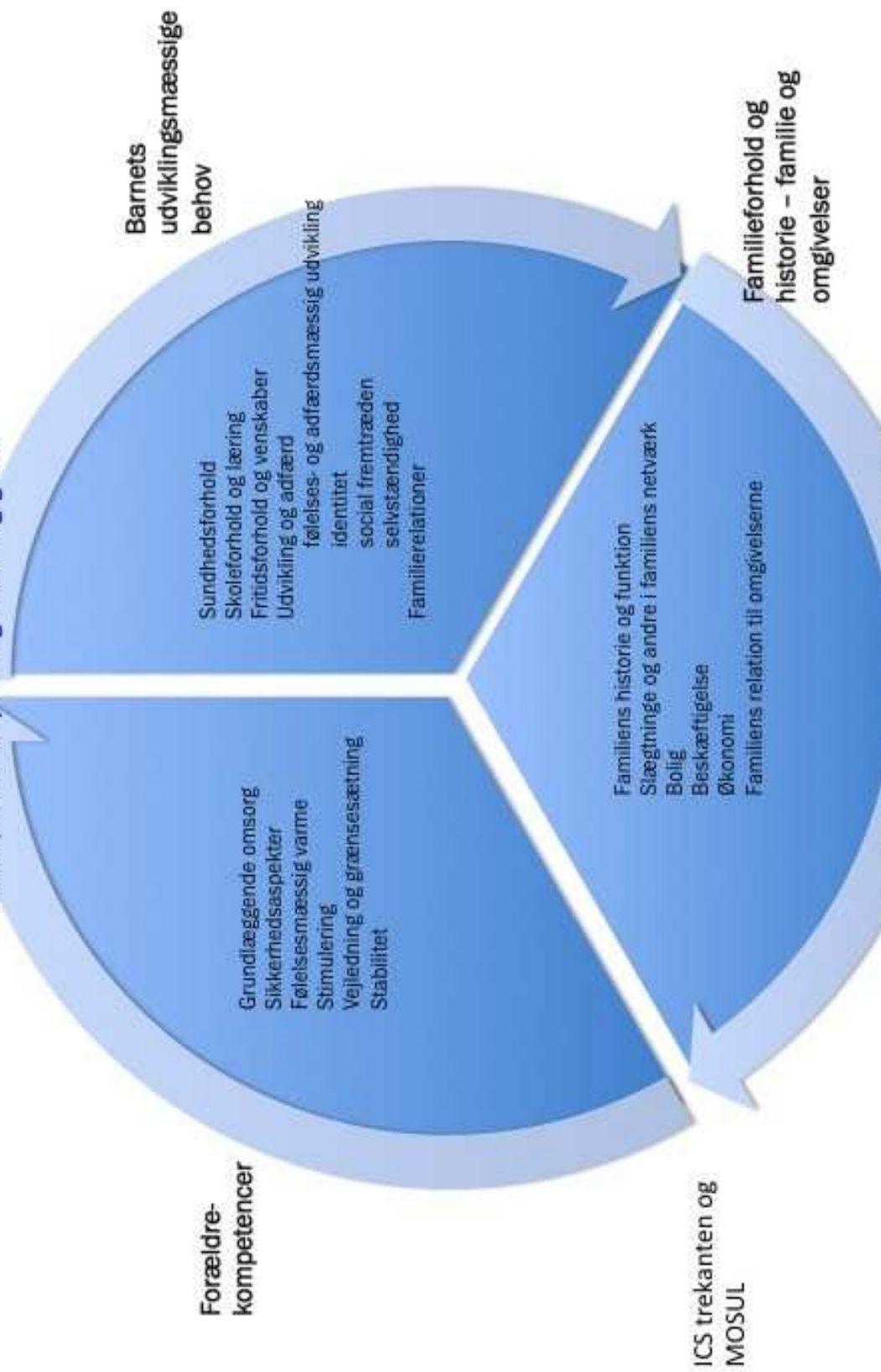
"Dynamiske" teorier (proaktiv indsats), viden om
læring, udvikling og forebyggende foranstaltninger
(eksempler på vigtige begreber er forventninger
(kognitive strukturer), udviklingsfaser (uden
tilknyttede patologier), motivation, nærmeste
udviklingszone, selvopfyldende profetier, det
nysgerrige barn) /
viden om anbringelser og mulighederne for at arbejde
udviklingsorienteret ifm. anbringelse

**Pas på - hvis det synes for nemt! Men
også hvis det bliver for svært!**

4. Nærmere om barnets særlige risiko

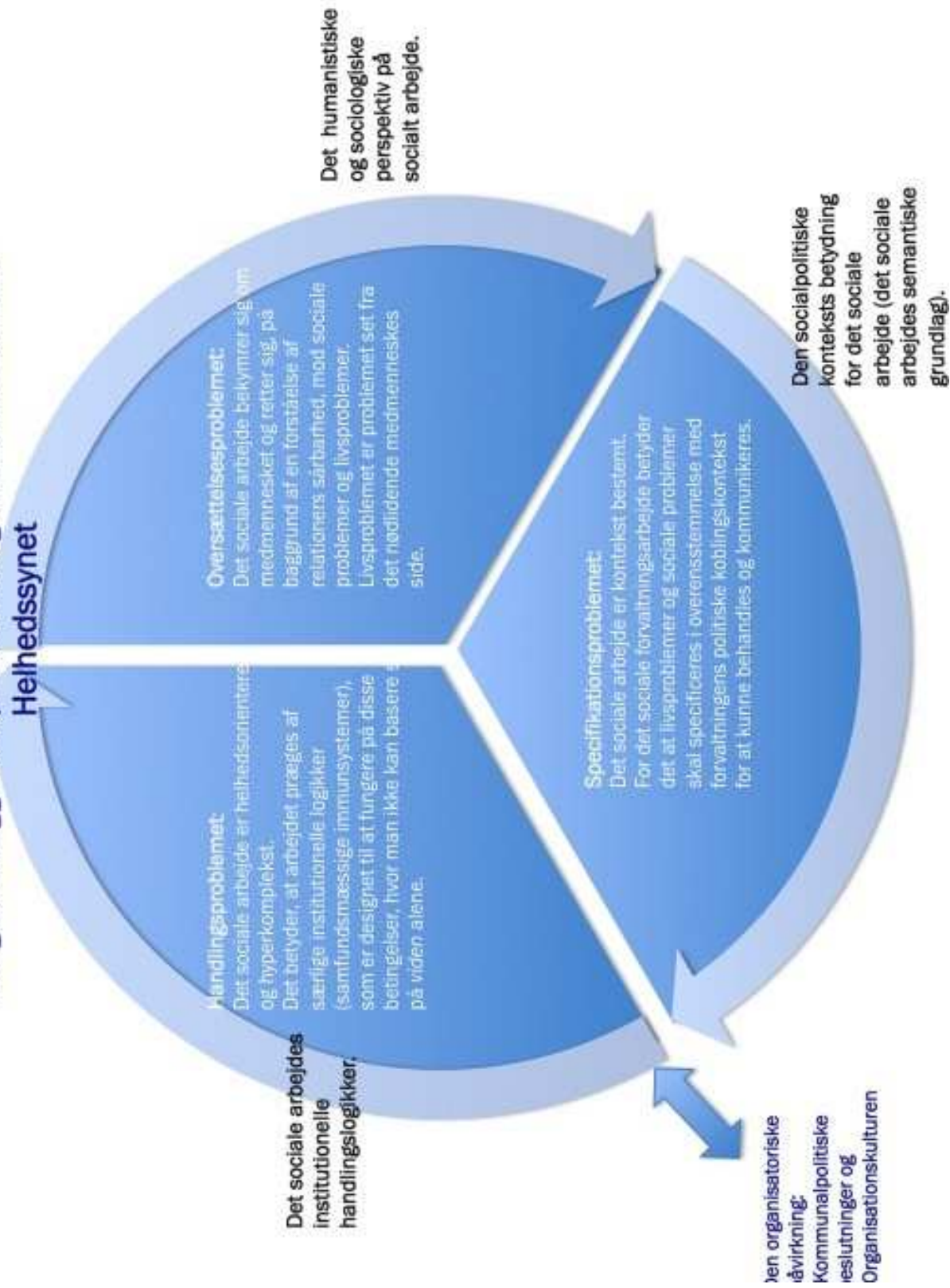
= udækkede behov i et udviklingsperspektiv

MOSUL, Bente Adolphsen og Peter Vangsgaard

Pas på - hvis det synes for nemt! Men også hvis det bliver for svært!

5. Det sociale myndighedsarbejdes MENINGSRUM De grundlæggende problemer og refleksionstemaer -

2. Praksishistorierne - nogle eksempler fra møderne i de to kommuner

Som allerede beskrevet har vi i Mosul arbejdet med en bestemt dagsorden på møderne i kommunerne. Nedenstående praksishistorier kommer ikke i kronologisk rækkefølge ligesom de ikke er delt ind efter de to kommuner. Historierne er valgt for at illustrere nogle af de sagstyper og problemstillinger, vi er stødt på, hvorfor en historie godt kan optræde flere gange med forskelligt fokus.

Vi har bestræbt os på at referere sagerne næsten ordret og har efterfølgende kun foretaget ændringer af redaktionel art eller for at sløre identiteten. Historierne kan derfor fremstå med ufuldendte sætninger og visse steder ret værdiladede, men vores ønske har som sagt været at referere sagsarbejdet så tæt på virkeligheden som muligt og uden tolkninger og omskrivninger fra vores side.

1.

Sagsfremstilling:

Sagen drejer sig om en teenagepige. Om pigens oplysninger, at hun har en meget lav IQ og at hun har betydelige adfærdsmæssige problemer.

Hun bliver efter anmodning fra forældrene anbragt uden for hjemmet. Pigen selv samtykker i anbringelsen, men begynder ret hurtigt at stikke af fra opholdsstedet.

Hun opsøger en familie, som socialrådgiveren omtaler som "halvkriminel". Pigens far er stærkt imod, at pigens opholder sig hos den anden familie.

På et tidspunkt bliver pigens helt væk fra opholdsstedet. Omtalte familie henvender sig til opholdsstedet og fortæller at pigens er hos dem.

Socialrådgiveren er af den opfattelse, at pigens er faldet godt til i den "halvkriminelle" familie. Pigen er måske kæreste med sønnen i familien og passer familiens mindreårige børn.

Om pigens oplysninger i øvrigt, at hun bliver vred og fornærmet på en uhensigtsmæssig måde, ofte bliver udnyttet og er impulsstyret. Hun kan godt finde ud af enkle praktiske ting.

Forældrene er skilt og forældrene har begge svært ved at nå ind til pigens. Moderen beskrives også som "meget tung".

Der afholdes et møde med henblik på at få pigens tilbage til opholdsstedet. Manden i den "halvkriminelle" familie vil gerne være bisidder, men det kan ikke lade sig gøre, eftersom pigens far så ikke vil deltage.

Pigen kommer tilbage til opholdsstedet og har besøg af hele familien.

Opholdsstedet inddrager pigens mobiltelefon, men hun låner en anden og kontakter igen kærestens familie, hvorefter hun igen flygter fra opholdsstedet.

Opholdsstedet har fået at vide, at politiet ikke kan tilbageholde en ung, der er frivilligt anbragt.

Sagen kører også i pressen.

Det vurderes, at det ikke er godt for pigens at være i familien. Der foreligger mange underretninger.

Adspurgt om socialrådgiveren er overrasket over forløbet, siger hun "Nej, ikke meget kan overraske, når man har med den pige at gøre".

Eksperten:

Hvad er det rette at gøre? Ikke bare de retlige muligheder?

Et af problemerne er, at pigen ikke kan fastholdes i opholdsstedet. Det er tvivlsomt om betingelserne for fastholdelse er opfyldt og i den konkrete situation kan politiet ikke hjælpe. Pigens svingninger viser, hvor svært det er at få et fornuftigt samarbejde med hende – alt kan gå godt på opholdsstedet, men dagen efter er hun væk igen. Mht. mobiltelefonen – det er ikke lovligt at kontrollere unge på den måde.

Det er nødvendigt at beskytte pigen mod sig selv. Det betyder, at kommunen skal være overformyndersk, men er det den måde, man hjælper hende bedst på? Kan kommunen lave en observation på pigen på en sikret institution? Hvis hun er omfattet af magtanvendelsesbekendtgørelsens personkreds og det er nødvendigt at observere hende med henblik på at undersøge de socialpædagogiske muligheder for behandling, kan sagen forelægges for børn og ungeudvalget.

Det er vigtigt, at kommunen ikke accepterer tingenes tilstand, men sagen skal nøje vurderes i forhold til en tvangssag, men der skal hele tiden følges tæt op på pigens situation. Hvis kommunen bare lader sagen "sejle", bliver det vanskeligt at argumentere for tvang.

Socialrådgiveren er sikker på, at børn og ungeudvalget vil sluge alt. Nu hvor sagen har været i pressen.

2.

Sagsfremstilling:

Sagen starter med mellemkommunal underretning om en skolesøgende pige. Far er flyttet til kommunen med pigen, som har en ADHD problematik.

I fraflytningskommunen, hos moderen, har der været foretaget en hel masse. Hjemmehosser bl.a.. Der har været snak om frivillig anbringelse. "Så ville de samtykke" (da forældrene boede sammen) og "så ville de ikke."

Socialrådgiveren tager ud til familien – til faren. Får tilladelse til at indhente akter. Den ene del af den brudte familie er flyttet ind hos farfar. Faren har selv været anbragt som barn. Farfar er/var alkoholisk og slog far under opvæksten.

Får en samtale om hvad der skal til for at støtte familien.

Socialrådgiveren finder flere børn på adressen, end hun har forventet.

Der er fælles forældremyndighed. Moderen, som fortsat er bosiddende i anden kommune, får støtte i hjemmet til to mindre børn. Disse børn bliver hver dag transporteret fra anden kommune til far af hjemmehosser. Moderens kommune opfatter det tilsyneladende som "en slags aflastning hos far", men det må man jo ikke (ordningen fungerer, indtil børnene flytter til faren).

Faren er stadigvæk misbruger, men socialrådgiveren vurderer, at faren virker okay i forhold til børnene. Formår fx at sætte grænser.

Den store pige går nu i skole i den nye kommune. De to andre (mindre børn) går fortsat i daginstitution i fraflytningskommune. Det er usikkert, om de skal fortsætte med det, når faren skal i aktivering. Faren er presset økonomisk.

Faren ville oprindeligt flytte igen, men måske bliver han i den ny kommune.

Socialrådgiveren er bekymret for alle tre børn. På den ældste foreligger der undersøgelse. Faren har ressourcer. Moderen ikke, men samtidig har faren været meget fraværende fra familien.

Socialrådgiveren håber på et godt samarbejde med faren og synes, der er en god relation til faren, der kan blive meget hidsig.

Vil gerne have gang i noget observation, der er i en ny situation.

Eksperten:

Hvad er du bekymret for? Vi sidder med en klassisk problemstilling. Det er svært at svare på, hvad der er den offentlige opgave i forhold til familien. Når faren reagerer, kan det være fordi han opfatter kommunens indblanding som utidig, ubegrundet, diffus.

Hvis det er en slags observation, der er brug for i sagen med den ældste, så er man jo ikke færdig med undersøgelse og plan.

Det er vigtigt at skelne mellem den "gamle sag" på den ældste pige og de to yngste. De to yngste har den tidligere kommune måske undersøgt, jr hjemmehosser, men denne undersøgelse foreligger ikke i ny kommune.

Hvad er det kommunen samarbejder med faren (og moren) om?

Hvad er skolens opgave i forhold til pigen? Hvad har PPR sagt?

Man snakker lidt om mange ting. Man taler lidt om anbringelse. Men der kommer ikke rigtig nogen analyse.

3.

Sagsfremstilling:

Familien består af 2 teenagebørn, en dreng og en pige på 14 år, en mindre lillesøster og en mor, der er i gang med en uddannelse.

Teenagepigen er meget provokerende. Der foreligger underretning fra politiet om, at hun er taget for tyveri. Seneste underretning handler om vold. Pigen er tilsyneladende del af et tæskehold.

Der holdes møde med mor, som siger at pige skal på efterskole.

Sagsbehandler overtager sagen i september, hvor pigen ikke har været i skole siden sommerferien. Pigen har ophold hos en veninde.

Pigen er rigtig god til splitting og hun bestemmer alt i hjemmet. Drengen i familien er velfungerende, men opholder sig ikke meget i hjemmet.

Pigen er også "flabet" overfor socialrådgiveren, der mener, at der skal sættes ind på at få pigen til at komme i skole.

Faren til de 2 ældste er død efter en uopdaget infektion. Han var fraværende i længerevarende perioder på grund af sit arbejde. I forbindelse med dødsfaldet blev familien tilbudt psykologhjælp.

Pigen er fagligt dygtigt, men hun tager ikke skolearbejdet alvorligt og det er indtil nu ikke lykkedes at få hende til det.

Moren vil have, at pigen skal gå i skole i en anden kommune, da hun kender nogen på denne skole. Pigen vil derfor også gerne på denne skole.

Samtidig med ønsket om skoleskift er mor indstillet på anbringelse. Hun mener ikke, hun kan klare datteren, hvorfor der træffer afgørelse om anbringelse. Moren mener, at der i forbindelse med beslutningen om anbringelse også er truffet afgørelse om skift af skole, men det mener socialrådgiveren ikke.

Moren har fået "tildelt" en (kommunalt ansat) støtteperson, som hun ikke vil have længere. "Hun skal ikke have en støtteperson, der er ansat på kommunen".

Datteren er utilfreds med opholdsstedet, der "tvinger hende til at hjælpe til" med opvask.

Mor synes tilsyneladende, at det er sjovt, når hun bliver forholdt alvoren af datterens problemer.

Datteren kommunikerer med moren over internettet og facebook.

Mor har ønsket pigen hjem, men sagsbehandler har sagt nej og det er lykkedes at blive enig med moren om, at pigen fortsat skal være anbragt i en periode.

Sagsbehandler ønsker, at der laves en forældrevevneundersøgelse med henblik på en fastholdelse af anbringelsen af teenagepigen og med henblik på vurdering af, om den lille pige skal anbringes. Den lille pige bliver holdt hjemme fra børnehaven hos mor, som er sygemeldt. Drengen går på gymnasiet. Supervelfungerende. Mærkeligt at der er så stor forskel på børnene.

Boble. En boble er et barn (en sag), der kan udvikle sig til en anbringelse.

Eksperten:

Du kører efter samarbejde. Har du ikke lært det endnu? Hverken moren eller teenagepigen er rationelt tænkende. Det er vigtigt at få teenagedatteren ordentligt udredt (psykologisk). Hun har en meget uheldig og skadelig rolle og hun skal hjælpes til at få en anden og mere hensigtsmæssig.

Hvad er egentlig formålet med anbringelsen? Hvor længe kan man holde hende på grund af hendes kriminalitet.

Det er rigtigt, at støttepersonen ikke bør være ansat i kommunen, men bør være uafhængig.

4.

Sagsfremstilling:

Mor, 2 teenagedrenge og et mindre barn. Far i sagen er far til de 2 mindste.

Mor er intellektuelt at bedømme som sinke (neurofysiologisk undersøgelse). Hun er angst og kan ikke klare fleksjob.

Mor har problemer følelsesmæssigt. Hun har ikke sprog og mimik. Hun kan klare den fysiske omsorg, men ikke den psykiske.

Forældrene har brug for personlig udvikling, hvis de skal kunne være til støtte for børnene.

Da far flytter hjem til farmor efter samlivsbrud i 2007 flytter B2 med. B2 flytter senere hjem til mor igen. Siger at farmor og far ikke bestiller andet end at drikke..

Kommunen yder i første omgang støtte begrundet i bekæmpelse af lus. Senere ydes praktisk hjælp og støtte til mor til forældreopgave.

B1 anbringes, men stikker af og tager hjem til mor.

B2 anbringes i et sted med intern skole. Er der i 9 dage og stikker så af hjem til mor. Har prøvet erhvervsskole.

B1 har næsten ikke været i skole i 3 år, B2 har næsten ikke været i skole i 2 år. Har prøvet produktionsskole..

B1 er blevet henvist til psykiatrisk udredning, men er blevet afvist med henvisning til, at der er tale om sociale vanskeligheder. B1 har givet op. Kan lige så godt blive en sut med det samme.

Der er kontaktperson på begge de store børn. B2 møder lige nu 3-4 gange om måneden i skole.

De store børn går meget til fester i weekenden.

B1 bliver anbragt i familiepleje (aflastning?). Samvær med far hver anden lørdag. B1 er rigtig glad for samværet.

Hver søndag bruger plejefamilie en masse energi på at afhente B1. B1 vil ikke tilbage igen.

Børnene får ingen lommehjælp.

Mor er flyttet i et stort hus, hun ikke har råd til Hun kan ikke finde ud af at købe ind. Mor har ikke råd til at lave madpakke til B1.

Man forsøger sig med ændring af samvær, som i stedet for skulle foregå ved plejefamilien. Skal B1 anbringes med tvang (selvom mor eventuelt giver samtykke)?

Efter spørgsmål fra gruppen:

De store børn tror ikke på fremtiden. B2 vil ikke anbringes nogen steder - vil gerne hjemmefra, men på eget værelse.

Hvis B3 er hjemme, er det hende der bestemmer. Det er en side af B3, som ikke er vist andre steder end derhjemme.

Mor er god til at lave mad, men får det ikke gjort. Hun vil gerne noget med køkken og mad. Det er sværere at finde hendes ressourcer som mor.

De to mindste har ikke meget kontakt med far. Far fungerer følelsesmæssigt lidt bedre end mor.

Mor er nr. 6 søskende ud af en stor søskendeflok. Gik i specialklasse i folkeskolen og har ikke haft ordinær beskæftigelse.

Far har været indlagt over flere gange. Børnene var meget bekymrede for far.

Der har været hjemme-hos på i mange år.

Eksperten:

Vi får at vide på et tidligt tidspunkt at der ikke er meget at komme efter hos mor. Jeg forstår ikke tilbuddet om terapi til mor – der er ikke noget at terapeutisere om. Der har ikke gennem alle årene været en forældreevne at arbejde med?

Vi står nu i en situation, hvor man kan sige: pest eller kolera – det bliver det samme.

Skal der ske en ændring, skal de ud af det hjem. Men kan det lade sig gøre?

Hvorfor får B3 lov til at tage hjem? Hvorfor får hun lov til at bestemme så meget?

Plejefamilien som B3 har været anbragt i står ikke længere til rådighed. Det er synd for B3.

Mor kan ikke hjælpe med at få samvær til at glide. Det er en myndighedsopgave. Hvis mor begynder at vride sig på en anden måde, må man overveje hendes samtykke til anbringelsen, men indtil nu har mor jo ikke mødt en særlig konsekvent kommune. Soc. r. kan bestemme hvor samvær skal foregå, bare det er mindst en gang om måneden.

Mht. de to ældre piger, er der, så vidt jeg kan se, to muligheder. At opgive dem under henvisning til at det er for sent. Eller gøre noget – uden for hjemmet.

Det er vigtigt at være lyttende i forhold til de store piger, men det er også vigtigt, at kommunen bliver tydelig på de præmisser, de handler på. Hvorfor mener kommunen som den gør. Gør det klart for pigerne, at deres mor ikke kan passe på dem, men at de heller ikke kan eller skal passe på sig selv.

Somme tider får risikoafvejningen følgende karakter: Vi ved ikke helt hvad en indsats kan føre til, men det her – det kan de ikke tåle.

Fra første januar skal der også laves en plan for mor.

5.

Sagsfremstilling:

Mor er i begyndelsen af 40-erne. Far død efter en uopdaget sygdom. Far er far til dreng på 16 år, pige 14 år. Lillesøster, 5 år, har ukendt far. Far var meget sjældent hjemme. Han arbejdede væk fra hjemmet og når han var hjemme, var han ikke sammen med resten af familien. Faren døde for ca. 5 år siden.

Pigen har været anbragt på opholdssted. Under anbringelse gennemføres forældreeneundersøgelse. "Pigen har særlige problemer der overstiger mors evner som omsorgsgiver.... Der skabes et tomrum for pigens... Fare for at lillesøster fejludvikles. Børnehaven siger, at lille pige (lillesøster) lider af sociale følelsesmæssige mangler. Storebror fungerer tilsyneladende meget godt.

Pige er flyttet hjem til mor. Sker i forbindelse med, at opholdsstedet ikke kan hente pigens efter en tur i byen (hos pigens kæreste). Vil ikke tilbage.

Socialrådgiver er behjælpelig med at finde skoletilbud. Socialrådgiver anbefaler at pigens indberettes til PPR. Det vil mor ikke være med til.

Mor mener, at det eneste der er galt med pigens er, at hun ikke går i skole. Pigen vil gerne bo i større by, så mor er i gang med at planlægge flytning. Pigen har fundet en skole i storby, hvor hun gerne vil gå. Det kan kommunen ikke støtte, da pigens opsøger dårligt miljø i storbyen og moren har ikke formår at få hende til at lade være. Pigen er arresteret flere gange – hun har bl.a. deltaget i at tæske nogle andre piger.

Nu kører pigens mor alle rundt i manegen. Man kan ikke blive enige om et passende skoletilbud.

Rådgiver står i det problem, at lillesøster er ved at udvikle nogle af de samme problematikker som storesøster.

Der er sat familiebehandling i gang i forhold til mor (hjemme-hos), fordi lillesøster skal af sted i børnehaven om morgenen og mor skal støttes i morrollen overfor pigens. Der står ikke noget om i forældreeneundersøgelsen, om mor overhovedet kan udvikle sig.

Mor klager over socialrådgiver til borgmesteren og til forvaltningschefen. Moren har sin far som netværk og en lille smule kontakt til sin mor.

Socialrådgiver er bange for at blive dømt for nøl, hvis moren flytter til storbyen.

Problemerne i hjemmet startede for alvor for 2 år siden. Pigen har haft rigtig mange skoleskift inden for de to sidste år. Dog, havde un også problemer tidligere. Hun var fræk og kunne ikke tage imod læring.

Mor vil ikke gå med til psykiatrisk udredning (har vist heller ikke forsøgt).

Det diskuteres, om moren reelt samarbejder.

Eksperten:

Psykologen er i forbindelse med forældrevevneundersøgelse kun spurgt med henblik på storesøster. Det er ærgerligt. Det er vigtigt at få en generel forældrevevneundersøgelse. Måske skal der stilles et supplerende spørgsmål til psykologen..

Hvad er det for et udviklingspotentiale, man støtter foranstaltningerne på? Hvis det er der, ligger det ikke lige for, og kan formentlig ikke nås med noget hjemmehos-støtte-behandling.

Af forældrevevneundersøgelsen kan man læse – og det er også rådgiverens opfattelse – at der kan være tale om, at pigens har en udviklingsforstyrrelse.

Hvis man går ind på foranstaltninger i en situation, hvor problemerne ikke kan løses i hjemmet, er det vigtigt at det fremgår, at det er en slags lappeløsning, man har gang i.

Modforestillinger:

Moren har sagt ja til alt, hvad hun er blevet budt.

Socialrådgiveren kan sagtens forestille sig, at moren henvender sig til medierne.

Tvang hjælper nul og niks i forhold til storesøster. Får man hende ikke med, tror vi ikke på, at det hjælper.

Rådgivere giver eksempler på tingsanbringelser, der ikke virker.

Mor og storesøster er meget tæt knyttet til hinanden følelsesmæssigt (eksperten: er vi enige om, at hvis vi ikke anbringer hende, så gælder serviceloven reelt ikke for piger på 14 år).

Der er ikke nogen analyse af problemstillingen. Og det betyder, at det er uklart hvad man egentlig vil med foranstaltningerne. Hvis det, det handlede om, var at lave nogle akutløsninger, er vi nu der, hvor undersøgelserne er færdiggjort – og så må de foreløbige foranstaltninger tages op igen..

Er anbringelsen den mindst ringe løsning? Og hvis den er: Er det anbringelsen vi må ty til alligevel? Selv om den ikke er helt god?

Borgmesteren blander sig i sagsbehandlingen. Sagen havde ikke været så problematisk, hvis ikke politikerne havde blandet sig så meget.

Pigen har været anbragt – så på et tidspunkt har man vurderet, at problemerne ikke kunne løses i hjemmet.. (antagelser og relation) – hvad er ændret?

Siden sidst

Rebild sagen drøftes. Man er nødt til at diskutere, hvordan man kan komme ind på de familier, der forsøger at holde sig hermetisk lukket over for omverdenen, samtidig med at der er formodning om at familiens liv ikke understøtter barnets tarv.

6.

Sagsfremstilling:

Teenagepige blev i efteråret anbragt på opholdssted. Mor havde selv opsporet stedet. Pigen havde haft en suicidal problematik.

Da pigens bliver anbragt ligger sagen ovre i specialteam, fordi pigens er autist. Psykiater har

udredt pigen. Kommunen har anmodet om denne udredning. Moren mener, det er hende, der har anmodet om psykiatrisk undersøgelse. (Udredningen går på autismen).

Det er lykkedes mor at forvirre psykiateren, selvom kommunen både har bestilt og betalt rapporten. Når kommunen i dag har rapporten er det fordi den har fået den via moren. Med nogle overstregninger.

Det viser sig, at pigen alligevel ikke er autist, så sagen overgår til familieafdelingen. Pigen har været seksuel aktiv siden hun var 9 år. Pigens seksualpartnere har altid været meget ældre end pigen. Hun skal lige nu have haft omkring 25 seksualpartnere.

Nu verserer der en straffesag mod en af seksualpartnere.

Mor forsøger at dirigere sagen. Mor ryger på et tidspunkt uklar med opholdsstedet/behandlingsstedet. Indhenter oplysninger om de ansatte og klager.

Der foreligger nu en anmeldelse mod en pædagog, som angiveligt skal have forgrebet sig på pigen. Pædagogen er nu fyret af andre grunde (personalereduktion).

SR har haft snak med psykolog på opholdsstedet. Psykologen oplyser nu, at den leder som havde fortalt om fyringen af pædagogen, nu selv er fyret.

Mor beslutter sig for at hjemtage pige. SR træffer afgørelse om, at der skal være en hjemgivelsesperiode på 6 måneder. Moren svarer, at det er hun da ligeglad med.

Spørgsmål fra eksperten: Hvordan taler mor om sit barn?

Svar: Hun taler om det på en mere teknisk måde end på en følelsesmæssig måde.

Anbringelsesstedet har haft en del vanskeligheder, generelt, men også med pigen. Der har været flere magtanvendelser.

Pige har selv givet udtryk for, at hun ikke vil afvise at være anbragt. Men så skal det være på et opholdssted med færre unge. Og et sted hvor man gider unge. Hvis hun skal være på det gamle opholdssted, vil hun stikke ild på stedet.

Moren er meget speciel. Hun har en hudsygdom. Er fuldstændig spættet.

Pigen har ikke kontakt til sin far.

Pigen har en ældre søster, der går på studenterkursus. Der har været en underretning på søsteren, da hun var yngre. Underretningen gik på mistriksel. Hun var selvskadende. Fortalte sundhedsplejersken at hun havde en genkommende ubehagelig drøm.

Eksperten:

Der er tidsmæssigt sammenfald mellem problemernes opståen for de to piger. Hvad er der sket? Man er nødt til at finde ud af det, hvis man skal hjælpe pigen.

SR vil gerne have lavet en børneneurologisk undersøgelse på pigen med henblik på at få nogle pædagogiske værktøjer. Mor er ikke interesseret i, at pigen skal igennem en ny undersøgelse.

Mor har stillet op i punkter, hvad SR skal gøre. Det handler både om forholdet til skolen. Om tilsyn. Hvilken kontaktperson pigen skal have. Hvor længe. Osv. osv.

Moren vil gerne forældreevneundersøges ("jeg kan godt mærke et vink med en vognstang"). Hun har selv fundet een, der kunne stå for undersøgelsen.

Men er der brug for en forældreevneundersøgelse. Der er klar og åbenbar risiko for pigens sundhed og udvikling.

Det interessante i sagen er risikovurderingen af pigen. Og den er der enighed om. Man er nødt til at sige, at på baggrund af de senere samtaler er der ikke længere grundlag for hjemgivelse, men der skal arbejdes på at skifte anbringelsessted. Det er ikke den samme anbringelse, der fortsætter. Der er et nyt formål.

7.

Sagsfremstilling

Far er statsløs, men har fået opholdstilladelse i Danmark. Han har et handicap, der gør, at han har haft meget svært ved at lære det danske sprog. Trods 10 års ophold taler han kun meget gebrokkent.

Far flytter sammen med kvinde fra et mellemøstland. Kvinden bliver gravid. Barnet er nu 1½ år.. Der er ikke noget påfaldende.

Nu kommer der så oplysninger om et andet barn, hun netop har født.

Da mor får oplyst, telefonisk, at hun ikke får opholdstilladelse, skrider hun og bliver ved med at skride, selvom barnet på 1½ år sidder ved siden af. Chokket resulterer i en indlæggelse på psykiatrisk hospital.

Faren kan ikke klare sig, har ikke penge nok til at klare regninger mv. og kan ikke klare et nyfødt barn. Mors sygehusregninger er store - og dem kan familien naturligvis slet ikke klare. Faren har et fleksjob.

Mor siger, at hvis myndighederne kommer og henter hende, vil hun begå selvmord forinden. SR er bange for, at hun mener det, og det værste scenarium vil være, at hun tager børnene med i sit selvmord.

Kommunen leder nu efter en passende plejefamilie..

Eksperten:

Det er vigtigt, at kommunen gør sig klart, hvad kommunens opgave er. Det er en ulykkelig situation, familien er havnet i, men der er meget i sagen kommunen ikke kan tage ansvaret for, fx udlændingelovgivningen.

Akut:

Sagsfremstilling:

SR fortæller om flere sager, hvor forældre henvender sig med historier om sygdom i familien. En forælder bliver kræftsyg, og den raske forælder har svært ved at klare dagligdagen. Når familien snakker med andre professionelle, bliver de henvist til at kontakte familieafdelingen.

Eksperten:

Det er helt galt – andre afdelinger skal vide, at der ikke kan gives støtte til familier efter kap. 11 alene på grund af dårlig økonomi, sygdom eller andet.

Det lykkes voksenafdelingerne at melde fuldstændig pas på hjemmehjælp, men hvis en familie skal have hjælp efter kap 11, skal der kunne formuleres en antagelse om et socialt problem. Det er ikke et socialt problem fx at have problemer med fx at løfte i en periode.

Sagsfremstilling:

Et spørgsmål om samvær forelægges. Der arbejdes med hjemgivelse af et barn. Familien er i aller højeste grad konfliktramt. Nu er det forvaltningen, der fastsætter samværet. Når barnet kommer hjem, vil det være statsforvaltningen. Moren ønsker at samværet bliver overvåget. Kommunen er også af den opfattelse, at dette vil være det bedste for barnet efter hjemgivelse. Også selvom samværet under anbringelsen ikke har været overvåget. Hvad kan kommunen gøre?

Eksperten:

Kommunen kan træffe afgørelse om støtte i hjemmet efter § 52, herunder også støtte i forbindelse med samværet hos samværsforælderen, men det forudsætter samtykke fra fmi og den anden forælder og der kan ikke træffes afgørelse om "overvågning".

8.**Sagsfremstilling:**

Mor og far (sammenbragt familie) har ialt 5 børn. Mor har to børn. Det ene er anbragt efter at mor "gik ned" ifm dødsfald i familien (morens mor). Det andet barn boede hos barnets far, men er nu også anbragt.

Far har to børn, der bor hos deres mor. Far har samvær hver anden weekend og er i øjeblikket på sygedagpenge på grund af en middelsvær depression. Af sygedagpengesagen fremgår, at han skal til psykolog for at blive afklaret.

Mor har haft samvær med i hvert fald det ene (anbragte) barn. Samværet er begrænset.

Mor og far venter nu barn sammen. Kommunen er underrettet om graviditeten. Sagsbehandler har fundet § 50 undersøgelser på mors to børn. Sønnen har en kognitiv forstyrrelse - muligvis en kontaktforstyrrelse. Det er usikkert, om mor har formået at etablere en god kontakt til sønnen.

Mor har selv været udsat for massiv omsorgssvigt og er blevet misbrugt. Hun har på et tidspunkt været anbragt i pjelefamilie.

Mor er diagnosticeret med en svær personlighedsforstyrrelse, social isolation og ængstelighed, suicidal tanker. Der findes imidlertid to erklæringer. Den sidste erklæring er langt mere positiv end den første (som tog udgangspunkt i en forholdsvis svær personlighedsforstyrrelse) og understreger morens udviklingspotentiale. Et halvt år efter den sidste undersøgelse forsøger mor selvmord, selvom den sidste vurdering gik på, at der ikke længere var suicidaladfærd.

I en endnu senere vurdering, fra en kontanthjælpssag, fremgår at mor lider af en forstyrrelse, ikke af skizoid karakter, som den første lød på, men en anden slags forstyrrelse.

Sagsbehandler giver udtryk for, at der mangler oplysninger om datteren og om morens forhold til datteren. Før datteren blev anbragt, var datteren i aflastning 20 døgn om måneden.

Også drengens forhold til moren er utilstrækkeligt oplyst. Hvordan var drengens første år? Tidligt i drengens liv bliver han indlagt pga. astma. Mors boligforhold var elendige - fugtige og uhumske omgivelser.

Moren er meget optaget af, hvordan hun kan få datteren hjemgivet. Måske er hun i virkeligheden mere optaget af datteren, end hun er interesseret i at beholde det kommende barn.

I morgen skal kommunen ud til moren til en samtale. Faren skal også være der. Moren kan føde hvornår det skal være.

Sagsbehandler spørger, om en foranstaltning i form af støtte i hjemmet i kombination med en ny forældrevevneundersøgelse kunne være en relevant støtte.

Eksperten:

Det forudsætter at der grundlæggende er tilstrækkeligt udviklingspotentiale, så nu skal vi bare have bygget ovenpå.

Hvis man overhovedet skal se det fra det kommende barns synspunkt, kan der alene blive tale om en forældrevevneundersøgelse under døgnophold, hvor begge forældre deltager. Formålet skulle så være, at se hvorledes den nye konstellation - mor, far og barn - fungerer sammen, hvor det vi er usikre på er, hvad far kan i konstellationen.

Mht. varighed er det vigtigt at sige, at barnet skal have en ordentlig tilknytning inden hjemgivelse kan komme på tale.

Med de oplysninger, vi har, vil det rigtigste nok være en langvarig anbringelse.

Akut:

Sagsfremstilling:

To piger er flygtet hjemmefra. Først den ene og så den anden. Begge er nu anbragt. Mor er handicappet og er sengeliggende hele tiden og far er tosset. Far vil ikke udlevere pigernes personlige ejendele og effekter. Far er tidligere har tilhørt et trossamfund, men er udstødt, fordi han havde elskerinder.

Faren har insisteret på, at hans børn ikke skulle vaccineres. Den yngste vil gerne konfirmeres, men det må hun ikke for far.

Ifølge oplysninger fra politiet har faren misbrugt både mor og døtre seksuelt.

Hvad skal fm involveres i, beslutningsmæssigt, under pigernes anbringelse.

Eksperten:

Grænserne for hvad der kan træffes afgørelse om afgrænses af formålet. Noget kan socialforvaltningen beslutte som et led i bistandsudøvelsen.

Ved 15 år kan pigen selv bestemme efter sundhedsloven.

Hvis der er tale om mindre ting, dagligdagsting, kan kommunen under henvisning til at være bistandsudøver træffe bestemmelse vedr. sundhedsforhold.

At iværksættelse af et vaccinationsprogram er ikke en mindre ting.

Den eneste regel i serviceloven, der overtrumfer sundhedsloven, er § 63, men den overtrumfer kun forældremyndigheden ikke den 15-åriges egen selvbestemmelse.

Skoleskift kan kommunen bestemme under henvisning til formålet.

9.

Sagsfremstilling:

Mor og far har to børn på 7 og 6 år. Familien er tilflyttere. Familien var i fraflytningskommunen i familiebehandling i kombination med observation, særligt på grund af problemer i forholdet mellem mor og søn.

Mor er prostitueret. Det foregår i hjemmet. Den røde lampe bliver tændt om aftenen, og så kommer der biler kørende, fortæller sønnen.

Faren har siddet i fængsel, mens familien boede i fraflytningskommunen. I den periode havde børnene det bedre. Fængslingen skete vist nok for seksuelle krænkelser (ikke over for børn?). Gennem hele sagen er det blevet accepteret, at der ikke skal indhentes oplysninger fra politiet om, hvad faren sad inde for, fordi faren modsatte sig dette.

Børnene har brug for støtte til udvikling. Der er tvivl om forældrenes kompetencer. Forældrene skal i fremtiden støttes intensivt i at varetage deres forældreopgave, siger en erklæring i sagen.

Da sagen kommer til herværende kommune udarbejdes en § 50 undersøgelse. Det besluttes, at der skal foretages observation af forældrene og det besluttes at yde konsulentbistand.

Mor har det skidt. Hun har angst, hvilket påvirker børnene, der nødt vil forlade hende, når hun har det sådan.

Hygiejnen vedr. børnene er dårlig. Specielt drengen lugter langt væk. Drengen virker indesluttet og ked af det. Nogen gange kan han krybe sammen under et bord og skriges eller brøle og han fortæller, at far slår ham.

Adspurgt om grunden til den seneste "skrigetur" bekræfter han, at det bl. a. er ved udsigten til endnu en flytning, at han er ked af det.

Også pigen er der bekymring for. Hun virker som en svag og gennemsigtig pige, men med et vist udviklingspotentiale.

Lige nu undersøger kommunen via en psykolog forældrenes forældrekompetencer. Undersøgelsen foregår i hjemmet, men det er svært at lave undersøgelsen på forældrene, fordi hverken den ene eller den anden vil være alene med psykologen. Faren vil have en bisidder med. Moren lider af social angst og vil have manden med som støtte. Forældrene forsøger tydeligvis at forhale undersøgelsen og virker slet ikke motiverede.

Der ligger en sammenfatning i sagen om at forældrene opleves som samarbejdsvillige - og gerne vil medvirke til forandringer. Der er behov for støtte.

Eksperten:

Siger sammenfatningen noget om, hvordan forældrene udvikler sig. Een ting er, at de gerne vil medvirke, men sker der fremskridt og hvilke?

Det er svært at se, siger rådgiver, der iøvrigt mener, at man med erklæringen kun har villet lave en status med henblik på fortsat samarbejde. Undersøgeren er ikke inde og røre ved det, der gør rigtigt ondt.

sagsbehandler har i tankerne, at hun vil spørge forældrene, om de vil samarbejde eller ej - med henblik på at overveje evt anbringelse.

Eksperten mener, at spørgsmålet om forældrenes samarbejdsvilje skal nedtones.

En anden rådgiver giver udtryk for, at fokus er for meget på samarbejdet og i dette fokus, ser man ikke tilstrækkeligt på barnets behov.

En tredje rådgiver siger: Vi står tit i et dilemma fordi de erklæringer og udtalelser, der ligger i sagen ikke kan bruges til at gå i clinch med forældrene.

Forældrene kan ikke se, at børnene har brug for hjælp. Det er det centrale, siger fjerde rådgiver.

Sagens rådgiver opsummerer: Kan jeg gå videre på den måde, jeg har beskrevet?

Eksperten: Hvad hvis du får at vide af forældrene, at de gerne vil samarbejde. Hvad vil du bruge det til?

Udgangen bliver, at der ikke skal tales samarbejde længere. Forældrene mener ikke, børnene har det så skidt. Derfor kan børnene ikke fortsat forblive i hjemmet. Det er dog også vigtigt, hvis sagen skal i børn og unge-udvalget, at dokumentationen er i orden. Derfor skal det være klart, hvad faren har siddet inde for, hvad drengen fejler mv. (Drengen har, ligesom moren, en kromosomfejl.) Også selv om børnene skal anbringes, skal man selvfølgelig gå videre med at identificere evt potentiale hos forældrene med henblik på at kunne arbejde med dem under en anbringelse - med henblik på samvær med barnet og evt med henblik på hjemgivelse.

Til allersidst finder sagsbehandler en psykiatrisk erklæring frem på moren. Hun lider af social angst, ustruktureret personlighed og meget mere.

Eksperten: "Kommer du først frem med det nu? Det er jo lige før, at det er tilstrækkeligt"

Da vi er ved at runde sagen af, siger en rådg.: Og hvad med pigen? Er hun blevet seksuelt krænket?

Drengen bliver helt apatisk, hvis man søger at hjælpe ham med at blive ren.

10.

Sagsfremstilling:

Pige over 18 år og anbragt i plejefamilie. Hun har boet i aktuel plejefamilie i 4 år. Pigen er omsorgssvigtet. Måske har hun også et medfødt "syndrom". Udviklingsmæssigt springer hun fra at agere som en 5-årig (når hun er presset) og til at fungere som en stor pige, der har brug for struktur.

Skolemæssigt: Hun læser bøger på 9 års niveau.

Pigen lider af tvangstanker og når hun har menstruation, insisterer hun på at skifte bind hver time.

I 3 måneder har hun ikke besøgt sin mor, fordi moren havde en kæreste som pigen ikke brød sig om.

Pigen kan efter rådgivers opfattelse ikke klare sig selv efter det 23. år og er derfor som

udgangspunkt ikke omfattet af efterværnsbestemmelserne.

Kun i enkelte tilfælde kan der træffes afgørelse om efterværn, hvis man ikke kan vurdere, at den unge er klar til en selvstændig voksertilværelse efter det 23. år.

Handlekommunen, som er en anden kommune end herværende kommune, har imidlertid vurderet, at hun er omfattet af efterværnsreglerne. Dog, på grund af pigens udvikling (overvejer kommunen nu at lade hende overgå til voksenreglerne).

Det vil betyde, at sagen vil glide ud af rådgivers hænder, men socialrådgiveren vil helst beholde sagen, fordi hun vurderer, at pigen fortsat skal være anbragt hos plejefamilien.

Eksperten:

Hvorfor er du betænkelig? Der er både et kort og et lang sigt? Hun skal vel ikke være anbragt på ubestemt tid, for så hører hun til i voksenbestemmelserne?

Jeg forstår ikke det med handlekommune. Hvis hun BOR I Jeres kommune, må det være den tidligere kommune, der afgjorde, at hun er omfattet af § 76?

11.

Sagsfremlæggelse.

Mor er i 40-erne. Hun har 4 børn, mellem 9 og 18 år. De to små har hun med en mand, der er rocker. Børnene ser ikke deres far. De to små bor hjemme, men er på "udvidet aflastning". Begge børn har bedst af at blive anbragt, men drengen profiterer tydeligt mest af foranstaltningerne. Pigen er sværere at hjælpe.

Mor er ved at blive udredt. Mor har vist nok ADHD. Dreng har også ADHD. Familien har boet forskellige steder. Der ligger flere psykologundersøgelser af børnene.

Mor har arbejdsmæssigt prøvet mange ting. Indenfor servicebranchen, fx bartender og sælger.

Et af de ældste børn, en dreng, burde være blevet hjulpet for mange år siden, men det er af mange grunde ikke sket. Det er usikkert, hvordan forholdene for den ældste er?

Mor kan ikke skabe struktur i en dagligdag. MST har gjort det tydeligt for mor, hvad det er, hun ikke kan. Mor gik ned med en depression i januar og er nu i medicinsk behandling.

Vedr. drengen på 9 år: Hvad er det for risikofaktorer, du ser? Drengen siger direkte, at moren er dum. Drengen går amok og vil ikke hjem til sin mor. Mor er skingrende sindsyg, siger drengen.

For første gang i lang tid er drengen inde i en god udvikling, han tisser ikke længere i sengen, hvad han ellers tidligere gjorde hele tiden. Der går imidlertid ikke een dag uden at drengen siger, at han ikke vil hjem til mor. Han siger, at mor er stresset.

Mor har aldrig fokus et sted. Er flagrende.

Mor har dog kunnet formå at give børnene en relation. Børnene er "ret gode socialt". Børnene kunne være langt mere tilknytningsforstyrrede, men morens liv med rockeren og rockermiljøet har skadet børnene.

Når mor har overskud, kan hun "tænke i børnenes behov". Ofte kan mor ikke tilsidesætte egne behov. Men nogen gange kan hun. Sagsbehandleren kan ikke helt finde ud af, hvor dybt morens forståelse stikker.

Mor kan ikke finde ud af eller afse penge til at fastholde dreng i medicinsk behandling (ADHD medicinen er vigtig for drengens funktion).

Når mor har penge laver hun god mad til børnene. Mor har ikke altid penge. Mor er på sygedagpenge. Men er ikke længere syg.

Hvis der blev lavet en forældreevneundersøgelse, ville den nok vise, at mor har mange gode intentioner, men svært ved at føre dem ud i livet.

Når børnene er blevet skadet, er det ikke mindst pga faren. Det vil moren til enhver tid hævde og sagsbehandleren er tilbøjelig til at give hende ret.

Faren har siddet i fængsel i flere omgange.

I februar bliver der etableret en aflastningsordning, som nu er "udvidet" til et niveau næsten svarende til en anbringelse.

Mor er lige flyttet til lille landsby og har nu anmodet om taxikørsel til børnene.

Sagsbehandleren vil gerne have nogle argumenter for at anbringe børnene og bliver rådet til at lave en samlet beskrivelse af de vanskeligheder, der optræder i familiens liv.

Meningsspotteren:

Familien har altid været i systemet, men det har tilsyneladende ikke hjulpet. Mor kan ikke styre sin økonomi.

"Her og nu" er det herskende tidsprincip i familien. Der kigges ikke frem.

Mor har temperament og ADHD - hvordan kan man støtte? Der må arbejdes på hjemgivelse efter en anbringelsesbeslutning.

Kan mor beskytte drengen? Mor har kæmpet en kamp for at holde vold mv fra hjemmet. Det har været svært, siger sagsbehandler.

Det er et dilemma med børnepenge, idet mor siger, hun ikke kan undvære dem.

Eksperten:

Grundlæggende har vi en mor, der ikke har kunnet styre sit liv og sine børn. Hun kan ikke sørge for sin søns medicinering.

Mor mener nok egentlig, at det er bedst at børnene bliver anbragt, men *hun* har ikke "råd til det". Hvis behov er det så lige, hun prioriterer.

Det er ikke kun rockeren, der har skabt problemer. Også de andre mænd i mors liv har skabt vanskeligheder.

Der bliver talt om mors vanskeligheder, som om det er et fattigdomsproblem. Det kan ikke nytte. Det er mors måde at disponere på, der medvirker til fattigdommen.

Sagsbehandler:

Det skal have en nytteværdi, hvis vi skal gøre noget for den 11-årige pige.

Eksperten:

Vi skal passe på med at sige, at serviceloven ikke gælder for pigen. Pigens behov for omsorg og forudsigelighed er lige så stort som drengens. Der er grundlæggende behov for foranstaltninger for begge børn.

Det er et positivt tegn, at mor bliver deprimeret, når hun erkender, at hun ikke slår til som mor. Men der kan komme flere nedture, hvor mor har brug for noget behandling til at komme over sine vanskeligheder. Nu skal mor snart medicineres. Måske kommer der en anden form for stabilitet ind i hendes liv, hvor hun vil få ro til at arbejde med de svære ting.

Men lige nu magter hun ikke at tage vare på børnene. Mors positive sider er ikke kun positive – de indeholder også de problematiske sider. Fx er hun handlekraftig, men i sin handlekraft har hun svært ved at opretholde et fokus, så handlingerne ofte får negative konsekvenser.

Kan vi se de samme mønstre i de relationer mor har dannet til alle sine børn? Er der oplysninger om de ældste? er de udredt?

Man skal passe på med at gøre varigheden af en anbringelse for kort. Det er på grund af mors forhold børnene skal anbringes. Selvom børnene med andre ord får det langt bedre ifm anbringelse, skal de ikke tilbage til mor. Det skal de først, når mor fungerer bedre. Mor skal til at aflære et mønster. De uhensigtsmæssige mønstre har også "givet hende noget", så andet skal sættes i stedet.

Kan man få en udtalelse fra behandleren, som udreder mor, om tidsperspektivet i en behandling?

Det er vigtigt, at det i opfølgningen på foranstaltningen er mors forhold, man måler på og ikke børnenes.

Hvis ikke moren er indstillet på anbringelse, er der ikke andet for end at sige, at man vil gå i børn og unge-udvalget med den.

Man skal passe på ikke at tillægge morens gode vilje opsættende virkning i forhold til en anbringelse.

Om ny undersøgelse: Ny undersøgelse laver man i forbindelse med at man laver en ny antagelse..

12.

Sagsfremlæggelse:

November 2010 - anbringelse.

Mange underretninger på børnene – to børn på 7 og 9 år.

Begge forældre drikker. Husspektakler. Far slår mor. Man har forsøgt at få forældrene alkoholbehandlet.

Mor har tre ældre (nu voksne) børn. Et af dem, en nu voksen pige, siger, at hun er opvokset i et hjem præget af druk. Alle de voksne børn er blevet misbrugere. En af dem er død af misbruget.

Sagsbehandler bliver i november kaldt ud til et hjem i kaos. Faren er blevet anbragt i detentionen aftenen før i forbindelse med husspektakler.. Mor og far bor fra den aften, ikke længere sammen. Børnene blev akutanbragt og der er forsøg på samtaleterapi.

Forældreevneundersøgelsen siger, at moren er problemfornægtende. Mor har ingen forståelse for, at hun er en del af problemet.

Udgangspunktet for forældreevneundersøgelsen har været en mistanke om, at mor er personlighedsforstyrret.

Undersøgeren anbefaler, at børnene forbliver anbragt og at samværet bliver formindsket i forhold til nuværende niveau.

Mor vil gerne have børnenehjem. Sagen har lige været i børn og ungeudvalget.

Pigen har samme mønster som mor i forhold til kammerater.

Ifm sagen i børn og ungeudvalget fik sagsbehandler en snak med formanden for udvalget, der sagde, at man kunne have fået en 2 års genbehandlingsfrist for anbringelsen, hvor der kun var søgt om et år. Desuden at der burde etableres overvåget samvær.

Far kan relatere til børnene, mens mor har svært ved at skabe en relation til børnene. Denne erkendelse er først rigtig skabt på baggrund af psykologundersøgelsen. Mor vurderes til at være mindre intelligent end gennemsnittet. Mor har fået beskyttet adresse, så faren ikke kan opsøge hende (kun moren mener, faren overhovedet kunne finde på at opsøge hende).

Moren opfatter sig som pædagog (ingen har set beviset for det).

Mor har til sagsbehandler bekendt, at hun ikke drikker, når hun har været sammen med sine børn efter at mor er startet på alkoholbehandling.

Sagsbehandler er overrasket over, hvor ringe moren bliver vurderet. Socr. rådg. har forsøgt at samarbejde med moren og synes, at moren også præsenterer nogle ressourcer.

Der er sket en positiv udvikling med børnene efter anbringelsen. Sagsbehandler kan nu få øjenkontakt med drengen. Det har hun ikke kunnet før.

Børnene er begge normalt begavet. Drengen er lidt trist og lidt usikker. Pigen ligner mor.

Sagsbehandler siger, at hun burde være klar på det faglige grundlag for en afgørelse om samvær (psykologundersøgelsen). Alligevel er der en tvivl. Der er ikke indhentet oplysninger fra skolen. Det kunne man godt, siger en anden sagsbehandler.

Kan man forestille sig støttet samvær i en periode?

Samarbejder mor med dig?

Mor kører mig rundt i manegen, spørger en sagsbehandler.

Plejemor bøvler også meget med samarbejdet med moren. Bør der indhentes oplysninger fra plejemor?

Sagsbehandler ville umiddelbart mene, at en eftermiddags samvær om ugen vil være det optimale - kombineret med en weekend hver tredje weekend. Men der kunne jo også være andre modeller.

Der er en § 54 støtte på mor. Hvad siger forældreevneundersøgelsen om morens evne til at være vedholdende? Det siger den ikke noget om. Den siger bare, at moren har dårlig kontakt med børnene. Kontakten med børnene er ikke kun fysisk, idet hun ringer dagligt til børnene.

Sagsbehandler står lige nu for at indkalde børnene og moren til en samtale.

Hvad er forskellen på støttet og overvåget samvær? Moren skal være med på støttet samvær.

Eksperten:

Mor virker manipulerende, og nogen gange er det mere subtilt end manipulation. Hun er tilsyneladende ikke engang selv klar over, hvad hun har gang i, så man kommer nemt på glatis. Vi har de oplysninger der skal til for at træffe afgørelse - måske skal der indhentes oplysninger fra skole, plejemor, men de væsentlige oplysninger foreligger.

Både mor og far kan noget. De klarer nogle ting. De præsenterer sig. De har planer. De har boet i udlandet. De har/ har haft en kunstbutik.

Vi har hørt rigtig meget om mor, men kun indirekte om børnene. Det er dem, vi skal tage afsæt i, det er børnenes behov, vi skal have i fokus.

Man skal ikke overveje støttet samvær overfor overvåget samvær og se om der kunne være argumenter for hhv det ene og det andet. Det er omvendt. Man må tage udgangspunkt i barnets behov og så vurdere, hvad der skal til for at tilgodese dem.

Der er ikke grundlag for støttet samvær. Hvad skulle det til for? Mor mener jo, hun er verdensmester, og så er der jo ikke noget at støtte hende i.

Overvåget samvær synes der heller ikke at være grundlag for.

Kan man overhovedet få en relation til mor? Nej, det kan man ikke. Mor forholder sig ikke til børnene. Kan ikke rumme dem.

Børnene er også undersøgt. Men sagsbehandler kan ikke huske, hvad undersøgelserne nærmere sagde.

Der skal i det videre forløb skelnes mellem sagsoplysningen og partshøringen/børnesamtalen. Pas på med samarbejdstænkningen. Hvis man på nogen måde kan få et samarbejde i stand med forældrene, er det en bedre vej, men man må ikke miste fokus på opgaven i forhold til børnene.

Det er vigtigt ikke at formindske det, der vides i sagen..

Det er vigtigt at finde ud af, om det skader børnene, at moren deltager i en eller anden aktivitet, står ved sidelinjen og ser på pigens dansetime - eller det ikke gør.

Hvorfor kun gå efter et år i udvalget? Det er ikke fordi sagsbehandler ser en udviklingsmulighed for moren. Det er fordi, sagsbehandler ikke troede, det var muligt at gå efter mere end et år, når det er en førstegangstvangsanbringelse.

Hvorfor er gamle oplysninger ikke indhentet? Gamle oplysninger vedrørende de voksne børn? Det er ikke faldet sagsbehandler ind. Der er jo tale om gamle oplysninger og disse børn er voksne.

Eksperten anfører, at det hører med til en veldokumenteret sag at få dette belyst, idet der kan være vigtig viden i forhold til mors evner som mor og om der har været iværksat foranstaltninger, som mor evt ikke har profiteret af.

Modsigelsen:

Morens vinkel. Der er ikke noget i vejen.

Moren vil gerne arbejde med ADHD. Kunstbutikken er lukket nu. Det er, fordi far ikke længere er sammen med mor.

Plejemor synes, det er svært at få børnene hjem efter samvær med mor.

Har plejefamilien overhovedet de kompetencer der skal til..

Hvis socialrådgiver vil differentiere mellem mor og far i relation til samvær, er det vigtigt at vurderingen tager udgangspunkt i børnenes behov.

Det er vigtigt at få en snak med børnene og forældrene/plejeforældrene med åbent sind - og med den forudsætning af samværrets omfang skal nedsættes.

Klage har som regel ikke opsættende virkning. Det er kun afgørelser vedr. flytning af barnet, der har det.

13.

Sagsfremlæggelse:

Mor er midt i 30-erne, dreng 7 år. Far er der ikke..

Mor er startet på lokalpsykiatrisk center, idet hun har en depression.

Mor vil gerne have anbragt sit barn.

Mors kusine har et stort hjerte for drengen. Kusinen har mand og to børn. Man laver en netværksanbringelse.

Det er ikke hele tiden lige let at være netværksplejefamilie.

Børnehaven underretter kommunen om problemer med drengen. Drengen er først udadreagerende, derpå indesluttet og grædende.

Herefter bliver drengen udredt og han kommer på specialskole (mange lærere, få elever).

Drengen er nu mere glad.

Drengen kommer i terapi (sandplay).

Mor er kommet lidt ud på sidelinjen i drengens liv. Mor er i medicinsk behandling. Der er samvær med drengen hver 14. dag. Drengen kan ikke forstå, hvorfor han ikke skal se moren noget mere.

Drengen er inde i en positiv udvikling, hvad angår skole og plejefamilie. Mor er besværlig. Hun ødelægger den struktur, kommunen i samarbejde med plejefamilien søger at bygge op omkring drengens tilværelse. Mor svigter samvær. Hun lover ting til drengen, der så ikke sker.

Samværet sker, når det gennemføres, ofte i forbindelse med bedsteforældrene. Men tit aflyses samvær i sidste øjeblik.

Sagsbehandleren vil gerne inddrage bedsteforældre på en anden måde. En fast samværsaftale med bedsteforældrene kunne måske være en fordel for drengen.

Drengen har tidligere givet udtryk for skyldfølelse overfor moderen. Har gjort mor ked af det.

Mor har ikke vist forståelse for ham. Mor vil det bedste og er engageret i søn og hun véd godt, hvad hun skal sige. Sagsbehandler giver udtryk for, at mor har "snydt".

Da drengen havde problemer i børnehaven og skole, kunne mor ikke se, at hun kunne have en andel heri. Det var de ydre rammer, det var galt med.

Mor går nu også til sandplay.

Sagsbehandler kommer i tanke om, at det måske vil være en fordel at få et mere systematisk beskrivelse af morens ressourcer og mangel på samme.

Sagsbehandler kan ikke forudse mors tilstand eller reaktioner på hverken kort eller lang sigt. Har indtryk af at mor lever et vildt liv. Hvis samværet bliver sat ned til eet døgn hver fjortende dag, vil mor være utilfreds.

Hvad ville du gøre, hvis du ikke skulle tænke på mor? Jeg ville give støttet samvær hver fjortende dag.

Hvorfor gør du det ikke? Jeg er bange for tilknytning og loyaliteten fra barnets side. Og hun siger jo altid det rigtige. Men først og fremmest er det vigtigt at få mor til at forstå, men måske er der bare nogen, der ikke kan bringes til at forstå (siger sagsbehandler eftertænksomt).

Plejemor er også blevet vred. Mor stikker en kæp i hjulet og trækker den ud igen.

Måske skal jeg bare lave en afgørelse een gang for alle, men det bliver en klagesag.

(Sagsbehandler fortæller senere, at moren ikke iøvrigt er indstillet på at modtage hjælp, heller ikke fx støtteperson efter LSS § 54)

Meningsspotter:

Barnets risici - er de belyst tilstrækkeligt?

Hvad er det for nogle svigt, drengen er blevet udsat for, og som har ført til anbringelsen. Bliver han stadig udsat for dem?

Mor kommer til at fylde næsten for meget.

Eksperten:

Man kan også spørge ind til barnets behov. Måske er morens svære depression hendes mindste problem. Er der foretaget en analyse, eller er man fra starten bare gået ind på morens præmisser? Ja, moren havde jo næsten planlagt det hele selv, medgiver sagsbehandler. Hvornår er mor startet i lokalpsykiatrien? Er hun blevet udredt. Du er begyndt at få billeder af, hvordan drengen har levet førhen.

En risiko for barnet er, at han ikke har en mor, han kan regne med.

Det kan godt være, at det vil være en god idé at tænke samværet afviklet i forbindelse med en fast aftale med bedsteforældrene, hvis bedsteforældrene vel at bemærke har et ordentligt forhold til såvel drengen (barnebarnet) som datteren.

Netværksfamilie/fuld plejefamilien? - det var vigtigt for at holde på plejefamilie, at de kunne få løn. Det er ikke helt i overensstemmelse med loven – enten er man netværksfamilie eller også er man ikke. Her kunne være en risiko for at blive fanget af en lighedsproblematik i forhold til andre godkendte netværksplejefamilier.

Det er vigtigt at lave en skelnen mellem hvad mor siger og hvad mor gør.

Det er vigtigt at gøre sig klart, om mor nogensinde kan blive klar til at tage et forældreansvar.

Jeg kunne godt forestille mig, at denne her sag ændrer karakter som en anbringelsessag. Man kan blive nødt til at tage spørgsmålet om anbringelsens varighed op.

Sagsbehandler kommer nu i tanke om, at mor faktisk aldrig har ønsket sig barnet (blandt andet fordi faren alligevel var væk).

Drengen kan ikke blive skærmet, fordi mor vil kunne svigte uanset hvor samværet finder sted.

Mor vil sige, at hun er verdensmester og har ikke brug for støtte.

En samværsaftale kan indrettes fleksibelt eller med fast mødetidspunkt. Det er vigtigt at man gør sig overvejelser om, hvilken af modellerne der vil passe bedst med barnets behov og samarbejdet med plejefamilie og bedsteforældre. Det er vigtigt at bedsteforældrene også anerkendes at de har en rolle.

Hvis man laver en fast aftale er risikoen for, at drengen måske kun får set moren en enkelt gang om måneden. Og hvad vil det betyde for drengen?

Der kan altid aflæses reaktioner, når mor svigter, fortæller sagsbehandler. Plejeforældrene kommer til at skændes med drengen. Skolen beretter at han bliver distræt og flyvsk. Men drengen får nu mere hjælp til at håndtere sin skuffelse og det går klart bedre.

Det er vigtigt at være klar og tydelig overfor mor, selvom man måske ikke kan have en forventning om, at hun vil forstå.

Måske skal der ske en mere intensiv opfølgning - fx hver tredje måned.

Modsigelser:

Morens forhold ændrer sig. Klage og udfald af klagesag.

Jo bedre det går for drengen, jo mere modtand kan der komme fra mor. Kan bedsteforældre blive modstandere? spørger eksperten. Nej, dette mener socialrådgiver ikke.

Afgørelse om samvær med bedsteforældre, er en afgørelse overfor mor. Bedsteforældre er ikke parter i sagen, heller ikke samværssagen.

Samværet med mor er vigtigt for drengen det er kun når mor svigter, at hun skader og det er selvfølgelig også væsentligt, men der er ikke noget overvågningsbehov.

14.

Sagsfremlæggelse:

Sagen har været i medierne.

Mor og far er skilt. Fællesbarnet er vuggestuebarn. Der er fælles forældremyndighed.

Mor har to større børn på 7- 9 år.

Far, der bor langt væk fra mor og barn, underretter, da han ikke får fællesbarnet udleveret til samvær: barnet har skrammer og ikke nok tøj på.

Mor er højtuddannet. Meget kvik. Meget talende.

Mor fortæller meget negativt om far. Mor har en "psykiatrihistorie". Har været indlagt flere gange under graviditet. Indlagt fordi hun ville skade barnet.

Det besluttet at der skal iværksættes en § 50-undersøgelse. Tesen er at konflikten mellem forældrene er skadelig for barnet.

Moren gemmer barnet ifm. fogedforretning, der skal udlevere barnet til faren til samvær. Først idømmes hun dagbøder og siden fængsel.

Opgaven er at holde fokus på barnet.

Morens samarbejde med dagplejen er fint.

Undersøgelsen fremlagt for mor og advokat. Konklusion er at forældrene får det værste frem i hinanden. Hver især er de rigtig gode forældre. Mor skal have hjælp til at acceptere, at far er en del af datters liv.

Efter at sagsbehandler har været på ferie så er der sket en hel masse i sagen.

Mor har fået datteren undersøgt for seksuelt misbrug. Barnet er rød forneden og faren er anmeldt for overgreb.

Sagsbehandler mener, at mor bilder sig ind, at faren er "krænker".

Psykolog er meget bekymret for barnets udvikling. Den relationelle udvikling. Der er foretaget en børnesagkyndig undersøgelse.

Mor vil gerne møde op i familiehuset og deltage i behandling der.

Sagshandler er nu ikke længere overbevist om, at det er samarbejdet mellem forældrene der er problemet – det er mor der er mere eller mindre vanvittig.

Samarbejdet (det manglende) er også vigtigt. Overførsel fra "verden" til "verden". Mor ammer fortsat – og hvis behov er det?

Faren er flyttet tættere på barnets adresse for at kunne være mere sammen med barnet.

Faren har hidtil været noget "usynlig". Fortravlet og selvstændig erhvervsdrivende.

Forældremyndighedssag skal behandles senere. Faren har søgt om forældremyndigheden alene og der falder dom om 14 dage.

Prognoser bliver man nødt til at lave som "sagsbehandler".

Samarbejdet med mor er ikke som det har været.

Hvordan navigerer man som sagsbehandler i forhold til to forældremyndighedsindehavere, hvor den ene er bosat i en anden landsdel?

Eksperten:

Det er forkert, at far er så marginal i sagen. Han har del i forældremyndigheden, så han burde have været inddraget – også i spørgsmålet om, om barnet skulle undersøges for seksuel krænkelse.

Mors historie er meget central for forståelsen af mor. Allerede som aupair har mor kaldt en pige en djævel. Mor har slået sig hårdt i maven under sin graviditet og været indlagt på psykiatrisk afdeling, fordi hun ville skade fostret. Hun går ikke under jorden med sit barn, men sender sit barn under jorden. I den situation betyder amningen åbenbart ikke noget.

Kommunen må spørge sig selv, om I kan lade sagen ligge? Nej, I skal jo reagere relevant på underretningen, men det er ikke det, der er afgørende. Det, der er afgørende, er, om der er en opgave efter serviceloven.

En af mors arbejdskolleger har underrettet og omtalt familiens forhold. Underretter vil gerne være anonym og da hun finder ud af, at det kan hun ikke, vil hun trække sine udtalelser tilbage.

Faren har søgt aktindsigt. Man bør overveje, om nogle af oplysningerne om mor skal udelades, fx nogle af helbredsoplysningerne. Men faren har ret til oplysningerne i det omfang, de er relevante for børnesagen og hans opgave som forældremyndighedsindehaver.

Sagsbehandler tror ikke, at dommen falder ud til fælles forældremyndighed.

Det er vigtigt med en fremadrettet analyse, der tager betydningen af de seneste oplysninger med. Se tiden lidt an i 14 dage.

15.

Sagsfremlæggelse:

Mor og far har to sønner. Mor og far bor ikke længere sammen og mor har barn sammen med ny mand, som hun nu er ved at flytte fra.

Drengene kommer ikke i skole. Den ene går i 6. klasse. Den anden går i 8. klasse. Der er familievejleder på familien, der hjælper med at få børnene af sted i skolen om morgenen.

Når børnene er hos faderen kommer de i skole.

Mor har meget modstand på.

Sagsbehandler er i gang med undersøgelse. Forældrene siger mange ting om hinanden, men de fortæller sagsbehandler, at hvis den anden hører, hvad der er sagt, så er det skidt. Sagsbehandler må ikke fortælle det videre, som hun erfarer. Skal jeg så bare sige, at jeg ikke vil vide noget, som jeg ikke må fortælle videre?

Moderen er svær at blive klog på. Moderen er meget vag.

Sagsbehandler er i tvivl om, hvor meget hun kan presse mor. Hun føler, hun presser meget nu. Det er svært, når der er tale om en frivillig foranstaltning.

Skolen er bekymret for børnene. Skolen ringer hele tiden.

Faren har haft et alkoholproblem og han opsøgte for nylig moderen under en brandert og ville snakke. Den ene af sønnerne, som overværede dette og fandt det pinligt, vil ikke længere komme hos far.

Den ældste af børnene skal på efterskole fra sommer – betalt af kommunen. Sagsbehandler er spændt på om han kan klare det socialt.

Foranstaltning er sat i gang (med familievejledning?) før undersøgelse, fordi det haster så meget.

Mor lover og lover. Finder hele tiden på undskyldninger. Mor er arbejdsløs, på kontanthjælp og svær at aktivere.

Hvad er risikofaktorerne? Har du fortalt mor om dem? Ja. Jeg tror, siger sagsbehandler, at drengene har det rigtig dårligt.

Jeg føler mig presset, siger sagsbehandler og så presser jeg videre.

Mor er ikke stærk nok til at vende situationen selv. Hun sætter sig tit i en offersituation og synes, det er synd for hende.

Sagsbehandler ved ikke, at hvad der er hoved og hale i moren.

Der er ikke noget tydeligt netværk. For familien. For børnene.

Meningsspotteren:

Hvad meget går faren ind og tager ansvar? Det ene barn er meget vellidt og virker social. Det andet er mere tillukket.

Eksperten:

Der er to helt fundamentale steder at starte.

Børnene skal i skole. Det er en forældreopgave at sørge for, at børnene bliver undervist. Og så er det skoleforvaltningens område.

Men er der sociale problemer?

Der er for meget fokus på skolen. Der skal formuleres en antagelse, der har med sociale problemer at gøre og i den forbindelse er der ikke noget hemmeligt i en journal.

Hvad er en 50 undersøgelse? Hvad er det for nogle særlige behov, socialforvaltningen evt. skal ind og dække?

Modsigelser:

Forældrene har forskellige opfattelser.

Siger skolen hvad den mener? Hvad bliver italesat og hvad ikke?

Hvor tydeligt kan formålet med en hjemmehosser stå, når vi ikke kender mor bedre?

Hvad med lægeoplysninger ift den ulykke (påkørsel af en bus – sidespejl), den ene af drengene har været ude for?

16.

Sagsfremlæggelse:

En ungdomskonsulent kommer og siger, at han har en pige på 15 år, der er kommet i problemer i forhold til sine forældre. Pigen har været i familiehuset og fået "anonyme" samtaler der.

Sagsbehandler har snakket med pigen, der virker "forkælet". Hun gør, hvad der passer hende.

Når pigen endelig er i skole, tror sagsbehandler, at hun følger med. Pigen har klaret sig godt i skolen indtil nu. Men det vil nok ikke fortsætte med det fravær, hun præsterer nu. Og hvad med de afsluttende prøver? Hun går i 9. klasse.

Sagsbehandler har bedt om udtale fra skolen.

Sagsbehandler medvirker til, at familien får nogle aftaler på plads. Tilsyneladende går alt godt, indtil en familietur til Falster, hvor noget går galt. Pigen udebliver. Familien virker ressourcestærk.

Efter nytår har pigen næsten været fraværende fra skolen hele tiden.

Det viser sig, at pigens netværk består af andre end lokale unge. Måske er pigen ude i noget rigtig skidt. Måske noget pres fra netværket.

Pigen kunne godt tænke sig et værelse for sig selv. Det har hun sagt. Men nu siger hun, at hun gerne vil have hjælp til at komme væk fra det hele.

Pigen kan godt finde på at ryge noget hash en gang imellem.

Pigen har en storesøster. Storesøsteren er meget dygtig. Hun kan alt det, som pigen ikke kan. Der er konflikt mellem pigerne.

Pigen har været involveret i pigeslagsmål.

Meningsspotter:

Hvad er din opgave? Hvad mener forældrene? Nu må hun væk, siger moren.

Forældrene synes tæt på et sammenbrud og håber på, at kommunen tager ansvar for situationen.

Sagsbehandler tænker umiddelbart, at det vil være godt med et brud i pigens liv.

Efterskole vil sikkert være en god løsning. Men hvad med nu? Midt i skoleåret?

§50 undersøgelse er sat i gang. God og tryk opvækst. Eftergivende forældre. Pigen har kunnet plage sig til det meste.

Stofmisbrug og udnyttelse synes at være den største risiko for pigen – og at hun ikke får færdiggjort sin eksamen.

Familebehandling er måske en mulighed.

Inddragelse af eksperten: Er der sanktionsmuligheder? Telefonen? Kan den inddrages.

Det er en ressourcestærk familie. Hvad kan de gøre selv?

Eksperten:

Der er en klar risiko. Det er ikke alle piger, der bliver involveret i slagsmål på den måde, pigen gør. Det er ingen tvivl om, at der er et særligt behov. Det er ikke sikkert, det er så dybt, så tiden bliver vigtig nu.

Minimering af risikoen for pigen betyder, at der må bakkes op om familien, så de i videst muligt omfang kan bringes til at håndtere situationen.

Nogen må træde i karakter: Det her går ikke!

Det er vigtigt, at § 50 fortsætter og at der tages stilling til, hvad der skal ske inden efterskoleopholdet.

Man skal møde pigen på, at hun faktisk har nogle vanskeligheder. Man kan ikke bare sige: Mød i skolen!

Der er et langt sigt og et kort sigt. Lige nu er det ikke sikkert, at det er en kommunal foranstaltning, der skal til. Men selvfølgelig råd og vejledning.

Kommunen har selvfølgelig opgaven. Hvad kan vi på akutsiden gå ind og arbejde med, men der er risiko for at gøre hende dårligere, end hun er.

Modsigelser:

En politikervinkel kan være, at problemer, som dem vi har snakket om, er nogen familierne selv må klare.

Nogen kunne komme og sige: Hvorfor har I ikke anbragt? Pointen er her, at et opholdssted nok vil skade mere end det ville gavne.

Måske viser det sig, at pigen har et kraftigt misbrug. Det stiller sagen anderledes.

Modforestillingen kan også være: Hvad hvis der ikke er et sted at sende hende på time-out. Bedsteforældrene på Falster er ikke en mulighed. De er alt for moraliserende over for pigen.

17.

Sagsfremlæggelse:

Pige i præpuberteten har problemer, herunder i skolen, hvor pigen har flere "udfald". Pigen bor hos mor. Faren bor i anden kommune. Faren og pigen kommer ikke godt ud af det med hinanden.

Familien flytter og flytter tilbage igen. Mor er gravid med gammel kæreste.

PPR undersøgelse af pigen viser en intelligens i den nedre del af normalområdet.

Børneundersøgelsen viser, at der er brug for støtte i hjemmet.

Pigen kommer i en specialskole og der kommer mere ro på. Pigen har mindre og færre udfald.

Pigen vil gerne flytte tilbage til den skole, hun kommer fra og det gør hun så i forbindelse med familiens flytning.

På et tidspunkt afslutter sagsbehandleren sagen, idet alle finder at det går bedre med pigen.

Så går der nogen tid og så kommer der pludselig underretning fra skolen, at nu er det helt galt. Pigen har været på børnepsyk. flere gange - akut. Pigen får affektanfald, men ser ellers ud som en almindelig pige.

Skolen vil ikke længere have pigen, kan ikke rumme hende.

Der bliver afholdt et eller flere netværksmøder.

Sagsbehandler har bevilget et socialpædagogisk projekt for pigen, støtte i hjemmet, familiebehandling, herunder med henblik på at blive klogere på pigens vanskeligheder.

På et møde i skoleregi, hvor moderen er til stede, siger PPR-medarbejder, at der er grundlag for en anbringelse.

Over for skolen har moderen sagt ja til anbringelse, overfor sagsbehandler har moderen sagt nej.

De foreløbige psykiatriske udredninger, - der foreligger endnu ikke en endelig, peger på, at pigens problemstillinger ligger uden for det psykiatriske.

Center for selvmordsforebyggelse har udtalt, at der er en selvmordsrisiko for pigen. Men kun når hun er i affekt. Og derfor havde de ikke det rigtige behandlingstilbud.

Mor er lige nu sygemeldt og er sårbar. Hun har tidligere haft depression. Mor og datter har et symbiotisk forhold.

Mor vil gerne samarbejde og har hele tiden gerne villet samarbejde.

Eksperten:

Det, det handler om at finde ud af, hvad kommunens opgave er.

Der er noget alvorligt usundt ved pigens adfærd. Så er det psykiatri, så er det ikke psykiatri. Så er der selvmordsrisiko, så er der ikke selvmordsrisiko. Noget er der galt.

Pigen styrer det hele. Det var det grundlag, der tidligere blev ydet hjælp ud fra.

Hvad med det tidligere skoletilbud, specialskolen, hvad var der egentlig galt med det? Pigens mor, mente hun ikke var glad. Men hvad vil det sige at være glad, når man er i pigens situation. Hun havde ikke så mange veninder på specialskolen, men er det veninderne der er vigtigst for pigen?

Jeg kan ikke se andet, end at der må laves en børneundersøgelse ud fra det der foreligger.

Skolen **skal** tilbyde et relevant skoletilbud.

En anden sagsbehandler mener, at sagen er en "vippesag". Der kan argumenteres for en anbringelse, der kan argumenteres for andre foranstaltninger.

Eksperten mener ikke, at et anbringelsesgrundlag er til stede. Moren er den eneste der ikke er "stået af" over for pigen. Men pigen bliver kastet rundt i systemerne og det forbliver uklart, hvad pigens problem er.

Det nytter ikke at signalere, at anbringelse er en af flere muligheder. Sådan er det ikke. Enten kan problemet løses i hjemmet eller også kan det ikke.

18.

Sagsfremlæggelse:

En pige er anbragt. Far er fængslet. Mor er psykisk syg (?) Pigen er meget knyttet til sin plejefamilie.

Sagsbehandler overvejer en videreført anbringelse efter § 68a.

Sagsbehandler har ikke i forbindelse med anbringelsen oplyst forældrene om muligheden for at videreføre en anbringelse efter § 68a. Er det etisk i orden at komme rendende med paragraffen, når forældrene ikke anede at her var en risiko.

Eksperten.: Hvordan vejleder man egentlig i en situation, hvor det er nogle helt andre ting, der er i fokus - for der skal anbringelsesgrundlaget være til stede, hvad det ikke behøver, at være efter § 68a.

De fleste "fornuftige" forældre, der overhovedet går med til en frivillig anbringelse, vil sørge for at få barnet hjemgivet 2 år og 8 måneder efter en anbringelse for at udgå fælden - selvom de måske nok kan se, at at handleplanen rækker længere frem og at det kunne være hensigtsmæssigt at barnet blev et stykke tid længere.

En anden regel der må diskuteres i sammenhængen er reglen om tvangsadoption. Tvangsadoption kan godt ske selvom der er en kontakt mellem biologiske forældre og barnet. Det afgørende er, om forældrene varigt er ude af stand til at drage omsorg for barnet.

(Tvangs)adoption fra fødslen findes ikke. Der skal laves en regulær undersøgelse og den kan ikke laves før efter barnets fødsel. Hele processen tager tid.

I mange sager kan det derfor være vanskeligt at undgå, at barnet får tilknytningsforstyrrelser. I hele setuppet ligger ofte følgende kadence: Fra professionel plejefamilie til plejefamilie, der eventuelt vil adoptere.

Man kan ikke lave en forældreevneundersøgelse uden forældrenes samtykke.

I sager efter § 68a skal der laves en ganske bred undersøgelse - og en ret vanskelig undersøgelse, der skal afdække tilknytningsforhold på både kort og længere tid. Forvaltningen skal ud i byen og finde en undersøger. Loven lægger sig ikke fast på, hvilken fagperson der skal lave undersøgelsen.

Ved videreførelsen af anbringelsen efter § 68 a sker der ikke andre ændringer, end at anbringelsen fortsætter. Plejekontrakten fortsætter, samvær kan fortsætte.

§ 68a er på kanten af menneskerettighederne.

Akut:

Sagsfremlæggelse:

Ansvar for skoledelen? En teenagedreng, mor er psykisk syg og bor i England. Far bor sammen med søn og stedmor i DK og familien er bevilget MST, hvilket går godt. Men drengen kommer ikke altid i skole. Når faren er hjemme, får han drengen i skole. Når han er væk, kommer drengen ikke i skole.

Eksperten: Hvad er det sociale problem? Hvad har man stillet op med af hjælp?

Hvordan kan man understøtte at drengen kommer i skole?

Hvad har MST gjort? Faren har problemer med at sætte sig i respekt? Hvad kan man gøre?

Man kan ikke bare sætte een til at bringe drengen i skole.. Det er ikke praktisk støtte i hjemmet, for den gives til forældre, der skal have hjælp til at sætte sig i førersædet. Det er heller ikke en støttekontaktperson. Måske nr. 9, men det er alligevel ikke rigtig en mulighed efter denne bestemmelse.

Sagsfremlæggelse:

Pige går i skole - har det rigtig skidt. Hendes mor og far er skilt og bor begge i et andet nordisk land. Pigen bor i DK hos plejefamilie (privat familiepleje). Far har mishandlet barnet.

Eksperten:

Hjælp efter serviceloven er hjælp til forældremyndighedsindehaverne - og de er her ikke.

Kan man give hjælp? Nej, egentlig ikke. Hvad med de nordiske aftaler? Mener ikke, at de omfatter et tilfælde som dette.

Hvis mor efterlader barnet i DK kan vi være nødt til at gøre noget, men det må så være noget akut.

19.

Sagsfremlæggelse:

Mor og far skal føde i april.

Mor har i forvejen et mindre barn, som er anbragt hos farforældre. Barnet er "anbragt" fra

fødslen efter et ophold på en familieinstitution. Mor var 16-17 år da hun blev gravid første gang. Mor er forstyrret i sin tilknytning til andre mennesker. Mors far - og bror? - blev dræbt i en trafikulykke, da mor var lille.

Mormor har ansvaret for barnebarnet, når mor har samvær med barnet og ofte har mor ikke været til stede, når der har været samvær hos mormor.

Kommende far kommer fra et stærkt alkoholiseret hjem med seksuelt misbrug. Selv har han, iflg en professionel, der "off the record" har henvendt sig herom, misbrugt sin egen lillesøster. Kommende far har job indimellem, men er lige nu på kontanthjælp. Han kan klare sin hverdag og er lidt ældre end mor, 26 år.

Mor har nu fået egen lejlighed, hvor hun har barnet en del af tiden, når der er samvær med enkelte overnatninger.

Mormor er med, når mor har samtaler med kommunen.

Sagsbehandler er bekymret, på baggrund af udtalelser fra professionelle om barnet. Har foranstaltet en forældreevneundersøgelse.

Lægen har afgivet udtalelse om mor. Lægen er optimistisk med hensyn til mors evne til at klare et fremtidigt forældreskab, evt. med støtte i hjemmet.

Ellers foreligger der erklæringer, der kun giver anledning til bekymring om forældrenes mulighed for at klare forældreskabet, både sammen og hver for sig.

Dog ser det ud til, at far har mulighed for at lære noget. Udviklingspotentiale. Men har svært ved at knytte sig følelsesmæssigt.

Mormor er åben overfor, hvis barnet skal anbringes, at anbringelsen kan ske til hende.

Sagsbehandler er usikker på, hvordan udviklingspotentialet skal vurderes.

Sagsbehandler bliver spurgt om, om hun kan mærke hvad der vil være bedst.

Det er ikke, det bedste der skal styres efter, det skal (bare) være godt nok.

Hvad siger psykologen om farens udviklingspotentiale? Ikke meget. Far har et lavt selvværd. Har svært ved at finde ud af, hvad han skal gøre i konkrete situationer.

Hvilke risici er der i de forskellige scenarier?

Ved en mor-barn behandling (døgnbehandling) er der risiko for tilknytningsforstyrrelse, som barnet ikke kan komme over.

Ved en anbringelse er der risiko for, at anbringelsen ikke kan opretholdes på sigt, hvorved barnet udsættes for at miste sine tilknytningspersoner.

Ved en indsats i hjemmet kan det vise sig at det er alt for utilstrækkeligt, hvorefter der - for sent - skal ske anbringelse..

Eksperten:

Hvad er det for en opgave, den kommende far vil have? Det er ikke bare at være nærværende i en samværssituation. Der er en hverdag der skal fungere.

Det er ikke sådan, at far bare har styr på sagerne. Det er meget skrøbeligt.

Mor kommer aldrig til at kunne noget. Hun er ubegavet og er samtidig tilknytningsforstyrret.

Eksperten griber fat i en bemærkning fra sagsbehandler om en oplysning fra en professionel, der ikke er noteret i sagen. Oplysningen repræsenterer en viden, som er i sagen. Sagsbehandler har notatpligt.

Eksperten opsummerer beslutningstemaet således: Skal der anbringes fra fødslen eller kan der besluttes familiebehandling?

Hvad skulle formålet med en familiebehandling være?

Jeg har svært ved at se formålet med et familieophold.

Og hvis det hele skal lykkes, skal mor vel om ikke andet så udvikle sig til at blive en ordentlig samværsmoder - og det er jo ikke lykkedes endnu.

Sagsbehandler vil bede om et tillæg til forældreevneundersøgelse, der specificerer udviklingspotentialer - på kort og længere sigt.

20.

Sagsfremstilling:

Mor og far har tre børn. Mor og far er skilt/ikke sammen længere. Både mor og far har nye samlever. Far har sammen med ny samlever et barn.

De tre fællesbørn er mellem 4 og 10 år.

Mor og far gik fra hinanden for nogle år siden. Børnene flyttede med mor til en anden kommune. Der begynder at komme underretninger, bl. a. på den ældste dreng, der har grænseoverskridende adfærd. Drengen har bl.a. misbrugt sin lillesøster. Stukket fingeren op i søsterens tissekone.

Skilsmissemænd har bestemt ikke været konfliktfri. Der har været meget ballade.

Da tidligere kommune begynder at snakke om evt. anbringelse, overføres adressen på den yngste til far. De to andre børn bliver af herværende kommune anbragt med samtykke uden for hjemmet - først den ene og så den anden.

Eksperten:

Hvis der var grundlag for tvang skulle anbringelsessagen være fortsat i tidligere kommune - også for så vidt angår det yngste barn.

Tidligere kommune vurderede, at også far og ny samlever er resourcesvage. Der skulle kun være samvær en gang om måneden. 2 timer.

Mht de 2 ældste er der etableret samvær med far på dette niveau. Der er usikkerhed om, hvorvidt samværet er støttet eller overvåget. Vigtigt med denne skelnen. For hvis samværet er overvåget, er det fordi man har vurderet, at far kan være potentielt skadeligt.

Sagsbehandler: Hvad skal jeg gøre med den yngste?

Far er lydhor over for at samarbejde med kommunen, men det mindste barn er skadet. Skal evt behandles pga. mishandlingen.

Der er usikkerhed om, hvor sagsbehandler er henne i sagsbehandlingen. Er der gang i (umiddelbare planer om) en foranstaltning (eller en observation mv.) - eller er der gang i en undersøgelse. Sagsbehandler når frem til, at det er en anbringelse, der er gang i.

Hvis sagen skal behandles som en refusionssag (en passivitetssag) er det ifm **undersøgelsen** - lige nu - det skal vise sig, at tidligere kommune oplagt burde have anbragt (om nødvendigt med tvang).

Sagsbehandler: Det er vigtigt at vi fremadrettet bliver mere opmærksomme på, hvad vi modtager (fra anden kommune).

Akut:

Sagsfremstilling:

Dreng blev tvangsanbragt til et opholdssted (efter betinget dom), som ikke kan holde på ham. Han rømmer ustandseligt. Misbrugsmiljøet trækker i ham. Dreng får bevilget afvæning. Tager ikke imod? Han fremsætter trusler og er voldelig. Sagen beror nu hos politiet.

Eksperten:

Er han anholdt? Skal han i varetægtssurrogat? Det skal vi finde ud af først, inden vi kan bestemme, hvad der videre skal ske..

Sagsfremstilling:

Mor (østeuropæisk baggrund)

To børn med M1 (der er fælles forældremyndighed) og to børn med M2

Det er de to store skolebørn på 10 år og på 8 år, som M1 er far til, der er i fokus i sagen. M1 har fået ny kone, som har et barn fra et tidligere forhold.

Pigen er meget bekymret. Pigen boede sammen med M1. Far skændtes med samlever. Siden januar har pigen boet hos mor og har ikke villet se sin far.

Det er svært for sagsbehandler at komme ind under huden på mor. Der er mange løgne. Når hun skal forklare, hvorfor pigen ikke er i skole, kan hun skifte forklaring mange gange. Hun kan sige at pigen er syg og en anden gang kan hun om det samme fravær sige noget andet.

Mor har været ved lægen og fået konstateret en svær depression. Der er mange historier i omløb og sagsbehandler er forvirret over det hele.

Der er lavet en undersøgelse, der konkluderede, at der skulle indledes en familiebehandling. Det er nu i gang. Familiebehandlingen skulle gøre mor og ny mand bedre til at støtte op omkring børnene, herunder ikke mindst pigen som virker sårbar.

Sagsbehandler skulle have været til netværksmøde, men mor aflyste, da hun ikke kunne holde ud at møde far.

De små børn er sagsbehandler også bekymret for. Hun har tilbudt socialpædagogisk friplads, men mor ville ikke tage imod det.

Sagsbehandler ved ikke så meget om mors baggrund, kun rygter. Mors mor bor vist sammen med familien. Mormor "tager meget over", når hun er der.

Sagsbehandlers opfattelse af mor er, at hun er grænseløs og at hun lyver og platter sig gennem tilværelsen. Er umulig at komme ind på livet af.

Pigen er meget ude på ballade, når hun er i skolen. Hun virker derudover som en trist og bekymret pige. Hun følger meget mors mønster. Drengen trives vist nok meget godt på skolen.

Pigen har lagt billede ud på facebook af mors "veninde", som var faldet om af druk. Mor har iøvrigt lavet underretning på "veninde" til kommunen, idet mor ved en konkret lejlighed fandt, at venindes børn blev omsorgssvigtet.

Mor sov sammen med pigen hver nat i starten, efter at pigen var flyttet fra M1. Nu sover de hver for sig.

Mor mener, hun er en god mor og kan ikke forstå kommunens indblanding. Til enkelte ting vil hun gerne have hjælp, fx "adskillelse" fra pigen.

Børn er altid velkomne i familiens hus, så der er altid mange børn i huset.

Sagsbehandler har tilbudt konsulentbistand og betaling af fritidsaktiviteter.

Meningsspotter:

Hvad er pigens særlige behov?

Det der springer i øjnene er, at mor ikke har øje for pigens behov.

Det er vigtigt at tage udgangspunkt i fornemmelser.

Mors mønstre kopieres af pigen.

Eksperten:

Det er vigtigt, at omskrive fornemmelser til antagelser. Du degraderer dine forestillinger på den måde.

Mor er østeuropæer, men østeuropæer eller ej, så er der noget i vejen med den mor.

Mor lever på offentlig forsørgelse. Mor kan ikke styre sit eget liv. Mor kan sørge for at børnene ikke dør af sult. Men hun kan ikke iøvrigt tage vare på børnene.

Hvad med drengen: Hvorfor ser han ikke sin far? Det er da også en mors opgave at understøtte den forbindelse.

Hvad var din analyse?

Sagsbehandler: Mor mangler noget ift at sætte grænser, beskytte pigen, støtte hendes skolegang.

Men hvorfor tror du så, at mor vil kunne lære disse ting, når hun ikke kan se, at hun gør noget galt?

Sagsbehandler siger, at mor havde givet udtryk for, at hun gerne ville arbejde med tingene.

Eksperten: Så er antagelsen altså, at mor kan lære at blive en bedre forælder, og så er det jo den hypotese, der skal efterprøves.

Der er for lidt fokus på drengen, han er usynlig. Han er til syneladende tilpasset, men... Der er ikke nogen forbindelse med far.

Det bør også overvejes, om der skal gøres noget for de små børn. Har du overvejet at pålægge mor sende de små i daginstitution.

Hvis det vurderes, at formålet kan nås på trods af modstanden, skal man overveje at træffe afgørelse om dagtilbud.

Der er for lidt fokus på M1 som forældremyndighedsindehaver. Hun skulle være lige så meget en del af undersøgelsen som mor.

Og hvad med den nye mand: Hvorfor er han ikke beskrevet mere?

Der er store ricisi for de store børn - og deres vanskeligheder har også betydning i synes på små.

Måske skal der laves et opfølgingsmøde allerede om en måned eller to. Og sørg så for at holde fokus på risikoen for fejludvikling.

Pas på med at tænke i beviser som skråsikre beviser. Beviser er et spørgsmål om vægtning. Du er fanget af det der bekymrings-noget og du kommer ikke videre før du får foretaget en risikovurdering.

Men du har foretaget en analyse og den foranstaltning, du har sat igang, skal selvfølgelig have en relevant tid. Men også kun en relevant tid.

Hvis det så viser sig, at moren ikke kan profitere af familiebehandlingen, kan man spørge sig selv hvorfor, hun ikke har kunnet det. Det kan evt være ifm med en psykologundersøgelse af mor.

Sagsbehandler kommer i tanke om en historie. En voksen var på besøg i pigens hjem, der er der sammen med en veninde. Manden skal vise en tatovering. Manden beder pigerne om at tage tøjet af (?) Sagen bliver en politisag. Mor anmelder. Mor mangler ikke blik for problemerne, når andre er skyld i det.

Modsigelser:

Prøv at være i processen. Stram op i forhold til samarbejdspartnere. Lad samarbejdspartnere være obs på mødetider, fravær mv. Og så kan du levere de fakta, der efterspørges af mor.

21.

Sagsfremstilling:

Mor er i starten af trediveerne. To børn på 4 og 1,5 år. Gravid med tredje barn. Mange underretninger. Far har været til og fra tre gange i løbet af disse år. Familien er flyttet lidt omkring. Tre kommuner har de været i, mens de har haft børnene.

Der er iværksat forskellige foranstaltninger. Der mangler en opsamlende undersøgelse. Det er svært at få forældrene til at forstå børnenes behov. Forældrene kan ikke se børnenes behov, de er "evnesvage". Der foreligger en forældreevneundersøgelse af mor (ikke far). Mor har svært ved at danne relation til barnet, der mangler følelsesmæssig tilknytning.

Mor er hørehandicappet.

For så vidt angår praktiske ting, er det svært for mor at følge op, fx på aftaler om lægebesøg mv.

Drengen er underudviklet. Det er svært at sige, hvad årsagen er - om det er underudvikling eller manglende stimulation - eller hans hørehandicap.

Der har været familiebehandler på familien. Oplevelsen var, at moren ikke rigtig kunne lære noget. Marte Meo duede heller ikke.

Mor har aldrig gennemført nogen uddannelse. Mor er ikke dårligt begavet, men følelsesmæssigt understimuleret. Mor kommer med meget modsatrettede oplysninger, modsiger sig selv. Kan det ene øjeblik sige hun er bange i det næste, at hun er tryk.

Der er kommet en udtalelse på pigen. Den er ikke meget alarmerende. Hun virker passiv, virker som om hun ikke forventer noget. Men ellers ikke noget påfaldende. Hun kan fint interagere med andre børn. For et år siden kom en udtalelse, der var meget mere bekymringsvækkende.

Drengen har fået konstateret astmatisk bronkitis. Mor forsøger at lade være med at ryge indendørs. Drengen har været så syg, at han har lige været ved at dø. Mor forstår ikke, at det er så farligt for drengen med røg. "Vi skal jo også leve et liv", siger moren. Sagsbehandler giver udtryk for, at hun nu har mistet troen på, at mor kan bringes til at se drengens behov.

Der findes ikke en forældreevneundersøgelse på far. Far er ustabil. Han arbejder undertiden i udlandet. Han er ikke ubegavet. Far kan ikke se, at mor ikke kan være alene med to børn og samtidig være gravid.

Far virker meget firkantet, har ligesom mor svært ved at se børnenes behov. Prioriterer det økonomiske. Familien har sparet sammen - og bor nu i et parcelhus.

Familien er opmærksom på, at den er en familie med hørehandicap. Mormor (og morfar) er også hørehandicappede. Familien tager på kursus for hørehandicappede. Mor deltager

imidlertid ikke, når drengen er til undersøgelser/kontrol for sit hørehandicap. Det er bekymrende fordi det er forudsætningen for at forælderen kan støtte op omkring barnet.

Der har været sat ind med massiv støtte i hjemmet - uden at det har nyttet.
Der mangler grænser i familien. Far kommer fra en familie med misbrug.

Eksperten:

Der er ikke den store forståelse hos forældrene. Og den mekanistiske forståelse holder jo ikke. I har ikke en forældreevneundersøgelse af faren, men I skal jo også inddrage jeres egne observationer.

Det vigtige er, at forældrene ikke tager ind, hvad barnets behov er. I børnesagerne ser vi tit, at vi bliver ved og ved med at undersøge, om de dog ikke forstår, hvis vi siger det på en lidt anden måde.

Der er sat ind med massiv støtte, men der skulle faktisk være nogen ved side af hele tiden. Hvis man er understimuleret hele livet igennem, bliver man jo underbegavet.
Drengens risiko er for alvor truet.

Sagsbehandler er i tvivl om, om der er grundlag for at fjerne det tredje barn ved fødslen, fordi der ikke er nok på far.

Det er også påfaldende at pigen ikke er så dårligt stillet. Dog er der notater isagen, der siger at pigen har svært ved at indgå i relationer.

På den anden side er det svært at se, hvad forældrene kan tilbyde et nyt barn.

Eksperten mener, at sagen skal bæres igennem på forældrenes manglende forældreevne.

Hvad er det der mangler at blive undersøgt? Sagsbehandler henviser til, at den sidste forældreevneundersøgelse er et år gammel. Eksperten: Er der ikke observationer fra jeres side, der kan sige noget om, hvad der er sket siden?

Hvis der ikke er noget, der tyder på, at moren - efter al den støtte der er sat ind - kan lære noget og blive bedre, er der jo ikke noget, der tyder på, at det kan komme.

Det er vigtigt at få uddybet, hvad der gælder i forhold til pigen. Umiddelbar bør der lægges op til at fjerne alle børnene.

Hvor længe skal man slås med forældre, der ikke selv kan se, at de har behov for nogen hjælp.

Børnesamtalen er en samtale om det, I påtænker at gøre i sagen.

22.

Sagsfremstilling:

3 børn på 3, 7 og 10 år. Underretninger fra skolen. Der er udarbejdet § 50-undersøgelse.

Undersøgelsen afdækker familiemæssige udfordringer. Forældrene skændes meget, formår ikke at skærme børnene. Der træffes afgørelse om familiebehandling. Forældrene kommer ikke til opstartsmøde. De mener nu ikke længere, at de har behov for støtte. Familieafdelingen lukker sagen.

Far henvender sig senere til forvaltningen. Forældrene er på det tidspunkt gået fra hinanden. Faren er bekymret for børnene, kan ikke genkende sine børn, mor er psyksik syg. Ved henvendelse til mor tegner hun et helt andet billede. Faren er voldelig. De to ældste børn fortæller to forskellige historier.

Børnene har svært ved at indgå i sociale relationer. De mistrives. Kommer ikke regelmæssigt i børnehaven, i skolen.

Faren har - i hvert fald i en længere periode - børnene hver anden weekend. Moren mener ikke samværet er godt for børnene. Faren mener ikke, moren kan støtte ordentligt op om børnene. Der er foranstaltet familiebehandling. Familiebehandlingen melder efter kort tid tilbage, at den ikke kan arbejde med mor.

Kommunen bestiller en forældrevevneundersøgelse. Udtalelsen er klar på, at børnene har vanskeligheder. To henvises til psykiatrien. Den omfangsrige undersøgelse siger, at mor er den største ressource for børnene, det er hos mor der er noget at bygge på. Mor er blevet skadet, fordi hun har levet med en voldelig mand. Hun har brug for støtte, men kan udvikle sig. Far er ikke empatisk og kan ikke se børnenes behov.

Faren har nu tabt en sag om forældremyndigheden, som han har anket. Det betyder, at de fortsat begge har forældremyndighed (med mindre der er truffet en anden bestemmelse herom).

Morens søskende støtter far. De siger, at faren er den stabile faktor.

Faren har gode kolleger og et arbejdssted, der har støttet ham. Arbejdsstedet har finansieret en psykologundersøgelse, der primært forholder sig kritisk til den foreliggende forældrevevneundersøgelse.

I den seneste opsummering af børnenes forhold beskrives en fremgang for alle børn - i en periode hvor de ikke har set far.

I den store forældrevevneundersøgelse er det antydning af, at faren kan have misbrugt et af børnene. Antydningen trækkes tilbage igen, idet det siges, at der kan være tale om en udviklingsforstyrrelse.

Det er usikkert, om der er blevet klaget til psykolognævnet i sagen.

Sagsbehandler fortæller, at hun har snakket med en anden far, som fortæller, at en mor, der har børn i samme klasse som hans, har sendt ham nøgenbilleder, hvor hun optræder med spredte ben. Oplysningen blev ikke noteret i sagen.

Nu er det mere tydeligt for sagsbehandler at oplysningen burde være indgået.

Forvaltningen regner med, at moren vinder forældremyndighedssagen og at man skal videre med noget familiebehandling med moren.

Sagsbehandler spørger: Hvad skal vi gøre ved anklagen om seksuelt overgreb? Hvor meget kan vi lægge vægt på en forældrevevneundersøgelse, som i den grad er blevet udfordret?

Eksperten:

Det skal meldes ud, at forvaltningen ikke vil gå længere ind spørgsmålet om misbrug (det er der ikke grundlag for). I er nødt til at sige, at grundlaget - sagsoplysningen - er usikkert.

Forældrevevneundersøgelsen er udsat for kritik. Morens søskende er kritiske overfor mor.

Børnene har det bedre.

Det er vigtigt at bevare fokus på børnene.

Hvor meget interesserer faren sig for børnene? Kommunen har lige modtaget underretning om, at faren har søgt fogedens medvirken til at gennemføre samvær med det ene af børnene.

Familien henvender sig til forvaltningen i tide og utide. Hvordan begrænse arbejdet med at besvare disse henvendelser.

3. Brev til kommunerne, vedlagt evalueringsskema

Brev til Kommune 1 (og 2)

Aarhus, d. 06.

12.11

Kære Afdelingsleder

Som opfølgning på vores sidste møde, hvor vi bl. a. drøftede, hvad der kunne være hensigtsmæssige initiativer med henblik på at sikre,

- 1) at udbyttet af MOSUL bliver størst muligt for alle,
  - 2) at MOSUL har en fremtid i kommunen også efter, at vi er holdt op med at mødes med jer,
- sender vi jer følgende overvejelser:

I har selv foreslået, at I inden møderne har afgjort, hvem der har hvilke roller. Herunder især: At de som skal have en sag på dagsordenen ved det på forhånd. Det kan frigøre tid, som vi kan bruge til andre ting. Og det kan betyde, at vi får nogle mere flydende fremstillinger, fordi folk har haft mulighed for at overveje, hvorledes sagen skal fortælles. Det er dog vigtigt, at det aldrig må blive sådan, at man undlader at anmelde en sag, fordi man føler man skal forberede sig.

Vi har aftalt, at vi på de sidste møder, vi har sammen, har mindst to sager på dagsordenen. Vi får udarbejdet en lille samling af meningshjul og hjælperedskaber med henblik på understøttelsen af arbejdet med MOSUL. Vi forsøger at integrere ICS i vores materiale, så MOSUL og ICS ikke stritter i hver deres retning. Vi er løbet ind i et problem med, at vores trykker er blevet langtidssygemeldt. Men vi får den klar, så hurtigt som muligt.

Vi har herudover følgende forslag til overvejelse:

Alle forpligter sig til at føre en lille projektdagbog, hvor de efter hvert møde besvarer følgende spørgsmål:

Hvad var mit helt konkrete udbytte af dagen? Hvad kunne jeg bruge direkte i forhold til sager, jeg arbejder med? (mindst et eksempel)

Hvordan blev jeg klogere på MOSUL som model for refleksion i socialt arbejde? (mindst et eksempel)

Hvordan er vi blevet bedre til at snakke sammen om sagerne i dag? (mindst et eksempel)

Den, der har en sag på dagsordenen, forpligter sig til at melde følgende tilbage under punktet Siden sidst:

Hvordan var det at "være på"?

Hvordan gik man videre med sagen? Kunne man bruge vejledning fra mødet og hvordan?

Opsamling på disse dagbogsnotater kan så ske under punktet siden sidst. Vi har under punktet "Siden sidst" også introduceret til MOSUL. Det regner vi fremover med at bruge mindre tid på, idet vi samtidig håber, at I selv vil orientere eventuelle nye medarbejdere om MOSUL.

Tak for samarbejdet i 2011. Og god jul.

Ønskes I af

Bente og Peter

Skema til MOSUL

Dagsbogsnotater, d.

Hvad var mit helt konkrete udbytte af dagen? Hvad kunne jeg bruge direkte i forhold til sager, jeg arbejder med? (mindst et eksempel)

Hvordan blev jeg klogere på MOSUL som model for refleksion i socialt arbejde? (mindst et eksempel)

Hvordan er vi blevet bedre til at snakke sammen om sagerne i dag? (mindst et eksempel)

Hvis du havde en sag på:

Hvordan var det at "være på"?

Hvordan gik man videre med sagen? Kunne man bruge vejledning fra mødet og hvordan?